

**COLA
KKU**

Local วารสารการบริหารท้องถิ่น Administration Journal

Volume 17 • Number 3 • July - September 2024
ISSN (Print) 1906-103X • ISSN (Online) 2730-1834
www.localadminjournal.com

Local วารสารการบริหารท้องถิ่น Administration Journal

Volume 17 • Number 3 (July – September 2024)

ปีที่ 17 • ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2567)

The Local Administration Journal (LAJ) has been the flagship open-access journal of the College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand since 2008. LAJ serves as a forum for scholars, researchers, public administrators, students, and the general public, both domestic and international, to disseminate their latest scholarly and empirical work on local governance. LAJ's mission is to provide, on a regular and sustainable basis, a high quality scholarly journal for reporting empirical and comparative study findings, topical issues, theoretical concerns, and reviews on local governance and its related fields of study. LAJ also publishes high quality review and research articles in the fields of public administration, political science, economics, management, social sciences, and other disciplines related to local governance.

LAJ is published quarterly and provides immediate open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. LAJ is indexed by the Thai-Journal Citation Index (TCI Tier 1) and Google Scholar.

To ensure the highest quality of the journal, all research, review, and academic articles will undergo a double-blind peer-review process in which the authors and reviewers do not know each other's identity. At least three reviewers will be assigned to review an article. The opinions expressed in LAJ are those of the individual author or authors, and not necessarily those of the editorial staff or the College of Local Administration.

Honorary Editor-in-Chief: Peerasit Kamnuansilpa

Editor-in-Chief: Hirofumi Ando

Editors: Grichawat Lowatcharin and Sirisak Laochankham

Editorial Staff Member: Nattaya Srihanarm

Editorial Board Members:

Allen Hicken, University of Michigan, USA

Xiaodong Xu, Huazhong University of Science and Technology, China

Weerasak Krueathep, Chulalongkorn University, Thailand

Kealeboga Maphuny, University of South Africa, South Africa

Charles E. Menifield, Rutgers University, USA

Long Giang Thanh, Faculty of Economics, National Economics University, Vietnam

Masashi Nishihara, Research Institute for Peace and Security, Japan

Oraon Pooncroen, Chiang Mai University, Thailand

Keiko Osaki-Tomita, Tokiwa University, Japan

Emmanuel Kojo Sakyi, University of Ghana, Ghana

Maria Fe Villamejor-Mendoza, University of the Philippines, Philippines

ISSN (Print) 1906-103X • ISSN (Online) 2730-1834

Copyright © 2024 College of Local Administration, Khon Kaen University

Local Administration Journal

College of Local Administration, Khon Kaen University

123 Mittraphap Road, Mueang, Khon Kaen 40002 Thailand

Phone: +66-4320-3124 • Email: cola.laj@gmail.com • Website: www.localadminjournal.com

Editorial

In this issue of *Local Administration Journal*, Vol. 17, No. 3, we present a diverse collection of articles that address pivotal challenges and opportunities within public administration, local governance, and social development across various regions. These studies illuminate innovative strategies and best practices that contribute to the advancement of sustainable, effective, and community-driven governance.

Ren yuan Zheng and colleagues open this volume with an analysis of MOOCs (Massive Open Online Courses) and their adoption among medical students in Chengdu, China. This study highlights the significant factors, such as perceived usefulness and task-technology fit, that shape student satisfaction and motivation for continued use of MOOCs. The findings underscore the importance of interactive online learning communities to enhance educational outcomes, providing valuable insights for institutions looking to strengthen online learning frameworks.

Cholvit Jearajit and Tannikarn Soonsinpai examine the role of Thai youth in promoting sustainability within higher education. Their work captures the aspirations of young leaders and student organizations striving for social change, revealing the factors that support sustainable practices in academic settings. The paper offers essential policy recommendations for fostering environmental awareness and participatory opportunities within universities.

The critical issue of food security is explored by Nisarath Aunchanthee and colleagues, who investigate the potential of support networks to improve food availability for urban low-income households in Khon Kaen Municipality, Thailand. By focusing on community-driven solutions and external partnerships, the authors advocate for inclusive policies that promote nutrition education and accessible food markets, highlighting a model for supporting urban populations in need.

Malinee Srimaitree and co-authors delve into entrepreneurial development among cashew nut producers along the Lamsebok economic route. Their study on network building and online business potential showcases the power of community collaboration to enhance economic resilience. This article sheds light on the challenges and successes of fostering entrepreneurship in rural areas, contributing a valuable case study on regional economic empowerment.

Environmental sustainability is further addressed by Orathai Liengjindathaworn, who discusses innovative waste management practices in Phang Ken Subdistrict. This research reveals the positive impacts of the “no pits, no bins, no cars” model, reducing waste by 80% and creating a cleaner, healthier environment. Phang Ken’s approach exemplifies how local administrations can lead in sustainable waste management, providing a replicable model for other communities.

Charinya Limprapuwattana and Pornpawis Lhapeerakul present a strategic framework for addressing the transboundary haze crisis in Chiang Rai through Sister City cooperation with Yunnan, China. This timely study outlines collaborative approaches, including knowledge exchange and multilateral negotiations, as effective mechanisms to mitigate environmental crises, emphasizing the potential of cross-border partnerships for sustainable solutions.

Tax collection efficiency is examined by Orawan Choengram and team, who explore taxpayer satisfaction and its impact on municipal revenue in Nongtad Subdistrict, Buriram Province. Their research identifies key factors, such as public relations and staff readiness, which enhance collection efficacy. This study contributes to the understanding of municipal finance management, emphasizing the role of transparency and taxpayer engagement.

Pitsarn Phanwattana investigates public participation in police administration, focusing on the influence of community networks in Khon Kaen. The findings reveal that while direct involvement in police matters is limited, local volunteer initiatives can positively shape police administration. This study provides a valuable framework for integrating community participation into law enforcement, encouraging a collaborative approach to public safety.

Lastly, Kittisak Klinmuenwai analyzes the relationship between compensation and motivation among professional tour guides in Thailand's tourism industry. His findings demonstrate the importance of competitive pay and welfare benefits in driving job satisfaction, highlighting practical insights for human resource management within service industries.

Together, these articles contribute to an expanding body of knowledge that enriches the practice of local administration. We hope these insights inspire further research and initiatives that foster resilient, participatory, and sustainable governance across regions.

Editorial Team
Local Administration Journal
College of Local Administration
Khon Kaen University, Thailand

Contents

RESEARCH ARTICLES

- Factors Impacting Satisfaction and Continuance Intention of MOOCs Learning among Medical Students in Chengdu, China** 311
Renyuan Zheng, Somsit Duang-Ek-Anong, Qizhen Gu, and Paitoon Porntrakoon
- Let Us Achieve Our Goal: Movement for Sustainability of Thai Youth in Higher Education Institutions** 335
Cholvit Jearajit and Tannikarn Soonsinpai
- The Potential for Building Support Networks to Enhance Food Availability Among Urban Low-Income Households in Khon Kaen Municipality, Khon Kaen Province** 363
Nisarath Aunchanthee, Aphiradee Wongsiri, and Buapun Promphakping
- Network Building and Potential Development for Cashew Nut Online Business Entrepreneurs in Communities along the Lamsebok Economic Geography Route, Ubon Ratchathani Province** 381
Malinee Srimaitree, Kittayamon Thanisphong, and Woranuch Kuuttha
- Innovation in Community Waste Management and Environmental Development of Phang Ken Subdistrict Administrative Organization, Ubon Ratchathani Province** 407
Orathai Liengjindathaworn
- Guidelines for Resolving the Cross-Border Haze Problem in Chiang Rai Province through a Chiang Rai-Yunnan “Sister City” Cooperation Framework** 425
Pornpawis Lhapeerakul and Charinya Limprapuwattana
- Taxpayer Satisfaction and the Efficiency of Land and Building Tax Collection in Nongtad Subdistrict Municipality, Buriram Province** 445
Orawan Choengram, Somjai Boonmuenwai, and Nualprang Chaepthaisong
- P Influences of Public Participation Models on Police Administration at Mueang Khon Kaen Police Station** 463
Pitsarn Phanwattana
- The Relationship Between Compensation and Motivation in the Performance of Professional Tour Guides in the Tourism Industry** 481
Kittisak Klinmuenwai

สารบัญ

บทความวิจัย

Factors Impacting Satisfaction and Continuance Intention of MOOCs Learning among Medical Students in Chengdu, China	129
Renyuan Zheng, Somsit Duang-Ek-Anong, Qizhen Gu, and Paitoon Porntrakoon	
ไปให้ถึงเป้าหมายกันเถอะ : การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา	355
ชลวิทย์ เจียรจิตต์ และธันนิกานต์ สุญสินภัย	
ศักยภาพในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือในด้านการ มีอาหารของครัวเรือนคนจนเมือง ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น	363
นินาสรัตน์ อุ่นจันทิ, อภิรติ วงศ์ศิริ, และบัวพันธ์ พรหมพักพิง	
การสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี	381
มาลีณี ศรีไมตรี, กฤตยกมล ธานิสพงศ์, และวรรณุช กุอุทา	
นวัตกรรมการจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล พังเคน จังหวัดอุบลราชธานี	407
อรทัย เลียงจินดาถาวร	
แนวทางในการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนของจังหวัดเชียงราย ด้วยกรอบความร่วมมือ “เมืองพี่เมืองน้อง” เชียงราย-ยูนนาน	425
ชรินยา ลิ้มประภู่วัฒนา และพรภวิชัย หล้าพิระกุล	
ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีและประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด จังหวัดบุรีรัมย์	445
อรรวรรณ เชิงรัมย์, สมใจ บุญหมื่นไวย, และนวลปรางค์ แจบไธสง	
อิทธิพลของรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานสถานีตำรวจภูธร เมืองขอนแก่น	463
พิชศาล พันธุ์วัฒนา	
ความสัมพันธ์ระหว่างค่าตอบแทนและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	481
กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย	

Factors Impacting Satisfaction and Continuance Intention of MOOCs Learning among Medical Students in Chengdu, China

Ren yuan Zheng

Vincent Mary School of Science and Technology,
Assumption University, Thailand

Somsit Duang-Ek-Anong

Graduate School of Business and Advanced
Technology Management, Assumption University,
Thailand

Qizhen Gu

Graduate School of Business and Advanced
Technology Management, Assumption University,
Thailand

Paitoon Porntrakoon

Vincent Mary School of Science and Technology,
Assumption University, Thailand

Abstract

MOOCs, which stand for Massive Open Online Courses, have become an important tool for promoting educational reform in local medical colleges. This article constructed a conceptual framework using the expectation confirmation model (ECM), technology acceptance model (TAM), and unified theory of acceptance and use of technology (UTAUT), to investigate the factors impacting satisfaction and continuance intention of MOOCs learning among medical students. Structural equation modeling is used to evaluate the model using data from a survey with 500 medical students in Chengdu, China. The results showed that the proposed theoretical model can explain the causal relationship between factors very well. Task-technology fit, perceived usefulness, and facilitating conditions are important determinants of students' satisfaction, furthermore, satisfaction plays a vital role in motivating or influencing medical students' continuance intention of MOOCs learning. It is recommended that the MOOC platform should focus on improving task-technology fit, perceived usefulness, facilitating conditions and satisfaction toward medical students' MOOCs learning, the education institutions ought to strengthen medical students' interaction by establishing various online learning communities in MOOCs. The findings provide a reference model for future research toward impacting factors of MOOCs learning and contribute to improving the teaching management of MOOCs in local medical colleges.

Keywords

MOOCs learning, Satisfaction, Continuance Intention, Medical students, China

CORRESPONDING AUTHOR

Paitoon Porntrakoon Vincent Mary School of Science and Technology, Assumption University
88 Moo 8 Bang Na-Trad Km. 26, Bang Sao Thong, Samut Prakan 10570, Thailand. Email: paitoon@scitech.au.edu.
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

Introduction

MOOCs, which stands for Massive Open Online Courses, are a relatively new form of online education. Online courses known as MOOCs have gained popularity since 2012. They offer interactive learning experiences, to encourage community interactions between students, professors, and teaching assistants (Leontyev & Baranov, 2013). As the internet has become a common tool for students to access information anytime and anywhere (Ifeanyi & Chukwuere, 2018), MOOCs have gained popularity due to their free and open access to anyone who wants to learn, regardless of their location or education level (Bederson et al., 2015).

Since 2013, China has been operating MOOCs, with over 52,000 available as of February 2022 and nearly 370 million registered participants. China ranks first in the world for the number of MOOCs constructed and used, which is a natural result of the deep integration of information technology and education over the past decade. The active promotion of MOOC by Chinese universities is an important engine for promoting the transformation of higher education (Zhu, 2023). In the future, China MOOC will still have great potential in innovating traditional education models and promoting classroom changes.

Medical education has traditionally focused on the technical aspects of medical science, often neglecting the humanistic nature of medicine. As a result, medical students may lack a sense of humanistic spirit (Chen, 2023). To address this, there is a growing consensus that medical education should include a stronger emphasis on humanistic qualities. MOOCs offer a wealth of resources for humanities courses that can help fill this gap. This makes MOOCs an important tool for promoting educational reform in medical colleges.

However, in reality, MOOCs learning can also encounter various problems, which may affect the further development of MOOCs. What are the influencing factors of these issues? What is the connection between the influencing factors? These issues deserve special attention from researchers in MOOCs teaching, developers of MOOCs platforms, and higher education institutions using MOOCs.

Research Objectives

There are few surveys and studies on the use of MOOCs by medical students in existing literature, and no one has systematically analyzed the behavioral intention of medical students to continue using MOOCs for learning and proposed corresponding strategies. Therefore, it is necessary to study the influencing factors of medical students' intention to continue using MOOCs for learning behavior, in order to further promote the construction and development of relevant MOOCs platforms and the teaching management reform of MOOCs in medical colleges.

Based on previous research results and theories, this study comprehensively explores the impacting factors of medical students' intention to continue learning using MOOCs as much

as possible. This study focuses on constructing relevant theoretical models and provides a reference model for future researchers dedicated to the influencing factors of MOOCs learning. This study has created reference value for enriching the learning theory of MOOCs and may also contribute to improving the teaching management of MOOCs in local medical colleges.

Literature Review

Theories Used in the Study

This research constructed a conceptual framework using the expectation confirmation model (ECM), technology acceptance model (TAM) and unified theory of acceptance and use of technology (UTAUT).

Bhattacharjee (2001) proposed ECM to describe how user satisfaction, perceived usefulness, and expectation-confirmation all have an impact on continuous use an information system. The ECM has been widely utilized over the years to forecast user satisfaction and continuance behavior in a variety of scenarios (Ramadhan et al., 2022).

The TAM model was proposed by Davis (1989) and used to predict individuals' acceptance behavior. The Technology Acceptance Model (TAM) offers a strong theoretical foundation to explain why users adopt certain technologies (Kim, 2006).

Venkatesh et al. (2003) proposed the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) as a model to explain how users intend to use information systems and their subsequent usage behavior. The UTAUT model is a recognized approach for analyzing user usage behavior and intention to utilize an information system (Attuquayefio & Addo 2014).

Introduction of Variables

Performance expectation

According to Compeau and Higgins (1995), performance expectation as users' perception of the advantage performing a certain behavior or using a certain technology. Compeau et al. (1999) argued that performance expectation meant user's expectation to achieve value. Moreover, Venkatesh et al. (2012) opined that performance expectation is the advantage that users seek in terms of increased performance. Performance expectation was defined in the user's mind as the level to which user believes that the system can assist them in enhancing their performance in the course (Lwoga & Komba, 2015). Baabdullah et al. (2019) conceptualized performance expectation as the user's view on a certain information system.

It has been established that customers' perceptions have an impact on their continued intention to use those services and products (Alalwan, 2020). The research by Dečman (2015) found that performance expectations have a favorable impact on students' continued intention to employ online courses. The relationship between performance

expectation and continuous intention has previously been found was significant. (Yang et al., 2017; Ye et al., 2019). Performance expectation has a favorable effect on continued usage and satisfaction (Lwoga and Komba, 2015). When using the learning systems effectively and efficiently, participants should feel satisfied. This may be described as a perceptual belief of satisfaction (Du, 2023). Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H1: Performance expectation has a significant impact on continuance intention.

H2: Performance expectation has a significant impact on satisfaction.

Self-efficacy

Bandura (1986) defined self-efficacy as an individual's beliefs regarding their ability to effectively accomplish tasks and generate desired outcomes. Self-efficacy is the term used to describe an individual's belief in their own ability to successfully complete tasks and achieve desired results (Bandura, 1991). Based on the reference of Liaw (2008), self-efficacy was defined as the conviction that a task can be completed. According to Alfany et al. (2019), self-efficacy refers to a person's evaluation of their capability to carry out a specific behavior in a given circumstance. In addition, Shankar and Datta (2018) defined self-efficacy as the extent to which a person has confidence in their ability to carry out any given task.

Self-efficacy is the capacity to plan and carry out the actions required to achieve particular sorts of achievements (Bandura, 1991). Zhao et al. (2008) stated that self-efficacy has a positive influence on both user satisfaction and ease of use. Self-efficacy has been identified as a crucial personal trait that has a significant impact on the adoption of technology and information systems, as the research conducted by Prior et al. (2016). Additionally, another study found a strong positive correlation between satisfaction and self-efficacy, as noted by Hong et al. (2016). Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H3: Self-efficacy has a significant impact on satisfaction.

Perceived usefulness

According to Davis (1989), perceived usefulness refers to the extent to which a person believes that using a particular technology would improve the individual's performance. Perceived usefulness has been scientifically confirmed as an important antecedent of users' views regarding their intention of usage (Davis, 1989). Perceived usefulness was defined as the degree to that an individual feel that utilizing a certain application would improve his or her work performance (Lo'pez-Nicola., 2008). Agudo-Peregrina et al. (2014) defined perceived usefulness as the belief of students that an e-learning system can support their learning and enhance their learning capacity. When a user perceives that a certain technology will offer unique benefits, they are more likely to use it. This is referred to as perceived usefulness, as explained by Aslam et al. (2017).

Revels et al. (2010) suggest that the utilitarian benefit of mobile technology is one of the main factors that leads to innovative utilization. Lee and Jun (2007) contend that perceived usefulness, the TAM's key concept, can also predict the satisfaction of customers in a mobile business scenario. Additionally, the perceived usefulness is greatly influenced by user satisfaction, according to Park et al. (2013). Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H4: Perceived usefulness has a significant impact on satisfaction.

Perceived ease of use

Davis (1989) defined perceived ease of use as the extent to that a person thinks utilizing a specific system would feel effortless. According to Chuleeporn (2014) research, perceived ease of use is defined as how easy a person thinks it would be to use a specific system. For Venkatesh et al. (2003), perceived ease of use refers to how easy and straightforward people think new technology is to use. Perceived ease of use is conceptualized as a measure of the extent which individuals think that using a certain system makes it easy for them to experience pleasure (Oh et al., 2009). In addition, Su et al. (2018) pointed out perceived ease of use also means the extent to which potential users anticipate using the new system without encountering any issues.

Rezaei and Amin (2013) discovered that perceived ease of use had a favorable effect on user satisfaction. Moreover, Amin et al. (2014), confirmed this conclusion, showing that perceived ease of use had a beneficial effect on user satisfaction. Wilson et al. (2021) investigated the impact of perceived ease of use on user loyalty in the Chinese computer sector. User satisfaction was found to favorably moderate the impact of perceived ease of use on user loyalty in this study. Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H5: Perceived ease of use has a significant impact on satisfaction.

Task-technology Fit

Goodhue and Thompson (1995) observed that task-technology fit is a key concept, which pays more attention to the relationship between technology and tasks. According to Ammenwerth et al. (2006), task-technology fit is the extent to which technology functionality matches task requirements and individual abilities. The degree to which a system matches interests, suits activities, and meets wants has been referred to as Task-technology Fit, or TTF (Lin and Wang 2012). For Fuller and Dennis (2009), TTF is defined as the extent to which the technology features fit the requirements of the task. Howard and Rose (2019) conceptualized TTF as the degree to which a technology supports the completion of a task by matching the requirements of the task and the capabilities of the technology.

According to Robles-Flores and Roussinov (2012), TTF has been found to have a positive impact on user satisfaction. There is a positive correlation between TTF and satisfaction with mobile payment services (Zhou et al., 2010). User satisfaction is greatly influenced by TTF, and both TTF and user satisfaction play a mediating role in the relationship between actual usage and performance impact (Isaac et al., 2017). Based on a study by Lin (2012), TTF played a crucial role in determining satisfaction levels in virtual educational learning systems. Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H6: Task- technology Fit has a significant impact on satisfaction.

Facilitating conditions

According to Venkatesh et al. (2003), the facilitating conditions refer to the perceived amount of usage of technological and organizational infrastructure to sustain utilize new systems. For Venkatesh et al. (2012), facilitating conditions comprises how users perceive the tools and assistance they need to carry out a behavior. Lwoga and Komba (2015) defined facilitating conditions as the belief among students that technology facilities can create physical conditions for the use of web-based learning systems. Nikou and Economides (2017) pointed out that facilitating conditions is anything that helps the assessment procedure to be implemented. Al Sayegh et al. (2023) argued that facilitating conditions refers to the perceptions of the resources and support available to users.

Previous research in the field of Information Systems has demonstrated that facilitating conditions can influence the level of user satisfaction directly or indirectly (Kaium et al., 2020). According to Venkatesh et al. (2011), the facilitating conditions of the e-government website was found to be a significant factor affecting user satisfaction, in a research of information systems continuance intention. Teo and Wong (2013) discovered that facilitating conditions may indirectly influence satisfaction by affecting perceived ease of use. Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H7: Facilitating conditions has a significant impact on satisfaction.

Satisfaction

According to Ives et al. (1983), satisfaction of the user was defined as the extent to which users believe the information system available to them meets their information requirements. For Sweeney and Ingram (2001), satisfaction was defined as the user's perceived interest and sense of accomplishment, in the online learning. According to Adamson and Shine (2003), satisfaction referred to a dimension of attitude since it measures emotional aspects. Based on the research of Sun et al. (2012), satisfaction of user is defined as the overall emotional reaction of the user to the cognitive evaluation of the worth of an IT service. Du (2023) stated

that satisfaction was the extent of agreement between expectations and perceptions of the learning experience.

According to Bhattacharjee (2001), post-adoption beliefs include satisfaction and continuance intention. Existing studies have found a favorable association between satisfaction and continuing intention (Huang, 2019; Singh, 2020). There is the assumption that a user's usage continuance intention of the information system is influenced by their previous satisfaction of the whole system (Bhattacharjee, 2001). Previous studies have shown that learner satisfaction has a substantial impact on the intention to continue taking MOOCs (Joo et al., 2018). Hence, the following hypothesis was proposed by the researchers:

H8: Satisfaction has a significant impact on continuance intention.

Continuance Intention

Based on Bhattacharjee (2001), continuance intention refers to a user's decision whether to keep using an application after adopting it. According to Hellier et al. (2003), continuance intention refers to a decision-making process whereby an individual chooses to stick with a particular product or service. According to Park (2014), continuance intention can also refer to a person's intention to engage in a behavior after having already done so. Based on research of Chen et al. (2021), continuance intention refers to the situation when someone decides to continue using a product, service or action that they have already taken.

Research Methods and Materials

Conceptual Framework

Three earlier theoretical frameworks serve as the foundation for the research conceptual framework. The first theoretical framework was developed by Chen and Hsiao (2018), who studied the effect of satisfaction, performance expectation, subjective norms and openness on continuance intention for non-MOOCs and MOOCs platform. The second theoretical framework was proposed by Singh and Sharma (2021), who focused on relationships between social influence, facilitating condition, self-efficacy, perceived ease of use, perceived usefulness, satisfaction. The third theoretical framework was proposed by Wan et al. (2020), who studied the influencing factors such as TTF and satisfaction on a student's continued intention to learn by MOOCs. Figure 1 shows the conceptual framework of the current research:

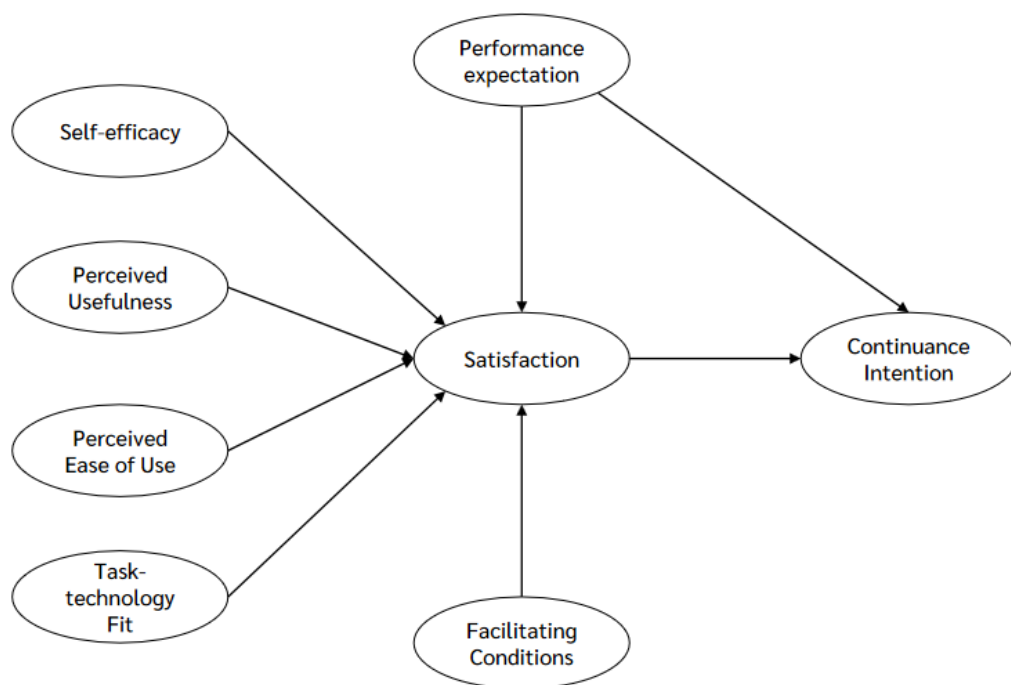

Figure 1. Conceptual Framework of study

Source: Author

This research aimed to explain association between performance expectation, self-efficacy, perceived usefulness, perceived ease of use, TTF, facilitating conditions, satisfaction, and continuance intention to use MOOCs learning among medical students in Chengdu, China.

Methodology

In this research, a quantitative method was used to collect and analyze data from medical students in Chengdu Medical College. The target population consists of undergraduate students from four different faculties, ranging from sophomore to senior level. The sample size was 500. A questionnaire was used to collect data from the target population, and its reliability and validity were tested using Item Objective Congruence (IOC). A 5-point Likert scale was used to measure the scale items, with 1 denoting strongly disagree and 5 denoting strong agreement.

In order to evaluate the content validity of the data collection tool, the researcher first administered online questionnaires using the Index of Item-Objective Congruence (IOC) test. To do this, scale items for each of the eight variables were sent to three experts in the field. A pilot test was conducted with 50 respondents who completed the questionnaire online. The reliability of the questionnaire was measured using Cronbach's alpha. After

collecting data from a total of 500 respondents, chosen using multi-stage sampling in proportion to the four different faculties, the measurement model was tested using Confirmation Factor Analysis (CFA), and the structure model was tested using Structural Equation Models (SEM) to illustrate the eight hypotheses among eight variables in the conceptual framework.

Target Population and Sample Size

The target population was defined as individuals or participants who possess specific attributes of interest and relevance (Creswell, 2003). In this study, the target population is sophomore, junior, and senior medical undergraduates who participated in MOOCs learning in Chengdu. In selecting the respondents for the study, the researchers excluded first-year medical students due to their limited experience in studying and using MOOCs in medical college, as well as fifth-year medical students who have little time to study MOOCs during clinical internships in teaching hospitals.

Sample size was defined by Milic (2008) as a representative portion of the target population used in the research. The minimum sample size of 444 was recommended by Soper's (2006) calculator due to the presence of 8 latent variables and 35 observed variables. The researchers distributed roughly 600 valid questionnaires and used 500 of those to conduct the study after discarding incomplete or erroneous questionnaires.

Sampling Procedures

The target population for this study had to fulfill the following criteria: (1) Chinese medical students in Chengdu; (2) Medical students from their second to fourth year in one of the four faculties of Chengdu medical college; and (3) Students with a minimum of six months of experience in MOOCs learning. Hence, the researcher used convenience sampling and purposive or judgmental sampling as techniques to choose and reach the target sample. A purposive sampling approach was employed to carefully choose four specific faculties situated in Chengdu Medical College. Then a stratified random sampling technique was used to create strata. The number of questionnaires was then distributed to each faculty, as shown in Table 1.

Table 1. Number of Questionnaires Distributed to Each Faculty

Faculties	Population Size	Proportional Sample Size (N=500)
Faculty of Clinical Medicine (FCM)	3,354	230
Faculty of Nursing (FN)	1,536	106
Faculty of Pharmacy (FP)	1,287	88
Faculty of Laboratory Medicine (FLM)	1,104	76
Total	7,281	500

The overarching aim of this sampling approach is to gather data from individuals who are readily accessible to the researcher (Etikan, 2015). The researcher distributed questionnaires through a convenience sampling method to engage willing respondents for questionnaire participation.

Results and Discussion

Demographic Information

As shown in Table 2, among the 500 respondents, 42.8% were males and 57.2% were females. The second year of college had the highest proportion of respondents, accounting for 41.8%. Most respondents use MOOCs for learning more than 3 times per week, 34.4% more than 5 times per week. The most commonly used device for MOOCs learning is smartphone, accounting for 65.8%. Over half the sample (55.0%) hope to study medical courses through MOOCs.

Table 2. Demographic Information

Demographic and General Data (N=500)		N	%
Gender	Male	214	42.8
	Female	286	57.2
	Sophomore	209	41.8
Grade	Junior	188	37.6
	Senior	103	20.6
	No more than 1 time	43	8.6
Times of MOOCs learning sessions per week	2-3 times	119	23.8
	3-5 times	166	33.2
	more than 5 times	172	34.4
	Smartphone	329	65.8
A Device prefer for MOOCs learning	Tablet computer	107	21.4
	Personal computer	53	10.6
	Other	11	2.2
	Medical Professional Courses	275	55.0
Required content of MOOCs learning	Courses related to medicine	169	33.8
	Non-medical course learning	56	11.2

Confirmatory Factor Analysis (CFA)

Brown (2015) characterized CFA as a specific type of SEM dedicated to the measurement model, aimed at investigating the relationship between observed variables and latent variables. Through CFA, discriminant validity and convergent validity (factor loading, composite reliability, average variance retrieved) could be verified. According to the general guidelines that state that the Cronbach's Alpha value should be 0.60 or above, the constructs

in Table 3 have a coefficient of internal consistency (Hair, et al., 2007). Each variable's factor loading was also above 0.5 at p-value<0.5 and t-value >1.98 (Hair et al., 2010). For every variable, the average variance extracted (AVE) was more than 0.5, and the composite reliability (CR) was above 0.7 (Fornell & Larcker, 1981). To sum up, the statistical estimations showed significance.

The square root of the variables' AVEs is displayed in Table 4. Fornell and Larcker (1981) state that the square root of each AVE is calculated and compared to the component correlations in order to assess discriminant validity. Because the discriminant validity values in this investigation were all greater than the inter-construct correlations, the discriminant validity was deemed acceptable.

Table 3. Confirmatory Factor Analysis (CFA), Composite Reliability (CR), and Average Variance Extracted (AVE) Results

Variables	Source of Questionnaire (Measurement Indicator)	No of Items	Cronbach's Alpha	Factor Loading	CR	AVE
Performance expectation (PE)	Chen et al., 2018	4	0.909	0.826-0.864	0.909	0.714
Self-efficacy (SE)	Singh & Sharma, 2021	4	0.805	0.679-0.916	0.854	0.597
Perceived usefulness (PU)	Singh & Sharma, 2021	4	0.812	0.633-0.882	0.814	0.527
Perceived ease of use (PEOU)	Singh & Sharma, 2021	4	0.898	0.818-0.853	0.898	0.687
Task-technology Fit (TTF)	Wan et al., 2020	4	0.822	0.664-0.792	0.824	0.541
Facilitating conditions (FC)	Wan et al., 2020	5	0.834	0.650-0.745	0.834	0.503
Satisfaction (SAT)	Wan et al., 2020	5	0.896	0.742-0.897	0.893	0.627
Continuance Intention (CI)	Wan et al., 2020	5	0.878	0.735-0.874	0.878	0.592

Note: CR = Composite Reliability, AVE = Average Variance Extracted

Table 4. Discriminant Validity

Variables	Factor Correlations							
	PE	SE	PU	PEOU	TTF	FC	SAT	CI
PE	0.845							

SE	0.242	0.773						
PU	0.385	0.147	0.726					
PEOU	0.512	0.181	0.340	0.829				
TTF	0.341	0.127	0.355	0.318	0.736			
FC	0.379	0.153	0.359	0.389	0.390	0.709		
SAT	0.501	0.267	0.494	0.457	0.504	0.519	0.792	
CI	0.296	0.081	0.328	0.303	0.324	0.360	0.454	0.770

Note: The diagonally listed value is the AVE square roots of the variables

Structural Equation Model (SEM)

Ainur et al. (2017) describe SEM as a statistical technique that amalgamates elements from traditional multivariate models, such as factor analysis and regression analysis. SEM serves the crucial purpose of assessing the model's consistency with data through an examination of model fit (Hair et al., 2010). Table 5 presents an illustration of the model's fitness, comparing the statistical indices values from the SEM with the acceptable criterion. The values of the indices and their corresponding RMSEA values are as follows: CMIN/DF = 1.516, GFI = 0.915, AGFI = 0.899, NFI=0.920, CFI = 0.971, TLI = 0.968, and RMSEA = 0.032. The model's fitness has been confirmed as all index values fall inside the permitted range.

Table 5. Goodness of Fit for Structural Equation Model (SEM)

Index	Criterion	Statistical Value
CMIN/DF	< 5.00 (Awang, 2012; Al-Mamary and Shamsuddin, 2015)	1.516
GFI	≥ 0.85 (Sica & Ghisi, 2007)	0.915
AGFI	≥ 0.80 (Sica & Ghisi, 2007)	0.899
NFI	≥ 0.80 (Wu & Wang, 2006)	0.920
CFI	≥ 0.80 (Bentler, 1990)	0.971
TLI	≥ 0.80 (Sharma et al., 2005)	0.968
RMSEA	< 0.08 (Pedroso et. al., 2016)	0.032
Model summary		Acceptable Model Fit

Note: CMIN/DF = The ratio of the chi-square value to degree of freedom, GFI = Goodness-of-fit index, AGFI = Adjusted goodness-of-fit index, NFI = Normed fit index, CFI = Comparative fit index, TLI = Tucker-Lewis index, and RMSEA = Root mean square error of approximation.

Research Hypothesis (H) Testing Result

The structural model's regression weights and R² variances are used to measure how significant a link is between variables. With the exception of H1, the findings showed that all of the stated hypotheses are supported. TTF was the strongest predictor of satisfaction,

following by perceived usefulness. Furthermore, Satisfaction had a significant impact on continuance intention. Table 5 displays the causal connections between the variables.

The following describes the structural path results from Table 5 and Figure 2:

H1: The standardized path coefficient between performance expectation toward MOOCs learning and continuance intention to MOOCs learning was 0.037, and t-value at 0.794. Therefore, the result indicates that performance expectation toward MOOCs learning did not have an impact on continuance intention to MOOCs learning. Although the finding contradicts with the findings of Yang et al. (2017) and Ye et al. (2019) (i.e., that performance expectations have a favorable impact on students' continued intention in fields such as online courses), it aligns with findings of Bhattacharjee (2001) where a user's usage continuance intention of the information system is determined by their previous satisfaction of the whole system instead of their expectations.

H2: Performance expectation had a positive impact on satisfaction with standardized path coefficient of 0.194, and t-value at 4.529*. The hypothesis was supported with UTAUT (Koh et al., 2010). That finding is consistent with previous empirical studies (Venkatesh et al., 2011; Wan et al., 2020; Cheng et al., 2020; Shah and Khanna 2023) which found that students who have greater performance expectations are likely to be more satisfied with the MOOC platform.

H3: The standardized path coefficient between self-efficacy and satisfaction was 0.189, and t-value at 4.326*. Therefore, self-efficacy had a positive effect on satisfaction. Consequently, this finding implies that students with high self-efficacy tend to have a better understanding and appreciation of the features and functions of MOOCs. This finding is consistent with prior studies by Aldholay et al. (2018), Shen et al. (2013), Federici and Skaalvik (2012), Fianu et al (2018).

H4: The hypothesis is supported, in that perceived usefulness had a positive effect on satisfaction from standardized path coefficient of 0.330, and t-value at 6.623*. From the results, it can be seen that perceived usefulness has a significant impact on the satisfaction of MOOCs learning, second only to TTF. The researcher combined the expectation-confirmation model with MOOC features and found that perceived usefulness directly correlates with satisfaction, thus emphasizing the usefulness of courses to ensure student satisfaction. This corresponds to research conducted by Liao et al. (2007), Singh and Sharma (2021), and Rekha et al. (2023).

H5: The standardized path coefficient between perceived ease of use and satisfaction toward MOOCs learning was 0.196, and t-value at 4.500*. Therefore, H5 was supported, in that perceived ease of use had a significant impact on satisfaction toward MOOCs learning. This finding is aligned with studies of Tu et al. (2012), Wu and Zhang (2014) and Yang and Su (2017). Students would likely have favorable satisfaction toward MOOCs learning if the

MOOCs can help them achieved the task while exerting lesser effort and time. Perceived ease of use is a crucial factor in determining a learner's satisfaction that using MOOCs will be effortless.

H6: TTF had a positive effect on satisfaction toward MOOCs learning, with a supporting standardized path coefficient of 0.344, and t-value at 6.890*. Consequently, H6 was supported by this study. TTF was the highest contributor to satisfaction, compared with perceived usefulness, facilitating conditions, perceived ease of use, performance expectation, and self-efficacy. This indicates that, when studying the factors that affect student satisfaction with MOOC learning, the perception of technology and the degree of matching between tasks and technology are crucial factors. This result is consistent with studies by Huang et al. (2017), Xiong et al (2020), and Wan et al. (2020).

H7: The standardized path coefficient between facilitating conditions and satisfaction to MOOCs learning was 0.323, and t-value at 6.657.* This finding supports H7, in that facilitating conditions had a significant impact on satisfaction to MOOCs learning. Chan et al, (2010), Teo and Wong (2013), Shah and Khanna (2023) found that the relevance of facilitating conditions in the mandatory context is proved by its significant direct effect on user satisfaction, and that is supported by this study.

H8: The hypothesis was supported on significant impact of satisfaction on continuance intention to MOOCs learning with standardized path coefficient of 0.461, and t-value at 8.033*. The result demonstrates a favorable association between satisfaction and continuing intention. Satisfaction mediated all of the model's interactions, and had a favorable impact on students' intention to continue MOOCs learning. This finding is supported by the findings of Joo et al. (2018), Alalwan et al. (2020) and Gupta et al. (2021).

Table 5. Hypothesis Testing Result of the Structural Model

	Hypothesis	Standardized path coefficients (β)	t-value	Test Result
H1	PE $\rightarrow$ CI	0.037	0.794	Not Supported
H2	PE $\rightarrow$ SAT	0.194	4.529*	Supported
H3	SE $\rightarrow$ SAT	0.189	4.326*	Supported
H4	PU $\rightarrow$ SAT	0.330	6.623*	Supported
H5	PEOU $\rightarrow$ SAT	0.196	4.500*	Supported
H6	TTF $\rightarrow$ SAT	0.344	6.890*	Supported
H7	FC $\rightarrow$ SAT	0.323	6.657*	Supported
H8	SAT $\rightarrow$ CI	0.461	8.033*	Supported

Note: *Significant at p-value, $p < 0.05$.

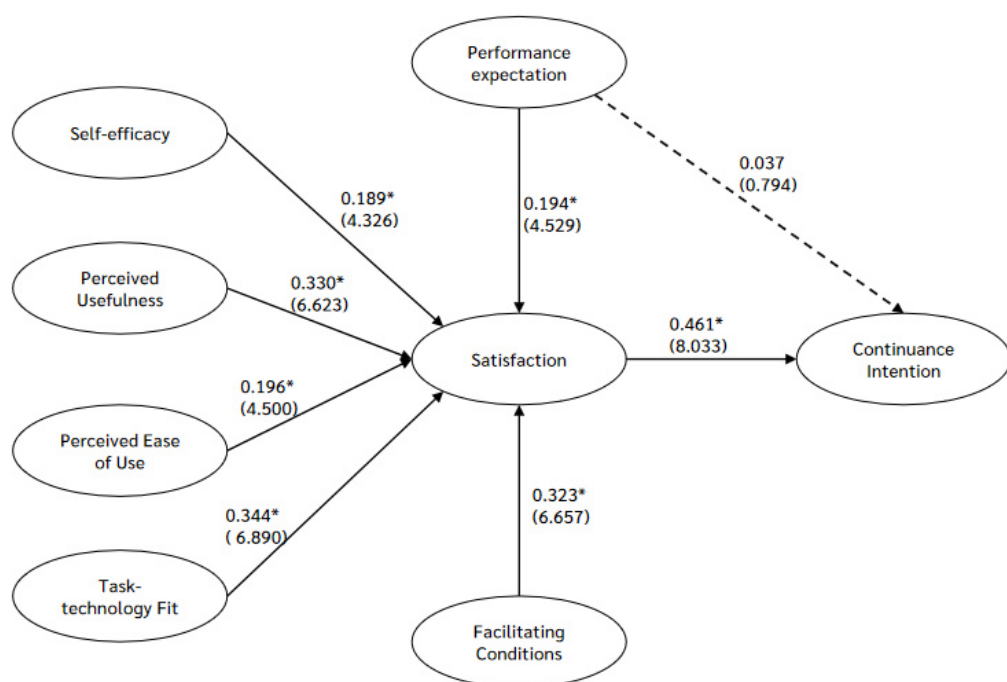

Figure 2. The Results of Structural Model

Note: Solid line denotes the Standardized Coefficient with * as $p < 0.05$, and t-value in Parentheses; Dash line denotes 'Not Significant'

Conclusions and Implications

Conclusions

This study explored the statistical association between performance expectation, self-efficacy, perceived usefulness, perceived ease of use, TTF, facilitating conditions, satisfaction, and continuance intention to use MOOCs learning among medical students. This study also assessed the factors which impact on medical students' intention to continue learning using MOOCs. In this research, a quantitative method was used to collect and analyze data from medical students in Chengdu Medical College. The target population consists of undergraduate students from four different faculties, ranging from sophomore to senior level. The sample size was 500. A structured questionnaire was used to collect data from the target population, and its reliability and validity were tested using IOC. The reliability of the questionnaire was measured using Cronbach's alpha. After collecting data from a total of 500 respondents, chosen using multi-stage sampling in proportion to the four different faculties, the measurement model was tested using CFA, and the structure model was tested using SEM to test the eight hypotheses among eight variables in the conceptual framework.

The findings from the statistical analysis are summarized as follows:

First, TTF, perceived usefulness, and facilitating conditions have a significant impact on the satisfaction of medical students toward MOOCs learning, and the magnitude of their influence is similar. TTF had the most significant impact on students' satisfaction toward using MOOCs learning. According to the study of Huang et al. (2017), TTF had the most significant impact on satisfaction. In a study conducted by Xiong et al (2020), it was found that enhancing TTF can lead to increased customer satisfaction. The perceived usefulness on the satisfaction of MOOC learning is second only to TTF. Previous studies have found that user's perceived usefulness of an information system was affected by the users' satisfaction (Liao et al., 2007; Amin et al., 2014). Facilitating conditions exerted the third most positive impact on satisfaction to use MOOCs learning. In previous studies concerning information systems continuance intention, Venkatesh et al. (2011) found that the facilitating conditions were a significant factor affecting user satisfaction.

Second, perceived ease of use, performance expectation and self-efficacy had a significant impact on the satisfaction of medical students toward MOOCs learning. The impact of these three factors is similar, but all are smaller than TTF, perceived usefulness, and facilitating conditions.

Third, satisfaction plays a vital role in motivating or influencing medical college students' continuance intention toward using MOOCs learning (Joo et al., 2018; Alalwan et al., 2020). By contrast, performance expectation played an insignificant role in predicting continuance intention to MOOCs learning. Therefore, in order to promote the improvement of medical students' continuance intention to use MOOCs for learning, it is necessary to improve their satisfaction with the use of MOOCs platforms in terms of functions, services, course content, and course quality.

In sum, the key factor encouraging medical students to continue using MOOCs for learning is their satisfaction with MOOCs learning, and the main factors affecting their satisfaction are TTF, perceived usefulness, and facilitating conditions.

Implications

The proposed theoretical model can explain the factors that affect medical students' satisfaction and continuance intention of using MOOCs very well. TTF, perceived usefulness, and facilitating conditions are important determinants of students' satisfaction toward MOOCs learning. Satisfaction has a significant impact on continuance intention. However, performance expectation did not directly influence continuance intention in the MOOCs, but indirectly affected continued intention, with a mediating role of user satisfaction.

This study demonstrated that TTF exerted the most influence on satisfaction, and indirectly affects medical students' continuance intention to use MOOCs learning. The medical education MOOC platform should accurately obtain and present the learning task needs of medical students from the perspectives of establishing student learning models,

collecting learning behavior data, and automatically analyzing data. In addition, the platform should be able to launch learning materials and resources that are suitable for the personal characteristics and learning needs of medical students. As a result, it is essential to create customized technological solutions that satisfy medical students' learning objectives and expectations, while also taking into account the unique features of medical education. It is advised to optimize and coordinate the distribution of course content in order to maximize the fit between the mode of delivery and student demand.

Research has shown that perceived usefulness has a secondary impact on satisfaction. Therefore, the MOOCs platform should focus on the design of course content, making MOOCs more attractive and practical than traditional classroom teaching. For example, in online courses, students can deepen their understanding and explain the key and difficult points of knowledge by inserting vivid animations or video clips. This can help medical students understand medical knowledge more vividly, improve learning effectiveness, increase the perceived usefulness of medical student users, and thus increase their satisfaction with MOOC learning.

As facilitating conditions have a positive influence on satisfaction, the convenience and device compatibility of MOOCs platforms can be improved from multiple aspects, the MOOC platform's technological features should be maximized by the provider in order to uncover and pinpoint the interests and preferences of medical students and offer a convenient and comfortable user experience. Furthermore, it is imperative to ensure that the MOOC platform's webpage links are secure and easily available, that the platform is compatible with various operating systems and terminal devices, and that learners have the autonomy to customize the interface's characteristics and designs. In sum, the MOOCs platform ought to find and pinpoint the interests and preferences of medical students and facilitate a simpler, smarter, more customized user experience.

It is vital to increase the level of platform satisfaction through a variety of strategies since it is the most significant predictor of learners' intentions to continue with MOOCs. Enhancing the MOOC platform's features and services, enhancing the caliber of courses, and adding value to the educational material are all crucial factors in encouraging medical students to stick with MOOCs as their primary learning resource. In order to improve the satisfaction of medical students with course quality, online teachers and course designers should ensure that the courses are applicable to medical topics and have practicality. In addition, it is recommended that course designers stimulate and strengthen student interaction by establishing various online learning communities in MOOCs. These not only help improve the satisfaction of medical students with the MOOC platform, but also enhance their intention to continue using MOOCs for learning.

Limitation and Further Study

There are several limitations of this study that need to be addressed in future research. Firstly, the researchers selected medical students from Chengdu, China as the study population, and these students share many characteristics in their social environment and educational experience. Therefore, the dataset may have some skewness or statistical artifacts. In the future, the scope of the surveyed population can be expanded to further validate the researchers' findings in this select population. Secondly, although the respondents in this study are all medical students, they belong to four different majors and may have had different MOOC courses. These factors may have affected students' perception, thus impacting their satisfaction and continuance intention. Future research should consider these two factors, and further optimize the research model. Thirdly, in this research model, other variables that may have an impact, such as social influence and usage experience, were not considered. In the future, further exploration of the roles of these variables may bring some new findings to research in the field of MOOCs learning.

References

- Adamson, I. and Shine, J. (2003). Extending the new technology acceptance model to measure the end user information systems satisfaction in a mandatory environment: a bank's treasury. *Technology Analysis and Strategic Management*, 15(4), 441-455.
- Agudo-Peregrina, Á. F., Hernández-García, Á., & Pascual-Miguel, F. J. (2014). Behavioral intention, use behavior and the acceptance of electronic learning systems: Differences between higher education and lifelong learning. *Computers in Human Behavior*, 34, 301-314.
- Ainur, A. K., Sayang, M. D., Jannoo, Z., & Yap, B. W. (2017). Sample Size and Non-Normality Effects on Goodness of Fit Measures in Structural Equation Models. *Pertanika Journal of Science & Technology*, 25(2), 575-586.
- Alalwan, A. A. (2020). Mobile food ordering apps: An empirical study of the factors affecting customer e-satisfaction and continued intention to reuse. *International Journal of Information Management*, 50, 28-44.
- Aldholay, A., Isaac, O., Abdullah, Z., Abdulsalam, R., & Al-Shibami, A. H. (2018). An extension of Delone and McLean IS success model with self-efficacy: Online learning usage in Yemen. *The International Journal of Information and Learning Technology*, 35(4), 285-304.
- Alfany, Z., Saufi, A., & Mulyono, L. E. H. (2019). The impact of social influence, self-efficacy, perceived enjoyment, and individual mobility on attitude toward use and intention to use mobile payment of OVO. *Global Journal of Management and Business Research*, 19(7), 1-8.
- Al-Mamary, Y. H., & Shamsuddin, A. (2015). The impact of top management support, training, and perceived usefulness on technology acceptance. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(6), S4.

- Amin, M., Rezaei, S., & Abolghasemi, M. (2014). User satisfaction with mobile websites: the impact of perceived usefulness (PU), perceived ease of use (PEOU) and trust. *Nankai Business Review International*, 5(3), 258-274.
- Ammenwerth, E., Iller, C., & Mahler, C. (2006). IT-adoption and the interaction of task, technology and individuals: a fit framework and a case study. *BMC medical informatics and decision making*, 6, 1-13.
- Aslam, W., Ham, M., & Arif, I. (2017). Consumer behavioral intentions towards mobile payment services: An empirical analysis in Pakistan. *Trziste= Market*, 29(2), 161-176.
- Attuquayefio, S., & Addo, H. (2014). Using the UTAUT model to analyze students' ICT adoption. *International Journal of Education and Development using ICT*, 10(3), 75-86.
- Awang, Z. (2012). *Research methodology and data analysis second edition*. UiTM Press.
- Baabdullah, A. M., Alalwan, A. A., Rana, N. P., Kizgin, H., & Patil, P. (2019). Consumer use of mobile banking (M-Banking) in Saudi Arabia: Towards an integrated model. *International journal of information management*, 44, 38-52.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 248-287.
- Bederson, B. B., Russell, D. M., & Klemmer, S. (2015). Introduction to online learning at scale. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction (TOCHI)*, 22(2), 1-3.
- Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological bulletin*, 107(2), 238.
- Bhattacharjee, A. (2001). Understanding information systems continuance: An expectation-confirmation model. *MIS quarterly*, 25(3), 351-370.
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford publications.
- Chan, F. K., Thong, J. Y., Venkatesh, V., Brown, S. A., Hu, P. J., & Tam, K. Y. (2010). Modeling citizen satisfaction with mandatory adoption of an e-government technology. *Journal of the association for information systems*, 11(10), 519-549.
- Chen, C. C., Lee, C. H., & Hsiao, K. L. (2018). Comparing the determinants of non-MOOC and MOOC continuance intention in Taiwan: Effects of interactivity and openness. *Library Hi Tech*, 36(4), 705-719.
- Chen, L., Zhang, J., Zhu, Y., Shan, J., & Zeng, L. (2023). Exploration and practice of humanistic education for medical students based on volunteerism. *Medical Education Online*, 28(1), 2182691.
- Chen, S. C., Li, S. H., Liu, S. C., Yen, D. C., & Ruangkanjanases, A. (2021). Assessing determinants of continuance intention towards personal cloud services: Extending utaut2 with technology readiness. *Symmetry*, 13(3), 467.

- Cheng, S., Liu, L., & Li, K. (2020). Explaining the factors influencing the individuals' continuance intention to seek information on Weibo during rainstorm disasters. *International journal of environmental research and public health*, 17(17), 6072.
- Chuleeporn, C. (2014). Students' Perceptions of Cloud Computing. *Issues in Information Systems*, 15(1), 312-322.
- Compeau, D. R., & Higgins, C. A. (1995). Computer self-efficacy: Development of a measure and initial test. *MIS quarterly*, 19(2), 189-211.
- Compeau, D., Higgins, C. A., & Huff, S. (1999). Social cognitive theory and individual reactions to computing technology: A longitudinal study. *MIS quarterly*, 23(2), 145-158.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (2nd ed., pp. 1-16). London, UK.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS quarterly*, 13(3), 319-340.
- Dečman, M. (2015). Modeling the acceptance of e-learning in mandatory environments of higher education: The influence of previous education and gender. *Computers in human behavior*, 49, 272-281.
- Du, B. (2023). Research on the factors influencing the learner satisfaction of MOOCs. *Education and Information Technologies*, 28(2), 1935-1955.
- Etikan, I., Musa, S. A. & Alkassim, R. S. (2015). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*. 5(1), 1-4.
- Federici, R. A., & Skaalvik, E. M. (2012). Principal self-efficacy: Relations with burnout, job satisfaction and motivation to quit. *Social Psychology of Education*, 15, 295-320.
- Fianu, E., Blewett, C., Ampong, G. O. A., & Ofori, K. S. (2018). Factors affecting MOOC usage by students in selected Ghanaian universities. *Education Sciences*, 8(2), 70.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50.
- Fuller, R. M., & Dennis, A. R. (2009). Does fit matter? The impact of task-technology fit and appropriation on team performance in repeated tasks. *Information Systems Research*, 20(1), 2-17.
- Goodhue, D. L., & Thompson, R. L. (1995). Task-technology fit and individual performance. *MIS quarterly*, 19(2), 213-236.
- Gupta, A., Dhiman, N., Yousaf, A., & Arora, N. (2021). Social comparison and continuance intention of smart fitness wearables: An extended expectation confirmation theory perspective. *Behaviour & Information Technology*, 40(13), 1341-1354.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Babin, B. J., & Black, W. C. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective (7th Ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Hair, J. F., Money, A. H., Samouel, P., & Page, M. (2007). Research methods for business. *Education+ Training*, 49(4), 336-337.

- Hellier, P. K., Geursen, G. M., Carr, R. A., & Rickard, J. A. (2003). Customer repurchase intention: A general structural equation model. *European journal of marketing*, 37(11/12), 1762-1800.
- Hong, J. C., Hwang, M. Y., Szeto, E., Tsai, C. R., Kuo, Y. C., & Hsu, W. Y. (2016). Internet cognitive failure relevant to self-efficacy, learning interest, and satisfaction with social media learning. *Computers in Human Behavior*, 55, 214-222.
- Howard, M. C., & Rose, J. C. (2019). Refining and extending task–technology fit theory: Creation of two task–technology fit scales and empirical clarification of the construct. *Information & Management*, 56(6), 103134.
- Huang, L. C., Shiau, W. L., & Lin, Y. H. (2017). What factors satisfy e-book store customers? Development of a model to evaluate e-book user behavior and satisfaction. *Internet Research*, 27(3), 563-585.
- Ifeanyi, I. P., & Chukwuere, J. E. (2018). The impact of using smartphones on the academic performance of undergraduate students. *Knowledge Management & E-Learning*, 10(3), 290-308.
- Isaac, O., Abdullah, Z., Ramayah, T., & Mutahar, A. M. (2017). Internet usage, user satisfaction, task-technology fit, and performance impact among public sector employees in Yemen. *The International Journal of Information and Learning Technology*, 34(3), 210-241.
- Ives, B., Olson, M. H., & Baroudi, J. J. (1983). The measurement of user information satisfaction. *Communications of the ACM*, 26(10), 785-793.
- Joo, Y. J., So, H. J., & Kim, N. H. (2018). Examination of relationships among students' self-determination, technology acceptance, satisfaction, and continuance intention to use K-MOOCs. *Computers & Education*, 122, 260-272.
- Kaium, M. A., Bao, Y., Alam, M. Z., & Hoque, M. R. (2020). Understanding continuance usage intention of mHealth in a developing country: An empirical investigation. *International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing*, 14(2), 251-272.
- Kim, J. A. (2006). Toward an understanding of Web-based subscription database acceptance. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57(13), 1715-1728.
- Koh, C. E., Prybutok, V. R., & Ryan, S. D. (2010). A model for mandatory use of software technologies: An integrative approach by applying multiple levels of abstraction of informing science. *Informing Science*, 13, 177.
- Lee, T., & Jun, J. (2007). Contextual perceived value? Investigating the role of contextual marketing for customer relationship management in a mobile commerce context. *Business Process Management Journal*, 13(6), 798-814.
- Leontyev, A., & Baranov, D. (2013). Massive open online courses in chemistry: A comparative overview of platforms and features. *J. Chem. Educ.* 90(11), 1533-1539.
- Liao, C., Chen, J. L., & Yen, D. C. (2007). Theory of planning behavior (TPB) and customer satisfaction in the continued use of e-service: An integrated model. *Computers in human behavior*, 23(6), 2804-2822.

- Liaw, S. S. (2008). Investigating students' perceived satisfaction, behavioral intention, and effectiveness of e-learning: A case study of the Blackboard system. *Computers & education*, 51(2), 864-873.
- Lin, W. S. (2012). Perceived fit and satisfaction on web learning performance: IS continuance intention and task-technology fit perspectives. *International Journal of Human-Computer Studies*, 70(7), 498-507.
- Lin, W. S., & Wang, C. H. (2012). Antecedences to continued intentions of adopting e-learning system in blended learning instruction: A contingency framework based on models of information system success and task-technology fit. *Computers & Education*, 58(1), 88-99.
- López-Nicolás, C., Molina-Castillo, F. J., & Bouwman, H. (2008). An assessment of advanced mobile services acceptance: Contributions from TAM and diffusion theory models. *Information & management*, 45(6), 359-364.
- Lwoga, E. T., & Komba, M. (2015). Antecedents of continued usage intentions of web-based learning management system in Tanzania. *Education+ training*, 57(7), 738-756.
- Milic N. (2008). *Sample Size Determination*. In Encyclopedia of Public Health (pp. 155-192). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-5614-7_3090Dordrecht.
- Nikou, S. A., & Economides, A. A. (2017). Mobile-based assessment: Investigating the factors that influence behavioral intention to use. *Computers & Education*, 109, 56-73.
- Oh, S. H., Kim, Y. M., Lee, C. W., Shim, G. Y., Park, M. S., & Jung, H. S. (2009). Consumer adoption of virtual stores in Korea: Focusing on the role of trust and playfulness. *Psychology & Marketing*, 26(7), 652-668.
- Park, E., Kim, K. J., & Del Pobil, A. P. (2013). *An examination of psychological factors affecting drivers' perceptions and attitudes toward car navigation systems*. In IT Convergence and Security 2012 (pp. 555-562). Springer Netherlands.
- Park, J. H. (2014). The effects of personalization on user continuance in social networking sites. *Information processing & management*, 50(3), 462-475.
- Pedroso, R., Zanetello, L., Guimarães, L., Pettenon, M., Gonçalves, V., Scherer, J., ... & Pechansky, F. (2016). Confirmatory factor analysis (CFA) of the crack use relapse scale (CURS). *Archives of Clinical Psychiatry (São Paulo)*, 43, 37-40.
- Prior, D. D., Mazanov, J., Meacheam, D., Heaslip, G., & Hanson, J. (2016). Attitude, digital literacy and self-efficacy: Flow-on effects for online learning behavior. *The Internet and Higher Education*, 29, 91-97.
- Ramadhan, A., Hidayanto, A. N., Salsabila, G. A., Wulandari, I., Jaury, J. A., & Anjani, N. N. (2022). The effect of usability on the intention to use the e-learning system in a sustainable way: A case study at Universitas Indonesia. *Education and Information Technologies*, 27, 1489-1522.
- Rekha, I. S., Shetty, J., & Basri, S. (2023). Students' continuance intention to use MOOCs: empirical evidence from India. *Education and Information Technologies*, 28(4), 4265-4286.
- Revels, J., Tojib, D., & Tsarenko, Y. (2010). Understanding consumer intention to use mobile services. *Australasian Marketing Journal*, 18(2), 74-80.

- Rezaei, S., & Amin, M. (2013). Exploring online repurchase behavioural intention of university students in Malaysia. *Journal for Global Business Advancement*, 6(2), 92-119.
- Robles-Flores, J. A., & Roussinov, D. (2012). Examining question-answering technology from the task technology fit perspective. *Communications of the Association for Information Systems*, 30, 439-454.
- Sayegh, A. J., Ahmad, S. Z., AlFaqeeh, K. M., & Singh, S. K. (2023). Factors affecting e-government adoption in the UAE public sector organisations: the knowledge management perspective. *Journal of Knowledge Management*, 27(3), 717-737.
- Shah, J., & Khanna, M. (2023). Determining the post-adoptive intention of millennials for MOOCs: an information systems perspective. *Information Discovery and Delivery*, 52(2), 243-260.
- Shankar, A., & Datta, B. (2018). Factors affecting mobile payment adoption intention: An Indian perspective. *Global Business Review*, 19(3_suppl), S72-S89.
- Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A., & Dillon, W. R. (2005). A simulation study to investigate the use of cutoff values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of business research*, 58(7), 935-943.
- Shen, D., Cho, M. H., Tsai, C. L., & Marra, R. (2013). Unpacking online learning experiences: Online learning self-efficacy and learning satisfaction. *The Internet and Higher Education*, 19, 10-17.
- Sica, C., & Ghisi, M. (2007). The Italian versions of the Beck Anxiety Inventory and the Beck Depression Inventory-II: Psychometric properties and discriminant power. *Leading-edge psychological tests and testing research*, 27-50.
- Singh, A., & Sharma, A. (2021). Acceptance of MOOCs as an alternative for internship for management students during COVID-19 pandemic: An Indian perspective. *International Journal of Educational Management*, 35(6), 1231-1244.
- Soper, D. (2006). Calculator: A-Priori Sample Size for Structural Equation Models. Retrieved from <https://www.danielsoper.com/statcalc/calculator.aspx?id=89>
- Su, P., Wang, L., & Yan, J. (2018). How users' Internet experience affects the adoption of mobile payment: a mediation model. *Technology Analysis & Strategic Management*, 30(2), 186-197.
- Sun, Y., Fang, Y., Lim, K. H., & Straub, D. (2012). User satisfaction with information technology service delivery: A social capital perspective. *Information Systems Research*, 23(4), 1195-1211.
- Sweeney, J. C., & Ingram, D. (2001). A comparison of traditional and web-based tutorials in marketing education: An exploratory study. *Journal of Marketing Education*, 23(1), 55-62.
- Teo, T., & Wong, S. L. (2013). Modeling key drivers of e-learning satisfaction among student teachers. *Journal of educational computing research*, 48(1), 71-95.
- Tu, C. C., Fang, K., & Lin, C. Y. (2012). Perceived Ease of Use, Trust, and Satisfaction as Determinants of Loyalty in e-Auction Marketplace. *Journal of Computers*, 7(3), 645-652.
- Venkatesh, V., Morris, M.G., Davis, G.B., & Davis, F. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *Management Information System Quarterly*, 27(3), 425-478.

- Venkatesh, V., Thong, J. Y., & Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: extending the unified theory of acceptance and use of technology. *MIS quarterly*, 36(1), 157-178.
- Venkatesh, V., Thong, J. Y., Chan, F. K., Hu, P. J. H., & Brown, S. A. (2011). Extending the two-stage information systems continuance model: Incorporating UTAUT predictors and the role of context. *Information systems journal*, 21(6), 527-555.
- Wan, L., Xie, S., & Shu, A. (2020). Toward an understanding of university students' continued intention to use MOOCs: When UTAUT model meets TTF model. *Sage Open*, 10(3), 1-15.
- Wilson, N., Keni, K., & Tan, P. H. P. (2021). The role of perceived usefulness and perceived ease-of-use toward satisfaction and trust which influence computer consumers' loyalty in China. *Gadjah Mada International Journal of Business*, 23(3), 262-294.
- Wu, B., & Zhang, C. (2014). Empirical study on continuance intentions towards E-Learning 2.0 systems. *Behaviour & Information Technology*, 33(10), 1027-1038.
- Wu, J. H., & Wang, Y. M. (2006). Measuring KMS success: A respecification of the DeLone and McLean's model. *Information & management*, 43(6), 728-739.
- Xiong, J., Choi, H. S., Chen, C., & Tang, Y. (2020). ENHANCING LOYALTY TO MOBILE PAYMENT SERVICES: AN EMPIRICAL STUDY. *Issues in Information Systems*, 21(2), 30-42.
- Yang, H. H., & Su, C. H. (2017). Learner behaviour in a MOOC practice-oriented course: In empirical study integrating TAM and TPB. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 18(5), 35-63.
- Yang, M., Shao, Z., Liu, Q., & Liu, C. (2017). Understanding the quality factors that influence the continuance intention of students toward participation in MOOCs. *Educational Technology Research and Development*, 65, 1195-1214.
- Ye, Q., Luo, Y., Chen, G., Guo, X., Wei, Q., & Tan, S. (2019). Users intention for continuous usage of mobile news apps: The roles of quality, switching costs, and personalization. *Journal of Systems Science and Systems Engineering*, 28, 91-109.
- Zhao, X., Mattila, A. S., & Eva Tao, L. S. (2008). The role of post-training self-efficacy in customers' use of self-service technologies. *International Journal of Service Industry Management*, 19(4), 492-505.
- Zhou, T., Lu, Y., & Wang, B. (2010). Integrating TTF and UTAUT to explain mobile banking user adoption. *Computers in human behavior*, 26(4), 760-767.
- Zhu, H., Xu, J., Wang, P., Bian, J., Zhao, Z., Liu, H., & Ji, L. (2023). The irreplaceable role of medical massive open online courses in China during the COVID-19 pandemic. *BMC Medical Education*, 23(1), 1-11.

Let Us Achieve Our Goal: Movement for Sustainability of Thai Youth in Higher Education Institutions

Cholvit Jearajit

Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Thailand

Tannikarn Soonsinpai

Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Thailand

Abstract

At present, Thai society has been awakened to the importance of sustainability. Higher education institutions, in their capacity as important social entities that create an awakening society in the twenty-first century, are the main mechanisms to motivate sustainability in their people ranging from high ranked administrators to students. This research paper aims to study the movement for sustainability of Thai youth in higher education institutions, analyze the major factors that affect this movement and synthesize policy guidelines for the promotion of the aim for sustainable development in higher education. The research employs a combined research methodology, collecting information from 366 sampled people through questionnaires as a way of conducting quantity research. Quality research takes the form of ethnic research conducted by observing and collecting information from online documents. This research has found that 1) the movement for sustainability of Thai youth in higher education institutions is related to their being accepted if they are leaders, their being green awakened citizens and their hope for social change; and 2) the movement for sustainability of Thai youth in higher education institutions is related to the status of a student organization which is able to motivate activities in response to the creation of Thai society and their attention to sustainability through awareness of happiness, creating opportunities and building a participatory process and equality in all dimensions.

Keywords

movement for sustainability, Thai youth, higher education institutions, sociology of higher education

CORRESPONDING AUTHOR

Tannikarn Soonsinpai, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, 114 Sukhumvit 23, Bangkok 10110, Thailand. Email: tannikarn@hotmail.com
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

ไปให้ถึงเป้าหมายกันเถอะ : การเคลื่อนไหว เพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทย ในสถาบันอุดมศึกษา

ชลวิทย์ เจียรจิตต์

ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ธันนิกานต์ สุญสินภัย

ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

สังคมไทยปัจจุบันมีความตื่นตัวเกี่ยวกับความยั่งยืนมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมต้นรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนความยั่งยืนตั้งแต่ระดับผู้บริหารสถาบันจนถึงนิสิต นักศึกษา บทความวิจัยนี้จึงมีความมุ่งหมายในการศึกษาการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา และสังเคราะห์แนวทางเชิงนโยบายสำหรับการส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในสถาบันอุดมศึกษา โดยอาศัยวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 366 คน ด้วยแบบสอบถามเพื่อขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปริมาณ ในส่วนของกรณีศึกษาเชิงคุณภาพได้อาศัยการวิจัยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาออนไลน์เพื่อทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารออนไลน์ การวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบ ประกอบด้วย 1) การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษามีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการได้รับการยอมรับ หากต้องเป็นผู้นำ การเป็นพลเมืองต้นตัวสีเขียว และการมีความหวังเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ 2) การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษามีความเกี่ยวข้องกับการมีสถานะเป็นองค์กรนิสิตที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมตอบสนองต่อการสร้างสังคมไทยใส่ใจความยั่งยืนผ่านมิติของการคำนึงถึงความสุข การสร้างโอกาส การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และความเท่าเทียมกันในทุกมิติ

คำสำคัญ

การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืน, เยาวชนไทย, สถาบันอุดมศึกษา, สังคมวิทยาการอุดมศึกษา

บทนำ

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในสนามทางการเมือง (Political Field) ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงความฝันและความหวัง (Hope) ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในสังคมไทยภายใต้ความเคลื่อนไหวผ่านจินตนาการทางการเมือง (Political Imagination) “#ถ้าการเมืองดี” (#ifpoliticswasgood) ซึ่งตั้งอยู่บนความหวังที่จะมีอนาคตที่ดี (Sangkhamanee & Jensen, 2022) เมื่อพิจารณาความคิดของ Appadurai (2013) ต่อการมองอนาคตในลักษณะของข้อเท็จจริงทางวัฒนธรรม (Cultural Fact) โดยมีความมุ่งหวัง (Anticipation) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มนุษย์นึกถึงได้เกี่ยวกับภาพอนาคตในสังคมที่ตนดำรงอยู่ว่าปรารถนาในการเปลี่ยนแปลงในทิศทางใด ทั้งยังเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมในลักษณะหนึ่งที่คนในสังคมสามารถที่จะมีส่วนร่วมกันได้ ในบทความชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านความยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏให้เห็นในความมุ่งหวังหนึ่งของเยาวชนไทยในสนามทางการเมืองบนความเชื่อที่ว่า “สิ่งแวดล้อมที่ดี” (Healthy Environment) เกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขของการมีประชาธิปไตยที่ดี (Healthy Democracy) ที่จะนำมาซึ่งสิทธิทางสิ่งแวดล้อม อีกทั้งการมีสิ่งแวดล้อมที่ดียังถูกผูกไว้กับมิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Greenpeace Thailand, 2020) และมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สถาบันทางการเมือง สถาบันกฎหมาย และสถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น ในการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงรุ่นคน (Generation) ของเยาวชนที่มีความสัมพันธ์ไปกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงการมีลักษณะร่วมกันของคนในรุ่นไม่ทางใดก็ทางหนึ่งซึ่งเยาวชนเป็นรุ่นคนที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงสังคมไปตามความมุ่งหวัง (Unno, Srisan, Alexander, Mungkornchai, & Samniang, 2023)

การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืน (Sustainability Movement) ตั้งอยู่บนฐานคิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่มีต่อการดำเนินวิถีชีวิตทางสังคมแบบมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ข้อมูลจาก National Statistical Office (2020) ชี้ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนผ่านการเตรียมความพร้อมในการดำเนินมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการงดใช้ถุงพลาสติก ซึ่งเยาวชนมีการเตรียมความพร้อมด้วยการพกถุงผ้า ปฏิเสธการรับถุงพลาสติก และพกแก้วน้ำของตนเองเพื่อซื้อเครื่องดื่ม อีกทั้งยังเห็นว่าการรักษาสภาพแวดล้อมควรเริ่มต้นด้วยการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกเป็นส่วนใหญ่ ในแง่ของธุรกิจที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการรักษ์โลก เยาวชนในรุ่น Gen Z มีความเต็มใจในการซื้อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและให้ความสนใจกับสินค้าและบริการแนว 3R คือ รีไซเคิลได้ (Recyclable) สินค้าที่ใช้บรรจุภัณฑ์ที่นำมาเอง (Refillable) และบรรจุภัณฑ์สินค้าที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Reuseable) (National Innovation Agency, 2021)

การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยมีความเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาโดยเฉพาะในการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education) โดยสถาบันอุดมศึกษาต่างมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับความยั่งยืนผ่านพันธกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน การทำงานด้านการวิจัย บริการวิชาการ และการจัดตั้งศูนย์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน หรือรวมไปถึงการให้ทุนด้านความยั่งยืนกลายเป็นภารกิจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งภายในมหาวิทยาลัย (Barlett, 2008) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการก่อตัวของความเป็นโครงสร้างจากการเคลื่อนไหวด้านความยั่งยืนในพันธกิจมหาวิทยาลัย มุมมองทางสังคมวิทยาภายใต้ความคิดการหน้าที่นิยม (Functionalism) ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่

ของสถาบันอุดมศึกษาที่มีส่วนต่อการสร้างเสริมทักษะขั้นสูง (High-skill) และทักษะเฉพาะ (Specific Skills) เพื่อผลิตผู้สำเร็จการศึกษาเข้าสู่แวดวงอาชีพที่เหมาะสมต่อทักษะที่ได้รับการขัดเกลาและมีความสำคัญในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของสถานะทางอาชีพในสังคม (Andres, 2016)

นอกเหนือไปจากการสร้างเสริมทักษะในการเข้าสู่แวดวงอาชีพที่เป็นทักษะความรู้ (Hard Skill) แล้ว สถาบันอุดมศึกษายังมีความสำคัญในการพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มีทักษะอารมณ์ (Soft Skill) อีกด้วย ซึ่งทักษะอารมณ์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและคิดถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม (Empathy) อีกทั้งการกำหนดค่านิยมและพันธกิจของมหาวิทยาลัยแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นการทำให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไปได้ด้วย ดังเช่นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้มีการพัฒนาวิชาศึกษาทั่วไปที่ให้ความสำคัญกับประเด็นความยั่งยืนและเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยที่ว่า “มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม” จึงได้มีการกำหนดให้นิสิตมีการเรียนการสอนในวิทยาศาสตร์และศิลป์แห่งการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Science and Art of Sustainable Social Development) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุดวิชา มศว เพื่อสังคม (SWU for Society) ด้วยการเน้นการเรียนการสอนแบบตื่นตัว (Active Learning) ให้นิสิตได้ทำการออกแบบโมเดลแคมเปญโลกยุคใหม่เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การออกแบบโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Innovative Learning Center, Srinakharinwirot University, 2023) การศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งความสนใจไปที่เยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา

จากที่กล่าวมาในข้างต้น เพื่อให้เห็นภาพของความตื่นตัวของเยาวชนไทยภายใต้ประเด็นความยั่งยืน การศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งสนใจไปที่การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยที่เกิดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ผูกไว้กับระบบการศึกษา โดยข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปสู่การสร้างมีส่วนร่วมของนิสิตนักศึกษาในการขับเคลื่อนสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่มีความยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางเชิงนโยบายสำหรับการส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในสถาบันอุดมศึกษา

ความยั่งยืน เยาวชน และสถาบันอุดมศึกษา : กรอบแนวคิด

ทบทวนสถานะความยั่งยืนในทางสังคมศาสตร์

ในบริบทสากลความยั่งยืนถูกกำหนดอย่างเป็นทางการโดยองค์การสหประชาชาติด้วยการประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นวาระการพัฒนาโลกในปี พ.ศ. 2015 ซึ่งทำให้การทำให้ความยั่งยืนเป็นสิ่งที่มีความมาตรฐานผ่านเป้าหมาย 17 ข้อ ครอบคลุมการพัฒนาคน การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม (United Nations, 2015) ความยั่งยืน (Sustainability) มีความเกี่ยวข้องการสาขาวิชาในทางสังคมศาสตร์อย่างหลากหลาย เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ภูมิศาสตร์

ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ เป็นต้น กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความยั่งยืนเป็นการสังเคราะห์ ภาพรวมของการทำความเข้าใจความยั่งยืนที่ผูกติดไว้กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นหลัก กระแสการตระหนักถึงความยั่งยืนเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนา โดยความยั่งยืนมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การใช้ทรัพยากร และมีความเกี่ยวข้องกับความ ยุติธรรมทางสังคม (Chiengthong, 2006) สังคมไทยเริ่มให้ความสำคัญกับความยั่งยืนในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ด้วยการกำหนดแนวคิดการพัฒนาให้คนเป็น ศูนย์กลางและตัดข้ามการพัฒนาแบบลดรูปแยกส่วนหันมามองเป็นองค์รวมมากขึ้น เมื่อสังคมไทยได้ เผชิญหน้ากับโรคระบาดอย่างรุนแรง ความยั่งยืนได้กลายเป็นประเด็นสำคัญอย่างมากในการคำนึงถึงให้ สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงเพื่อเติบโตอย่างยั่งยืน (Transform) ซึ่งเป็นการทำให้ความยั่งยืนทำงานร่วมกันกับความคิดเกี่ยวกับการปรับฟื้น (Resilience) (Jearajit, 2023) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การปรับฟื้นที่ภายในเมืองให้กลายเป็นแหล่งความมั่นคงทาง อาหารด้วยการปลูกผักและทำสวนเกษตรในเมือง (Nathalang, 2023)

ในมิติของการมีส่วนร่วมทางสังคมซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการทำความเข้าใจความยั่งยืนโดยเฉพาะ การมีส่วนร่วมของเยาวชนในฐานะทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่ร่วมสร้างความมุ่งมั่นในการมีสังคมที่ ยั่งยืนในอนาคต Rendell & Kantamaturapoj (2020) สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการ ดูแลสิ่งมีชีวิตที่ใกล้สูญพันธุ์ในสังคมไทย โดยเยาวชนมีส่วนร่วมด้วยการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันเป็น ทีม ซึ่งทำให้เกิดการส่งต่อความรู้เกี่ยวกับความยั่งยืนออกไปได้ในกลุ่มเยาวชนคนอื่น ๆ อีกทั้งการบ่มเพาะ ทักษะเยาวชนให้มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิดกล้าทำ และสนุกกับการเรียนรู้ นับเป็นอีกเงื่อนไขของการ สร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ความยั่งยืนกับการมีส่วนร่วม ของเยาวชนยังมีความเกี่ยวข้องกับการพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม (Pro-environmental Behavior: PEB) ที่เป็ นการแสดงออกของพฤติกรรมในการปกป้อง ดูแลรักษา และการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเยาวชน โดย พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นได้ทั้งจากการเรียนการสอน การมีต้นแบบตัวอย่าง และการรับรู้ปัญหา สิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังแตกต่างออกไปตามสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ (Balunde, Perlaviciute, & Kunevičienė, 2020; Nzengeya & Rutere, 2021; Tian & Liu, 2022; Pimdee, 2021)

การมีส่วนร่วมในสังคมแห่งการบริโภค ไม่สามารถที่จะปฏิเสธวิถีของการบริโภคที่เป็นวิถีชีวิต (Lifestyles) ออกไปได้อย่างแยกขาด วิถีชีวิตแห่งความยั่งยืน (Sustainable Lifestyles) จึงเป็นทางเลือก ใหม่ของคนในสังคมในการมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืนด้วยการสามารถเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์สินค้าและ บริการที่เกี่ยวกับความยั่งยืนได้ ซึ่งมีมิติทางมานุษยวิทยาธุรกิจ (Business Anthropology) ช่วยสะท้อนให้ เห็นการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกบริโภคทั้งจากค่านิยม ความเชื่อ กฎระเบียบข้อบังคับ และมีความเกี่ยวข้องกับการสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา เป็นต้น ขณะเดียวกันวิถีของการบริโภคก็สามารถแยกย่อยออกไปตามวัฒนธรรมย่อย (Subcultures) ซึ่งจำแนกแตกต่างไปตามกลุ่มทางสังคม (Thianthai, 2010; Soron, 2010) ทั้งนี้ ความ ยั่งยืนอาจกล่าวได้ว่าเป็นความมุ่งมั่นที่จะมีอนาคตที่ดีของผู้คนในสังคมในสถานการณ์ที่ปัญหาสังคมมี ความรุนแรงขึ้นและสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายไปอย่างมากในกระบวนการพัฒนา ความยั่งยืนได้กลายเป็น จุดมุ่งหมายร่วมของกลุ่มคนที่ใส่ใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมและปรารถนาจะเห็นสังคมที่มีความยั่งยืน ซึ่งมี เยาวชนเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการร่วมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเอาใจใส่ในความยั่งยืน

มองเยาวชนไทยผ่านความคิดเกี่ยวกับรุ่นคน

รุ่นคน (Cohort) ปรากฏให้เห็นในการศึกษาทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และประชากรศาสตร์ การวิเคราะห์ในระดับมหภาคมองรุ่นคนในลักษณะที่เป็นกลุ่มทางสังคมของคนที่มีประสบการณ์ร่วมกันในเวลาเดียวกัน เช่น รุ่นคนที่ถูกกำหนดโดยอายุจากปีเกิด รุ่นคนที่เกิดจากการย้ายถิ่น เป็นต้น โดยรุ่นคนไม่ได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการขยับสถานะทางสังคม อีกทั้งรุ่นคนยังมีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อีกด้วย (Ryder, 1965) โดยรุ่นคนเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรในสังคมจากการเกิด การตาย และการย้ายถิ่นของประชากรที่อยู่ในรุ่นนั้น และเป็นส่วนหนึ่งของการฉายภาพประชากร (Population Projection) ที่มีรุ่นคนเป็นวิธีองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงประชากร (Cohort-component Method) (Prasatkul, 2000) ทั้งยังสะท้อนให้เห็นมุมมองระดับมหภาคในการมองรุ่นคนเป็นหนึ่งหน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เช่น การทำความเข้าใจวิถีชีวิตและความสมดุลในชีวิตการทำงานของรุ่นคนเจนเนอร์ชันวาย (Chamchan & Kittisuksathit, 2019; Samutachak, Darawuttimaprakorn, & Manajit, 2021; Taneerat, et.al., 2023) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันและการหางานทำในโลกออนไลน์ของคนรุ่นผู้สูงอายุ (Sindecharak & Kwanyoo, 2020; Asavanirandom, Pechdin, Ngamsomsak, & Bhula-Or, 2023) ปรากฏการณ์วิถีชีวิตของผู้สูงอายุในครัวเรือนข้ามรุ่น (Dechakhamphu, 2023) การศึกษาพฤติกรรมสุขภาพกับการป้องกันปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สูบบุหรี่ และการเล่นการพนันในสามเจนเนอร์ชัน (Panyachit, 2022)

ในมุมมองระดับจุลภาคแสดงให้เห็นว่าในรุ่นคนมีความแตกต่างหลากหลายออกไป ซึ่งมีความขัดแย้งระหว่างรุ่นคนได้เช่นเดียวกันโดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับชนชั้น เชื้อชาติ สีผิว เพศภาวะ และอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกันของการจำแนกแตกต่างทางสังคม (Social Stratification) ที่แฝงเร้นไปด้วยมิติของการผลิตซ้ำ (Reproduction) และการเป็นภาพตัวแทน (Representation) เช่น ความแตกต่างระหว่างเจนเนอร์ชันเอ็กซ์ที่เป็นชนชั้นกลางกับชนชั้นล่าง เป็นต้น ความเป็นรุ่นสามารถถ่ายทอดส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นในฐานะการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและค่านิยม ซึ่งเป็นการมองรุ่นในลักษณะของวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ ปฏิบัติการ และความเชื่อเป็นองค์ประกอบร่วมกัน หรือที่ Pierre Bourdieu เรียกว่า ฮาบิทัส (Habitus) ซึ่งมีมิติของการผลิตซ้ำและความเหลื่อมล้ำอยู่ด้วย ความเป็นรุ่นในคนรุ่นนั้น ๆ จึงมีไม่เท่าเทียมกัน (Unno, et.al, 2023; Lamb, 2015; Ortnier, 1998) ในงานของ Noonin (2020) ทำให้เห็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในเจนเนอร์ชันวายไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่มีเฉดที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปตามวิถีชีวิต (Life Style) เช่น คนรุ่นใหม่ที่เป็นกลุ่มนักขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อสังคม กลุ่มที่ชื่นชอบในกิจกรรมทางศาสนา กลุ่มรักในความสนุกชอบงานเลี้ยงสังสรรค์ กลุ่มคนติดบ้าน และกลุ่มนักท่องเที่ยวยุคดิจิทัล เป็นต้น ขณะที่ Janadari & Preena (2020) สะท้อนให้เห็นถึงคนรุ่นใหม่ที่ชอบการทำงานที่ให้คุณค่าทางเศรษฐกิจแบบชั่วคราว (Gig Economy) ว่าเป็นกลุ่มคนที่ชื่นชอบในความยืดหยุ่นในโลกของการทำงาน มีอิสระ และสามารถทำงานได้ตามความสามารถของตนซึ่งทำให้ลักษณะงานแบบชั่วคราวที่เลือกทำมีรูปแบบหลากหลายตามความถนัด ในมิติของชาวดิจิทัลไทยโดยกำเนิด (Thai Digital Natives) ที่เป็นเยาวชนก็เป็นอีกรุ่นคนที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ชาวดิจิทัลไทยมีรูปแบบการใช้ดิจิทัลที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป แต่จะมีลักษณะร่วมกันระหว่างชาวดิจิทัลไทย เช่น ชอบเรียนรู้แบบต้นตัวตลอดเวลา สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลออนไลน์ได้ เป็นต้น (Thianthai & Tamdee, 2022)

เมื่อพิจารณาในมุมมองทางประชากรและสังคม Jampaklay & Gray (2023) เสนอให้เห็นเกี่ยวกับเส้นทางชีวิต (Life Course) ซึ่งเป็นมิติที่มีความเคลื่อนไหวของรุ่นคนที่สัมพันธ์ไปกับแบบแผนทางสังคม (Social Trajectories) ที่พัฒนาไปตามการเติบโตของรุ่นคน ประสบการณ์ของรุ่นคนจึงมีลักษณะแบบมุ่งไปข้างหน้าที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น ๆ อีกทั้งเส้นทางชีวิตยังมีลักษณะเชื่อมโยงกัน (Linked Life) ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ความคิดเกี่ยวกับเส้นทางชีวิตให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตในระดับจุลภาคที่มนุษย์สามารถเลือกทางเดินชีวิตของตนเองได้ (Human Agency) และแสดงให้เห็นแบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายของคนในรุ่นคนนั้น ๆ

อย่างไรก็ดี ข้อเสนอดังกล่าวอาจสามารถพิจารณาร่วมกันได้กับความคิดทางสังคมวิทยาใน 2 ประเด็นสำคัญคือ 1) รุ่นคนในฐานะโครงสร้าง-ผู้กระทำการ (Structure-Agency) ตามความคิดของ Anthony Giddens ที่โครงสร้าง-ผู้กระทำการทำงานร่วมกันและมีความเป็นพลวัตอยู่เสมอ การเลือกกระทำของคนในรุ่นคนในบางครั้งอาจได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางสังคม อาทิ กฎเกณฑ์ ระเบียบทางสังคม ขณะเดียวกันการกระทำของคนในรุ่นคนก็อาจส่งผลกลับไปยังโครงสร้างทางสังคมให้มีการเคลื่อนไหวไม่มากนักน้อย (Puanghut, 2005) และ 2) รุ่นคนที่ต้องผ่านภาวะ (Rites of Passage) ที่นำเสนอโดย Gennep (1960) และ Turner (1969) รุ่นคนมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนสถานภาพจากสถานภาพหนึ่งไปสถานภาพหนึ่งด้วยพิธีกรรม (Rituals) เพื่อเปลี่ยนผ่านไปตามขั้น (Stage) โดยมีพื้นที่กึ่งกลาง (Liminal) เป็นตัวเชื่อมว่าจะเปลี่ยนสถานภาพได้สำเร็จ หรือกลับไปยังสถานภาพเดิม ซึ่งการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวนี้ มีทั้งที่ถูกบังคับด้วยโครงสร้างทางสังคม และการเปลี่ยนผ่านที่สามารถเลือกได้ด้วยตนเอง อีกทั้งในช่วงของการผ่านภาวะได้ก่อให้เกิดชุมชน (Communitas) ในกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ร่วมกันในช่วงกำลังเปลี่ยนผ่านอีกด้วย ในงานชิ้นนี้ให้ความสนเขวาวชนที่เป็นรุ่นคนที่ศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษาเพื่อให้เห็นภาพของการเคลื่อนไหวด้านความยั่งยืนภายใต้กลไกเชิงสถาบันของสถาบันอุดมศึกษาอย่างชัดเจน

สังคมวิทยาการอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาถูกให้ความสนใจผ่านมุมมองทางสังคมวิทยาทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาบันการศึกษา (Educational Institution) ที่มุ่งให้เกิดการขยับขึ้นทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Facts) ที่มีหน้าที่ทางสังคมตามความคิดของ Emile Durkheim ขณะที่กลุ่มนักสังคมวิทยาฐานคิด Max Weber หรือที่เรียกว่า Weberian ให้ความสนใจสถาบันการอุดมศึกษาในลักษณะองค์กรที่มีการจัดการสมัยใหม่ (Bureaucracy) และการสร้างคนที่เชี่ยวชาญ (Specialist Type of Man) ในสถาบันการอุดมศึกษา อย่างไรก็ดี จุดหลักของสังคมวิทยาการศึกษา (Sociology of Higher Education) อยู่ในการศึกษาระบบการศึกษาที่มีส่วนสัมพันธ์กับชนชั้นทางสังคม เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และเพศภาวะ ซึ่งก่อให้เกิดการจำแนกแตกต่างทางสังคมด้วยระบบการอุดมศึกษา (Clark, 1973) ในแง่ของระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็เป็นจุดเน้นของการศึกษาทางสังคมวิทยาการอุดมศึกษาทั้งเรื่องวัฒนธรรมการเรียนรู้ ระบบหลักสูตรการเรียน การ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ระบบการวิจัยเพื่อเสริมสร้างการเติบโตทางวิชาการ และวิถีชีวิตทางสังคมของนักเรียนและอาจารย์ในระบบมหาวิทยาลัย (Deem, 2004) ซึ่งมีความแตกต่างและซับซ้อนมากกว่าระบบการศึกษาในระดับประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา นอกจากนี้ ยังสามารถมองได้ว่าสถาบันการอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านชีวิตเยาวชนสู่โลกของการทำงาน หรือโลกทางเศรษฐกิจ

แนวคิดทางสังคมวิทยาช่วยให้เห็นภาพของการศึกษาสังคมวิทยาการอุดมศึกษาได้มากขึ้น โดย Andres (2016) เสนอให้มองสังคมวิทยาการอุดมศึกษาผ่านความคิดการหน้าที่นิยมที่เห็นว่าหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาที่มีส่วนต่อการสร้างเสริมทักษะของผู้สำเร็จการศึกษาเข้าสู่แวดวงอาชีพที่เหมาะสมต่อทักษะที่ได้รับการขัดเกลาและมีความสำคัญในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของสถานะทางอาชีพในสังคม ขณะที่ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (Social Conflict Theory) ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระบบการอุดมศึกษา ซึ่งต้องมีการแข่งขัน การต่อสู้ และมีความเป็นเฉพาะของกลุ่ม ในส่วนของมุมมองเรื่องการจำแนกแตกต่าง (Stratification) ได้ช่วยทำให้เห็นถึงการขยับสถานะทางสังคมจากการสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการอยู่ในระบบการศึกษาที่ได้ทำให้เกิดการสร้างการแตกต่างของกลุ่มทางสังคมและชนชั้น

ความคิดที่น่าสนใจในการศึกษาสังคมวิทยาการอุดมศึกษาอยู่ที่ความคิดของ Bourdieu ที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางชนชั้นที่แฝงมิติทางวัฒนธรรมเข้ามาด้วยการสะท้อนผ่านทุน (Capital) 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ฮาบิทัส (Habitus) และสนาม (Field) ภายในสนามการอุดมศึกษา (Higher Education Field) ผู้คนมีความแตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมที่ดี เช่น การเลือกใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร มารยาททางสังคม เป็นต้น การมีเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างผลประโยชน์ การมีทุนทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง ประเด็นเหล่านี้ได้เปิดเผยให้เห็นความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมภายในสนามเดียวกันโดยมีฮาบิทัสเป็นตัวเชื่อมโยงเพื่อกำหนดตำแหน่งแห่งที่ในสนาม ซึ่งฮาบิทัสสามารถเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้ได้ (Bourdieu, 1986)

ในสังคมไทยงานส่วนใหญ่ทางสังคมศาสตร์มักศึกษาการอุดมศึกษาในมิติความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา เช่น การสอบเข้ามหาวิทยาลัย การจัดสรรงบประมาณอุดหนุนสถาบันการศึกษา เป็นต้น (Boonyaleepun, & et.al, 2022) ในงานของ Laungaramsri & Siriphon (2013) ได้ทำการศึกษากระบวนการโบลินญาและกรอบมาตรฐานเชิงคุณวุฒิอุดมศึกษาไทย (Thailand Qualification Framework: TQF) ที่ถูกนำมาใช้ในการประกันคุณภาพอุดมศึกษาไทยด้วยการมุ่งหวังให้เกิดความเป็นมาตรฐานทางการอุดมศึกษาสอดคล้องกับบริบทความเป็นสากลและสามารถแลกเปลี่ยนทางการศึกษาได้อย่างคล่องตัว ซึ่งกรอบโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้เกิดภาระงานของอาจารย์ผู้สอนในระบบการอุดมศึกษาและไม่ได้คำนึงถึงลักษณะหรือความแตกต่างของสาขาวิชาต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบที่หลากหลายในสถาบันการอุดมศึกษาต่อการใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานของสากล

ขณะที่งานของ Jampaklay, Penboon, & Lucktong (2022) แสดงให้เห็นถึงการกลายเป็นสากล (Internationalization) ในสถาบันอุดมศึกษาเป็นการเชื่อมโยงโครงสร้างทางการศึกษาให้เป็นเรื่องระหว่างประเทศ ภายใต้ความเป็นสากลเป็นส่วนที่ดึงดูดให้นักศึกษาต่างชาติเข้ามาศึกษาในประเทศไทย โดยมีปัจจัยสำคัญอยู่ 2 ระดับคือ 1) ระดับรัฐบาล คือ นโยบายการศึกษาและการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการมุ่งให้ไทยเป็นศูนย์กลางของอาเซียน การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับวีซ่า โอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจหลังสำเร็จการศึกษา และ 2) ระดับสถาบันอุดมศึกษา คือ การเริ่มเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรนานาชาติในประเทศไทยภายใต้หน่วยงานทางวิชาการระดับนานาชาติในหลากหลายมหาวิทยาลัย การแสวงหาความร่วมมือในการศึกษากับประเทศใกล้เคียง และการที่นิสิตนักศึกษาสามารถรับรู้คุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาของไทย โดยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการศึกษาระหว่างประเทศระดับภูมิภาคอาเซียนได้มีความตื่นตัวเพิ่มมากขึ้นและเริ่มการสร้างความเป็นมาตรฐานด้านการอุดมศึกษาผ่าน

เครือข่ายการประกันคุณภาพมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network Quality Assurance: AUN-QA) ที่เป็นส่วนหนึ่งในการเลือกมหาวิทยาลัยจากประเทศต้นทางเพื่อเข้าสู่เส้นทางการอุดมศึกษาของประเทศปลายทางในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN University Network, 2012)

ในส่วนของ Soonsinpai (2020) ให้ความสนใจการอุดมศึกษาที่เชื่อมโยงกับการศึกษาภาษาอังกฤษในระดับนโยบาย โดยชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในสถาบันอุดมศึกษามีความแตกต่างกันออกไปตามทุนของผู้เรียน เช่น การเรียนนานาชาติตั้งแต่เด็กทำให้ได้ฝึกทักษะภาษาอังกฤษได้ดีกว่าเด็กคนอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ ประเด็นดังกล่าวก็มีความเกี่ยวข้องกับการนำมาตรฐานความสามารถภาษาอังกฤษที่เป็นสากลมาใช้ร่วมด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรที่มีความเป็นมาตรฐานและสามารถสื่อสารได้ในบริบทสากล

สำหรับการศึกษาค้นคว้าได้นำความคิดของสังคมวิทยาการอุดมศึกษามาใช้เป็นกรอบสำคัญในการออกแบบการวิจัย (Research Design) ในส่วนของการเลือกพื้นที่การศึกษาและประชากรของการวิจัย ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับหลักสูตรการเรียนการสอน (Curriculum) เกี่ยวกับวิชาศึกษาทั่วไป (General Education: GenEd) ที่ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างซึ่งถูกผลิตซ้ำผ่านการเรียนการสอนให้กับนิสิตนักศึกษาโดยอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รวมไปถึงเทคนิควิธีการเรียนการสอนก็เป็นอีกส่วนที่มีผลต่อการผลิตซ้ำและผลิตสร้างความรู้ในกรอบของหลักสูตร ซึ่งทำให้นิสิตมีคุณลักษณะที่สอดคล้องไปกับค่านิยมและพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษาอยู่

ระเบียบวิธีวิจัย

แนวทางการวิจัยแบบผสมวิธี

การวิจัยนี้ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขรับรอง SWUEC-662073 การเข้าถึงข้อมูลการวิจัยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้วยการอาศัยแนวทางการวิจัยแบบผสมวิธี (the Mixed Methods Approach) ระหว่างแนวทางเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และแนวทางเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา โดยการขับเคลื่อนด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก และเพิ่มเติมข้อมูลบางส่วนด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitatively Driven Design) ในลักษณะที่ทำไปพร้อมกัน (Concurrent) (Johnson & Christensen, 2020)

การออกแบบกระบวนการวิจัย

พื้นที่และลักษณะของผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่การศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งมีการเรียนการสอนในรายวิชาศึกษาทั่วไปเกี่ยวกับความยั่งยืน จากนั้นกำหนดประชากรของการวิจัยเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ประจำปีการศึกษา 2566 มีจำนวน 6,595 คน สำหรับการกำหนดกลุ่มตัวอย่างการวิจัยในการวิจัยแบบผสมวิธีดำเนินการด้วยการกำหนดความสัมพันธ์แบบคู่ขนาน (Parallel) ซึ่งสามารถกำหนดผู้เข้าร่วมการวิจัย/องค์กรที่เข้าร่วมได้อย่างหลากหลายภายใต้ขอบเขตของพื้นที่และคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเดียวกัน (Johnson & Christensen, 2020)

ข้อมูลเชิงปริมาณได้จากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คำนวณหาขนาดของตัวอย่างด้วยสูตรของ Krejcie & Morgan (1970) จากประชากร 6,595 คน โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 95% (ค่าไคสแควร์ เท่ากับ 3.841) ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 5% และค่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร 0.5 การวิจัยครั้งนี้จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 363 คน จากนั้นทำการการเก็บข้อมูลด้วยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) เก็บข้อมูลได้จริงจำนวน 366 คน ซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณมีหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) อยู่ในระดับปัจเจกบุคคล ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพกำหนดหน่วยการวิเคราะห์อยู่ที่ระดับองค์กร โดยมุ่งไปที่องค์กรนิสิต (Student Organizations) ที่มีส่วนร่วมต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานเกี่ยวกับความยั่งยืน จำนวน 10 องค์กร ประกอบด้วย สภานิสิต องค์กรนิสิต สโมสรนิสิต และชมรมนิสิต

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) ผู้วิจัยทำการเก็บแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ (Online Questionnaire) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณในกลุ่มนิสิตคณะสังคมศาสตร์ คณะพลศึกษา และคณะวิศวกรรมศาสตร์ ตามสัดส่วนที่ได้กำหนดไว้ของการเป็นตัวแทนในกลุ่มคณะ/วิทยาลัย นั้น ๆ ด้วยการจับฉลากตัวแทนกลุ่มนิสิตในแต่ละคณะ/วิทยาลัย การศึกษาครั้งนี้มีข้อมูลตัวแปรและการวัด (Data and Measurement) ที่ออกแบบให้สอดคล้องกับความคิดเกี่ยวกับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ของ Bourdieu (1986) ในลักษณะของตัวแปรกลุ่ม (Categorical Variables) โดยผู้วิจัยเลือกประยุกต์ใช้ข้อคำถามเพื่อออกแบบตัวแปรและการวัดจาก Thongsawang & Rehbein (2023) ที่ถูกออกแบบมาให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยเป็นอย่างดี แต่การนำมาใช้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบข้อคำถามบางส่วนให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

จากนั้น ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมข้อมูลตัวแปรและการวัดที่ให้ความสำคัญกับมุมมองของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการสร้างความเป็นพลเมืองสีเขียว (Green Citizenship) และทัศนคติต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพื่อหาความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืน ผู้วิจัยอาศัยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมายมาใช้ในการทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนและให้คะแนนเพื่อจัดกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มคือ การเคลื่อนไหวเบาบาง และการเคลื่อนไหวอย่างเข้มแข็ง

ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยอาศัยเทคนิคการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาออนไลน์ (Online Ethnographic Research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลออนไลน์ด้วยการสังเกตออนไลน์ (Online Observation) ซึ่งเป็นวิธีการในลักษณะของการซุ่มมอง (Lurking) ผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) และการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารออนไลน์ (Document Collection) ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2565 – 2566 ที่เปิดให้เห็นข้อมูลแบบเป็นสาธารณะ (Pananankhonsab, 2017) ควบคู่กับการใช้ข้อมูลเอกสารที่เป็นรายงาน เว็บไซต์ และวิดีโอของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีความเชื่อมโยงกับข้อมูลองค์กรนิสิต ทั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว (privacy) และเลือกใช้เนื้อหาที่มีการเผยแพร่แบบสาธารณะมาใช้ในการวิเคราะห์เท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยอาศัยการวิเคราะห์แยกกันระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงปริมาณจะถูกนำไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ (Statistical Methods) ด้วยการเลือกใช้สถิติ

เชิงพรรณนาเพื่อบรรยายให้เห็นคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ร้อยละ จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ในรูปแบบของตารางไขว้ (Cross tabulation) ที่จะมีการนำเสนอสถิติเชิงอ้างอิงจากการทดสอบแบบไค-สแควร์ (Chi-squared Test) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกลุ่มลงไปด้วย จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์แบบจำลองโลจิตที่ตัวแปรตามมีสองกลุ่ม (Binary Logit Model) ซึ่งเป็นตัวแปรระดับกลุ่ม (Nominal Scale) และใช้การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์ด้วย Odds ratio (Jampaklay, 2017) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

เยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืน : ร่องรอยเชิงประจักษ์

ความเคลื่อนไหวด้านความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา จากการสำรวจพบว่า เยาวชนไทยรุ่นความยั่งยืนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 71.9) รองลงมาเป็นเพศชาย (ร้อยละ 18.0) นอกนั้นเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQA+) และไม่ระบุเพศ การนับถือศาสนาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 86.3) และเป็นผู้ไม่นับถือศาสนา (Atheism) (ร้อยละ 8.5) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้มีการสำรวจการย้ายถิ่นของกลุ่มตัวอย่างร่วมด้วย ซึ่งส่วนน้อยเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาเพื่อแสวงหาโอกาสต่อเนื่องทางเศรษฐกิจหลังสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ร้อยละ 1.9) และเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาด้วยเหตุผลทางการศึกษา (ร้อยละ 47.8) สัดส่วนใกล้เคียงกับผู้ที่ไม่มีการย้ายถิ่น (ร้อยละ 45.1)

Table 1. Sample Characteristics

Feature	Percentage	N
Sex	100.0	366
Male	18.0	66
Female	71.9	263
LGBTQA+	7.9	29
N/A	2.2	8
Religion	100.0	366
Buddhist	86.3	316
Islam	3.6	13
Christian	1.6	6
Atheist	8.5	31
Migration	100.0	366
No migration	45.1	165
Education	47.8	175
Family	5.2	19
Social Opportunities	1.9	7

เมื่อพิจารณาการครอบครองทุนจำแนกเป็นทุน 4 ประเภทตามความคิดของ Bourdieu ประกอบด้วย ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ โดยทุนทางเศรษฐกิจทำการวัดระดับการครอบครองทุนด้วยรายได้ต่อเดือนที่ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า

10,000 บาท (ร้อยละ 86.9) และการท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีผู้เคยไปท่องเที่ยวต่างประเทศเพียงร้อยละ 27.0 เท่านั้น ขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมทำความเข้าใจผ่านมิติทักษะการใช้ภาษาอังกฤษจากการสอบวัดระดับทักษะภาษาอังกฤษของสถาบันที่ศึกษา ประเภทโรงเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีทักษะการใช้ทักษะภาษาอังกฤษอยู่ในระดับ Key (ร้อยละ 51.9) ตามมาตรฐานกรอบอ้างอิงความสามารถทางภาษาที่เป็นสากล (The Common European Framework of Reference for Languages: CEFR) ที่ประเทศไทยยึดเป็นหลัก (Soonsinpai, 2020) ซึ่งถือเป็นผู้ที่ยังเป็นผู้เรียนภาษาอังกฤษรุ่นเยาว์ (Young Learners) ที่มีความเข้าใจภาษาอังกฤษและสามารถสื่อสารได้อย่างเรียบง่ายในชีวิตประจำวัน

ในส่วนของประเภทโรงเรียนที่จบการศึกษาส่วนใหญ่เป็นรัฐบาล (ร้อยละ 86.3) มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จบการศึกษาจากโรงเรียนสาธิตหรือโรงเรียนที่สังกัดอยู่ในมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 1.9) สำหรับการใช้ภาษาต่างประเทศ กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศส่วนใหญ่อยู่ที่ 1 ภาษา (ร้อยละ 50.3) ซึ่งมักเป็นภาษาในกลุ่มประเทศเอเชีย เช่น ภาษาญี่ปุ่น ภาษาจีน และภาษาเกาหลี เป็นต้น

ในแง่ของทุนทางสังคมที่ทำความเข้าใจผ่านมิติของการเป็นสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมและสามารถใช้ประโยชน์จากเครือข่ายได้อยู่ที่ร้อยละ 53.3 ไม่เป็นสมาชิกในเครือข่ายอยู่ร้อยละ 46.7 และทุนทางสัญลักษณ์ที่สามารถวัดจากการได้รับการยอมรับ หรือเกียรติยศศักดิ์ศรี (Thongsawang & Rehbein, 2023) ซึ่งในที่นี้คือ ความสามารถในการเป็นผู้นำที่จะได้รับการยอมรับของตนเองที่มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีความเชื่อมั่นในตนเองหากต้องเป็นผู้นำน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.7)

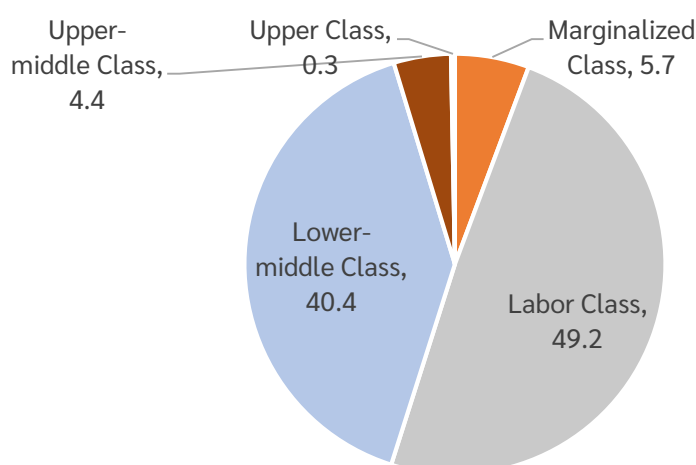
Table 2. Capital Possession of the Sample

Capital	Operationalizing capital	Percentage	N
Economic Capital	Monthly income	100.0	366
	<10,000 Bath	86.9	318
	10,001-20,000 Bath	11.5	42
	20,001-30,000 Bath	1.4	5
	>30,000 Bath	0.3	1
	International tourism	100.0	366
	Ever	27.0	99
	Never	73.0	267
Cultural Capital	English language skills	100.0	366
	Movers	1.6	6
	Key	51.9	190
	Preliminary	44.8	164
	First	1.6	6
	Type of school graduated	100.0	366
	Government schools	86.3	316
	Catholic-Christian Schools	8.5	31
	Demonstration schools	1.9	7
	Private schools	3.3	12

Table 2. Capital Possession of the Sample (cont.)

Capital	Operationalizing capital	Percentage	N
	Foreign language skills	100.0	366
	1 language	50.3	184
	2 language	18.3	67
	3 language	0.3	1
	No skills	31.1	114
Social Capital	Membership	100.0	366
	Having network	53.3	195
	No network	46.7	171
Symbolic Capital	Leadership	100.0	366
	Lowest	2.7	10
	Low	11.7	43
	Medium	57.1	209
	High	24.0	88
	Highest	4.4	16

การครอบครองทุนของกลุ่มตัวอย่างสามารถนำมาจำแนกแตกต่างทางชนชั้นได้ผ่านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ ด้วยการให้ค่าคะแนนและจัดอันดับออกเป็น 5 ชนชั้นหลักทางสังคม ได้แก่ ชนชั้นชายขอบ (Marginalized Class) ชนชั้นแรงงาน (Labor Class) ชนชั้นกลางระดับล่าง (Lower-middle Class) ชนชั้นกลางระดับสูง (Upper-middle Class) และชนชั้นสูง (Upper Class) ซึ่งไม่ได้ใช้มิติทางเศรษฐกิจในการจำแนกเพียงอย่างเดียว (Thongsawang & Rehbein, 2023) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นชนชั้นแรงงาน (ร้อยละ 49.2) ถัดมาเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง (ร้อยละ 40.4) มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นชนชั้นสูง (ร้อยละ 3)

Figure 1. Class Distinction Based on Capital Possession

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอให้เยาวชนรุ่นวัยความยั่งยืนให้คะแนนทัศนคติต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมโดยรวมของตนเอง เนื่องจากการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนมีความเกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในหลากหลายมิติ (Hoffman, 2017) โดยมีคะแนนระหว่าง 0 ถึง 10 ในประเด็นความรู้สึกร่วมต่อความรุนแรงของความเหลื่อมล้ำทางสังคม ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 8.4 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกร่วมต่อความรุนแรงของความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่อยู่ในระดับสูง ค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในชนชั้นสูง ขณะที่การได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากการวัดความรู้สึกคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 6.2 เมื่อจำแนกตามชนชั้นจะพบว่า ความรู้สึกในการได้รับผลกระทบสูงสุดอยู่ในชนชั้นชายขอบและชนชั้นแรงงาน สำหรับความหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 6.5 ชนชั้นกลางระดับสูงเป็นชนชั้นที่มีคะแนนสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย

อย่างไรก็ดี เมื่อจัดกลุ่มทัศนคติต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม โดยค่าพิสัย 0-5 คะแนนจัดเป็น หนึ่งกลุ่ม และ 6-10 คะแนน จัดเป็นอีกหนึ่งกลุ่ม พบว่า เยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืนมีความรู้สึกร่วมในความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นอย่างมาก (ร้อยละ 95.1) อีกทั้งยังมีความรู้สึกในการได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม (ร้อยละ 63.7) และมีความหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (64.5) อีกด้วย

Table 3. Attitudes Towards Social Inequality by Social Class

Score (Range 0-10)	Marginalized Class	Labor Class	Lower- middle Class	Upper- middle Class	Upper Class	Total
Emotional responses to social inequality						
Mean	8.3 (1.2)	8.4 (1.5)	8.5 (1.4)	8.1 (2.1)	10.0 (0.0)	8.4 (1.5)
N	21	180	148	16	1	366
Impact of social inequality						
Mean	6.3 (1.7)	6.3 (2.1)	6.2 (2.0)	5.5 (2.6)	3.0 (0.0)	6.2 (2.1)
N	21	180	148	16	1	366
Feeling hopeful inspires support for social change						
Mean	6.8 (2.5)	6.1 (2.5)	6.8 (2.4)	7.4 (2.9)	5.0 (0.0)	6.5 (2.5)
N	21	180	148	16	1	366

Note: The values in parentheses are standard deviations.

ความเชื่อมั่นต่อสถาบันกฎหมายในการจัดการความยั่งยืน ซึ่งสถาบันกฎหมายมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความยั่งยืนผ่านผู้กระทำต่าง ๆ ในสังคมทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล ภาคธุรกิจเอกชน และหน่วยงานราชการ (Salminen & Rajavuori, 2021) ผู้วิจัยได้ขอให้เยาวชนรุ่นวัยความยั่งยืนให้คะแนนระหว่าง 0 ถึง 10 โดยพบว่า ความเชื่อมั่นในสถาบันกฎหมายของประเทศอยู่ในระดับต่ำ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.9 ขณะที่ความเชื่อมั่นในสถาบันกฎหมายระหว่างประเทศมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 6.1 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

เมื่อจัดกลุ่มตัวแปรออกเป็นพบว่า เยาวชนรุ่นวัยความยั่งยืนมีความเชื่อมั่นในสถาบันกฎหมายระหว่างประเทศ (ร้อยละ 59.3) มากกว่าความเชื่อมั่นในสถาบันกฎหมายในประเทศ (ร้อยละ 37.2)

Table 4. Trust in Legal Institutions for Sustainability Management by Social Class

Score (Range 0-10)	Marginalized Class	Labor Class	Lower-middle Class	Upper-middle Class	Upper Class	Total
Thai legal institutions						
Mean	4.6 (2.0)	4.9 (2.4)	4.8 (2.7)	4.9 (3.3)	2.0 (0.0)	4.9 (2.5)
N	21	180	148	16	1	366
Institute of international law						
Mean	6.1 (1.9)	6.2 (2.1)	6.0 (2.5)	5.8 (2.7)	6.0 (0.0)	6.1 (2.3)
N	21	180	148	16	1	366

Note: The values in parentheses are standard deviations.

การเป็นพลเมืองตื่นตัวของเยาวชนรุ่นวัยความยั่งยืน ผู้วิจัยทำความเข้าใจผ่าน 2 มิติสำคัญคือการเคลื่อนไหวทางสังคมในสถานการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา และการเป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียว (Green Active Citizen) เยาวชนรุ่นวัยความยั่งยืนส่วนใหญ่มีการเคลื่อนไหวในพื้นที่ออนไลน์ (Online Movement) เพื่อร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางสังคมในสถานการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา (ร้อยละ 71.0) และยังเป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียว (ร้อยละ 74.3) ที่มีความมุ่งมั่นในการสร้างความยั่งยืนจากการกระทำทางสังคมส่วนบุคคล ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงออกไปยังการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืน

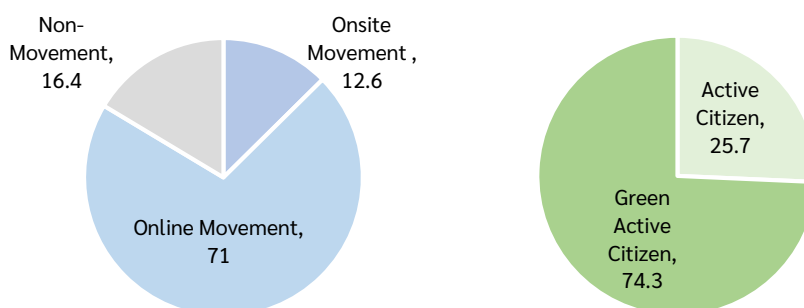

Figure 2. Active Citizenship

การจำแนกแตกต่างในการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืน

การจำแนกแตกต่างในการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนเป็นการวิเคราะห์ตารางไขว้เป็นการประเมินเบื้องต้นของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนด้วยสถิติการทดสอบแบบไค-สแควร์ ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์แบบจำลองโลจิสต์ที่ตัวแปรตามมีสองกลุ่มในลำดับถัดไป สำหรับผลการวิเคราะห์ตารางไขว้ที่แสดงให้เห็นในตารางที่ 5 พบว่า ความสามารถในการเป็นผู้นำ ชนชั้น

ทางสังคม ความหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียว มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่มีความเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนเข้มแข็งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำระดับปานกลาง (ร้อยละ 56.0) ในส่วนของชนชั้นทางสังคมผู้ที่มีความเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนเข้มแข็งที่เป็นชนชั้นแรงงานจะมีการเคลื่อนไหวเบาบางมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ (ร้อยละ 57.9) ขณะที่ชนชั้นกลางระดับล่าง (ร้อยละ 44.4) และชนชั้นกลางระดับสูง (ร้อยละ 5.6) มีการเคลื่อนไหวเข้มแข็งในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่มีการเคลื่อนไหวเบาบาง สำหรับผู้ที่มีความหวังในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะมีสัดส่วนการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนอย่างเข้มแข็ง (ร้อยละ 69.8) เช่นเดียวกันกับผู้ที่เป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียว (ร้อยละ 86.9)

Table 5. Percentage Distribution of the Sample by Movement for Sustainability

Feature	Movement for Sustainability		Total	X ²	P-value
	Weak	Strong			
Symbolic capital					
Leadership:	3.5	2.4	2.7	12.088	0.017
Lowest					*
Low	17.5	9.1	11.7		
Medium	59.6	56.0	57.1		
High	18.4	26.6	24.0		
Highest	0.9	6.0	4.4		
Total	100.0 (114)	100.0 (252)	100.0 (366)		
Social class					
Marginalized	8.8	4.4	5.7	11.473	0.022
Labor	57.9	45.2	49.2		*
Lower-middle	31.6	44.4	40.4		
Upper-middle	1.8	5.6	4.4		
Upper	0.0	0.4	0.3		
Total	100.0 (114)	100.0 (252)	100.0 (366)		
Feeling Hopeful Inspires Support for Social Change					
Hopeless	47.4	30.2	35.5	10.150	0.001
Hopeful	52.6	69.8	64.5		***
Total	100.0 (114)	100.0 (252)	100.0 (366)		
Active citizen					
General active citizen	53.5	13.1	25.7	67.165	0.000
Green active citizen	46.5	86.9	74.3		***
Total	100.0 (114)	100.0 (252)	100.0 (366)		

***p < 0.001; **p < 0.01; *p < 0.05

การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา

การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษาเป็นการนำเสนอผลการวิจัยจากการวิเคราะห์แบบจำลองโลจิสต์ที่ตัวแปรตามมีสองกลุ่มออกเป็น 3 โมเดล โดยโมเดลที่ 1 เป็นตัวแปรการครอบครองทุน โมเดลที่ 2 ให้ความสนใจกับความตื่นตัวทางสังคม และโมเดลที่ 3 เน้นไปที่ความหวังและความเชื่อมั่นทางสังคม

เยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษาที่มีความสามารถในการเป็นที่ยอมรับหากต้องเป็นผู้นำน้อยจะมีโอกาสในการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนน้อยกว่าผู้ที่มีความสามารถในการเป็นที่ยอมรับหากต้องเป็นผู้นำมากที่สุดร้อยละ 89 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เมื่อค่าของตัวแปรอื่นเท่ากัน โดยในการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนในฐานะการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการเป็นผู้นำเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง เป็นผู้กำหนดเป้าหมายของการเคลื่อนไหว ออกแบบกิจกรรมเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวให้บรรลุเป้าหมาย สามารถสร้างแรงจูงใจและสื่อสารเป้าหมายให้ผู้อื่นเข้าร่วมขบวนการ การเป็นผู้นำยังมีความเกี่ยวข้องกับความคิดหวังจากเพื่อนสมาชิกผู้ร่วมขบวนการอีกด้วย (Melucci, 1996; DeCesare, 2013) ความสามารถในการเป็นที่ยอมรับหากต้องเป็นผู้นำจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการกระทำเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม

Table 6. Proportional Odds Ratios from Binary Regression Analysis of Factors Related to Sustainability Movement by Capital Possession

Variables	Movement for Sustainability	
	β	Odds Ratio (e^b)
Monthly income	0.00	1.00
English language skills (Reference group: First)		
Movers	0.27	1.31
Key	-0.93	0.39
Preliminary	-0.47	0.62
Membership	0.20	1.22
Leadership (Reference group: Highest)		
Lowest	-1.95	0.14
Low	-2.25*	0.11
Medium	-1.79	0.17
High	-1.34	0.26
-Log likelihood = 433.564		
N = 366		

***p < 0.001; **p < 0.01; *p < 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนกับความตื่นตัวทางสังคม โดยเยาวชนไทยที่เป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียว (Green Active Citizen) มีโอกาสในการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนสูงกว่าเยาวชนไทยที่เป็นพลเมืองตื่นตัวทั่วไป 7.61 เท่า ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 การเป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียวเป็นส่วนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการเป็นพลเมืองตื่นตัว (Active Citizen) กับจิตสำนึกสีเขียว

(Eco-conscious) ซึ่งแสดงออกผ่านการกระทำทางสังคมเพื่อมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในแง่ของการลงมือทำและการใช้สื่อออนไลน์เพื่อเป็นช่องทางรณรงค์ให้เพื่อนคนอื่น ๆ เห็นถึงความสำคัญในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ พลเมืองต้นตัวเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม พลเมืองต้นตัวจึงมีวิธีคิดที่เป็นลักษณะของการมีมนุษย์เป็นแกนกลางในการเปลี่ยนแปลงสังคม (Jantan, 2023) เมื่อผนวกรวมกับจิตสำนึกสีเขียวที่มีมิติของการมีความคิดที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม จึงกลายเป็นพลเมืองต้นตัวสีเขียวที่ให้ความสำคัญกับประเด็นสิ่งแวดล้อมมากกว่าพลเมืองต้นตัวทั่วไป

Table 7. Proportional Odds Ratios from Binary Regression Analysis of Factors Related to Sustainability Movement by Active Citizenship

Variables	Movement for Sustainability	
	β	Odds Ratio (e^b)
Social movement (Reference group: Onsite movement)		
Online movement	0.08	1.09
Non-movement	-0.43	0.65
Green active citizens	2.03***	7.61
-Log likelihood = 387.703		
N = 366		

***p < 0.001; **p < 0.01; *p < 0.05

ข้อมูลแบบจำลองโลจิสต์เพื่อทำนายการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนโดยตัวแปรความหวังและความเชื่อมั่นทางสังคม สะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนไทยที่มีความหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนสูงกว่าเยาวชนไทยที่ไม่มีความหวัง 2.14 เท่า ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ความหวัง (Hope) ถือเป็นประเด็นที่ถูกให้ความสนใจในทางมานุษยวิทยา ซึ่งความหวังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการกระทำทางสังคมเพื่อแสดงความปรารถนาที่จะมีอนาคตที่ดีกว่าปัจจุบันที่เป็นอยู่ ความหวังยังแฝงไปด้วยปฏิบัติการผ่านการลงมือทำ (Duangwises, 2021) การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนผ่านการลงมือทำกิจกรรมทางสังคมที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนก็อาจตีความได้ว่าเป็นการลงมือทำเพื่อความหวังในการอยากเห็นสังคมไทยที่ตนเองดำรงอยู่อุดมด้วยความยั่งยืน ซึ่งเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อก้าวไปให้ถึงอนาคตที่ดีกว่า (Appadurai, 2013)

Table 8. Proportional Odds Ratios from Binary Regression Analysis of Factors Related to Sustainability Movement by Hope and Confidence in Social Institutions

Variables	Movement for Sustainability	
	β	Odds Ratio (e ^b)
Emotional responses to social inequality	-0.13	0.88
Impact of social inequality	-0.13	0.87
Feeling hopeful inspires support for social change	0.76**	2.14
Confidence in Thai legal institutions	0.24	1.27
Confidence in institute of international law	-0.28	0.76
-Log likelihood = 442.512		
N = 366		

***p < 0.001; **p < 0.01; *p < 0.05

ปฏิบัติการบนสนามของความยั่งยืน : ร่องรอยจากองค์กรนิสิต

ข้อค้นพบการวิจัยในส่วนนี้เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงชาติพันธุ์ วรรณนาออนไลน์ การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของนิสิตที่รวมตัวกันทำงานอย่างเป็นองค์การมีการรับรู้เกี่ยวกับประเด็นด้านความยั่งยืนและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) บนพื้นฐานของการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม (Learning University for Society) ด้วยการมุ่งสร้างให้นิสิตมีทักษะที่สามารถดำรงอยู่ได้ในศตวรรษที่ 21 และเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณค่า (Cosmopolitanism) คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีเป้าหมายของมหาวิทยาลัยในการเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว (SWU Green University) จากการประเมินผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยสีเขียวโลก (UI GreenMetric World University Rankings) ที่ใช้ชุดมาตรฐานความเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียวจากสถานที่และโครงสร้างพื้นฐาน พลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ของเสีย น้ำ การขนส่ง และการศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ กิจกรรมการคัดแยกขยะ รายวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับความยั่งยืน และองค์กรนิสิตที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับความยั่งยืน เป็นต้น (Sustainable Development Office Srinakharinwirot University, 2021) เช่นเดียวกันกับการจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่มีการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs Rankings) ที่อาศัยกรอบ 17 เป้าหมายมาใช้ในการวัดและจัดอันดับ (Srinakharinwirot University, 2022) ความเป็นสีเขียว ความยั่งยืน และการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถูกทำให้เป็นชุดกรอบความคิดเดียวกันผ่านโครงสร้างดังที่กล่าวไปแล้ว ความยั่งยืนในที่นี้จึงไม่ได้หมายความว่าเฉพาะความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม แต่เป็นความยั่งยืนหลากหลายมิติที่มากไปกว่าสิ่งแวดล้อม

องค์กรนิสิตได้กลายเป็นผู้กระทำการที่ดำเนินกิจกรรมไปตามชุดกรอบความคิดเชิงโครงสร้างและในขณะเดียวกันก็เป็นองค์กรที่ผลิตสร้างปฏิบัติการใหม่ ๆ ขึ้นมาได้เช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านการจัดกิจกรรมนิสิต (Student Activities) ที่เปิดพื้นที่ให้การใช้ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และการคำนึงถึงความหลากหลายมากไปกว่าการจำกัดตนเองอยู่ตามกรอบเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว ซึ่งความคิดสร้างสรรค์จึงก่อให้เกิดความหมายใหม่ที่พ้นไปจากขอบเขตที่ถูกกำหนดด้วยโครงสร้างทางสังคมเดิม (Wagner, 1981) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปฏิบัติการในการลงมือทำเพื่อร่วมขับเคลื่อนและแสดงออกประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปความหวังของเยาวชนไทยที่ถูกแสดงออก

ผ่านองค์กรนิสิตในการปรารถนาที่อยากจะอยู่ในสังคมที่มีความยั่งยืนผ่านการทำกิจกรรมที่เปิดให้นิสิตทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึงภายใต้ตัวแบบ “HOPE”

H: Happiness การจัดกิจกรรมขององค์กรนิสิตมีความมุ่งหวังให้เกิดการสร้างพื้นที่ความสุขให้กับนิสิตภายในมหาวิทยาลัยและมีการขยายต่อไปยังพื้นที่ชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะพิเศษของสังคมเมืองที่รายล้อมไปด้วยสถานที่ทำงาน พื้นที่การอยู่อาศัย และพื้นที่รอยต่อของการสัญจรในชีวิตประจำวัน ซึ่งการขับเคลื่อนความสุขผ่านกิจกรรมที่องค์กรนิสิตเป็นผู้ดำเนินงานเป็นการก่อรูปให้เกิดการพัฒนามหาวิทยาลัยให้กลายเป็นองค์กรแห่งความสุข (Happiness Organization) ส่วนใหญ่ปรากฏให้เห็นในกิจกรรมเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น โครงการเทศกาลดนตรี Graph of Music ที่มุ่งให้นิสิตได้แสดงศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันก็เปิดให้บุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถเข้ามาร่วมทำกิจกรรมได้อีกด้วย เป็นต้น โครงการเหล่านี้จึงได้นำมาสู่ทิศทางการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยให้กลายเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีความสุขภายในและกระจายความสุขออกไปยังชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย ทั้งยังตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เป็นอย่างดี

O: Opportunities การสร้างโอกาสให้กับนิสิตทุกคนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์และนำเสนอตัวตนของตนเองผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยองค์กรนิสิต ในแต่ละองค์กรจะมีลักษณะการดำเนินกิจกรรมที่เฉพาะยึดติดอยู่กับคุณลักษณะและทุนของคณะ/วิทยาลัยที่สังกัด เช่น คณะศึกษาศาสตร์ มีคุณลักษณะและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอน ทุนทางวัฒนธรรมในที่นี้จึงเป็นองค์ความรู้ทางด้านศึกษาศาสตร์ รวมไปถึงทุนทางสังคมที่ผลิตขึ้นจากการมีเครือข่ายทางด้านการศึกษากับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ทำการเรียนการสอนในด้านนี้ก็ได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันเป็นเครือข่ายกระดานดำสัมพันธ์ เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวนี้ได้ทำให้องค์กรนิสิตผลิตกิจกรรมขึ้นภายใต้ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่ตนเองมีเป็นหลัก กิจกรรมขององค์กรนิสิตจึงมีความหลากหลายและสร้างโอกาสให้กับนิสิตได้ใช้ความคิดและความรู้ที่ตนมีในฐานะทุนทางวัฒนธรรมมาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้นิสิตมีกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) รวมไปถึง การใช้กิจกรรมขององค์กรนิสิตเพื่อสร้างโอกาสให้กับผู้คนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน เช่น โครงการ SWU Open House ที่มีจุดเน้นในการสร้างการศึกษาที่มีความเท่าเทียมกันให้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้เข้ามารับข้อมูลที่จำเป็นต่อการสมัครเข้าศึกษาต่อ ได้เข้ามาเรียนรู้คุณลักษณะและทุนของคณะ/วิทยาลัยนั้น ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจในการเรียนต่อ เป็นต้น

P: Participation ต่อเนื่องจากการสร้างความสุขและโอกาส การมีส่วนร่วมถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญสำหรับการขับเคลื่อนความยั่งยืนผ่านปฏิบัติการทางกิจกรรมขององค์กรนิสิต การมีส่วนร่วมของนิสิตสามารถมีได้หลากหลายช่องทางทั้งที่เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการดึงให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมได้ ซึ่งก็คือผู้นำองค์กรนิสิตที่เป็นประธานสภานิสิต นายกองค์การนิสิต และประธานสโมสรนิสิต/ชมรม ที่มีคุณสมบัติของความเสียสละในการก้าวมาเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในกระบวนการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ผู้นำองค์กรนิสิตจะเปิดพื้นที่ให้สมาชิกภายในองค์กรในฐานะผู้ร่วมขบวนการเคลื่อนไหวช่วยกันคิดและเติมเต็มช่องว่างให้กิจกรรมมีความสมบูรณ์มากที่สุดโดยมีกลไกของความยั่งยืนที่บรรจุผ่านการทำให้กิจกรรมตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นตัวกำหนดลักษณะของการทำงาน การมีส่วนร่วมจึงมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นภายในองค์กรนิสิตร่วมด้วย นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมก็ได้ขยายตัวออกไปนอกมหาวิทยาลัยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน

โดยเฉพาะการลงไปทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น โครงการปลูกป่าและค่ายอาสาพัฒนา ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายระดับของการมีส่วนร่วม เป็นต้น

E: Equality ความเท่าเทียมถือเป็นประเด็นหลักที่องค์กรนิสิตให้ความสำคัญมากที่สุดในการออกแบบกิจกรรม ความเท่าเทียมปรากฏให้เห็นในหลายลักษณะโดยเฉพาะประเด็นความเท่าเทียมที่สังคมให้ความสนใจ เช่น ความหลากหลายทางเพศ การเคลื่อนไหวทางการเมือง สุขภาวะอนามัยเจริญพันธุ์ เป็นต้น องค์กรนิสิตก็กลายเป็นกำลังหลักที่ทำให้ประเด็นต่าง ๆ กลายมาเป็นกิจกรรมทั้งเป็นไปเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างประเด็นถกเถียงในลักษณะเวทีสาธารณะ การเสวนาวิชาการจึงเป็นรูปแบบหลัก ๆ ที่องค์กรนิสิตเลือกหยิบมาใช้เพื่อส่งต่อความรู้ความเข้าใจในเรื่องความเท่าเทียมให้กับทุกคนในสังคมได้รับรู้ ดังโครงการ Sailor of Sexnitary ที่จัดขึ้นโดยสภานิสิต ซึ่งมุ่งให้เกิดการผลักดันเกี่ยวกับผ้าอนามัยฟรีเพื่อนิสิตหญิงทุกคนโดยเริ่มต้นจากมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกัน สุขภาวะอนามัยเจริญพันธุ์ในเพศชาย หญิง และ LGBTQIA+

ไปให้ถึงเป้าหมายกันเถอะ : สังเคราะห์ผลการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย

การพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสถาบันอุดมศึกษาบนฐานของการพัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมในศตวรรษที่ 21 เพื่อขับเคลื่อนสู่สังคมแห่งความยั่งยืนและมุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งในงานชิ้นนี้ให้ความสนใจคนไทยแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เป็น “เยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืน” ที่ร่วมเวลามากับการประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นวาระการพัฒนาเพื่ออนาคต หลังจากการศึกษาครั้งนี้จากข้อมูลการวิจัยที่เป็นทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยที่เป็นข้อค้นพบเพื่อพัฒนาไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายในการขับเคลื่อนความยั่งยืนภายในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างสำเร็จดังนี้

1) การเป็นพลังสร้างสรรค์ของเยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืน การที่เยาวชนมีความฝันและความหวังในการอยากเห็นสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี เยาวชนไทยจึงมุ่งอยากเห็นอนาคตที่ดีและอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมแห่งความยั่งยืน รัฐบาลควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนไทยสามารถใช้ทักษะความสามารถของตนเองในการแสดงออกบนพื้นที่สาธารณะได้อย่างเต็มที่ผ่านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนที่เยาวชนไทยสามารถมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านสิ่งที่ตนถนัด เช่น การ Pitching การพัฒนานวัตกรรมที่ช่วยในการสร้างความยั่งยืนที่เป็นทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคม การเขียนวรรณกรรมเพื่อบอกเล่าโลกแห่งความยั่งยืนที่เยาวชนไทยอยากฝันเห็น เป็นต้น ความคิดดังกล่าวนี้ที่ปรากฏในพื้นที่ของกิจกรรมสามารถนำไปสู่การที่รัฐบาลสามารถหยิบยกความคิดและพลังสร้างสรรค์ของเยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืนไปพัฒนาให้เกิดผลผลิตเป็นรูปธรรมได้ต่อไป อีกทั้งเยาวชนไทยยังมีคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองตื่นตัวสีเขียวที่มีพลังเป็นอย่างมากในการร่วมขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความยั่งยืน

2) กลไกโครงสร้างที่เป็นสถาบันกฎหมายอย่างเข้มแข็ง ความเชื่อมั่นของเยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืนมีความเชื่อมั่นในสถาบันกฎหมายระหว่างประเทศมากกว่าสถาบันกฎหมายภายในประเทศซึ่งไม่ทันต่อเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนได้อย่างทันท่วงที เยาวชนไทยรุ่นวัยนี้มีการรับรู้ร่วมกันต่อปรากฏการณ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก สถาบันกฎหมายภายในประเทศจึงจำเป็นต้องมีการออกแบบและสร้างกรอบความคิดการเติบโตแบบยั่งยืน (Sustainability Growth

Mindset) โดยเฉพาะการกระตุ้นความคิดเพื่อความยั่งยืนในระดับปัจเจกบุคคล ในหลายประเทศดังเช่น ฟิลิปปีนส์ที่มีการพัฒนาร่างพระราชบัญญัติการสำเร็จการศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อม (Graduation Legacy For the Environment Act) ที่เปิดพื้นที่ให้เยาวชนเป็นแกนกลางและกลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนผ่านการปลูกต้นไม้ ประเทศไทยอาจพิจารณาการพัฒนากฎหมายที่เหมาะสมกับการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นทิศทางจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อมจากเยาวชนไทย จากนั้น จึงค่อยพัฒนามาตรการ หรือแนวทางที่เหมาะสมกับคุณลักษณะเฉพาะของเยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืน ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมจากเยาวชนในประเทศอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนให้เยาวชนไทย สามารถรับรู้ได้ง่ายและมีความเชื่อมั่นต่อการจัดการด้านความยั่งยืนโดยมีกฎหมายเป็นพื้นฐาน

บทสรุป

ท่ามกลางสังคมที่มีความตื่นตัวในการมุ่งสู่การพัฒนาสังคมที่มีความยั่งยืนและมีความยืดหยุ่น ต่อทุกคนและสรรพสิ่งที่อยู่ร่วมกันในสังคม ประเด็นความยั่งยืนจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นถึง ทิศทางการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงอนาคต (Jearajit, 2023) ในช่วงของการเคลื่อนไหวทาง การเมืองของเยาวชนไทยที่ผ่านมา ความยั่งยืนที่เป็นสิ่งแวดล้อมอาจถูกตั้งคำถามว่ามีการกล่าวถึงเพื่อ สร้างประเด็นเชิงสาธารณะในขบวนการเคลื่อนไหวน้อยกว่าประเด็นอื่น ๆ หรือไม่ ในงานชิ้นนี้จึงได้ พยายามแสดงให้เห็นว่า ความยั่งยืนของเยาวชนไทยไม่ได้ถูกพิจารณาเฉพาะที่เป็นสิ่งแวดล้อมเพียง เท่านั้น (Chiangthong, 2006) แต่กินใจความครอบคลุมไปยังความเท่าเทียมทางเพศและการศึกษา การมี สุขภาพที่ดี และการปกป้องสิ่งแวดล้อมที่ได้อาจได้รับผลกระทบจากการถูกทำให้เป็นธุรกิจ ซึ่งความยั่งยืน ไม่ควรถูกปรากฎในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบชั่วคราว แต่ควรเกิดขึ้นในฐานะการเคลื่อนไหว ทางสังคมที่ยึดติดอยู่ในระดับชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล

ข้อค้นพบของการวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทย ในสถาบันอุดมศึกษามีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการได้รับการยอมรับหากต้องเป็นผู้นำ การเป็น พลเมืองตื่นตัวสีเขียว และการมีความหวังเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งยังคาบเกี่ยวกับการมี สถานะเป็นองค์กรนิสิตที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมตอบสนองต่อการสร้างสังคมไทยใส่ใจความยั่งยืน ผ่านมิติของการคำนึงถึงความสุข การสร้างโอกาส การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และความเท่าเทียมกัน ในทุกมิติ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในการนำเสนอผลการวิจัย เมื่อพิจารณาเยาวชนไทยรุ่นวัยความยั่งยืนใน ฐานะรุ่นคนก็จะเห็นได้ว่าฮาบีทส์มีส่วนสำคัญในการสร้างคุณลักษณะของเยาวชนไทยผ่านการแสดงออก ในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อความยั่งยืนที่ผสมผสานไปกับการใช้วิถีชีวิตร่วมด้วย (Unno, et.al, 2023; Lamb, 2015; Ortnier, 1998; Noonin, 2020) การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยใน สถาบันอุดมศึกษามีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการเป็นที่ยอมรับหากต้องเป็นผู้นำ เยาวชนไทยที่ มีความเป็นผู้นำน้อยจะมีการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนน้อยกว่าผู้ที่มีความสามารถในการเป็นที่ยอมรับ หากต้องเป็นผู้นำมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทุนทางสัญลักษณ์ที่เป็นการได้รับการยอมรับ (Thongsawang & Rehbein, 2023) ที่แต่ละบุคคลมีไม่เท่าเทียมกันมีความเกี่ยวข้องกับการแสดงออก ผ่านปฏิบัติการทางสังคมที่มีความแตกต่างกันออกไป อีกทั้งการได้รับการยอมรับยังมีความสำคัญต่อการ ขับเคลื่อนทิศทางการเคลื่อนไหวอีกด้วย (Melucci, 1996; DeCesare, 2013) ขณะที่เยาวชนไทยที่เป็น

พลเมืองต้นตัวสีเขียวมีการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนสูงกว่าเยาวชนไทยที่เป็นพลเมืองต้นตัวทั่วไป ซึ่งการเป็นพลเมืองต้นตัวมีความเกี่ยวข้องไปกับการลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่แล้ว (Jantan, 2023) เมื่อถึงมิตินี้มีส่วนร่วมของเยาวชนมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างความยั่งยืนควบคู่ไปกับทักษะความคิดสร้างสรรค์ การกล้าคิดและกล้าทำ (Rendell & Kantamaturapoj, 2020) จะทำให้เกิดการหลอมรวมในการเป็นพลเมืองต้นตัวสีเขียวที่มีคุณค่าและมีพลังในการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืน และเยาวชนไทยที่มีความหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนสูงกว่าเยาวชนไทยที่ไม่มีความหวังเลย

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนเยาวชนไทยในสถาบันการศึกษานำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้วยการใช้กลไกของมหาวิทยาลัยในการเอื้อให้นักศึกษาสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้ผ่านการบ่มเพาะทักษะและการเปิดพื้นที่เพื่อใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้มากขึ้น กลไกดังกล่าวหมายรวมถึงการกำหนดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพนิสิตนักศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์เชิงสร้างสรรค์ที่เน้นทักษะ การได้ทดลองทำ และสามารถสร้างความยั่งยืนได้ด้วยการให้นักศึกษาเป็นฐานของการขับเคลื่อนความยั่งยืนในสถาบันอุดมศึกษา นอกจากนี้ ควรมีการยืดหยุ่นในแง่ของการใช้งบประมาณและรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการที่นิสิตนักศึกษาสามารถทำงานได้อย่างเหมาะสมและลดความยุ่งยากของการดำเนินงานลงไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต การวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่การศึกษาอย่างเฉพาะเจาะจงด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและงบประมาณ การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในลักษณะของการเปรียบเทียบรูปแบบการเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษาจากการสำรวจหลากหลายสถาบันเพื่อให้เห็นชุดแบบแผนของการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือต่างกัน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาไปสู่การวิจัยทางมานุษยวิทยาที่มีคุณลักษณะของการทำความเข้าใจมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง โดยการประยุกต์ใช้วิธีการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ที่ให้เยาวชนได้สามารถออกแบบนโยบายเพื่อขับเคลื่อนสังคมไทยใส่ใจความยั่งยืนและพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังควรขยายขอบเขตประชากรการวิจัยที่ศึกษาให้ครอบคลุมเยาวชนไทยที่อยู่ในสถานศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การเคลื่อนไหวเพื่อความยั่งยืนของเยาวชนไทยในสถาบันอุดมศึกษา” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินงบประมาณรายได้ของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

References

- Andres, L. (2016). Theories of the sociology of higher education access and participation. In *Routledge Handbook of the Sociology of Higher Education*, James E. Côté and Andy Furlong (eds.), pp. 29-39. Abingdon: Routledge.
- Appadurai, A. (2013). *The Future as Cultural Fact: Essays on the Global Condition*. London: Verso.

- Asavanirandom, C., Pechdin, W., Ngamsomsak, R., & Bhula-Or, R. (2023). What Influences Older Urban Poor's Attitude towards Online Job Search? Implications for Smart Cities Development. *Smart Cities*, 6(1), 614-625.
- ASEAN University Network. (2012). *ASEAN University Network-Quality Assurance (AUN-QA)*. Retrieved from <https://www.aunsec.org/discover-aun/thematic-networks/aun-q>
- Barlett, P. F. (2008). Reason and Reenchantment in Cultural Change Sustainability in Higher Education. *Current Anthropology*, 49(6), 1077-1098.
- Boonyaleepun, C., & et.al. (2022). Thailand's Social Inequalities in the Dimensions of Education, Economic and Public Health. *Journal of Social Sciences, Srinakharinwirot University*, 25(2), 240-261. (in Thai)
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, J. E. Richardson (ed.), pp. 241-258. New York: Greenwood Press.
- Chamchan, C., & Kittisuksathit, S. (2019). Generation Y Employees in Thai Workplaces: What Make Them Stay or Leave. *Asia-Pacific Social Science Review*, 19(1), 49-65.
- Chiangthong, J. (2006). *Development Sociology*. Bangkok: Odeon Store.
- Clark, B. R. (1973). Development of the Sociology of Higher Education. *Sociology of Education*, 46(1), 2-14.
- DeCesare, M. (2013). Toward an Interpretive Approach to Social Movement Leadership. *International Review of Modern Sociology*, 39(2), 239-257.
- Dechakhamphu. K. (2023). The Stability of the Elderly in Cross-Generational Families. *Local Administration Journal*, 16(1), 233-248.
- Deem, R. (2004). Sociology and the sociology of higher education: A missed call or a disconnection? *International Studies in Sociology of Education*, 14(1), 21-46.
- Duangwises, N. (2021). Hopefulness: The Philosophical and Anthropological Debates. *Journal of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University*, 33(2), 31-65.
- Greenpeace Thailand. (2020). *Greenpeace Thailand Statement on Democracy, Environment and Sustainable Development*. Retrieved from <https://www.greenpeace.org/thailand/press/17306/greenpeace-thailand-democracy/>. (in Thai)
- Hoffman, J. (2017). Sustainability and inequality: confronting the debate. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 9(3), 359-364.
- Innovative Learning Center, Srinakharinwirot University. (2023). *Science and Art of Sustainable Social Development*. <https://sites.google.com/g.swu.ac.th/ilcswu196thai>
- Jampaklay, A. (2017). *Statistics for Social Science Research*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (in Thai)
- Jampaklay, A., & Rossarin Gray, R. (2023). Lives in Motion: The Life-course Approach in the Context of Population and Social Research. In *Dimensions of One's Life Course*, Kanchana Tangchonlatip, Jongjit Rittirong, Manasigan Kanchanachitra, & Sutthida Chuanwan (eds.), 1-17. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research Mahidol University.

- Jampaklay, A., Penboon, B., & Lucktong, A. (2022). Internationalization of higher education in Thailand: Promises and reality. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 43(2022), 183-193.
- Janadari, M. P. N., & Preena, G. R. (2020). The Gig Economy and Workforce. In *Contemporary Developments in Human Resource Management*, M. P. N. Janadari (ed.), pp.1-14. Sri Lanka: Department of Human Resource Management Faculty of Commerce and Management Studies University of Kelaniya.
- Jantan, P. (2023). The Study of Online Media Usage for the Active Citizenship in the 21st Century of Srinakharinwirot University's Students, Faculty of Social Sciences. *Suthiparithat Journal*, 37(1), 33-46.
- Jearajit, C. (2023). *Community 5.0*. Nonthaburi: Nitidham Printing.
- Johnson, R. B. & Christensen, L. (2020). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches* (7th Edition). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lamb, S. (2015). Generation in Anthropology. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 9, 853-856.
- Laungaramsri, P., & Siriphon, A. (2015). *Rethinking the Quality Assurance in Sociology and Anthropology*. Chiang Mai: Center for Research and Academic Services, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (in Thai)
- Melucci, A. (1996). *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nathalang, S. (2023). Knowledge Status on Eco City and Self-Sufficient Economy as Social Capital amidst the Covid-19 Pandemic. *Journal of Social Development and Management Strategy*, 25(1), 22-45. (in Thai)
- National Innovation Agency. (2021). *Catch Gen Z Insight Care the World New Consumer Trends Behind the 11 Trillion Business Opportunity*. Retrieved from <https://www.nia.or.th/GenZEco>
- National Statistical Office. (2020). Public opinion survey on the Green Campaign 2020. Bangkok: National Statistical Office.
- Noonin, S. (2020). Factor Analysis of Lifestyle of Young Generation in Thai Rural Society. *Journal of Social Sciences, Srinakharinwirot University*, 23(1), 169-193. (in Thai)
- Nzengya, D.M., Rutere, F. (2021). Primary Versus High School Students' Environmental Attitudes and Pro-Environmental Behavior: The Case of Embu County, Kenya. In *African Handbook of Climate Change Adaptation*, Oguge, N., Ayal, D., Adeleke, L., da Silva, I. (eds), pp.2653-2674. Cham: Springer.
- Ortner, S. B. (1998). Generation X: Anthropology in a Media-Saturated World. *Cultural Anthropology*, 13(3), 414-440.
- Pananankhonsab, W. (2017). Ethnographic methods in online communities. *Thammasat University Journal*, 36(2), 58-76. (in Thai)

- Panyachit, S. (2022). Strengthening the Buddhist Model for Promoting Good Health of Teenage Novices in Thailand's Central and Northern Regions. *Journal of Demography*, 38(2), 28-49.
- Pimdee, P. (2021). Pro-environmental Behavior. *Journal of Industrial Education*, 20(1), 1-5.
- Prasatkul, P. (2000). *Demography: Educational Foundation of Human Population*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Puanghut, C. (2005). *Structure-Agency*. Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)
- Rendell, A. S., & Kantamaturapoj, K. (2020). Youth Empowerment for the Protection of Endangered Species in Thailand: A Case Study of Fighting Extinction Project. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University*, 15(1), 46-57.
- Ryder, N. B. (1965). The Cohort as a Concept in the Study of Social Change. *American Sociological Review*, 30(6), 843-861.
- Salminen, J., & Rajavuori, M. (2021). Law, agency and sustainability: the role of law in creating sustainability agency. In *Research Handbook of Sustainability Agency*, Satu Teerikangas, Tiina Onkila, Katariina Koistinen, and Marileena Mäkelä (eds.), (pp.322-334). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Samutachak, B., Darawuttimaprakorn, N., & Manajit, S. (2021). Life Dream Job: Lifestyles That Determine Job Search Criteria of Generation Y College Students in Thailand. *International Journal of Business*, 26(1), 61-83.
- Sangkhamanee, J. & Jensen, C. B. (2022). "Ok! Ok! Number One: Thai Protest Language, Lateral Movements, and #ifpoliticswasgood". Retrieved from https://www.natcult.net/ok-ok-number-one/?fbclid=IwAR17kU50j0TV3AI1KY3238KD3RBfQ_V5PEkgAFZYgCKQlaM8J1lRwWI9y4A
- Sindecharak, T., & Kwanyoo, A. (2020). The demand for information technology and digital communications among the elderly. *Silpakorn University Journal*, 40(3), 75-96.
- Soonsinpai, T. (2020). Reconsidering Thailand's English Education. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal*, 9(1), 86-97. (in Thai)
- Soron, D. (2010). Sustainability, Self-Identity and the Sociology of Consumption. *Sustainable Development*, 18(2010), 172-181.
- Srinakharinwirot University. (2022). *Sustainable Development Goals Report 2022*. Srinakharinwirot University.
- Sustainable Development Office, Srinakharinwirot University. (2021). *Sustainability Report 2021*. Sustainable Development Office, Srinakharinwirot University.
- Taneerat, W., & et.al. (2023). Job Satisfaction of Generation Y in Mueang District, Trang Province. *Local Administration Journal*, 16(1), 83-104. (in Thai)
- Thianthai, C. & Tamdee, P. (2022). How 'Digital Natives' Learn: Qualitative Insights into Modern Learning Styles and Recommendations for Adaptation of Curriculum/Teaching Development. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Science)*, 15(3), 85-93.
- Thianthai, C. (2010). *Business Anthropology*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

- Thongsawang, S., & Rehbein, B. (2023). Social Inequality and Mobilization in Changing Thailand. *Journal of Mekong Societies*, 19(1), 106-131.
- Tian, H. & Liu, X. (2022). Pro-Environmental Behavior Research: Theoretical Progress and Future Directions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 9(11), 6721.
- Turner, V. W. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-structure*. New York: Cornell University Press.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations.
- Unno, A., Srisan, S., Alexander, S. T., Mungkornchai, A., & Samniang, C. (2023). “Let’s Finish It in Our Generation.”: *Thai Youth Movements in Contemporary Socio-political Contexts*. Bangkok: Saengdao. (in Thai)
- Van Gennep, A. (1960). *The Rites of Passage*. Translated by Vizedom, M. B. and Caffee, G. L. London: Routledge and Kegan Paul.
- Wagner, R. (1981). *The Invention of Culture*. Chicago: University of Chicago.

The Potential for Building Support Networks to Enhance Food Availability Among Urban Low-Income Households in Khon Kaen Municipality, Khon Kaen Province

Nisarat Aunchanthee

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University, Thailand

Aphiradee Wongsiri

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Research Group on Wellbeing and Sustainable
Development, Khon Kaen University, Thailand

Buapun Promphakping

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Research Group on Wellbeing and Sustainable
Development, Khon Kaen University, Thailand

Abstract

This study aims to examine the food availability situation and assess the potential of urban low-income households to establish food availability support networks in Khon Kaen Municipality, Khon Kaen Province. Three communities along the railway in Khon Kaen Municipality were purposefully selected using qualitative research methods, focusing on phenomena that demonstrate the communities' potential to address the issue of food security. The total number of key informants was 30. Content analysis and the triangulation method were employed to ensure coherence between the data. The study's findings indicate that urban low-income households require a greater understanding of nutrition to help meet their dietary needs. Inadequate income for daily sustenance necessitates adjustments that reduce the quantity and quality of food, leading to health issues and frequent illnesses. As a result, urban low-income households depend on natural food sources, self-produced food, and food provided through aid to reduce food costs. They received support from community leaders with networking skills and experience in developing skills and knowledge. This assistance led to the creation of support networks for food availability. These networks included internal community networks formed through informal relationships and external networks established by organizations and agencies

CORRESPONDING AUTHOR

Aphiradee Wongsiri, Social Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand Research Group on Wellbeing and Sustainable Development, Khon Kaen University, Thailand

Email: aphiwo@kku.ac.th

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

authorized to promote and support urban low-income households. Therefore, policies should support the provision of nutrition and food consumption knowledge to urban low-income households. Additionally, safe and affordable food markets for urban low-income individuals should be established, resulting from collaborative networks across all sectors to ensure access to quality and safe food for low-income urban households.

Keywords

urban low-income household, food security, food availability, support network, good health and wellbeing

ศักยภาพในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือในด้านการ มีอาหารของครัวเรือนคนจนเมือง ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

นิสาร์ตน์ อุ่นจันทิ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อภิรดี วงศ์ศิริ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บัวพันธ์ พรหมพักพิง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การมีอาหารและศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองในการสร้างเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือการมีอาหารในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษาคัดเลือกแบบเจาะจงจากปรากฏการณ์ที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชนในประเด็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชนริมทางรถไฟที่มีความแตกต่างกัน จำนวน 3 ชุมชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและหาความสอดคล้องระหว่างความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์การมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมือง ไม่มีความรู้เรื่องโภชนาการในการบริโภคอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย และรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ต้องปรับลดปริมาณและคุณภาพอาหารลงเพื่อให้มีเงินซื้ออาหารมื้อต่อไปได้ เกิดเป็นปัญหาสุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วยบ่อย ครัวเรือนจึงต้องพึ่งพาอาหารจากแหล่งอาหารธรรมชาติ อาหารผลิตเอง และอาหารจากการให้ความช่วยเหลือ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในด้านอาหาร ขณะเดียวกันครัวเรือนคนจนเมืองได้รับการสนับสนุนให้มีศักยภาพทักษะ และความรู้ จากผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพการประสานงานเครือข่าย และประสบการณ์ จนเกิดการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือในด้านการมีอาหารขึ้นมา ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวมีทั้งเครือข่ายภายในชุมชน ที่เกิดจากความสัมพันธ์คล้ายเครือญาติ มีลักษณะไม่เป็นทางการ และมีเครือข่ายภายนอกชุมชนเกิดจากองค์กรและหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนมีลักษณะเป็นแบบบังคับบัญชา ดังนั้น ควรมีนโยบายสนับสนุนการมีให้มีความรู้เรื่องโภชนาการการบริโภคอาหารแก่ครัวเรือนคนจนเมือง และมีตลาดอาหารปลอดภัยและราคาถูกสำหรับคนจนเมืองที่เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน เพื่อให้ครัวเรือนคนจนเมืองเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย

คำสำคัญ

ครัวเรือนคนจนเมือง, ความมั่นคงทางอาหาร, การมีอาหาร, เครือข่ายความช่วยเหลือ, สุขภาวะที่ดีและความอยู่ดีมีสุข

บทนำ

ความมั่นคงทางอาหาร เป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่กำลังส่งผลกระทบต่อประชากรทั่วโลก ทั้งประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว ต่างก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน (Prachasan, 2012) ทั้งนี้ดัชนีความมั่นคงด้านอาหารโลกที่จัดทำโดย Economist Impact ใช้หลักการประเมินจาก 4 ปัจจัย ได้แก่ ความสามารถในการซื้ออาหาร ความมีอยู่อย่างสมบูรณ์ของอาหาร คุณภาพและความปลอดภัย และความยั่งยืนและการปรับตัว โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาความมั่นคงทางอาหารทำให้หลายประเทศในโลกได้ตระหนัก และให้ความสำคัญกับวิกฤตอาหารเป็นเรื่องเร่งด่วน โดยเฉพาะประเทศไทย เนื่องจากอันดับความมั่นคงทางอาหารแย่งอยู่ในอันดับที่ 64 จากเดิมเมื่อปี 2021 อยู่ในอันดับที่ 51 โดยความสามารถในการซื้ออาหารได้คะแนนมากที่สุด 83.7 ส่วนด้านที่อ่อนแอที่สุด คือ ด้านคุณภาพและความปลอดภัย โดยได้คะแนน 45.3 (Office of Agricultural Economics, 2022) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทย กำลังประสบกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารในด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร

สำหรับประเด็นคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารนั้น เป็นปัจจัยพื้นฐานในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา เนื่องจากการพัฒนาให้คนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถเข้าถึงโภชนาการที่ดีได้อย่างเพียงพอ เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากำลังคนของประเทศให้มีผลิตภาพที่สูงขึ้นได้ (Chaisrisawatsuk, n.d.) การที่ประเทศไทยมีค่าคะแนนด้านความสามารถในด้านการซื้ออาหารได้คะแนนสูง และค่าคะแนนด้านคุณภาพและความปลอดภัยต่ำนั้น เป็นเพราะประชากรในประเทศไทยส่วนใหญ่ผลิตอาหารรับประทานไม่ครอบคลุมทุกชนิด จึงพึ่งพาจากการซื้อเป็นหลัก สอดคล้องกับงานศึกษาของ Promphakping , Inmuang, & Phongsiri (2019) ศึกษาเรื่องเมืองขอนแก่น การเติบโตความท้าทายและโอกาส ผลการศึกษาในประเด็นความเปราะบางด้านอาหาร ชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองไม่ได้ผลิตอาหารเอง หากแต่พึ่งพาอาหารด้วยการซื้อจากตลาด ส่งผลให้ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองประสบปัญหาในเรื่องคุณภาพอาหาร เนื่องจากอาหารสดที่ซื้อจากตลาดอาจมีการปนเปื้อนสารเคมี จนนำไปสู่การเกิดปัญหาสุขภาพตามมา

จะเห็นว่า พื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีสิ่งปลูกสร้างถาวร สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภคที่เพียบพร้อมเพื่อรองรับความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างกัน เป็นที่ตั้งศูนย์รวมของการปกครองของท้องถิ่นนั้น ๆ ประชากรส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างออกไปจากชนบท และการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพที่ไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรม (Kuanard & ThinPhangnga , n.d.) “ความมั่นคงทางอาหาร” จึงขึ้นอยู่กับความสามารถเข้าถึงอาหารได้ตามกำลังเศรษฐกิจของแต่ละคน ในขณะเดียวกัน ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองไม่ใช่ทุกคนที่กำลังทรัพย์ทางเศรษฐกิจที่ดี ที่สามารถอาศัยอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในระบบสังคมและเศรษฐกิจของเมือง เนื่องจากกำลังทางเศรษฐกิจนั้นมีความสอดคล้องกับการแบ่งแยกแรงงานตามความชำนาญเฉพาะด้าน ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้เกิดกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “คนจนเมือง” เป็นจำนวนมากในเมือง และกลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ตามความต้องการ ส่งผลให้การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยยังเป็นสิ่งที่คนจนเมืองเข้าถึงได้ยาก (Jenjad , 2023) ด้วยข้อจำกัดทางด้านรายได้ที่มีผลต่อการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ทำให้กลุ่มคนจนเมืองต้องดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดท่ามกลางข้อจำกัดกำลังทรัพย์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งคนจนเมืองเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มคนเปราะบาง

ในสังคม จึงทำให้ได้รับโอกาสในการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือเครือข่ายและได้เข้าไปเป็นสมาชิกในเครือข่ายต่าง ๆ ส่งผลให้คนจนเมืองได้ทำความเข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ พันธกิจของเครือข่ายต่าง ๆ Makmee (2021) การทำงานร่วมกัน ส่งผลให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social network) ที่ก่อตัวขึ้นในฐานความสัมพันธ์ที่โยงใย นับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลไปจนถึงความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของกลุ่มคนในสังคม รวมไปถึงพฤติกรรมทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและสังคมในการที่จะดำเนินกิจกรรมความสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พึ่งพาอาศัย เพื่อให้การดำเนินการกิจกรรมสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

จากการทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับ เครือข่ายคนจนเมือง ทำให้ทราบว่า คนจนเมืองมีเครือข่ายที่คอยให้ความช่วยเหลือ คือ เครือข่ายสลัมสี่ภาคที่มีการเคลื่อนไหวในเรื่องของการเรียกร้องสิทธิการเช่าที่ดินกับการรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) เพื่อความมั่นคงทางที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง (Visetpricha , 2021) เนื่องจากคนจนเมืองมีปัญหาในเรื่องสิทธิที่อยู่อาศัย งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายคนจนเมือง จึงเน้นไปที่การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ผ่านการเรียกร้องสิทธิ โดยยังมองข้ามประเด็นความมั่นคงทางอาหารที่เป็นความมั่นคงในชีวิตของกลุ่มคนจนเมืองที่นอกจากพวกเขาจะไม่มี ความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและรายได้แล้ว ปัญหานี้จึงได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของ พวกเขา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาสถานการณ์การมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองและ ศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองในการสร้างเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือการมีอาหารในเขตเทศบาล นครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยการมีเครือข่ายทางสังคมหรือการเข้าไปเป็นสมาชิกในเครือข่ายต่าง ๆ นี้ สามารถทำให้ครัวเรือนคนจนเมืองเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- 2) เพื่อศึกษาศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองในการสร้างเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือการมีอาหารในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเครือข่ายทางสังคมของคนจนเมือง

การศึกษาศักยภาพในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือในด้านการมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมือง ในเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้ได้มีการเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความหมายและ ตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายทางสังคมในประเด็นของความมั่นคงทางอาหาร มิติด้านการมีอาหาร ภายใต้บริบทชุมชนริมทางรถไฟมีสิทธิเพียงเช่าที่ดิน แต่ไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของที่ดิน จึงทำให้ การศึกษาครั้งนี้นิยามคำว่า “คนจนเมือง” หมายถึง กลุ่มคนจนเชิงรายได้ต่ำที่ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย

โดยทั่วไปองค์กรชุมชนทุกพื้นที่มักมีเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ สนับสนุนและเกื้อกูลกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมใน

มิติของคนจนเมืองจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะสามารถเข้าใจถึงศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือการมีอาหาร ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) มาเป็นฐานในการศึกษา โดยแนวคิดนี้มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มองว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับขนาดหรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อยู่ร่วมกันในลักษณะเครือข่ายและทรัพยากรที่มีสะสมไว้ และความสามารถที่จะนำเอาเครือข่ายและทรัพยากรไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและกลุ่มความสัมพันธ์ได้ ภายใต้ความเชื่อมั่นที่ยึดโยงระหว่างกัน (Bourdieu, 1993)

Apakaro (2004) ได้ให้ความหมายของคำว่า เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร จนเกิดเป็นเครือข่าย ผ่านการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย โดยมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับ Phongphit (2005) ได้อธิบายเครือข่ายทางสังคมไว้ว่า ความสัมพันธ์ของ กลุ่ม บุคคล หรือกลุ่มองค์กร โดยสมัครใจ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยสมาชิกยังคงมีอิสระ แบ่งประเภทเครือข่ายออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายแนวนราบ เป็นเครือข่ายที่ เกิดจากกลุ่มคนในระดับเดียวกัน อาชีพเดียวกัน ก่อประสานกันจนเกิดเป็นเครือข่าย 2) เครือข่ายแนวตั้ง เป็นเครือข่ายที่มีการประสานความร่วมมือของสมาชิกที่มีความแตกต่างของอาชีพ มารวมตัวกันจนเกิดเป็นเครือข่ายขึ้นมา 3) เครือข่ายส่วนใหญ่เกิดขึ้นมา เพื่อทำให้การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลประสพการณ์ดียิ่งขึ้น ง่ายขึ้น และมีความร่วมมือในเรื่องต่างๆได้ดีขึ้น สามารถต่อรองอำนาจต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และ 4) เครือข่ายที่เป็นเครือข่ายจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นมาเพื่อให้เกิดความมือ ในการวิจัย การศึกษา การฝึกอบรม การจัดการทรัพยากร และแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน เครือข่ายทั้งหมดนั้น อาจจะเป็นเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเครือข่ายที่เป็นทางการนั้นเป็นเครือข่ายที่มีการประสานงานอย่างเป็นทางการ และเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการเป็นเครือข่ายที่ไม่มีการประสานงานอย่างเป็นทางการ

สรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคมเป็นโครงสร้างที่มีการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ผ่านการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการแก้ไขหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการแบ่งเป็น 4 ประเภทตามลักษณะการเชื่อมโยงและการทำงานร่วมกันของสมาชิก โดยมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว โดยมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกให้ง่ายขึ้น และมีความร่วมมือกันกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะและวัตถุประสงค์ของเครือข่านั้น ๆ โดยสามารถแบ่งเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามการประสานงานของสมาชิกในเครือข่านั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของคนจนเมือง

แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร เกิดขึ้นและชัดเจนที่สุดในช่วงการประชุมอาหารโลก World Food Summit (WFS) ในปี พ.ศ. 2539 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ให้ความหมายโดยการแบ่งเป็นมิติย่อย ๆ ออกเป็น 4 มิติเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยมีรายละเอียดดังนี้ FAO (2006)

1) ความพอเพียงของอาหาร หมายถึง การมีปริมาณอาหารที่เพียงพอที่มีคุณภาพและเหมาะสมต่อร่างกาย ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตเองหรือจากการได้รับความช่วยเหลือทางอาหาร

2) การเข้าถึงอาหาร หมายถึง การมีทรัพยากรที่พอเพียงต่อการเข้าถึงอาหารของประชาชน เพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรดังกล่าว หมายถึง บุคคลสามารถที่จะ

กำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าบริการได้ทุกสถานการณ์ ภายใต้บริบทของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนด้วย

3) การใช้ประโยชน์ หมายถึง การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านการมีอาหารที่เพียงพอ ใช้ประโยชน์จากอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

4) เสถียรภาพ หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหาร ที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ได้ตลอดเวลา ไม่มีข้อจำกัดต่อการเข้าถึงอาหารอื่นที่เกิดจากสภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน

ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้รวบรวมงานศึกษาที่เกี่ยวกับการศึกษาความมั่นคงทางอาหารโดยเน้นไปที่มิติด้านการมีอาหาร มีงานศึกษาของ Tolossa (2010) พบว่า กลไกการรับมือกับการขาดแคลนอาหารของครัวเรือนประกอบด้วย 1) มีการปรับเปลี่ยนประเภทพืชผลหลักที่ใช้และอาหารที่พวกเขารับประทาน เช่น บริโภคอาหารที่ราคาถูก รับประทานอาหารตามฤดูกาล ลดจำนวนมื้อต่อวันจากสามเป็นสอง ลดปริมาณอาหารต่อมื้อและอาศัยความเรียบง่าย ซื้ออาหารปรุงสุกง่าย ๆ มากกว่าทำที่บ้าน 2) เมื่อครัวเรือนประสบกับปัญหาการขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงจะขอความช่วยเหลือจากญาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ใช้การไปรับบริจาคข้าวอาหารฟรีจาก โรงทาน บางครัวเรือนส่งลูกหลานไปอยู่กับเครือญาติ จนกว่าจะสิ้นสุดระยะขาดแคลนอาหาร และให้ลูกหลานเป็นแรงงานหารายได้เข้าครัวเรือนแทนการไปเรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ Wright & Gupta (2015) ได้อธิบายผลการศึกษากลยุทธ์ในการจัดการความมั่นคงทางอาหารไว้ว่า ครัวเรือนมีการพึ่งพาอาหารราคาไม่แพง เช่น อาหารตามฤดูกาล หรือในท้องถิ่นผักที่มีอยู่จำกัด ลดขนาดของมื้ออาหารและลดจำนวนมื้อที่รับประทานในหนึ่งวันลง เพื่อเพิ่มความพร้อมของอาหาร ครัวเรือนยืมอาหารหรือยืมเงินจากเพื่อนหรือญาติเพื่อนำไปซื้ออาหารหรือใช้เครดิตจากร้านขายของชำที่ใช้บริการเป็นประจำ มีการอาศัยความช่วยเหลือด้านอาหารในสถานที่ทางศาสนาหรืออาหารแจกฟรี และมีการเพิ่มจำนวนแรงงานในครอบครัวโดยให้เด็กออกจากโรงเรียนเพื่อประหยัดเงินค่าเล่าเรียนและส่งลูก ๆ ไปทำงาน

งานศึกษาของ Chotdee (2009) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของผู้มีรายได้น้อยในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การบริโภคอาหารในครัวเรือนจะประกอบอาหารรับประทานเองและซื้ออาหารสำเร็จรูป แหล่งอาหารหลักของครัวเรือนซื้อจากตลาดสด/ตลาดนัดใกล้บ้าน ความมั่นคงทางอาหารในด้านโภชนาการที่ดีและอาหารปลอดภัย อยู่ในระดับปานกลาง แสดงถึงครัวเรือนยังไม่ให้ความสำคัญกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่นเดียวกับงานศึกษา Suwittawat, Sanchaisuriya & Kunarattanapruk (2009) ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ได้รับพลังงานและสารอาหารไม่เพียงพอตามปริมาณสารอาหารอ้างอิงที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย พ.ศ. 2546 ที่ได้กำหนดไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะขาดแคลนเงินในการซื้ออาหารที่มารับประทานให้ครบทั้ง 5 หมู่ และการมีโรคประจำตัวจึงต้องควบคุมอาหารโดยรับประทานอาหารในปริมาณที่น้อย แต่ถึงอย่างไรความมั่นคงทางอาหารก็สามารถสร้างได้ด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว ดังงานศึกษาของ Pinthongpan (2014) ศึกษาการสร้างสวนสวยกินได้ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร พบว่า ชุมชนมีการพึ่งพาแหล่งอาหารซื้อขายและแหล่งอาหารผลิตเอง ซึ่งแหล่งอาหารผลิตเองนั้นเป็นเพียงการผลิตในพื้นที่จำกัดของชุมชนเมืองไม่เกิน 2x2 ตารางเมตร โดยการลดการพึ่งพาแหล่งซื้อขายและเป็นการลดรายจ่ายของครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง

สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดความมั่นคงทางอาหารของคนจนเมืองนั้น คนจนเมืองมีกลไกการรับมือกับการสถานการณ์ปัญหาอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน โดยการปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมการบริโภคอาหาร พึ่งพาอาหารจากการผลิตเองที่ผลิตในพื้นที่ขนาดเล็กในสวนบริเวณบ้าน หากครัวเรือนประสบกับปัญหาการขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงจะขอความช่วยเหลือจากญาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท อาศัยความช่วยเหลือด้านอาหารในสถานที่ทางศาสนาหรืออาหารแจกฟรี และมีการเพิ่มจำนวนแรงงานในครัวเรือน

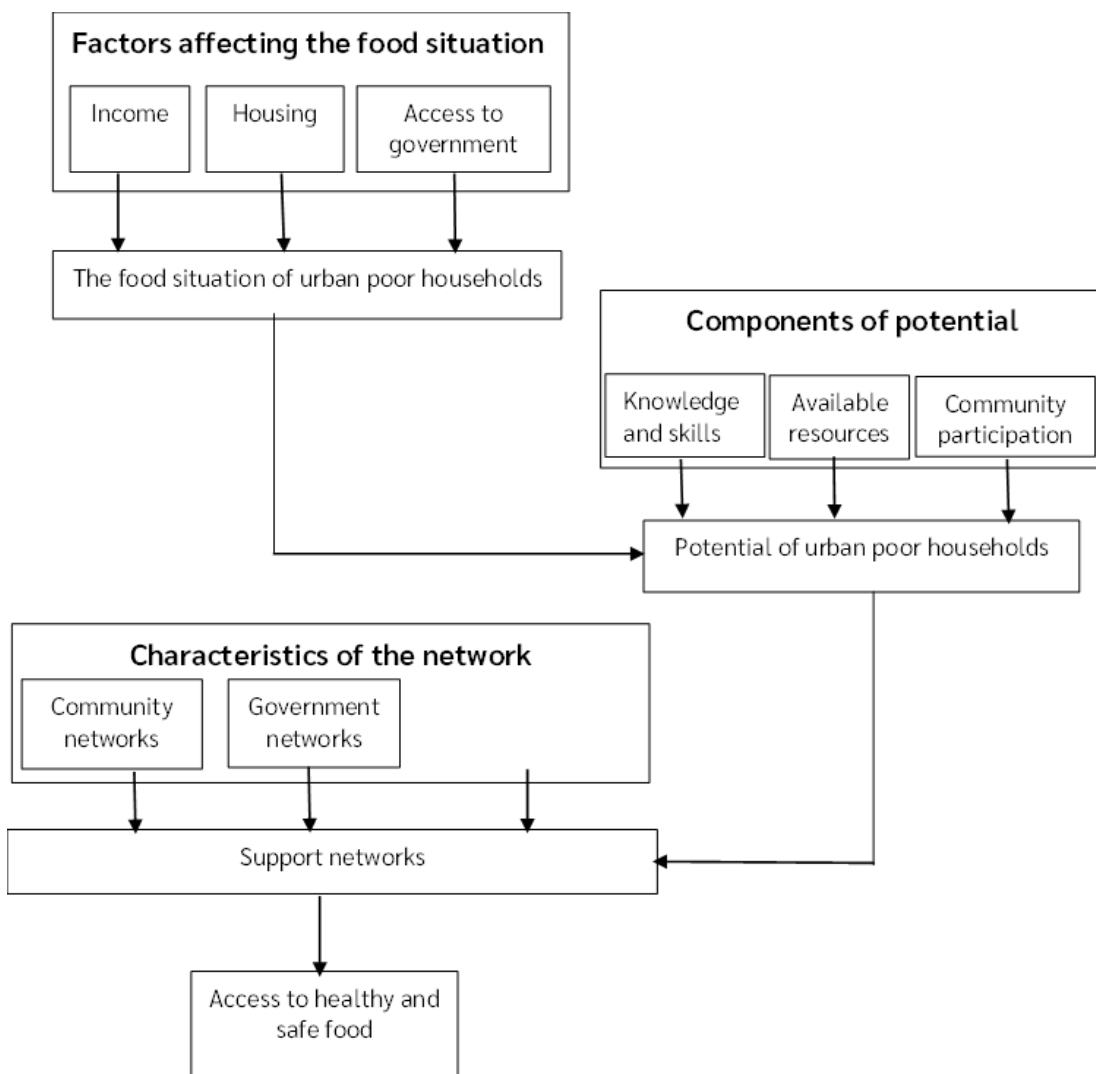

Figure 1. Conceptual Framework

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎีที่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาศักยภาพในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือ ในด้านการ มีอาหารของครัวเรือนคนจนเมือง ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษา

สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารด้านการมีอาหารเพียงพอของครัวเรือนคนจนเมืองเพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของครัวเรือนในการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อการมีอาหาร ดังภาพที่ 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หน่วยวิเคราะห์ คือ ระดับครัวเรือน (Household level) พื้นที่ศึกษาคัดเลือกแบบเจาะจงจากปรากฏการณ์ที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชนในประเด็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชนริมทางรถไฟที่มีความแตกต่างกัน จำนวน 3 ชุมชน คือ 1) ชุมชนเทพารักษ์ 3 2) ชุมชนเทพารักษ์ 5 และ 3) ชุมชนเหล่านาคี 12 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวนทั้งหมด 30 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับคำถามวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชน ชุมชนละ 2 คน 2) กลุ่มร้านขายอาหารในชุมชน ชุมชนละ 1 คน 3) กลุ่มนายจ้างนอกระบบ ชุมชนละ 1 คน และ 4) กลุ่มครัวเรือนคนจนเมือง ชุมชนละ 6 คน โดยมีเกณฑ์การเลือกกลุ่มครัวเรือนคนจนเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มครัวเรือนคนจนเมืองที่ไม่มีวัยพึ่งพิงอาศัยอยู่ในครัวเรือน และ 2) กลุ่มครัวเรือนคนจนเมืองที่มีวัยพึ่งพิงอาศัยอยู่ในครัวเรือน เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างในประเด็นของเข้มแข็งและศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมือง โดยใช้วิธีการบอกต่อ (Snowball Technique) ในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นวิธีที่มีความเหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาเครือข่ายทางสังคม (Sutheewasinnon & Pasunon, 2016) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) ที่ออกแบบมาสอดคล้องกับคน 4 กลุ่ม ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observations) เพื่อทำความเข้าใจลักษณะที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของปรากฏการณ์ทางสังคมและพฤติกรรมของบุคคล และการสังเกตขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) พิจารณาจากแหล่งข้อมูลและสถานที่ เพื่อหาความเหมือนและแตกต่างของข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กระบวนการจัดหมวดหมู่และประเภทของข้อมูล โดยจำแนกตามประเด็นที่ศึกษา จากนั้นวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้แล้วจึงสรุปโดยอาศัยการตีความและหาคำอธิบายเชิงทฤษฎีจากข้อมูลที่ได้ โดยใช้หลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น แล้วเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2566 รหัสโครงการเลขที่ : HE663291

ผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือในด้านการมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผู้ศึกษาจะนำเสนอประเด็น บริบทของชุมชนริมทางรถไฟ สถานการณ์ด้านการมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองในปัจจุบัน และศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองในการสร้างเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือการมีอาหาร โดยข้อมูลที่ได้มาจากการลงสนามสัมภาษณ์และจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บริบทชุมชนริมทางรถไฟ

จากการลงสนามสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ข้อมูลบริบทชุมชน พบว่า 1) ชุมชนเทพารักษ์ 3 2) ชุมชนเทพารักษ์ 5 3) ชุมชนเหล่านาคี 12 เกิดขึ้นจากการอพยพ

ย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากต่างถิ่น ทั้งจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัด เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อแสวงหาเศรษฐกิจที่ดีกว่าจากถิ่นฐานเดิมที่จากมา มีการเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) ชุมชนริมทางรถไฟเนื่องจากเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นฐานไม่มีที่อยู่หรือทะเบียนบ้านชัดเจน จึงทำการเรียกร้องขอทะเบียนบ้านจากสำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อที่จะได้รับสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิในการเข้ารับการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนของรัฐ และสิทธิในการรับการรักษาพยาบาลจากสาธารณสุขจังหวัดหรือโรงพยาบาล ที่ตั้งของชุมชนริมทางรถไฟทั้ง 3 ชุมชน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น บ้านเรือนตั้งเรียงกันไปตามริมทางรถไฟที่ขนานกับถนนมิตรภาพ อีกทั้งยังตั้งอยู่ใจกลางเมืองใกล้เขตศูนย์ราชการ ห้างสรรพสินค้า และตลาดค้าส่งขนาดใหญ่ของจังหวัดขอนแก่น ภายในชุมชนลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวและส่วนน้อยเป็นแบบสองชั้น มีตั้งแต่เป็นแบบกระท่อมหรือเพิงอย่างง่าย ไปจนถึงแบบปูนที่มีลักษณะคงทนแข็งแรง แต่ส่วนใหญ่สภาพบ้านเรือนมีการรื้อพัง ชำรุดทรุดโทรม อาชีพของคนในชุมชนริมทางรถไฟส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้างรายวัน ค่าขาย และอาชีพเก็บของเก่าขาย รายได้ 100 - 300 บาท/วัน/คน ไม่มีความแน่นอน เนื่องจากไม่ได้ทำงานทุกวัน อีกทั้งครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนไม่ได้ประกอบอาชีพมีหลายครัวเรือน ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนจึงไม่สอดคล้องกับสมาชิกในครัวเรือน รวมทั้งยังมีหนี้สินที่ต้องชำระจึงทำให้รายได้ไม่เพียงพอในการใช้จ่ายในครัวเรือน และยังพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดต่อเดือนอยู่ที่ 800 - 1,000 /เดือน ซึ่งเป็นเงินที่ได้รับจากบัตรสวัสดิการคนจนและเงินสวัสดิการผู้สูงอายุเพียงเท่านั้น การศึกษาของคนในชุมชนริมทางรถไฟส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับชั้น ปฐมศึกษาปีที่ 4 และมีมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นเช่นนี้เพราะครัวเรือนไม่มีเงินในการส่งบุตรหลานเรียนให้จบในระดับสูง จึงทำให้เด็กต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาเป็นแรงงานหาเงินนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน และยังมีเด็กจำนวนมากที่ไม่ต้องการที่จะเรียนต่อในระดับที่สูง จึงมีผลต่อการประกอบอาชีพ คือ เป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานมากกว่าใช้ทักษะความรู้ความชำนาญ แต่ถึงอย่างไร ชุมชนก็ได้รับโอกาสการความช่วยเหลือจากหน่วยงานเทศบาลนครขอนแก่นเป็นผู้ดูแล ในการจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพเพื่อนำไปผ่านการอบรมไปต่อยอดการประกอบอาชีพ

สถานการณ์ด้านการมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองในปัจจุบัน

สถานการณ์ด้านการมีอาหารปัจจุบันของครัวเรือนคนจนเมืองทั้ง 3 พื้นที่ พบว่า โดยภาพรวมครัวเรือนคนจนเมืองส่วนใหญ่นิยมประกอบอาหารขึ้นเองมากกว่าซื้ออาหารสำเร็จรูป เนื่องจากการประกอบอาหารขึ้นเองจะทำให้ได้รับปริมาณอาหารที่มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับ การซื้ออาหารสำเร็จรูป เพราะอาหารสำเร็จรูปนั้นผู้ขายได้คิดกำไรจากการขายอาหาร จึงทำให้อาหารสำเร็จรูปมีต้นทุนที่มากกว่า และมีราคาสูงกว่าอาหารประกอบขึ้นเอง และที่สำคัญการประกอบอาหารขึ้นเองสามารถควบคุมคุณภาพความปลอดภัยของอาหารได้ แต่ก็ยังมีครัวเรือนกลุ่มที่ไม่มียุ้ยเฟ็งเฟิง เลือกรับประทานอาหารสำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนเป็นวัยแรงงาน ใช้ชีวิตอยู่บนความเร่งรีบ ไม่มีเวลาประกอบอาหารรับประทานเอง และชอบความสะดวกสบาย ทำให้การซื้ออาหารสำเร็จรูปจึงเป็นวิธีที่สะดวกสบายและตอบสนองการบริโภคได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม อาหารสำเร็จรูปนั้นกลับไม่สามารถควบคุมคุณภาพความปลอดภัยของอาหารได้ กอปรกับค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อวันอยู่ที่ 100 - 200 บาท/คน หากเทียบกับค่าแรงที่ได้รับต่อวันอยู่ที่ 300 บาท จึงถือว่าค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงกว่าใช้ค่าใช้จ่ายอย่างอื่น นอกจากนี้ครัวเรือนคนจนเมืองส่วนใหญ่รับประทานอาหาร ครบ 3 มื้อ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสมาชิกในครัวเรือนมีโรค

ประจำตัวที่ต้องควบคุมการรับประทานอาหารที่มีรสจัด และต้องรับประทานอาหารให้ตรงเวลาและรับประทานยาหลังอาหาร โดยภาพรวมการรับประทานอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองนั้น รับประทานอาหารเพื่อให้เพียงพอต่อความหิว แต่ครัวเรือนไม่ได้ตระหนักว่า อาหารที่รับประทานนั้นเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายเพียงใด และอาหารที่รับประทานในแต่ละมื้อนั้นไม่มีความหลากหลายของอาหาร ดังเช่น การให้สัมภาษณ์ของครัวเรือนผู้ให้ข้อมูล A1,B5,C6

“พ่อเป็นคนทำกับข้าวให้ครัวเรือนกินเป็นประจำ อาหารที่ทำไม่หลากหลาย 1 มื้อ มีกับข้าวอยู่ 1 อย่าง หรือ 2 อย่าง ขึ้นอยู่กับเงินที่มีในกระเป๋าด้วย เน้นซื้ออาหารที่เราผลิตเองไม่ได้ นั่นก็คือเนื้อสัตว์ เน้นมีผักกับเนื้อสัตว์ ก็ถือว่าทำให้อิ่มท้องมีประโยชน์ต่อร่างกาย” (ผู้ให้ข้อมูล A1, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 21, 2566)

“แม่อยู่คนเดียว ทำกับข้าวกินเองง่าย ๆ ปลาทู 1 ตัว แม่ทำกินได้ 3 มื้อเลย บางวันก็กินข้าวกับน้ำพริกจิ้มแจ่ว ผักลวกก็อยู่ได้แล้ว เนื้อสัตว์ไม่ต้องพุดถึงแม่ไม่ค่อยกิน เนื้อมันย่อยยาก ราคาก็แพง” (ผู้ให้ข้อมูล B5, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 22, 2566)

“แม่กับพ่อทำงานรับจ้าง ไปแต่เช้า ไม่มีเวลาทำกับข้าวกินเองเท่าไร ซื้อมันก็สะดวก แต่มันก็ไม่อิ่ม ไม่อร่อยเท่าทำกินเอง ไม่รู้ว่าสะอาดเท่าเราทำหรือเปล่า ทุกวันนี้กับข้าวถูกละ 40 – 50 บาท ไม่พออิ่มหรอก ถ้ามีเวลาแม่ก็เลือกทำกินเองนะ” (ผู้ให้ข้อมูล C6, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 23, 2566)

ด้วยข้อจำกัดด้านอาชีพและรายได้ส่งผลต่อความมั่นคงของรายได้ในครัวเรือน ทำให้สถานการณ์การมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองไม่มีความมั่นคง ครัวเรือนคนจนเมืองจึงต้องมีการปรับลดคุณภาพหรือปริมาณอาหารลงเพื่อให้มีเงินเก็บไว้ซื้ออาหารวันต่อไปได้ พฤติกรรมดังกล่าวของครัวเรือนคนจนเมืองนั้น เป็นการปรับตัวเพื่อให้มีอาหารเพียงพอต่อความหิวได้ แต่ในขณะเดียวกัน ไม่ได้มีความเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย จึงทำให้ครัวเรือนคนจนเมืองประสบกับปัญหาสุขภาพตามมา ซึ่งสถานการณ์การรับประทานอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายนี้ พบได้ทั้งในครัวเรือนที่มีวัยฟุ้งเฟ้อและครัวเรือนที่ไม่มีวัยฟุ้งเฟ้อ ที่เป็นเช่นนี้เพราะรายได้ต่อครัวเรือนไม่สอดคล้องกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนที่ไม่มีวัยฟุ้งเฟ้อมีสมาชิกเป็นวัยแรงงานทั้งหมด แต่ไม่ใช่ทุกคนที่ประกอบอาชีพ ด้วยเหตุนี้ครัวเรือนคนจนเมืองจึงเลือกพึ่งพาอาหารจากแหล่งอื่นที่ไม่ได้ใช้เงินซื้อ เพื่อให้สมาชิกในครัวเรือนได้มีอาหารรับประทานได้อิ่มท้อง และลดค่าใช้จ่ายในด้านอาหารลง ซึ่งอาหารที่ครัวเรือนพึ่งพามีทั้งหมด 4 แหล่ง เรียงลำดับจากแหล่งอาหารที่ครัวเรือนพึ่งพามากที่สุดไปหาแหล่งอาหารที่พึ่งพาน้อยที่สุด ประกอบด้วย

1) แหล่งอาหารจากการซื้อขาย เช่น ตลาดสด ตลาดนัด รถขายอาหารเคลื่อนที่ ร้านสะดวกซื้อ ร้านขายอาหารทั้งในชุมชนและนอกชุมชน การสั่งอาหารในแอปพลิเคชัน และการสั่งอาหารแบบเดลิเวอรี่ เป็นต้น แหล่งอาหารนี้มีการเพิ่มขึ้นจากอดีตเป็นจำนวนมากทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ครัวเรือนพึ่งพา

อาหารจากการซื้อโดยเลือกซื้อชนิดอาหารที่ครัวเรือนไม่สามารถผลิตเองได้ ซึ่งชนิดอาหารที่ไม่สามารถผลิตเองได้มีมากกว่าชนิดที่สามารถผลิตเองได้ ทั้ง 3 ชุมชน ฟังพาแหล่งอาหารนี้เป็นหลัก

2) แหล่งอาหารจากการผลิตเอง เช่น การปลูกผักสวนครัวในครัวเรือนหรือพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน หรือเช่าพื้นที่ปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน แหล่งอาหารนี้ครัวเรือนได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายเทศบาลนครขอนแก่น ในโครงการสวนผักคนเมือง เป็นทุนตั้งต้นทำสวนผักได้ริมทางรถไฟ แหล่งอาหารนี้มีชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ คือ ชุมชนเทพารักษ์ 5 มีการผลักดันให้โครงการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องโดยประธานชุมชน มีกฎกติกาในชุมชนที่ชัดเจน และชุมชนเหล่านาคี 12 ประธานชุมชนไม่ได้มีการผลักดันหรือขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ทำให้แหล่งอาหารผลิตเองมีการปลูกลดลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3) แหล่งอาหารจากการได้รับบริจาค แหล่งอาหารนี้เกิดขึ้นในรูปแบบของงานบุญประเพณี วันสำคัญที่มีการรวมกลุ่มทำอาหาร หรือโครงการให้ความช่วยเหลือของเครือข่าย มาในรูปแบบโครงการคนขอนแก่นไม่ทอดทิ้งกัน บริจาคข้าวสารอาหารแห้ง และถุงยังชีพ หากมีความต้องการอาหารครัวเรือนจะจัดการด้วยวิธี ส่งต่อข้อมูลความต้องการของครัวเรือนให้ผู้นำชุมชนหรือ อสม.ของชุมชนรับรู้ถึงความต้องการ และให้ อสม. ช่วยประสานไปยังเครือข่ายจะให้ความช่วยเหลือในการขอรับบริจาคอาหาร หรือ วัตถุประสงค์ในการทำอาหาร การช่วยเหลือดังกล่าวอาจจะมาในรูปแบบของ โรงทาน แหล่งอาหารนี้ช่วยให้ครัวเรือนมีอาหารในสถานการณ์ที่ขาดสน ทั้ง 3 ชุมชนมีการฟังพาอาหารจากแหล่งอาหารนี้เนื่องจาก มีการเพิ่มขึ้นของการทำโรงทาน และงานบุญประเพณีมีการจัดขึ้นทุกปีตามเทศกาลวันสำคัญ มีช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็ว ชุมชนเหล่านาคี 12 ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายภายในชุมชน เช่น สมาชิกในชุมชนที่ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน อสม. ครัวเรือนในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจ มีลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจซึ่งกันและกัน เครือข่ายภายนอกชุมชน เช่น นายจ้าง ร้านขายสินค้า ตลาดศรีเมืองทอง เทศบาลนครขอนแก่น ผู้มีอิทธิพลหาเสียงในพื้นที่ ๆ เป็นต้น ทำให้ชุมชนเหล่านาคี 12 เป็นแกนนำในการสร้างเครือข่ายการมีอาหารเนื่องจากผู้นำชุมชน และเครือข่ายโดยรอบชุมชนให้การสนับสนุนประธานชุมชน มาในรูปแบบวัตถุประสงค์ของอาหาร หรือ งบประมาณมาเป็นอย่างดี ชุมชนริมทางรถไฟอื่น ๆ จึงได้รับประโยชน์ตามไปด้วย

4) แหล่งอาหารจากธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึงหรือตามท้องไร่ท้องนา โดยการจับปลา หาดหอย หาดปู แหล่งอาหารนี้อยู่บริเวณรอบนอกชานเมือง ระยะทางอยู่ห่างจากชุมชนริมทางรถไฟมาก มีเพียงครัวเรือนที่ไม่มีวัยฟังพาในชุมชนเทพารักษ์ 5 เพียงชุมชนเดียวที่ยังฟังพาแหล่งอาหารนี้อยู่ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นอาชีพเสริมของครัวเรือน และครัวเรือนเองมีทักษะ ความชำนาญ ความรู้ภูมิปัญญาและเครื่องมืออุปกรณ์เครื่องมือจับปลา การฟังพาแหล่งอาหารธรรมชาติมีการลดลงเนื่องจากแหล่งอาหารอยู่ไกล อีกทั้งยังต้องใช้ ทักษะและอุปกรณ์ในการเข้าถึงแหล่งอาหาร จึงทำให้ครัวเรือนในชุมชนริมทางรถไฟฟังพาแหล่งอาหารนี้เป็นส่วนน้อย

สามารถสรุปได้ว่า ครัวเรือนคนจนเมืองที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมทางรถไฟ ทั้ง 3 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนเทพารักษ์ 3 ชุมชนเทพารักษ์ 5 ชุมชนเหล่านาคี 12 ส่วนใหญ่มีการรับประทานอาหารไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพ หรือประโยชน์ของอาหาร เนื่องจากครัวเรือนไม่มีความรู้ในเรื่องโภชนาการที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย อีกทั้งรายได้ในครัวเรือนที่ไม่สมดุลกับสมาชิกในครัวเรือนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ส่งผลให้ครัวเรือนต้องมีการปรับตัวลดปริมาณอาหารที่รับประทานในแต่ละมื้อลง เพื่อให้มีเงินนำไปซื้ออาหารวันต่อไปได้ ซึ่งส่งผลดีในแง่ก่อให้เกิดการประหยัดรายจ่ายเรื่องอาหารได้

แต่ในทางตรงกันข้าม กลับส่งผลเสียต่อสุขภาพ เนื่องจากรับประทานอาหารไม่หลากหลายหรือไม่ครบ 5 หมู่ เป็นเวลายาวนาน ทำให้ร่างกายนั้นแสดงออกมาด้วยอาการอ่อนเพลีย ไม่แข็งแรง เจ็บป่วยบ่อย อีกทั้งครัวเรือนปรับตัวโดยการพึ่งพาอาหารจากแหล่งอื่นที่ไม่ได้ใช้เงินซื้อ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในด้านอาหาร และบริบทโดยรอบชุมชน ศักยภาพของผู้นำชุมชนมีผลต่อแหล่งอาหารที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงของชุมชน

ศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองในการสร้างเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือการมีอาหาร

จากการสัมภาษณ์สถานการณ์การมีอาหารของครัวเรือนใน 3 ชุมชน ทำให้ทราบว่า ชุมชนมีศักยภาพของผู้นำชุมชนแตกต่างกัน ทำให้มีการขับเคลื่อนโครงการสวนผักคนเมืองแตกต่างกัน โดยชุมชนเทพารักษ์ 3 มีผู้นำชุมชนที่สูงอายุและคณะกรรมการชุมชนสูงอายุเช่นกัน อีกทั้งบริเวณใต้ริมทางรถไฟของชุมชน สภาพดินไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก การปรับปรุงสภาพหน้าดินเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทุนจำนวนมาก จึงไม่สะดวกในการดำเนินโครงการสวนผักคนเมืองและประสานงานหรือทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงาน สำหรับชุมชนเทพารักษ์ 5 มีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ มีเครือข่าย ผลักดันให้ชุมชนพัฒนาจึงเข้าร่วมโครงการสวนผักคนเมือง โดยใช้เครือข่ายที่ประธานชุมชนมี ในการขอรับบริจาคอุปกรณ์สนับสนุนการปรับปรุงหน้าดิน และขอความร่วมมือจากหน่วยงานในการให้ความรู้ส่งเสริมการปลูกผักในชุมชน ครัวเรือนในชุมชนให้ความร่วมมือกับประธานชุมชนเป็นอย่างดี เกิดการผลักดันโครงการนี้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ชุมชนสามารถลดรายจ่ายค่าอาหารได้ อาหารที่รับประทานมีความปลอดภัยมากขึ้น และชุมชนเหล่านี้ 12 ผู้นำชุมชน มีบุคลิกภาพเป็นคนกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และกล้าลงมือทำ อีกทั้งมีประสบการณ์ในการเชื่อมประสานกับเครือข่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และเครือข่ายประชาสังคม ซึ่งความสามารถในการเชื่อมประสาน ส่วนหนึ่งเป็นบุคลิกลักษณะส่วนตัว และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากการได้รับการพัฒนาศักยภาพจากการได้เข้าไปเป็นสมาชิกของเครือข่ายต่าง ๆ อาทิ เครือข่ายสลัมสี่ภาค เครือข่ายสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ผู้นำและแกนนำของชุมชนเหล่านี้ 12 จึงนำเอาประสบการณ์การทำงาน มาสอน หรือส่งเสริมครัวเรือนในชุมชนผ่านการทำกิจกรรมลองผิดลองถูกจากการปฏิบัติจริง มีผู้นำชุมชนคอยสนับสนุนดูแลอย่างใกล้ชิด การทำกิจกรรมแต่ละครั้งมีการสรุปบทเรียนและปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลา เกิดเป็นศักยภาพที่ทำให้ครัวเรือนในชุมชนเหล่านี้ 12 สามารถสร้างเครือข่ายเพื่อการมีอาหารที่เข้มแข็งได้ โดยเครือข่ายที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งออกได้ 2 เครือข่ายดังนี้

1. เครือข่ายภายในชุมชน ที่เกิดจากความสัมพันธ์คล้ายเครือญาติ ผู้นำชุมชนจัดการในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจ ทำให้มีการรวมกลุ่มและช่วยเหลือกันดำเนินงาน และเรียนรู้ร่วมกัน กลายเป็น เครือข่ายชุมชนโดยมีผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่เข้มแข็ง มีการถ่ายทอดสืบสานแนวคิด อุดมการณ์ และงานพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการประสานหน่วยงาน ใช้ต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนช่วยในการจัดการ รวมทั้งอาศัยความร่วมมือของครัวเรือนในพื้นที่ ดั่งเช่นการให้สัมภาษณ์ของครัวเรือนผู้ให้ข้อมูล B2,C2

“เครือข่ายภายในชุมชนที่เกิดขึ้นมาได้ เพราะทุกคนในชุมชนมีความรักใคร่ สามัคคีกัน ช่วยเหลือกันเหมือนญาติพี่น้อง ประธานชุมชนเป็นคนเก่งเอาใจใส่ทุก ครัวเรือนเลยจัดระบบการดูแลสมาชิกได้ทั่วถึง” (ผู้ให้ข้อมูล B2, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 22, 2566)

“ชุมชนเราอยู่กันแบบพี่น้อง มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน มีงานบุญ งานทำโรงทานก็มาช่วยกันแบบไม่ต้องบังคับ มาด้วยความเต็มใจ เพราะประธานเป็นคนกระตุ้นคนในชุมชน เห็นประธานทำแล้ว คนในชุมชนก็ทำตาม” (ผู้ให้ข้อมูล C2, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 23, 2566)

2. เครือข่ายภายนอกชุมชน เกิดจากองค์กรและหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น ข้อมูลความรู้ ด้านกระบวนการและวิธีการ และเครือข่ายการรวมกลุ่ม การสร้างกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกัน และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยให้ความช่วยเหลือในเรื่องการสนับสนุนด้านการเงินและสิ่งของจำเป็น หรือวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ดังเช่นการให้สัมภาษณ์ของครัวเรือนผู้ให้ข้อมูล C3, C2

“คนในชุมชนเคยประสบปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ไม่มีทะเบียนบ้าน จึงขอความช่วยเหลือ จนกระทั่งมีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ทำให้พวกเรามีรู้จัก เครือข่าย มีโอกาสเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ จากหน่วยงานในการประสานงาน การเก็บรวบรวมข้อมูล และรู้ถึงระบบการส่งต่อข้อมูล ทำให้สามารถเชื่อมประสานภาคีเครือข่าย แต่เขาให้งบมา การเคลียร์เอกสารก็ยุ่งยาก เบิกได้บ้างไม่ได้บ้าง ชาวบ้านก็ไม่มีความรู้เรื่องเอกสาร” (ผู้ให้ข้อมูล C3, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 23, 2566)

“อะไรที่คนในชุมชนไม่มี ประธานชุมชนก็พาทำพาสร้าง ชุมชนแม่มีชื่อเสียงในเรื่องทำโรงทาน ชุมชนไหนก็ได้รับประโยชน์ตามไปด้วย เพราะเวลาทำโรงทานประธานชุมชนก็โพสต์ลงเฟสบุ๊ค เชิญคนมารับของจากโรงทาน ตลาดศรีเมืองทองก็ให้ของมาทำโรงทานอยู่บ่อย ๆ อยากได้อะไรก็สื่อสารไป เขาก็ยินดีสนับสนุนเราเสมอ” (ผู้ให้ข้อมูล C2, การสื่อสารส่วนบุคคล, พฤศจิกายน 23, 2566)

เครือข่ายภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชนที่เกิดขึ้น ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมือง แต่ศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมืองใน 3 พื้นที่ศึกษามีความเข้มแข็งแตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะสภาพบริบทสิ่งแวดล้อมและความสามารถของบุคคลหรือผู้นำชุมชนที่มีไม่เหมือนกัน จึงทำให้โครงการให้ความช่วยเหลือที่มาจากเครือข่ายภายนอกชุมชนเข้าไม่ถึงชุมชน หรือเข้าถึงแต่ชุมชนไม่ได้นำไปใช้ได้จริง จนเกิดเป็นความแตกต่างที่แสดงออกมาผ่านการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องในประเด็นโครงการสวนผักคนเมือง จะเห็นได้ว่า ชุมชนที่มีผู้นำ มีความรู้ความสามารถ มีเครือข่าย มีการผลักดันสมาชิกในชุมชน ทำให้โครงการสวนผักคนเมืองมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่ผู้นำมีความรู้ ทักษะ ถนัดถนัดทำ แต่ด้วยบริบทพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยในการปลูกผักผู้นำจึงไปสนับสนุนโครงการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ โครงการสวนผักคนเมืองจึงไม่ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง และชุมชนที่มีผู้นำที่สูงอายุไม่ได้มีความรู้ หรือมีบุคลิกภาพที่กล้าคิด กล้าลงมือทำ จึงทำให้โครงการสวนผักคนเมืองไม่เกิดขึ้นในชุมชน และไม่ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว

อาจกล่าวได้ว่า ครัวเรือนคนจนเมืองที่มีผู้นำที่มีบุคลิกภาพกล้าคิด กล้าลงมือทำและมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับเครือข่ายภายนอกจนเกิดเป็นศักยภาพของชุมชนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีอาหารของกลุ่มครัวเรือนคนจนเมือง ซึ่งเครือข่ายภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชนมี

ความแตกต่างกัน กล่าวคือ เครือข่ายภายในชุมชนเกิดขึ้นในลักษณะ ที่ไม่เป็นทางการ เรียบง่าย ไม่มีกฎข้อบังคับ สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการจัดการในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจ จึงสามารถเข้าถึงสถานการณ์และแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว แต่ในขณะที่เครือข่ายภายนอก ที่เป็นหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรต่างๆ มีลักษณะเป็นแบบบังคับบัญชา ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของกฎหมาย ส่งผลให้เกิดความล่าช้า อีกทั้งเอกสารที่ใช้มีความซับซ้อน ครั้วเรือนคนจนเมืองที่ไม่ได้มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องการจัดการเอกสาร ไม่สามารถทำความเข้าใจขั้นตอนหรือกระบวนการได้ แต่เครือข่ายภายนอกชุมชนนี้ มีส่วนสำคัญในเรื่องของการเก็บข้อมูล การสนับสนุนงบประมาณ และความรู้ความเชี่ยวชาญ ดังนั้น การมีเครือข่ายภายในอย่างเดียว ไม่สามารถจัดการกับเครือข่ายการมีอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่เกิดการขยายขอบเขตของ การทำงานให้กว้างขวางออกไป เครือข่ายอาจจะไม่คงอยู่ อาจจะจบลงได้ จึงชี้ให้เห็นชัดว่าการมีทั้งเครือข่ายภายในและภายนอก ทำให้การทำงานมีการสอดรับกัน การช่วยเหลือการมีอาหารจึงมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า ศักยภาพของครั้วเรือนคนจนเมืองมีต้นทุนมาจากผู้นำชุมชนมีความน่าเชื่อถือ และมีความเป็นผู้นำสามารถผลักดันให้สมาชิกทุกครั้วเรือนในชุมชนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งความมีจิตอาสาพัฒนาชุมชน สมาชิกมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสนับสนุนกันในการทำงาน เป็นทีมทำให้ครั้วเรือนคนจนเมืองมีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายการมีอาหารที่เข้มแข็ง อีกด้านหนึ่งก็ถือว่าเป็นการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ด้านการมีอาหารของครั้วเรือนคนจนเมืองไม่มีความรู้เรื่องโภชนาการในการบริโภคอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย อีกทั้งรายได้ในครั้วเรือนที่ไม่สมดุลกับสมาชิกในครั้วเรือนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ครั้วเรือนจึงต้องปรับตัวโดยการปรับลดปริมาณและคุณภาพอาหารลงเพื่อให้มีเงินนำไปซื้ออาหารวันต่อไปได้ ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพตามมา ทำให้สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วยบ่อยและมีโรคประจำตัว ด้วยเหตุนี้ครั้วเรือนคนจนเมืองจึงเลือกพึ่งพาอาหารจากแหล่งอื่นที่ไม่ได้ใช้เงินซื้อ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในด้านอาหาร ซึ่งอาหารที่ครั้วเรือนพึ่งพามีทั้งหมด 4 แหล่ง แหล่งอาหารซื้อขาย แหล่งอาหารจากการผลิตเอง แหล่งอาหารจากการได้รับความช่วยเหลือ และแหล่งอาหารจากธรรมชาติ

แหล่งอาหารทั้ง 4 แหล่งที่ครั้วเรือนพึ่งพานั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้ชีวิตประจำวันของครั้วเรือนเอง อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ครั้วเรือนมีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายเพื่อการมีอาหาร ซึ่งศักยภาพดังกล่าว เกิดจากผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีทักษะ ความรู้ และบุคลิกกล้าคิด กล้าลงมือทำ จากเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม จึงทำให้ผู้นำชุมชนสามารถนำเอาทักษะประสบการณ์ที่เคยได้รับมาส่งเสริม สนับสนุนให้ครั้วเรือนคนจนเมืองในชุมชนริมทางรถไฟ ได้มีศักยภาพ ทักษะ ความรู้ ซึ่งศักยภาพที่ครั้วเรือนมีทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายเพื่อการมีอาหารขึ้น เครือข่ายดังกล่าว มีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนที่เกิดจากความความสัมพันธ์คล้ายเครือญาติ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เรียบง่าย ไม่มีกฎข้อบังคับ จัดการในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจ และเครือข่ายภายนอกชุมชนเกิดจากองค์กรและหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณ มีลักษณะเป็นแบบบังคับบัญชา จึงต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของกฎหมาย ส่งผลให้เกิดความ

ล่าช้า อีกทั้งเอกสารที่ใช้มีความซับซ้อนเข้าใจได้ยาก คนจนเมืองไม่สามารถทำความเข้าใจขั้นตอนหรือกระบวนการได้

จะเห็นได้ว่าผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ Chotdee (2009) พบว่า การบริโภคอาหารในครัวเรือนจะประกอบอาหารรับประทานเองและซื้ออาหารสำเร็จรูป แหล่งอาหารหลักของครัวเรือนซื้อจากตลาดสด/ตลาดนัดใกล้บ้าน ครัวเรือนยังไม่ให้ความสำคัญกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ มีความสอดคล้องกันในประเด็นพื้นที่ศึกษาเป็นลักษณะเมือง ทำให้ลักษณะการเข้าถึงอาหารเป็นไปในทำนองคล้ายกัน และลักษณะกลุ่มเป้าหมายมีความคล้ายกัน คือ ผู้มีรายได้น้อยหรือคนจน กล่าวคือ ครัวเรือนยังไม่ได้ให้ความสำคัญหรือมีความรู้เรื่องอาหารที่มีประโยชน์ มีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ Suwittawat, Sanchaisuriya & Kunarattanapruk (2009) คนจนเมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ได้รับพลังงานและสารอาหารไม่เพียงพอตามปริมาณสารอาหารอ้างอิงที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย พ.ศ. 2546 ที่ได้กำหนดไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะขาดแคลนเงินในการซื้ออาหารที่มารับประทานให้ครบทั้ง 5 หมู่ มีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ Pinthongpan (2014) พบว่า ชุมชนมีการพึ่งพาแหล่งอาหารซื้อขายและแหล่งอาหารผลิตเอง เป็นการลดการพึ่งพาแหล่งซื้อขายและเป็นการลดรายจ่ายของครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง ความแตกต่างที่เพิ่มมาในการศึกษา คือ ครัวเรือนคนจนเมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีวิธีการเข้าถึงอาหารจากแหล่งอื่น ที่เพิ่มมา คือ แหล่งอาหารธรรมชาติ และแหล่งอาหารที่สร้างขึ้นจากเครือข่ายเพื่อการมีอาหาร โดยเกิดจากศักยภาพที่มีของครัวเรือนคนจนเมืองเอง

จะเห็นได้ว่า หากเราวัดความมั่นคงทางอาหารด้านการมีอาหารเพียงพอตามแนวคิดของ FAO การมีปริมาณอาหารที่เพียงพอที่มีคุณภาพและเหมาะสมต่อร่างกาย ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตเองหรือจากการได้รับความช่วยเหลือทางอาหาร (FAO, 2006) ไม่มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนริมทางรถไฟในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารด้านการมีอาหารเพียงพอที่เป็นเช่นนี้ เพราะครัวเรือนคนจนเมืองพวกเขาดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางข้อจำกัดของกำลังทรัพย์ที่หามาได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ พวกเขาจึงต้องมีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการรับประทานอาหารเพื่อให้มีอาหารเพียงพอ โดยการลดคุณภาพหรือปริมาณอาหารลง ไม่ได้คำนึงว่าร่างกายต้องการสารอาหารชนิดใด ไม่สอดคล้องกับมโนทัศน์ศึกษาของ Tolossa (2010) ในประเด็นการปรับตัว เนื่องจากพบว่า การรับมือกับการขาดแคลนอาหารของครัวเรือนของการศึกษานี้ คือ บริโภคอาหารที่ราคาถูก รับประทานอาหารตามฤดูกาล ลดจำนวนมื้อต่อวันจากสามเป็นสอง และไม่สอดคล้องกับงานศึกษาของ Wright & Gupta (2015) ครัวเรือนมีการพึ่งพาอาหารราคาไม่แพง ลดขนาดของมื้ออาหารและลดจำนวนมื้อที่รับประทานในหนึ่งวันลง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนริมทางรถไฟในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีการปรับลดปริมาณและคุณภาพอาหารหรือความหลากหลายของอาหารใน 1 มื้อลง ไม่ได้ปรับลดมื้ออาหารใน 1 วันลง เนื่องจากครัวเรือนมีโรคประจำตัวจึงต้องมีการควบคุมการรับประทานอาหารให้ตรงตามเวลา แต่มีสอดคล้องในประเด็นการอาศัยความช่วยเหลือด้านอาหารในสถานที่ทางศาสนาหรืออาหารแจกฟรี

ปรากฏการณ์การสร้างเครือข่ายเพื่อการมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมือง ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีความสอดคล้องกับ Phongphit (2005) ที่ได้ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคม ไว้ว่า ความสัมพันธ์ของ กลุ่ม บุคคล หรือกลุ่มองค์กร โดยสมัครใจ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยสมาชิกยังคงมีอิสระ ซึ่งเครือข่ายเพื่อการมีอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองเกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์คล้ายเครือญาติของคนในชุมชน และมีเครือข่ายภายนอกที่เป็นกลุ่มองค์กร

เพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีความสอดคล้องกันในระดับประเด็นประเภทของเครือข่าย เครือข่ายแนวราบ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากกลุ่มคนในระดับเดียวกัน อาชีพเดียวกัน คล้ายกันกับเครือข่ายภายในชุมชนของครัวเรือนคนจนเมือง คือ จากความสัมพันธ์คล้ายการเป็นเครือญาติ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เรียบง่าย ไม่มีกฎข้อบังคับ สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการจัดการในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจ เครือข่ายแนวตั้ง เป็นเครือข่ายที่มีการประสานความร่วมมือกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างของอาชีพ มารวมตัวกันจนเกิดเป็นเครือข่ายขึ้นมา คล้ายกันคือ เครือข่ายองค์กร หรือเครือข่ายภาคประชาสังคม เอกชนอื่น ๆ เข้ามาให้การสนับสนุนครัวเรือนคนจนเมือง

ข้อจำกัดในการวิจัย

ข้อจำกัดในเรื่องเครื่องมือหรือแบบสัมภาษณ์ ไม่สามารถวัดการได้รับพลังงานและสารอาหารที่เพียงพอตามปริมาณสารอาหารอ้างอิงที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทยได้ จึงทำให้ผลการศึกษาไม่สามารถตอบได้ว่า ความมั่นคงทางอาหารด้านการมีอาหารเพียงพอของครัวเรือนคนจนเมืองเพียงพอเหมาะสมต่อร่างกายมากน้อยเพียงใด เป็นเพียงการประมาณการจากอาหารที่รับประทานของผู้ให้ข้อมูล

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมได้ว่า ครัวเรือนคนจนเมืองไม่มีความรู้โภชนาการด้านอาหาร มีข้อจำกัดทางการเงิน ทำให้การเข้าถึงอาหารไม่มีคุณภาพ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ท้องถิ่นควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการให้ความรู้เรื่องโภชนาการและ การมีตลาดของเครือข่ายคนจนเมืองที่มีความปลอดภัยและราคาถูก ครัวเรือนคนจนเมืองจะได้เข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ

ครัวเรือนคนจนเมืองมีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน เช่น องค์กรและหน่วยงานในการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบบังคับบัญชา เอกสารที่ใช้มีความซับซ้อนเข้าใจได้ยาก คนจนเมืองไม่สามารถทำความเข้าใจขั้นตอนหรือกระบวนการได้ ดังนั้นองค์กรและหน่วยงานที่เข้ามาควรมีการจัดอบรมฝึกทักษะ การให้ความรู้เรื่องจัดการเอกสารให้ครัวเรือนคนจนเมืองด้วย

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป เนื่องจากการศึกษานี้ เป็นการศึกษาศักยภาพของครัวเรือนคนจนเมือง การวิจัยครั้งต่อไป จึงควรมีการวิจัยรูปแบบการพัฒนาศักยภาพการสร้างเครือข่ายของครัวเรือนคนจนเมืองเพื่อความมั่นคงทางอาหาร หรือนำไปดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อได้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบการสร้างเครือข่าย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนคนจนเมืองในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ขอขอบคุณกลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ได้มอบทุนค่าธรรมเนียมการศึกษาตลอดระยะเวลา 2 ปี

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชนริมทางรถไฟทั้ง 3 ชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน นายจ้างนอกระบบ ร้านขายอาหารในชุมชนริมทางรถไฟ และครัวเรือนคนจนเมือง ทั้ง 30 คนที่ได้

อนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ ยอมเสียสละเวลาเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและสถานการณ์ที่สำคัญในชุมชน ทำให้การศึกษารั้งนี้ครบถ้วนและสมบูรณ์ขึ้นมาได้

References

- Apakaro, P. (2004). Networks, nature, knowledge and management. *Bangkok: Project (in Thai) to strengthen the learning process for a happy community.* (in Thai)
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in Question.* London: SAGE
- Chotdee, T. (2009). Food security of low income household in Bangkok Metropolis. (master's thesis). Thammasat University. Bangkok, Thailand.
- Chaisrisawatsuk, S. (n. d.). *Food security and sustainability.*, Retrieved September 4, 2023 from <https://econ.nida.ac.th/2022/12/%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1> (in Thai)
- FAO. (2006). Food security. *Policy Brief*, 2, 1–4. Retrieved from <http://www.fao.org/forestry/13128-0e6f36f27e0091055bec28ebe830f46b3.pdf>
- Jenjad, R. (2023). Food security” and communication that still lacks stability. *Journal of Media and Communication Inquiry*, 5(2), 5-6. (in Thai)
- Kuan-at, W., & Thin Phangnga, P. (n. d.). *Urbanization in Thailand.* November 15, 2023, Retrieved from <https://www.tei.or.th/thaicityclimate/public/research-46.pdf> (in Thai)
- Makmee, P. (2021). Social network analysis for designing social science research. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 27(1), 32-33. (in Thai)
- Office of Agricultural Economics. (2022). *The Economist Global Food Security Index 2022(GFSI).* Retrieved November 21, 2023, from https://oaezone.oae.go.th/assets/portals/3/fileups/biae/files/Infographic/Global%20Food%20Security%20Index_.pdf (in Thai)
- Promphakping, B., Inmuang, Y., & Phongsiri, M. (2019). *Khon Kaen City: Growth, Challenges, and Opportunities.* Nonthaburi: Tawan media publishing house. (in Thai)
- Prachasan, S. (2012). *Food security: concepts and indicators.* Nonthaburi: Bio Thai Foundation. (in Thai)
- Pinthongphan, A. (2014). *Beautiful and Edible Garden to Promote Food Security: A Case Study of Soi Bonkai-Thayang Community, Kho Hong Sub-District, Hatyai Distirct, Songkhla Province.* the degree of Master of Arts, Retrieved from <https://scholar.google.com/> (in Thai)
- Phongphit, S. (2005). *Network strategies for a strong community strong community.* Bangkok: University of Life Project Institute of Learning for the People. (in Thai)
- Suwittawat, J., Suriya, P., Kuna Rattana Phruek, K. (2009). Dietary Intake of Elderly in the Slum Areas of Khon Kaen Metropolitan District. *Journal of Public Health, Burapha University*, 4(2), 11-19. (in Thai)
- Sutheewasinnon, P., Pasunon, P. (2016). Sampling Strategies for Qualitative Research. *Parichart Journal*, 29(2), 31-48. (in Thai)
- Tolossa, D. (2010). *Some realities of the urban poor and their food security situations: a case study of Berta Gibi and Gemechu Safar in the city of Addis Ababa, Ethiopia.* *Environment and Urbanization*, 22(1), 179-198.
- Visetpricha, B. (2021). The opposition movement to demand the right to participate in the city by the 4-region slum network. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 17(2), 177-217. (in Thai)
- Wright, L., & Gupta, P. (2015). Coping strategies adopted by urban poor to ameliorate food insecurity: case of United States, Belize and India. *Journal of Food Security*, 3(2), 40-46.

RESEARCH ARTICLE

Network Building and Potential Development for Cashew Nut Online Business Entrepreneurs in Communities along the Lamsebok Economic Geography Route, Ubon Ratchathani Province

Malinee Srimaitree

Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

Krittayamon Thanisphong

Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

Woranuch Kuuttha

Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the general conditions and potential of the cashew nut community along the Lamsebok economic geography route, 2) to examine the network building among the Lamsebok cashew nut community in Ubon Ratchathani Province, 3) to develop the community's potential to become online entrepreneurs in the Lamsebok cashew nut business, and 4) to evaluate participation and summarize lessons learned from network building and potential development in becoming entrepreneurs. A mixed-methods research approach was employed, with the quantitative research utilizing a survey questionnaire administered to a sample of 81 respondents. Quantitative data analysis involved the use of descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations. For the qualitative research component, interviews and focus group discussions were conducted with 14 key informants, and the data were analyzed through content analysis. The findings were as follows 1) The study revealed the community's living conditions related to the production, processing, and distribution of cashew nuts, which included the community group's status, operational conditions, challenges, and an analysis of the environment and community

CORRESPONDING AUTHOR

Malinee Srimaitree, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University, 34000, Thailand. Email: malinee.s@ubru.ac.th
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

potential. This process enhanced the community's self-awareness, understanding of their environment, and appreciation of the community's value. 2) The network of the Lamsebok cashew nut community was built through four processes: stimulating group consciousness, analyzing the network's status, formulating strategies, and implementation. 3) The community's potential was developed to become online entrepreneurs in the Lamsebok cashew nut business, which involved two main factors: internal and external. 4) The overall evaluation of network member participation indicated a moderate level of involvement. The lessons learned from network building and potential development revealed challenges and approaches to development, divided into three stages: preparation, establishment, and network operation, as well as the key factors contributing to the network's success.

Keywords

network building, community potential, entrepreneurs, online business, cashew nut

การสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพ ชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ เม็ดเงินมะม่วงหิมพานต์ ตามเส้นทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี

มาลินี ศรีไมตรี

คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

กฤตยกุล ธานีสงศ์

คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

วรนุช กุอุทา

คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปและศักยภาพชุมชนมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก 2) ศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี 3) พัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มะม่วงหิมพานต์ลำเซบก และ 4) ประเมินผลการมีส่วนร่วมและสรุปบทเรียนการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 81 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนาหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 14 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ค้นพบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่ายเม็ดเงินมะม่วงหิมพานต์ที่แท้จริง อันประกอบด้วย สถานภาพกลุ่มชุมชน สภาพการดำเนินงาน สภาพปัญหาของชุมชน และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจตัวเอง เข้าใจชุมชนและเห็นคุณค่าชุมชนมากขึ้น 2) การสร้างเครือข่ายชุมชนมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก ด้วย 4 กระบวนการ คือ การกระตุ้นจิตสำนึกการรวมกลุ่ม, การวิเคราะห์สถานภาพเครือข่าย, การจัดทำยุทธศาสตร์ และการนำไปสู่การปฏิบัติ 3) การพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดเงินมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก ประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลักคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก 4) ผลการประเมินระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทเรียนที่ได้จากการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการพบปัญหา แนวทางพัฒนา แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเตรียมการ ระยะก่อตั้ง และระยะการดำเนินการของเครือข่าย และปัจจัยแห่งความสำเร็จของเครือข่าย

คำสำคัญ

การสร้างเครือข่าย, ศักยภาพชุมชน, ผู้ประกอบการ, ธุรกิจออนไลน์, มะม่วงหิมพานต์

บทนำ

การเกษตรถือเป็นสิ่งสำคัญมากในประเทศไทย เนื่องจากว่าการเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนไทย ย้อนไปในอดีตการเกษตรกรรมของไทยมีวิวัฒนาการจากการล่าสัตว์และหาของป่า โดยในปัจจุบันการเกษตรกรรมของไทยได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีความก้าวหน้าในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ ความต้องการทางด้านวัตถุและจิตใจให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ตลอดจนการพัฒนาชุมชนอันเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดการสร้างงาน มีงานทำกันมากขึ้น (Thongmeethip, 2021) เห็นได้ว่าภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญต่อสังคมไทย ทั้งนี้จากแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016) เสนอว่า อนาคตภาพด้านการเกษตรในอีก 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะต้องเป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงปลอดภัย เป็นฐานการผลิตที่มีผลิภาพการผลิตสูง มีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 2 ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 เน้นถึงความสามารถในการแข่งขัน เน้นในเรื่องของการพัฒนาภาคการผลิตและบริการ พัฒนาสังคมผู้ประกอบการและเพื่อสร้างผู้ประกอบการทางธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจะเกิดขึ้นทั้งในด้านประสิทธิภาพและการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการจากความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมก้าวสู่การเป็นผู้นำในตลาดสินค้าและบริการที่สำคัญของภูมิภาคและของโลก ซึ่งประเด็นที่สำคัญคือ การยกระดับสู่เกษตรสมัยใหม่ โดยการพัฒนากษตรกรให้เป็นเกษตรกรมืออาชีพ และก้าวไปสู่เกษตรกรผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร ที่มีความพร้อมทั้งองค์ความรู้ด้านการผลิต การตลาด การนำเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีการปฏิบัติที่ดีมาใช้ผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสมในการพัฒนาการเกษตรโดยคำนึงถึงคุณภาพมาตรฐานและปริมาณความต้องการของตลาด รวมถึงความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

จากข้อมูลด้านแรงงานพบว่า กำลังแรงงานของประเทศอยู่ในภาคการเกษตรร้อยละ 35 (National Statistical Office, 2018) โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ชนบท ครึ่งเรือนมีการทำการเกษตรเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และพบว่าเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่มีครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก (National Statistical Office, 2019) โดยเฉพาะศักยภาพการผลิตภาคการเกษตรและการเพาะปลูก พบว่า สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน และต่อยอดไปจนถึงการสร้างรายได้ให้กับประเทศจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจ (Agricultural Research Development Agency, 2018) จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 311,630 ครัวเรือน มากเป็นอันดับหนึ่งตามสถิติของกรมส่งเสริมการเกษตร (National Agricultural Big Data Center, 2018) พืชเศรษฐกิจที่มีการเพาะปลูกมาก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา และมะม่วงหิมพานต์ ทั้งนี้จากข้อมูลการรายงานสถานการณ์การปลูกมะม่วงหิมพานต์ ประจำปี 2562 จำแนกตามจังหวัด ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology Center, 2020) พบว่า จังหวัดอุบลราชธานีมีผลผลิตเม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่เก็บเกี่ยวได้ทั้งหมด 2,663,500 กิโลกรัม มีมากเป็นลำดับสามรองจากจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดชลบุรี ดังแสดงรายละเอียดใน Table 1

Table 1. Report on Cashew Nut Cultivation in 2019, Categorized by Province

Province	Planting Area (Rai)	Damaged (Rai)	Area for Harvesting Produce (Rai)	Harvested Produce (Kg)	Average Yield/ Yielding Area (Kg)	Average Selling Price for Farmers (Baht/ Kg)
Uttaradit	26,405	-	18,554	3,643,320	196	32.03
Chonburi	11,557	-	2,353	7,002,280	2,976	64.04
Ubon Ratchathani	9,872	-	5,130	2,663,500	519	36.89
Ranong	5,064	-	4,713	490,041	104	56.99
Trat	4,958	-	2,370	1,238,230	522	36.24
Nationwide	74,370	206	40,987	20,758,620	506	50.62

Source: Information and Communication Technology Center, Department of Agricultural Extension (2020)

พื้นที่ภายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีการเพาะปลูกมะม่วงหิมพานต์เป็นจำนวนมาก ได้แก่ พื้นที่ลำเซบก ซึ่งมีต้นกำเนิดจากการไหลของน้ำจากบริเวณจังหวัดอำนาจเจริญ ไหลผ่านอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำมูลก่อนถึงอำเภอพิบูลมังสาหาร พื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 3,665 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติประมาณปีละ 1,986 ล้านลูกบาศก์เมตรหรือประมาณร้อยละ 10.18 ของปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติทั้งหมดของกลุ่มน้ำมูล ทั้งนี้เขตพื้นที่ลำเซบกมีเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอเมืองอุบลราชธานีกับอำเภอม่วงสามสิบ โดยไหลผ่านอำเภอตระการพืชผล อำเภอดอนมดแดง อำเภอเหล่าเสือโก้ก และไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูลที่อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี จากข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์นี้ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ดิน และชุมชน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้หลายหมู่บ้านในพื้นที่ลำเซบกเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมทำการเพาะปลูกมะม่วงหิมพานต์เป็นอาชีพหลัก (Ubon Ratchathani Province, 2021) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่ลำเซบกเบื้องต้น โดยการสนทนาพูดคุยกับผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกร พบปัญหาการขาดพลังอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อผลผลิต และปัญหาด้านการตลาดเกี่ยวกับการขายผลิตภัณฑ์ให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง

จากการทบทวนวรรณกรรม เกี่ยวกับประเด็นการแก้ไขปัญหาการขาดพลังอำนาจการต่อรองราคา และปัญหาด้านการตลาด พบข้อมูลของกลุ่มส่งเสริมและพัฒนากิจการบริหารจัดการสหกรณ์สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ (Amnat Charoen Province, Cooperative Office, 2022) กล่าวถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายความร่วมมือของเกษตรกรว่า เมื่อรวมตัวกันแล้วเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น สามารถมีพลังต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและกลุ่มต่าง ๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาเอารัดเอาเปรียบสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายได้สามารถผลิตสินค้าหรือผลผลิตส่งตลาดหรือผลิตให้บริษัทเอกชนได้ในจำนวนมากภายใต้การตกลงราคากันล่วงหน้า และเกษตรกรสามารถแปรรูปผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นได้ ในกรณีที่ผลผลิตล้นตลาดหรือ

ราคาผลผลิตตกต่ำโดยการลงทุนร่วมกัน ซึ่งการรวมกลุ่มหรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของเกษตรกร มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ปัญหา สามารถพึ่งตนเองได้และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชนเพื่อ ร่วมมือกันในการดำเนินการทางการเกษตร ทั้งการผลิต การแปรรูป และการจำหน่าย มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูล องค์ความรู้ และประสบการณ์ระหว่างชุมชน (Bunyarat, 2016) เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน การแบ่งงานกันทำ การแบ่งปันความรู้และ ประสบการณ์ ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายใต้พื้นฐานของการเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกัน และกัน ทำให้เกิดเป็นพลังในการขยายผลให้เกิดความสำเร็จร่วมกัน (Agranoff, 2006) จากการศึกษาวิจัย ของ Jirapakpong et al., (2022) เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายและพัฒนาตลาดการผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์ของชุมชน ได้สรุปผลและเสนอแนะว่า การสร้างเครือข่ายและพัฒนาตลาดการผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์ของชุมชน เป็นกระบวนการที่อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน สมาชิกเครือข่ายมีหน้าที่ในการ ผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค พัฒนาการเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมกลุ่ม พัฒนาการตลาดและเข้าถึงผู้บริโภคผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Web page) อันจะนำไปสู่การเป็น ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง มีพลังอำนาจในการต่อรองราคาการซื้อขายผลิตภัณฑ์ เข้าถึงผู้บริโภคได้ สะดวก รวดเร็วและประหยัด ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น จากบริบทของชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ในเขตพื้นที่ลำเซบก มี ลักษณะความสัมพันธ์และนัยยะของการสร้างเครือข่าย การเสริมอำนาจการต่อรองให้กับกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการ การพัฒนาการตลาดด้านการขายและการเข้าถึง ผู้บริโภค จึงเกิดเป็นประเด็นคำถามสำหรับการวิจัยว่าสภาพทั่วไป และศักยภาพชุมชนมะม่วงหิมพานต์ ลำเซบกเป็นอย่างไร วิธีการสร้างเครือข่ายชุมชนมะม่วงหิมพานต์ลำเซบกมีลักษณะเช่นใด และการพัฒนา ศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มีดมะม่วงหิมพานต์ด้วยวิธีการใด โดยองค์ความรู้ ที่ได้จะสามารถขยายผลให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการรวมกลุ่มสร้าง เครือข่าย และการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มีดมะม่วงหิมพานต์ลำเซ บกของเกษตรกรและคนในชุมชนได้ด้วยตนเอง ย่อมเป็นหนทางที่ดีในการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้ สามารถพึ่งพาตนเอง และสร้างความเป็นอัตลักษณ์ให้กับชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและศักยภาพชุมชนมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัด อุบลราชธานี
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มีดมะม่วงหิมพานต์ ตาม เส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี
4. เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมและสรุปบทเรียนการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาศักยภาพ ชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มีดมะม่วงหิมพานต์ ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดการสร้างเครือข่ายชุมชน

การสร้างเครือข่ายชุมชน เป็นกลุ่มของบุคคลในชุมชนและเกษตรกรที่มารวมตัวกัน มีการเชื่อมโยงกันของหน่วยย่อยเล็ก ๆ หลายหน่วย มีทั้งที่เป็นรูปแบบ และไม่เป็นรูปแบบ มีระเบียบ และไม่มีระเบียบ สามารถเชื่อมโยงได้ทั้งในแนวดิ่ง หรือแนวนอน เพื่อประสานสร้างความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมโดยมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนบนพื้นฐานของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยมีองค์ประกอบของเครือข่าย กระบวนการ/ขั้นตอนการสร้างของเครือข่าย และประโยชน์ของเครือข่ายอย่างชัดเจน (Yodkhampaeng, 2018; Hongchayangkun & Thiangchanya, 2017; Kham-on, 2019) โดยกระบวนการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย กระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดการรวมกลุ่ม การวิเคราะห์สถานการณ์ของเครือข่าย การจัดทำยุทธศาสตร์โดยการร่วมกันจัดทำวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของเครือข่าย และการนำไปสู่การปฏิบัติหรือการประเมินผล (Department of Agricultural Extension, 2020) ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายถือเป็นขั้นตอนแรกและขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดหรือเสริมพลังอำนาจในการต่อรองราคา ทำให้คนอื่น ๆ ที่อยู่นอกกลุ่มเกิดความเกรงใจ ไม่กล้าที่จะเอาเปรียบสมาชิก (Bunyarat, 2016) จากการทบทวนแนวคิดข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจนำแนวคิดการสร้างเครือข่ายชุมชน มาใช้ในการกำหนดนิยามศัพท์ของการสร้างเครือข่ายชุมชน และนำกระบวนการขั้นตอนการสร้างเครือข่ายมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด เพื่อรวมกลุ่มเกษตรกรและคนในชุมชนเป็นเครือข่ายชุมชนซึ่งจะส่งผลให้มีพลังอำนาจในการต่อรองราคาเพิ่มขึ้น เนื่องจากปริมาณผลผลิตของมะม่วงหิมพานต์รวมกันมากขึ้น สามารถกำหนดราคาขายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ได้สูงกว่ารายบุคคล อีกทั้งยังมีประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีร่วมกัน ส่งผลให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนและสร้างมูลค่าเพิ่มจากการสร้างเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการเป็นผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ที่เกิดการจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนไปสู่การพัฒนาให้เกิดความร่วมมือและความเข้มแข็งในชุมชน บทบาทหน้าที่ของผู้ประกอบการในการดำเนินธุรกิจ มีหน้าที่ที่สำคัญมากมาย ได้แก่ บทบาทหน้าที่การเป็นผู้ก่อตั้งองค์กร นำปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคน ทรัพยากร การผลิตต่าง ๆ มารวมกัน โดยการจัดการกับปัจจัยเหล่านั้นให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด (Murmpho, 2016; Phithuk, 2020) คุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการที่สำคัญซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย มีความยึดมั่นในพันธสัญญา แน่วแน่มั่นคง และคงเส้นคงวา มีความรับผิดชอบ มองหาโอกาส และมองเห็นโอกาสครั้งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง มีความอดทนและอดกลั้นต่อสภาวะเสี่ยง ความคลุมเครือ และความไม่แน่นอน มีความมั่นใจในตนเอง มองโลกโดยคาดหวังในด้านบวกกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเสมอ มีความคิดสร้างสรรค์และยืดหยุ่น ไม่ยึดติดถ้อยมั่นกับความคิดเดิมหรือความสำเร็จเดิม ๆ ของตนในอดีต ค้นหาข้อมูลย้อนกลับในทันที เป็นนักฟังที่เรียนรู้เร็วและฉวยหาข้อมูลย้อนกลับทางด้านบวกและด้านลบ พร้อมทั้งจะเรียนรู้จากความผิดพลาด มีพลังในการทำงาน สามารถทำงาน

ต่อเนื่องได้นานกว่าและทำงานหนักได้มากกว่าคนทั่วไป ไม่มีความย่อท้อต่อความเหนื่อย ความยาก อุปสรรค มีแรงจูงใจว่าผลงานสิ่งที่ตนทำต้องเหนือกว่าและดีกว่าผลงานของผู้อื่น (Kampheangphet, 2017) จากการทบทวนแนวคิดข้างต้น ทำให้เห็นว่าการพัฒนาคุณลักษณะของเกษตรกรให้มีความคิดสร้างสรรค์ มองหาโอกาสทางธุรกิจ มีความคิดริเริ่มในการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีทัศนคติเชิงบวก มีความอดทนอดกลั้น และมีแรงจูงใจในการทำงานจะช่วยส่งเสริมให้เกิดศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเม็ดเงินลงทุนที่ต่ำลงที่ประสบความสำเร็จ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต ขยายโอกาสทางธุรกิจและบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดการพัฒนาความร่วมมือและความเข้มแข็งในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดการเป็นผู้ประกอบการไปใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด การสร้างเครื่องมือวิจัยและจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรและคนในชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการเม็ดเงินลงทุนที่ต่ำลง

แนวคิดการตลาดออนไลน์

การตลาดออนไลน์ เป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์หรือบริการ ที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางที่ช่วยในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารสองทางระหว่างเจ้าของธุรกิจกับลูกค้า (Sansan, 2016) เป็นการลงทุนทำการตลาดที่มีราคาไม่สูง สามารถแก้ไขหรืออัปเดตข้อมูลได้เสมอไม่ว่าจะเป็นการโพสต์ หรือแชร์ข้อมูลข่าวสารที่ธุรกิจต้องการให้ลูกค้าทราบ สามารถทำได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว (Kanchanasuwan, 2009) ปัจจุบันการทำการตลาดออนไลน์มีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการทำการตลาดออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊ก การโฆษณาบนเว็บไซต์ เป็นต้น (Sampaotong, 2018) โดยรูปแบบที่นิยมในปัจจุบันสำหรับการทำการตลาดออนไลน์ ได้แก่ เพจเฟซบุ๊ก สำหรับใช้งานในเชิงธุรกิจเพื่อสร้างตัวตนบนเฟซบุ๊กสามารถเพิ่มผู้ดูแล เพื่อช่วยในการแก้ไขข้อมูล อัปเดตข่าวสาร และที่สำคัญเพจจะไม่จำกัดจำนวนเพื่อน เพราะเป็นการกดถูกใจ กดติดตาม ทำให้โอกาสที่ลูกค้าจะเข้ามาพบเห็นโพสต์ของผู้ประกอบการมีมากขึ้น (Sukkho, 2017) ทั้งนี้จากทำการตลาดออนไลน์มีประโยชน์ในการช่วยในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการบอกต่อในคนหมู่มากได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ช่วยเพิ่มช่องทางในการติดต่อสื่อสาร สามารถเข้าถึงลูกค้าได้ตรงตามกลุ่มเป้าหมาย และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการไปรโมทหรือการประชาสัมพันธ์ (Emjai, & Srijamcharone, 2020) จากการทบทวนแนวคิดข้างต้น ทำให้เห็นว่า การนำเสนอผลิตภัณฑ์เม็ดเงินลงทุนที่ต่ำลงที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางช่วยในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และแชร์ข้อมูลข่าวสารให้ลูกค้าทราบผ่านเพจเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นรูปแบบการทำการตลาดออนไลน์ที่นิยมในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการตลาดออนไลน์นี้ไปในการกำหนดนิยามศัพท์การตลาดออนไลน์ การกำหนดตัวแปรที่ศึกษาและนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรและคนในชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และตรงตามกลุ่มเป้าหมายสูงสุด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยแบบเฉพาะเจาะจงไปยังเขตพื้นที่ลำเชบก ประกอบด้วย 3 อำเภอคือ อำเภอเหล่าเสือโก้ก อำเภอดอนมดแดง และอำเภอตระการพืชผล รายละเอียดดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือสมาชิกในชุมชนลำเซบก ครอบคลุมพื้นที่วิจัย 3 อำเภอ คือ อำเภอดงรัก อำเภอดอนมดแดง และอำเภอเหล่าเสือโก้ก ประกอบด้วย คนในชุมชน ผู้นำชุมชน วิชากิจชุมชน และเกษตรกร โดยจำแนกเป็นกลุ่มต้นน้ำ (จุดที่มีการผลิตวัตถุดิบ) จำนวน 27 คน กลุ่มกลางน้ำ (จุดที่มีการแปรรูปวัตถุดิบ) จำนวน 40 คน และกลุ่มปลายน้ำ (จุดที่มีการขายให้กับผู้บริโภค) จำนวน 34 คน รวมทั้งสิ้น 101 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตร Taro Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 81 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้วัดหรือหาคำตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและศักยภาพชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมและสรุปบทเรียนการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Close-ended questions) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended questions) จากกลุ่มตัวอย่างสมาชิกชุมชนลำเซบก 81 คน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากตำรา หนังสือ บทความวิชาการ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ รวมถึงข้อมูลที่ค้นคว้าผ่านระบบออนไลน์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานเกษตรอำเภอ

การทดสอบเครื่องมือและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การทดสอบเพื่อหาความเที่ยงตรง (Validity) เป็นการหาความสอดคล้องกลมกลืนของเนื้อหาตามหลักการหรือทฤษฎี และตรงตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนด หรือสร้างขึ้นในแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญและทำการตรวจสอบแก้ไขภาษาที่ใช้ให้ถูกต้องรัดกุมยิ่งขึ้น ได้ผลของการทดสอบค่าความเที่ยงตรงอยู่ที่ $IOC = 0.89$ แสดงว่า ค่าความเที่ยงตรงใช้ได้

การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ซึ่งเป็นสมาชิกเครือข่ายวิชากิจชุมชนอำเภอตาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) ผลปรากฏว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 แสดงว่าข้อคำถามในการวิจัยมีความเชื่อถือได้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดในการวิเคราะห์ ดังนี้ ข้อมูลสภาพทั่วไปและศักยภาพชุมชน ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนข้อมูลการประเมินผลการมีส่วนร่วม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (Likert, 1961) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแทนสมาชิกชุมชนลำเซบก ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน สมาชิกในชุมชน 5 คน เกษตรกร 3 คน และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาชุมชน 1 คน องค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน สำนักงานเกษตรอำเภอ 1 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 14 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้วัดหรือหาคำตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างเครือข่ายของเกษตรกรเม็ดมะม่วงหิมพานต์ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งประเด็นคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ ซึ่งการสัมภาษณ์ในลักษณะนี้จะมีความยืดหยุ่นสูง เนื่องจากมีความประสงค์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบาย ไม่จำกัดขอบเขตในการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย ทำการกำหนดกรอบแนวคิดในการสัมภาษณ์ สร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิดซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด และความคิดเห็นอย่างอิสระ ไม่มีการชักนำด้วยความคิดของคณะผู้วิจัย รวมถึงการใช้คำถามที่มีความชัดเจนเข้าใจได้ง่ายและเป็นที่เข้าใจตรงกันทุกฝ่าย

2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วัดหรือหาคำตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก และวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมและสรุปบทเรียนการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนทนากลุ่มได้อภิปรายและแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ทั้งนี้ในระหว่างการสนทนากลุ่มมีการจดบันทึกและใช้เทปบันทึกเสียง สังเกตพฤติกรรมและท่าทางของผู้สนทนากลุ่ม จากนั้นทำการสรุปความคิดเห็นในภาพรวมแต่ละประเด็นเป็นระยะ ๆ ทำการรวบรวมข้อมูลและทำการถอดเทปบันทึก เพื่อการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปภาพรวมของข้อมูลตามประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้มามีความเพียงพอหรือไม่ โดยพิจารณาจากการอ้อมตัวของข้อมูลที่ได้มาว่าสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครบถ้วน กรณีของข้อมูลที่ไม่ตรงกันต้องตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไรโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบหาแหล่งที่มาของข้อมูลให้ชัดเจน แหล่งที่มาที่พิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลจากระเบียบวิธีวิจัยที่ต่างกัน (Methodological Triangulation) ทำการสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลหลัก ขณะทำการสัมภาษณ์โดยสังเกตสีหน้า ท่าทางขณะที่ให้ข้อมูล พฤติกรรมที่แสดงการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง การเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อมชุมชนและการประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความรู้สึกนึกคิดของผู้ให้ข้อมูลหลักมากขึ้น และใช้วิธีการสอบถามโดยใช้คำถามเดิมซ้ำเพื่อตรวจสอบความตรงกันของคำถามที่ได้ในครั้งแรก รวมทั้งการให้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้ยืนยันความหมายของข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ของผู้วิจัยแล้วว่ามี ความถูกต้องพ้องกันกับข้อมูลเบื้องต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดในการวิเคราะห์ ดังนี้

ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Documentary Data) ผู้วิจัยนำมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นวัตถุประสงค์ ในการวิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยได้ทำการจัดกลุ่มข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด นำมาเปรียบเทียบกับในด้านความคิดเห็นของแต่ละคน แล้วนำมาจัด เรียบเรียงข้อมูลใหม่เพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกลุ่มข้อมูล ความคิดเห็น ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดแล้วนำมาเปรียบเทียบใจความที่เป็นเหตุเป็นผล นำมาเรียบเรียงทำให้ได้ ความรู้ที่สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาศักยภาพการเป็น ผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

การศึกษาการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี ปรากฏผลการศึกษา โดยสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

สภาพทั่วไปและศักยภาพชุมชนมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท และมีสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน สภาพ พื้นที่เชิงภูมิศาสตร์มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ดิน และชุมชน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้หลาย หมู่บ้านในพื้นที่ลำเซบกเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม คนในชุมชนเพาะปลูกมะม่วงหิมพานต์มีทั้งแบบเป็น อาชีพหลักและแบบเป็นอาชีพเสริมรวมถึงมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเม็ดมะม่วงหิมพานต์

สภาพทั่วไปของเขตพื้นที่ลำเซบก ประกอบด้วย พื้นที่ของตำบลท่าเมือง อำเภอดอนมดแดง ตำบลขามเปี้ย อำเภอตระการพืชผล และตำบลโพธิ์เมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีฝนชุก ในช่วงฤดูฝน ปริมาณน้ำฝนมีมากเนื่องจากมีลักษณะพื้นที่ติดกับลำเซบก มีการทำนาปี การปลูกพืช สมุนไพร ปลูกพืชยืนต้น เช่น มะม่วงหิมพานต์ พันธุ์ที่นิยมเพาะปลูกคือ พันธุ์ศรีสะเกษ 60-1, 60-2 และ พันธุ์มาบุญครอง นิยมปลูกด้วยต้นกล้าและปลูกด้วยเมล็ด ดูแลรักษาด้วยการรดน้ำ พรุนดินรอบโคนต้น ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก และตัดแต่งกิ่งเป็นทรงพุ่ม เมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 3 สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ช่วง ปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม อายุ 10 ปีขึ้นไปจะให้ผลผลิตเต็มที่ หลังจากนั้นจะค่อย ๆ ลดลง

สภาพปัญหาของคนในชุมชนกับการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ถือเป็นสิ่งที่ทำ ทาย และน่าสนใจของคนในชุมชนเนื่องมาจากมะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่มีจำนวนมาก คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักในการเก็บผลสุกนำมาตากแดดให้แห้งแล้วรวบรวมส่งพ่อค้าคน กลางซึ่งพบปัญหาคือคนในชุมชนไม่สามารถกำหนดราคาหรือมีพลังอำนาจในการต่อรองราคาผลผลิตได้ ตลอดจนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารการเป็นผู้ประกอบการและหลักการตลาด เพื่อ พัฒนาช่องทางการตลาด การแปรรูป และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์

การวิเคราะห์จุดแข็ง คือ คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี มีพื้นที่และแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ มีความชำนาญในการปลุกมะม่วงหิมพานต์ และผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชน จุดอ่อน คือ ใช้พื้นที่ปลุกมะม่วงหิมพานต์เพียงชนิดเดียวมาอย่างยาวนานไม่มีการปรับปรุงดิน และขาดการดูแลรักษาต้น คนในชุมชนขาดองค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในการปลูก ดูแลรักษา และแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ โอกาส คือ มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานเกษตรตำบล ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้คำปรึกษาการดำเนินงาน การสนับสนุนจากนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้เกษตรกรยกระดับตนเองเป็นผู้ประกอบการ และแนวโน้มความนิยมในตลาดผู้บริโภคเม็ดมะม่วงหิมพานต์มีสูงขึ้นจากกลุ่มผู้รักสุขภาพ ส่วนอุปสรรค คือ คนในชุมชนเริ่มพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้ประกอบการจึงต้องใช้เวลาการทำงานการตลาดและดำเนินการให้เป็นที่ยอมรับ การขาดเทคโนโลยี ขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัยสำหรับใช้ประกอบการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อผลผลิตเม็ดมะม่วงหิมพานต์

การสร้างเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก

กระบวนการในการสร้างเครือข่ายให้ประสบผลสำเร็จ ต้องใช้หลักจิตวิทยาในการกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เห็นความสำคัญของพืชเศรษฐกิจและเห็นประโยชน์ร่วมกันของการสร้างเครือข่ายชุมชนทำให้มีพลังอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและกลุ่มต่าง ๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์และการถูกเอารัดเอาเปรียบสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายได้ กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1) การกระตุ้นจิตสำนึกการรวมกลุ่ม โดยการจัดเวทีเพื่อเปิดและชี้แจงโครงการให้กับคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่กลุ่มต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ พบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเชบก ซึ่งได้แก่ คนในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน วิชากิจชุมชน และเกษตรกร ตลอดจนตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานพัฒนาชุมชน ให้ความร่วมมือและเห็นด้วยกับการสร้างเครือข่ายมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก โดยคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่กลุ่มต้นน้ำจนถึงปลายน้ำมีความคิดเห็นว่า มะม่วงหิมพานต์เป็นพืชเศรษฐกิจในชุมชน หากคนในชุมชนนำทรัพยากรธรรมชาติด้านการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่มาพัฒนา และเพิ่มผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ ด้วยกระบวนการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายจะช่วยสร้างพลังอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง สามารถยกระดับการเข้าถึงด้านการตลาด และเพิ่มโอกาสจากความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกัน ถือเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้ชุมชน

2) การวิเคราะห์สถานภาพเครือข่าย พบว่า สถานภาพเครือข่ายทั้ง 3 อำเภอ เป็นเพียงความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดกัน สนับสนุนกัน มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในลักษณะความคล้ายกันในประสบการณ์เดิม ความเชื่อ ค่านิยม และสภาพพื้นที่ทางสังคมที่มีพื้นฐานความเป็นอยู่ที่เหมือนกัน ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ต้องการที่จะรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่าย และมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนามะม่วงหิมพานต์ในเขตพื้นที่ลำเชบกให้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถสร้างงานก่อให้เกิดการจ้างงาน และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

3) การจัดทำยุทธศาสตร์ พบว่า คนในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ในการรวมกลุ่มซึ่งประกอบด้วย การกำหนดชื่อกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจของแต่ละอำเภอรวมเป็น 3 กลุ่มเครือข่าย, การกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย คือเพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมเม็ดมะม่วงหิมพานต์และพัฒนาผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์, สถานที่ตั้งกลุ่มใช้ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านของแต่ละกลุ่มเครือข่าย, กำหนดโครงสร้างองค์กรและหน้าที่ของคณะกรรมการ ประกอบด้วย ตำแหน่งประธาน ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานของการราชการและการผลิต รองประธานทำหน้าที่ช่วยเหลืองานในกลุ่มและหน้าที่แทนประธาน เภรณูญิกทำหน้าที่จัดเก็บรักษาเงิน เลขานุการทำหน้าที่จัดทำบัญชี จัดบันทึกกิจกรรมและรายงานการประชุมของกลุ่ม ฝ่ายการตลาดทำหน้าที่หาตลาดให้กับกลุ่มเครือข่าย และฝ่ายประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้สมาชิกในกลุ่มเครือข่าย, การบริหารจัดการกลุ่มโดยคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม, การกำหนดผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเครือข่าย คือจัดจำหน่ายเม็ดเปลือกเม็ดขาว และแปรรูปผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์, การบริหารการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ โดยการรวบรวมขายส่งลานรับซื้อในจังหวัดและต่างจังหวัด และแปรรูปผลิตภัณฑ์ตลอดจนการจัดจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์และออฟไลน์ และการกำหนดการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันด้วยวิธีการแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ การปันผลให้สมาชิกร้อยละ 40 คณะกรรมการร้อยละ 20 สวัสดิการสมาชิกกลุ่มร้อยละ 20 และเงินทุนสำรองร้อยละ 20

4) การนำไปสู่การปฏิบัติ รายละเอียดมีดังนี้

4.1) การตั้งทีมดำเนินงาน พบว่า การรวมกลุ่มวิสาหกิจทั้ง 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ตำบลท่าเหมือง อำเภอดอนมดแดง 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ตำบลโพธิ์เมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก และ 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ KP Food ตำบลขามเปี้ย อำเภอตระการพืชผล ได้ร่วมกันดำเนินงานและจัดตั้งเป็นกลุ่มเครือข่ายโดยใช้ชื่อกลุ่มเครือข่ายว่า “เครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี” และกำหนดโครงสร้างองค์กรโดยระบุชื่อ-สกุล ตำแหน่ง และหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกเครือข่าย มีการกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย คือ เครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบกที่มั่นคง เข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้ การกำหนดพันธกิจ คือ สนับสนุนและส่งเสริมเครือข่ายให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนและส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาการประกอบกิจการของเครือข่าย ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา สร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินกิจการของเครือข่าย และกำหนดกลยุทธ์ของเครือข่าย ประกอบด้วย กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์คือ สมองความต้องการของลูกค้า โดยคำนึงถึงคุณภาพทุกขั้นตอนมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัยเหนือกว่าคู่แข่ง กลยุทธ์ด้านราคาคือราคาสามารถดึงดูดความสนใจของลูกค้า มีการกำหนดส่วนลดเมื่อซื้อตามจำนวน และกำหนดราคาตามขนาดและปริมาณที่เป็นมาตรฐาน กลยุทธ์ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายคือ มีการกระจายสินค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เน้นการขายตรงและขายออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง ปลอดภัย และรวดเร็ว กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดคือ จัดกิจกรรมการส่งเสริมการขาย มีการโฆษณาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ และเน้นการขายตรงโดยการนำเสนอของสมาชิกเครือข่าย

4.2) ดำเนินกิจกรรมตามแผน พบว่า เครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี ได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการของกลุ่มเครือข่าย และกำหนดระยะเวลาดำเนินการ ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมมาตรฐานการผลิตและความปลอดภัย การอบรมเชิงปฏิบัติการต้นแบบความสำเร็จจากวิสาหกิจบ้านไก่อ้อย อ.ท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ การอบรมเชิง

ปฏิบัติการแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และออกแบบบรรจุภัณฑ์ การอบรมเชิงปฏิบัติการการเป็นผู้ประกอบการ การอบรมเชิงปฏิบัติการการทำธุรกิจออนไลน์ การอบรมเชิงปฏิบัติการการแปรรูปและการพัฒนาสูตรสำหรับกลุ่มเครือข่าย การอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำคลิปลงและสร้างเรื่องเล่า (Story) เม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก และการเปิดตัวผลิตภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายอย่างเป็นทางการ

4.3) การติดตามและประเมินผล พบว่า ผลลัพธ์ของเครือข่ายต่อการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จสิ้นแล้วบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผลการดำเนินกิจกรรมเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายด้านปริมาณและด้านคุณภาพเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด จำนวนคณะกรรมการเครือข่ายผู้ร่วมดำเนินการมีความเหมาะสม จำนวนสมาชิกเครือข่ายผู้เข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมได้รับความร่วมมือในระดับดี กิจกรรมที่จัดขึ้นมีความเหมาะสมระดับดี สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมมีความเหมาะสมระดับมาก ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมช้ากว่าที่ระบุไว้ในแผนค่าใช้จ่ายที่จ่ายจริงสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด และพบปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรมคือ ขาดการประสานงานระหว่างคณะกรรมการดำเนินการและผู้ที่เกี่ยวข้อง และระยะเวลาในการปฏิบัติงานของกิจกรรมไม่เป็นไปตามเวลาที่กำหนด

การพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี

การพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ เป็นการสร้างและพัฒนาสมาชิกเครือข่ายให้เป็นผู้ประกอบการเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก ที่มีองค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และแรงบันดาลใจในการบริหารจัดการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์อย่างเป็นระบบ ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการจากปัจจัยภายใน และยกระดับศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจในมิติของการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ด้วยการมีต้นแบบที่ดีในการดำเนินงาน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการจากปัจจัยภายนอก และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ด้วยกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ ดังต่อไปนี้

อบรมมาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยในอาหาร พบว่า สมาชิกเครือข่ายได้เรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice : GMP) สมาชิกเครือข่ายสามารถผลิตเม็ดมะม่วงหิมพานต์ได้อย่างปลอดภัย โดยเน้นการป้องกันและขจัดความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดอันตรายหรือเกิดความไม่ปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ครอบคลุมปัจจัยทุกด้านที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่โครงสร้างอาคารชั้นพื้นฐาน ระบบการผลิตที่ดี กระบวนการผลิตที่มีความปลอดภัยและมีคุณภาพ ได้มาตรฐานทุกขั้นตอนตั้งแต่วางแผนการผลิต ระบบควบคุม บันทึกข้อมูล ตรวจสอบและติดตามผลคุณภาพผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์เพื่อให้ถึงมือผู้บริโภคได้อย่างมั่นใจ

อบรมเชิงปฏิบัติการต้นแบบความสำเร็จจากวิสาหกิจบ้านไก่อ้อย อ.ท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า การเรียนรู้การต้นแบบความสำเร็จจากวิสาหกิจบ้านไก่อ้อย อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ ทำให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก ได้ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดกับกลุ่มเครือข่าย คือ หลักการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมชัดเจน กระบวนการผลิต การแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ช่องทางการตลาด และการจัดจำหน่ายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่ถูกต้องและเหมาะสม

อบรมเชิงปฏิบัติการแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และออกแบบบรรจุภัณฑ์ พบว่า แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก เกิดจากความต้องการของสมาชิกเครือข่ายที่ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นสามารถต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์และเป็นการสร้างรายได้ และการพึ่งพาตัวเองได้ให้กับสมาชิกเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น เน้นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายและชุมชน การนำวัตถุดิบที่เป็นผลผลิตจากพืชพันธุ์ทางการเกษตรที่มีอยู่ในเขตพื้นที่ลำเซบก เช่น งาดำ น้ำผึ้ง และเกลือสินเธาว์ มาเป็นส่วนผสมในการแปรรูปผลิตภัณฑ์มะม่วงหิมพานต์ เพื่อเป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการขยายช่องทางการตลาดมากยิ่งขึ้น สำหรับการสร้างแบรนด์และการออกแบบบรรจุภัณฑ์เน้นการนำเสนอภาพลักษณ์ ความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นจากแม่น้ำลำเซบก โดยผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะใช้แบรนด์และบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลำเซบก ตลอดจนบรรจุภัณฑ์ต้องมีคุณภาพสามารถเก็บรักษาคุณค่าทางโภชนาการ สวยงาม ทนทานและเป็นที่น่าสนใจต่อผู้บริโภค เนื่องจากจะต้องใช้บรรจุภัณฑ์นี้สำหรับการขายตรงและขายผ่านสื่อสังคมออนไลน์

อบรมเชิงปฏิบัติการการเป็นผู้ประกอบการ พบว่า สมาชิกเครือข่ายได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการการเป็นผู้ประกอบการ แนวทางการกำหนดกลยุทธ์การตลาด 4 C's ฝึกวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค ฝึกวิเคราะห์การมองภาพรวมของธุรกิจด้วยเครื่องมือ Business Model Canvas เป็นโมเดลที่ช่วยให้สมาชิกเครือข่ายสามารถมองเห็นภาพรวม (Visualizing) ของเครือข่ายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบกได้ครบทุกมิติ ช่วยให้สมาชิกเครือข่ายสามารถประเมินความเสี่ยงในการลงทุนได้มากขึ้น จึงเปรียบเสมือนแผนการลงทุนของเครือข่ายที่สมบูรณ์แบบ

การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการจัดการธุรกิจออนไลน์ พบว่า สมาชิกเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก ได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการทำการตลาดออนไลน์ (Online marketing) ศึกษาพฤติกรรมของลูกค้าในการซื้อสินค้าออนไลน์ การเปิดเพจร้านค้าออนไลน์โดยผลิตภัณฑ์ต้องมีเอกลักษณ์ เด่น สะดุดตา และเป็นที่ต้องการของลูกค้า ตลอดจนช่องทางการขายออนไลน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) สมาชิกเครือข่ายร่วมกันวิเคราะห์ความสามารถและความเหมาะสมของกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย พบว่า มีความต้องการใช้ช่องทางเฟซบุ๊ก (Facebook) ในการขายออนไลน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และมีความคิดเห็นว่าเป็นช่องทางที่ใช้งบประมาณในการลงทุนน้อย ไม่ต้องหาสถานที่หรือเช่าพื้นที่เพื่อเป็นที่ตั้งของร้านค้าเครือข่ายชุมชน สมาชิกเครือข่ายสามารถโปรโมทผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ลูกค้ายังสามารถติดต่อพูดคุยกับสมาชิกเครือข่ายได้โดยตรง ซึ่งจะช่วยให้เครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบกสามารถเข้าถึงลูกค้ากลุ่มเป้าหมายที่ต้องการได้ทั่วประเทศทุกที่ทุกเวลา ถือเป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้กับสมาชิกเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก

อบรมเชิงปฏิบัติการการแปรรูปและการพัฒนาสูตรสำหรับกลุ่มเครือข่าย พบว่า สมาชิกเครือข่ายชุมชนได้ร่วมกันการแปรรูปผลิตภัณฑ์และร่วมกันพัฒนาสูตรที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับกลุ่มเครือข่าย โดยใช้หลักการลดของเสียจากกระบวนการผลิต และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ด้วยวิธีการนำเศษเม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่เป็นเม็ดซีก เม็ดเศษแตกหักที่เหลือจากกระบวนการผลิต นำมาแปรรูปเป็นเม็ดมะม่วงหิมพานต์แผ่นมีลักษณะคล้ายถั่วตัด ใส่ส่วนผสมงาดำซึ่งเป็นพืชที่มีมากในชุมชน น้ำผึ้ง เนย และเกลือ ออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบใช้ชื่อผลิตภัณฑ์ว่า “มะม่วงหิมพานต์แผ่นเกลืองาดำและน้ำผึ้ง” ส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย เม็ดมะม่วงหิมพานต์ 100 กรัม น้ำผึ้ง

7.5 กรัม งาดำ 20 กรัม เนย 13.12 กรัม และเกลือ 0.25 กรัม ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบภายใต้ชื่อตราสินค้าของกลุ่มว่า เม็ดมะม่วงหิมพานต์เชบก (Cashew Nut SEBOK) และใช้ชื่อรสชาติว่า เม็ดมะม่วงหิมพานต์แผ่นเคลือบงาดำและน้ำผึ้ง ซึ่งเกิดจากการพัฒนาและสร้างสรรค์ร่วมกันของเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก และได้ร่วมกันกำหนดสโลแกนว่า อร่อยเพลินมีประโยชน์จากงาดำและน้ำผึ้ง

อบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำคลิปและสร้างเรื่องเล่า (Story) เม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบกพบว่า สมาชิกเครือข่ายได้รับความรู้ ความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติการวางแผนตัดต่อวิดีโอและสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับกลุ่มเครือข่ายและผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ของเครือข่ายให้มีคุณภาพและเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ด้วยหลักการคิดคอนเท้นท์ สืบจากกลุ่มลูกค้าเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและค่านิยม จากนั้นสำรวจช่องทางที่จะปล่อยคลิป ศึกษาคู่แข่งหรือยอดคลิยอดนิยม เพื่อให้สามารถสร้างความแตกต่างหรือสร้างเอกลักษณ์ให้วิดีโอของกลุ่มเครือข่าย เลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับกลุ่มเครือข่ายและผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่ต้องการนำเสนอ สี และโหมดอารมณ์ที่ต้องเข้ากับแนวคิดของวิดีโอ เน้นเนื้อหาเข้าใจได้ง่าย มีลูกเล่นดึงดูดดึงดูดอารมณ์ของผู้ชมให้คล้อยตาม ตลอดจนมีกิมมิกที่ทำให้คนจดจำกลุ่มเครือข่ายและผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบกได้มากยิ่งขึ้น เพิ่มการใส่ดนตรีประกอบเพื่อให้เกิดอารมณ์ร่วมมากขึ้น เป็นวิดีโอที่ใช้ระยะเวลาสั้น กระชับได้ใจความสำคัญ และมีซับไตเติ้ลเพิ่มการรับรู้ทั้งการอ่าน การฟัง และการมองเห็นทำให้จดจำวิดีโอได้มากขึ้น รวมถึงการใส่แฮชแท็ก (Hashtag) # มะม่วงหิมพานต์ลำเชบก ช่วยให้ลูกค้าสามารถค้นหาได้ง่ายขึ้น

เปิดตัวผลิตภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายอย่างเป็นทางการ พบว่า เครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก่วมกันดำเนินการเปิดตัวผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ ประกอบด้วย เม็ดเปลือก เม็ดขาว และผลิตภัณฑ์แปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์แผ่นเคลือบงาดำและน้ำผึ้ง สำหรับช่องทางการจัดจำหน่ายอย่างเป็นทางการใช้ช่องทางเฟสบุ๊ค ในการขายออนไลน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยการกำหนดชื่อเพจว่า “มะม่วงหิมพานต์ลำเชบก” มีตัวแทนของกลุ่มวิสาหกิจผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเพจ (Admin) การกำหนดช่วงเวลาสำหรับการโพสต์ 4 โพสต์ต่อวัน การกำหนดเนื้อหาสำหรับการโพสต์เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับมะม่วงหิมพานต์ เช่น การทำสวน การเก็บผลผลิต และการแกะหีบเมล็ด รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนลำเชบก เช่น ตลาดลำเชบก พิธีกรรมของชุมชนและการท่องเที่ยวชุมชน สุดท้ายเป็นการกำหนดการติดแฮชแท็ก 2 แฮชแท็ก คือ # มะม่วงหิมพานต์ลำเชบก และ # หอม หวาน มัน ใหญ่ กรอบและเนื้อแน่น

การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและสรุปบทเรียนการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก จังหวัดอุบลราชธานี

1) การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จากสมาชิกเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก จังหวัดอุบลราชธานีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 2.93 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ

ปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 3.21, 3.09 และ 2.82 ตามลำดับ ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผลมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ 2.58 ดังแสดงใน Table 2.

Table 2. Participation of Members in the Lamsebok Cashew Nut Community Network, Ubon Ratchathani Province

Participation of Members	$\bar{X}$	S.D.	Participation Level
Participation of members in decision making	3.09	0.743	Moderate
Participation of members in operations	3.21	0.821	Moderate
Participation of members in sharing benefits	2.82	0.752	Moderate
Participation of members in evaluation	2.58	0.848	Low
Total	2.93	0.791	Moderate

2) การสรุปบทเรียนการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกเครือข่ายชุมชนเม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ลำเซบก ร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อสรุปบทเรียนที่ได้จากการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับสภาพปัญหา แนวทางการพัฒนา และปัจจัยการสร้างและบริหารเครือข่ายให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน โดยจำแนกออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะเตรียมการก่อนสร้างเครือข่ายชุมชนเม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ ระยะก่อตั้งเครือข่ายชุมชนเม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ และระยะการดำเนินงานกิจการของเครือข่ายชุมชนเม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ ดังนี้

2.1) ระยะเตรียมการก่อนสร้างเครือข่ายชุมชนเม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ลำเซบก พบปัญหาความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายชุมชนเม็ดเงิน่ม่วงหิมพานต์ลำเซบก และได้ร่วมกันเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาไว้ 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1) สมาชิกเครือข่ายต้องทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของเครือข่ายให้เข้าใจและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) สมาชิกเครือข่ายต้องทราบถึงเป้าหมายของการรวมกันเป็นเครือข่าย 3) สมาชิกเครือข่ายต้องมีการประชุม พบปะ พุดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเป็นระยะอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และ 4) สมาชิกเครือข่ายต้องมีระบบจัดเก็บข้อมูล เช่น ข้อมูลเครือข่าย ข้อมูลสมาชิก และการจดบันทึกรายงานการประชุม ดังแสดงใน Figure 1.

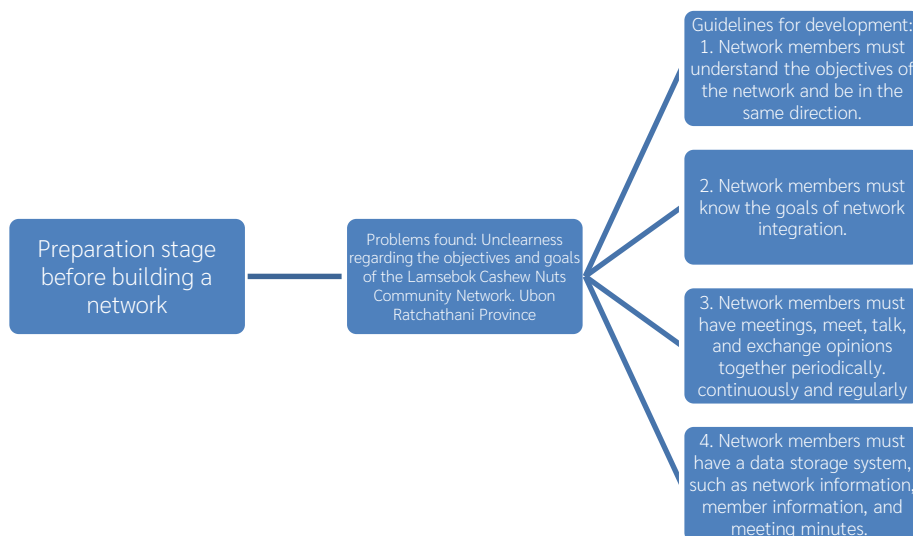

Figure 1. Network Members' Opinions on Lessons Learned from Network Building in the Preparation Stage Before Establishing the Community Network

2.2) ระยะก่อตั้งเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก พบปัญหาการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบกขาดประสิทธิภาพ และได้ร่วมกันเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาไว้ 3 แนวทาง ประกอบด้วย 1) สมาชิกเครือข่ายต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิกเครือข่าย 2) สมาชิกเครือข่ายต้องเพิ่มบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานเครือข่ายเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานและเป็นผู้เชื่อมโยงและเอื้ออำนวยความสะดวกให้เกิดการสื่อสารภายในเครือข่าย 3) สมาชิกเครือข่ายต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร เช่น สื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตช่องทางเฟสบุ๊ค ไลน์กลุ่ม หรืออื่น ๆ ที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกสะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง ดังแสดงใน Figure 2.

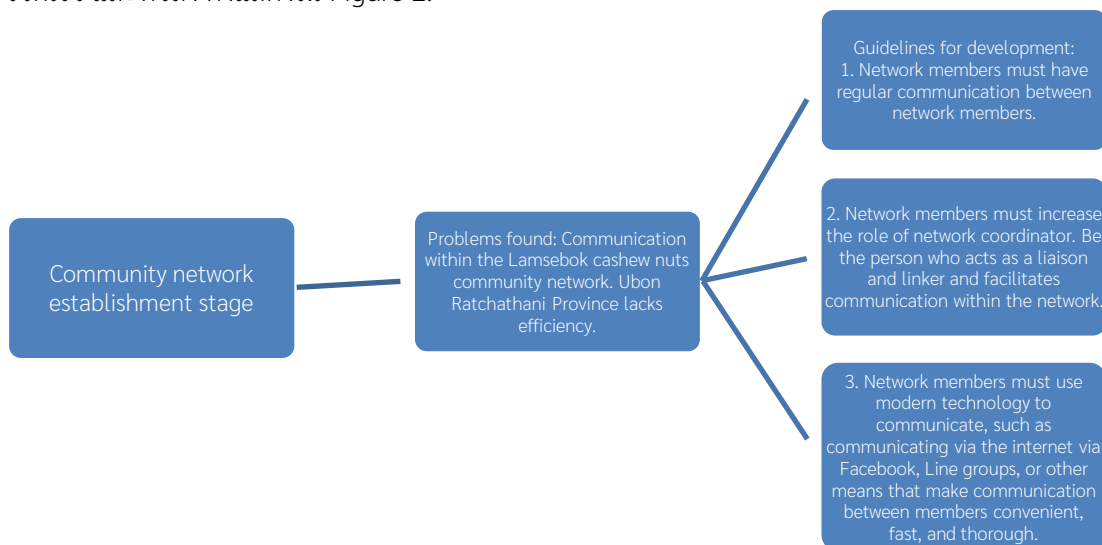

Figure 2. Network Members' Opinions on Lessons Learned from Network Building During the Community Network Establishment Stage

2.3) ระยะการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก พบปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก และได้ร่วมกันเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาไว้ 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1) สมาชิกเครือข่ายต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันไว้เสมอ 2) สมาชิกเครือข่ายต้องทำการประชาสัมพันธ์การระดมทุนเพิ่มจากการขายหุ้นแก่สมาชิกและคนในชุมชนให้ทราบอย่างทั่วถึง 3) สมาชิกเครือข่ายต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำระบบการเงินหรืองบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาลที่ยุติธรรม ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ และ 4) สมาชิกเครือข่ายต้องมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างรัดกุมและมีการรายงานผลให้แก่สมาชิกเครือข่ายทราบเป็นระยะ ๆ อย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ ดังแสดงใน Figure 3.

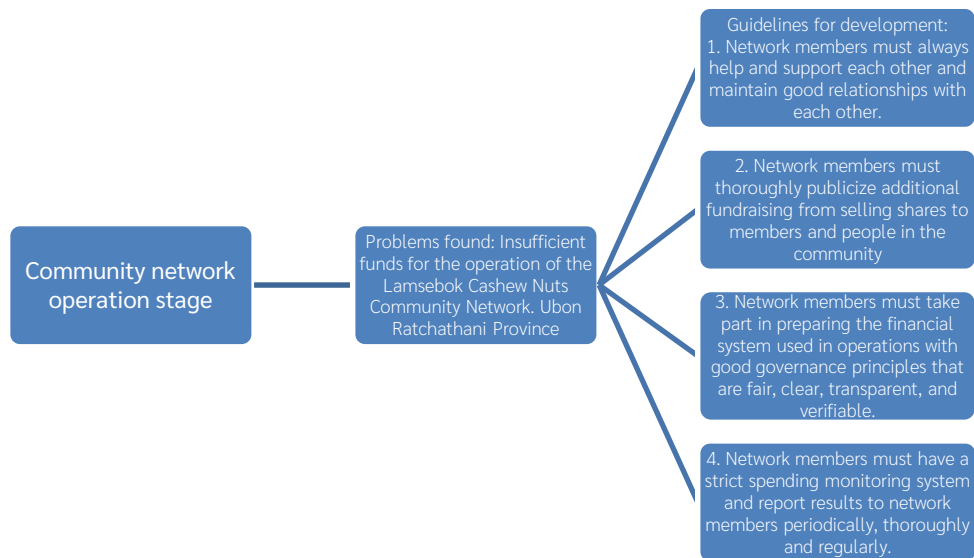

Figure 3. Network Members' Opinions on Lessons Learned from Building a Network During the Community Network Operation Stage

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ปัจจัยสำคัญในการสร้างและบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ผู้นำของเครือข่าย ถือเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสำเร็จให้กับเครือข่าย ต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำเข้มแข็งระดมความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในกลุ่ม เข้าใจปัญหาและความต้องการของกลุ่ม 2) สมาชิกเครือข่ายต้องมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 3) ระบบการติดต่อสื่อสารและการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร เช่น การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตทั้งทางเฟซบุ๊ก และไลน์กลุ่ม ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเป็นไปอย่างสะดวกสบาย รวดเร็ว สม่ำเสมอและทั่วถึง 4) เงินทุนในการดำเนินงาน เครือข่ายต้องมีงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และช่วยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมพร้อมทั้งมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างรัดกุมและมีการรายงานผลเป็นระยะ 5) ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้เฉพาะของกลุ่มผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การปฏิบัติร่วมกัน การพบปะพูดคุย และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งได้ในอนาคต และ 6) การถ่ายทอดสู่สมาชิก

รุ่นใหม่ จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดสู่สมาชิกรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย ดังแสดงใน Figure 4.

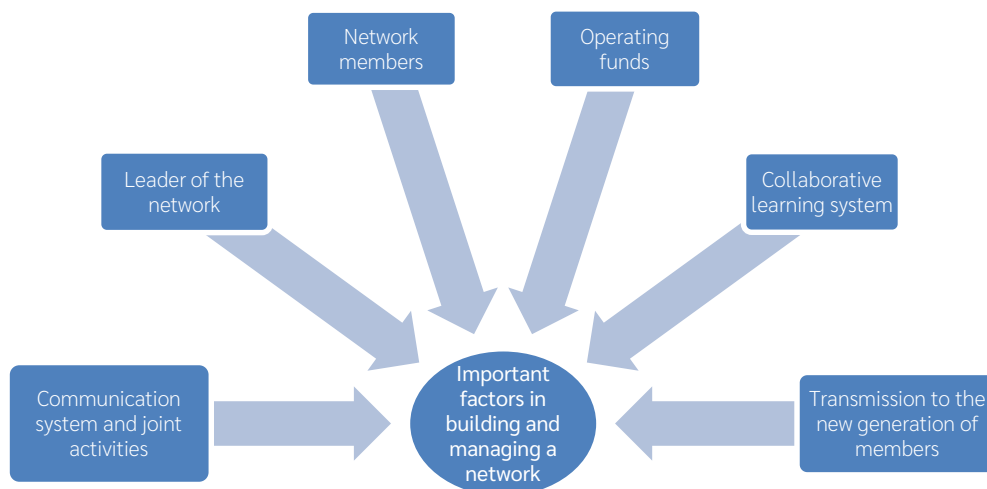

Figure 4. Important Factors in Building and Managing the Lamsebok Cashew Nut Community Network in Ubon Ratchathani Province

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาสภาพทั่วไปและศักยภาพชุมชนเมืงมะม่วงหิมพานต์ลำเซบก เป็นการศึกษาเพื่อสำรวจชุมชน (Community Survey) ทำให้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่ายเมืงมะม่วงหิมพานต์ที่แท้จริง อันประกอบด้วย สภาพภาพกลุ่มชุมชน สภาพการดำเนินงาน สภาพปัญหาของชุมชน และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) ทั้งนี้เนื่องจากการสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานระดับครัวเรือนซึ่งกระบวนการนี้จะทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม เกิดความเข้าใจตัวเอง เข้าใจชุมชน ได้เห็นข้อมูลชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่ายเมืงมะม่วงหิมพานต์ในชุมชนมากขึ้น ดังนั้นจะสามารถเชื่อมโยงไปสู่ขั้นตอนของการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Chandasaro/Phuchum (2017) ค้นพบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชนและการสร้างเครือข่าย ได้เสนอแนะว่าการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและรับรู้ข้อมูลชุมชนร่วมกัน ควรมีการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาพื้นฐานชุมชนให้ อยู่ดี กินดี และมีงานทำ

การสร้างเครือข่ายชุมชนมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเชบก จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การกระตุ้นจิตสำนึกการรวมกลุ่ม เป็นการให้หลักจิตวิทยาในการกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่กลุ่มต้นน้ำจนถึงปลายน้ำมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเชบก ทั้งนี้เนื่องจากการทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของพืชเศรษฐกิจในชุมชน การนำทรัพยากรธรรมชาติด้านการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่มาพัฒนาและเพิ่มผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ ด้วยกระบวนการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย จะช่วยสร้างพลังอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง สามารถยกระดับการเข้าถึงด้านการตลาด และเพิ่มโอกาสจากความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกัน ถือเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้ชุมชน 2) การวิเคราะห์สถานภาพเครือข่าย ให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และความต้องการที่จะรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่าย เกิดการมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนามะม่วงหิมพานต์ในเขตพื้นที่ลำเชบกให้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถสร้างงานก่อให้เกิดการจ้างงาน และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน 3) การจัดทำยุทธศาสตร์ ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ในการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การบริหารการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย รวมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน 4) การนำไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้งทีมดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมการแผน การติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับชุมชนในการเริ่มต้นรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชน สร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้ชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Meekotkob, Sawatta & Rattanakanasap (2021) พบว่า การสร้างเครือข่ายพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยรูปแบบและขบวนการ ดังนี้ 1) มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) มีความสนใจหรือผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย 5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) การเกื้อหนุนพึ่งพากัน และ 7) การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Sookplung & Odthon (2021) พบว่า กระบวนการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย 2. การสร้างพันธมิตรร่วมกัน 3. การแต่งตั้งคณะกรรมการ 4. การสร้างความรู้สึกลึกถึงความเป็นเจ้าของ และ 5. การติดตามและประเมินผล

การพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มีดมะม่วงหิมพานต์ลำเชบก ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญสำหรับการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการออนไลน์ 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ การให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนมีองค์ความรู้ ทักษะ และความสามารถ และแรงบันดาลใจในการบริหารจัดการธุรกิจออนไลน์มีดมะม่วงหิมพานต์อย่างเป็นระบบ และปัจจัยภายนอก คือ การให้สมาชิกเครือข่ายชุมชนยกระดับศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายในมิติของการมีต้นแบบที่ดีในการดำเนินงาน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายได้มีการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ การเรียนรู้การตลาดออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Thikom (2014) พบว่า การสร้างเครือข่ายมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Phochadom (2020) พบว่า ปัจจัยด้านความรู้ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ และเทคโนโลยี ส่งผลต่อความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ Startup และได้เสนอแนะว่าภาครัฐควรร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในการส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ Startup ตลอดจนสอดคล้องกับการ

ศึกษาวิจัยของ Kwangsawad & Chaipattanamete (2013) พบว่า การวัดความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจทางอินเทอร์เน็ตอยู่ที่การพัฒนาพันธมิตรทางการตลาด และการทำการโปรโมทสินค้าผ่านทางเว็บไซต์

การประเมินผลที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชือก จังหวัดอุบลราชธานีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผลมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากในระยะแรกการเริ่มต้นเตรียมการก่อสร้างเครือข่ายสมาชิกเครือข่ายมีความกระตือรือร้นได้มีส่วนร่วมในการในการวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกันตัดสินใจในการก่อตั้งเครือข่ายและร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายของเครือข่าย แต่เมื่อเข้าสู่ระยะดำเนินการสมาชิกเครือข่ายร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบงานกันลดลง อาจเนื่องด้วยการบริหารจัดการเวลาของสมาชิกในเครือข่ายไม่ลงตัว ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาของเครือข่ายลดน้อยลง สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Pricklek, Chimhad & Khaenamkhaew (2022) พบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

การสรุปบทเรียนที่ได้จากการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชือก จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับสภาพปัญหา แนวทางการพัฒนา และปัจจัยการสร้างและบริหารเครือข่ายให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน โดยจำแนกออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะเตรียมการก่อนสร้างเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ระยะก่อตั้งเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ และระยะการดำเนินกิจการของเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Meekotkob, Sawatta & Rattanakanasap (2021) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ 1) การกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ไม่ชัดเจน 2) สมาชิกภายในเครือข่าย 3) การถูกรบกวน 4) การมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย และ 5) การติดตามและประเมินผลเครือข่าย และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Pricklek, Chimhad & Khaenamkhaew (2022) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนว่า ควรจัดให้มีการทำประชาคมเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงแผนการพัฒนาชุมชน ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดทำหนังสือรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละปีและนำเสนอผลการดำเนินงานผ่านทางโซเชียลมีเดียเพื่อง่ายต่อการติดตามตรวจสอบ นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญในการสร้างและบริหารเครือข่ายชุมชนเม็ดมะม่วงหิมพานต์ลำเชือก จังหวัดอุบลราชธานีให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ผู้นำของเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย ระบบการติดต่อสื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน เงินทุนในการดำเนินงาน ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน และการถ่ายทอดสู่สมาชิกรุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ Hongchayangkun & Thiangchanya (2017) นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีการสร้างและบริหารเครือข่าย กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการสร้างและบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย ผู้นำของเครือข่าย ระบบการติดต่อสื่อสาร การจัดระบบสารสนเทศ การมีทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ และการมีระบบการเรียนรู้ร่วมกัน และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Sakunpong (2022) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ

ดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม การมีส่วนร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และการได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

1. การสร้างเครือข่าย ควรมีส่วนร่วมทั้งกลุ่มภายในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเติบโตให้กับกลุ่มเครือข่าย ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มที่มีการผลิตสินค้าที่มีลักษณะเหมือนกันเพื่อเป็นการต่อยอดความรู้ ส่งผลให้ได้แนวทางที่ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม
2. สมาชิกเครือข่ายควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย โดยมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ มีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันในระดับมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผลควรกระตุ้นให้สมาชิกเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายและร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายมากยิ่งขึ้น
3. การสร้างเครือข่ายของคนในชุมชนในพื้นที่จะต้องหาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นหรือมีความได้เปรียบในพื้นที่ เช่น วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเกษตร และผลิตภัณฑ์ โดยให้คนในชุมชนได้เลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับเครือข่าย เพื่อให้กระบวนการสร้างเครือข่ายดำเนินไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
4. การสร้างเครือข่ายของคนในชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากความต้องการของคนในพื้นที่เป็นหลัก ไม่ควรมีการชี้นำจากภายนอก ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มได้อย่างยั่งยืนจากการที่สามารถตอบสนองต่อลักษณะวิถีชีวิต ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกเครือข่ายได้อย่างแท้จริง
5. การพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ การออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนากิจกรรมเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาด้านการตลาดและช่องทางการจำหน่ายแบบออนไลน์ ควรนำจุดอ่อนและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์ของสมาชิกเครือข่ายมาปรับใช้ในการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างแนวทางในการส่งเสริมธุรกิจของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค
6. สมาชิกเครือข่ายมีการแปรรูปและการพัฒนาสูตรสำหรับเม็ดยะมวงหิมพานต์ หากแต่ยังขาดวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และขาดความคิดสร้างสรรค์เชิง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน โดยการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการลงทุนและแหล่งทุนสำหรับเครือข่าย การรู้เท่าทันเทคโนโลยีการผลิตเม็ดยะมวงหิมพานต์ และหาตลาดรองรับเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เม็ดยะมวงหิมพานต์ออกสู่ตลาดและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค อีกทั้งเป็นการพัฒนากลุ่มเครือข่ายให้มีศักยภาพด้านการเป็นผู้ประกอบการและด้านการตลาดในการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ และบริบทของเครือข่าย เพื่อให้ผลการศึกษาสະທ້ອນให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับสถานการณ์ และบริบทของเครือข่าย
2. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวของเครือข่ายชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการ เพื่อให้ผลการศึกษาสະທ້ອນให้เห็นถึงปัจจัยใดบ้างที่เป็นสาเหตุแห่งความล้มเหลวของเครือข่าย และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการให้เกิดความยั่งยืนได้ในอนาคต
3. การศึกษาการพัฒนาแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการ ในมิติของการดำเนินธุรกิจออนไลน์ในแพลตฟอร์มอื่น ๆ เพื่อเป็นการต่อยอด และทำให้ทราบถึงปัญหาของการพัฒนาที่ตรงจุด

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์มีดีดมะม่วงหิมพานต์ตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี งบประมาณเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) ประจำปีงบประมาณ 2566 จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

References

- Agranoff, R. (2006). Inside Collaborative Networks: Ten Lessons for Public. Managers. [Special issues]. *Public Administrative Review*, 66(6), 56-65.
- Agricultural Research Development, Agency Public organization. (2018). *Economic crops, income generating products for households and the country*. Retrieved on September 20, 2021 from <http://www.arda.or.th/index.php>. (in Thai)
- Amnat Charoen Province, Cooperative Office. (2022). *Knowledge Management*. Retrieved from https://km.cpd.go.th/pdf-bin/pdf_7483165648.pdf. (In Thai)
- Bunyarat, N. (2016). *The Network of Water Chestnut Farmers at Suphanburi Province*. (master's thesis). Silpakorn University. Phetchaburi, Thailand. (in Thai)
- Chandasaro/Phuchum, N. (2017). *Factors affecting community development in Kadda Subdistrict Municipality, Kadda District, Maha Sarakham Province*. Academic Conference on Graduate Research Presentation No. 2 Maha Sarakham Rajabhat University. Maha Sarakham, Thailand. (in Thai)
- Charoensin, W. & Rattanasak, T. (2018). The Community Network Operations Process in Sa-eab Sub District, Song District, Phrae Province. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 26(51), 145-169. (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. (2020). *Creation and development of production and marketing of agricultural products*. Retrieved from http://www.agriman.doae.go.th/home/Research/Marketing/08_area.pdf. (in Thai)
- Emjai M., & Srijamcharone S. (2020). *Conducting online market with creating social media. (Cooperative Education)*. Bangkok: Faculty of Business Administration, Siam University. (in Thai)
- Hongchayangkun, K. & Thiangchanya, P. (2017). *Network creation and management*. Songkla: Prince of Songkla University. (in Thai)
- Information and Communication Technology Center, Department of Agricultural Extension. (2020). *Report on the cashew planting situation in 2019, classified by province*. Retrieved on September 22, 2021 from <http://production.doae.go.th/> (in Thai)
- Jirapakpong, C., Phariyathvarakron, P., Sangtong, S. & Konwong, S. (2022). The Development of Networking Market Mechanism of Right Occupation Community Creative Products of Phrae Province. *Nakhon lampang Buddhist's Journal*, 11(3), 84-101. (in Thai)

- Kampheangphet, M. (2017). *Development Model of Establishing Smart Farmer in Organic Farm Business of Thailand 4.0*. (Doctoral dissertation). Silpakorn University. Phetchaburi, Thailand. (in Thai)
- Kanchanasuwan, T. (2009). *Electronic-Commerce*. Bangkok: KTP Comp and Consult. (in Thai)
- Kwangsawad, A. & Chaipattanametee, P. (2013). Factor to Accomplish the Affiliate Marketing for Internet Entrepreneur: a preparation to AEC. Rajamangala University of Technology Rattanakosin. (in Thai)
- Kuratko, D.F. & Hodgetts, R.M. (1998). *Entrepreneurship: A contemporary Approach*. Hinsdale, IL: The Dryden Press.
- Likert, R. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw – Hill.
- Meekotkob, P., Sawatta, S., & Rattanakasap, P. (2021). The Network Creation of Self-Reliance of Farmers in the Northeast. *Phimoldhamma Research Institute Journal*, 8(2) (July-December), 17-26. (in Thai)
- Murmpho, S. (2016). *Potential Development for Community Entrepreneurs Based on the Concept of Creative Economy*. (Doctoral dissertation). Silpakorn University. Phetchaburi, Thailand. (in Thai)
- National Statistical Office. (2018). *Working conditions of the population: executive summary November 2018*. Retrieved from <https://www.ryt9.com/s/nso/2930822> (In Thai)
- National Statistical Office, Ministry of Digital Economy and Society. (2019). *Press release from the National Statistical Office: Agricultural Change Survey 2018*. Bangkok: Public Relations Group. Secretary's office. (in Thai)
- National Economic and Social Development Board Office. (2018). *National Economic and Social Development Plan No. 12 (2017-2021)*. Retrieved from http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422 (in Thai)
- Phithuk, A. (2020). *The Development of Farmers to be Smart Entrepreneur Farmers*. (Doctoral dissertation). Silpakorn University. Phetchaburi, Thailand. (in Thai)
- Phochadom, S. (2020). *Factors Affecting Intention to Become a Startup Entrepreneur of the 4th Year Undergraduates Students in Hat Yai District, Songkhla Province*. (master's thesis). Hatyai University. Songkhla, Thailand. (in Thai)
- Pricklek, S., Chimhad, P. & Khaenamkhaew, D. (2022). The Participation in Community Development of The People in Nong Hong Sub-District Administrative Organization, Thung Song District, Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(4), 436-452. (in Thai)
- Sakunpong, N. (2022). The Model of Community Enterprise Networks Operation under the Sustainable Development Concept, Chiang Mai Province. *Journal of Agricultural Production*. 4(2), 104-115. (in Thai)
- Sansan, W. (2016). *Online Marketing*. Bangkok: Academic Promotion Center. (in Thai)

- Sampaotong, V. (2018). *Online Marketing Communications Strategy and Value Added of Cosmeceuticals Business*. (master's thesis). Silpakorn University. Phetchaburi, Thailand. (in Thai)
- Secretariat of the Education Council Office. (2018). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Phrik Wan Graphic. (in Thai)
- Sookplung, W. & Odthon, A. (2021). The Network development process of meat processing product cluster in Ubon Ratchathani. *Journal of Administrative and Management Innovation*, 9(3), 62-67. (in Thai)
- Sukkho, S. (2017). *What is Facebook Fanpage? What are its benefits?*. Retrieved from <http://www.clickshopzone.com/csz/blog/Facebook-Fanpage>. (in Thai)
- Thikom, W. (2014). *Effect of Networking and Marketing Strategy toward the Success of Agricultural Chemicals Entrepreneurs in Lampang Province*. (master's thesis). Lampang Rajabhat University. Lampang, Thailand. (in Thai)
- Thongmeethip, K. (2021). Agricultural Development in Thailand in Terms of Community Development and Quality of Life. *PSDS Journal of Development Studies, Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University*, 4(1), 132-162. (in Thai)
- Ubon Ratchathani Province. (2021). *General information of Ubon Ratchathani Province*. Retrieved from http://www.ubonratchathani.go.th/general_info.php (in Thai)
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row Publications.

Innovation in Community Waste Management and Environmental Development of Phang Ken Subdistrict Administrative Organization, Ubon Ratchathani Province

Orathai Liengjindathaworn

Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat university, Thailand

Abstract

This research examines the innovations in community waste management by the Phang Ken Subdistrict Administrative Organization (SAO), Na Tan District, Ubon Ratchathani Province, focusing on waste management and environmental development using a qualitative research approach. Data were collected through in-depth interviews and group discussions with 30 participants, including leaders and personnel from the Phang Ken SAO, village headmen, and volunteers from Phang Ken Subdistrict. The research findings reveal that the innovations in community waste management at Phang Ken SAO can be divided into three phases: (1) Awareness-Raising Phase (2009-2013): Addressing the problem of overflowing garbage in the communities, which led to the initiation of the innovative concept of "no pits, no bins, no cars, and no garbage collectors"; (2) Community Integration Phase (2014-2018): Implementing participatory waste management based on the 3Rs-Pracharat principles; and (3) Innovation Development Phase (2019-2023): Advancing towards a clean and sustainable Phang Ken by developing innovative processes, methods, and mechanisms, with the SAO collaborating with network partners in waste management and environmental development. Additionally, the participatory waste management approach under the "no pits, no bins, no cars, and no garbage collectors" concept, based on the 3Rs-Pracharat principles, has successfully reduced waste by 80%, resulting in a cleaner, more livable community environment. The environmental performance of the Phang Ken SAO has gained significant recognition, leading to awards and the organization's establishment as a model for community waste management and learning.

Keywords

waste management innovation, community waste management, environmental development

CORRESPONDING AUTHOR

Orathai Liengjindathaworn, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University
2 Rachathai Road, Tambon Nai Mueang, Amphpe Mueang. Ubon Ratchathani, 34000, Thailand.

Email: orathai.lieng@gmail.com

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

นวัตกรรมการจัดการขยะชุมชน กับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพังเคน จังหวัดอุบลราชธานี

อรรถัย เลียงจินดาถาวร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษา นวัตกรรมการจัดการขยะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพังเคน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี และการจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม จากผู้นำ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลพังเคน ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในตำบลพังเคน รวมจำนวน 30 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์การบริหารส่วนตำบลพังเคนคิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมการจัดการขยะมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2552- 2566 แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะสร้างความตระหนัก สู้ปัญหาขยะล้นเมือง พ.ศ. 2552-2556 ริเริ่มกรอบแนวคิดการจัดการขยะชุมชนแบบ “ไม่มีบ่อ ไม่มีถัง ไม่มีรถ และไม่มีคนเก็บขยะ” (2) ระยะผสมผสานพลังชุมชน จัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม พ.ศ. 2557-2561 ตามหลัก 3Rs-ประชาธิปไตย (3) ระยะพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาสู่พังเคนสะอาดอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2562-2566 พัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการ/วิธีการ/กลไก ที่องค์การบริหารส่วนตำบลพังเคนริเริ่มและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน และพัฒนาสิ่งแวดล้อมกับภาคีเครือข่าย 2) การจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลพังเคน ภายใต้ นวัตกรรมการจัดการขยะชุมชนแบบ “ไม่มีบ่อ ไม่มีถัง ไม่มีรถ และไม่มีคนเก็บขยะ” ตามหลักการ 3Rs-ประชาธิปไตย ช่วยลดปริมาณขยะลงร้อยละ 80 ส่งผลให้ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด น่าอยู่ ผลงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลพังเคนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ทำให้ได้รับรางวัลและเป็นแหล่งเรียนรู้การจัดการขยะชุมชน

คำสำคัญ

นวัตกรรมการจัดการขยะ, การจัดการขยะชุมชน, การพัฒนาสิ่งแวดล้อม

บทนำ

ปัญหาขยะเป็นหนึ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศ การแก้ไขปัญหาขยะของประเทศไทยถือเป็นวาระแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา และในปี พ.ศ. 2559 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564) เพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินงานสำหรับทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนให้การจัดการขยะมูลฝอยของประเทศเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเห็นชอบแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ในระยะ 1 ปี (พ.ศ. 2559 -2560) โดยมีมติให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำกับดูแลให้จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการงานเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยตามแผนฯ ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว (Department of Local Administration Promotion, 2018)

กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนใน ส่วนภูมิภาค และมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำบริการ สาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การ บริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และบทบาท อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็น ระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจ ในการ เก็บ ขนย้าย และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยในเขตพื้นที่หรือมอบหมายให้หน่วยงานรัฐหรือส่วน ราชการท้องถิ่นอื่น รวมทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการหรือทำร่วมกับราชการส่วนท้องถิ่น ในการเก็บ ขนย้าย กำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กระทรวงมหาดไทย กำหนด ตลอดจนออกข้อกำหนดท้องถิ่น (Promsit, 2019)

โดยกระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. 2560 และต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. 2566 โดยผลักดันมาตรการต่าง ๆ เช่น ลดปริมาณขยะ มูลฝอยประเภทขยะอินทรีย์ ณ ต้นทาง ผ่านโครงการถังขยะเปียก ลดโลกร้อนทุกจังหวัด โครงการ ประกวัดจังหวัดสะอาดเพื่อให้เกิดการกระตุ้นให้หน่วยงานของจังหวัดทั้งในระดับพื้นที่ ตำบล และอำเภอ เกิดการบูรณาการการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมของจังหวัดให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การผลักดัน การรวมกลุ่มพื้นที่ และโครงการกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มอบหมายให้เอกชน ดำเนินการหรือร่วมดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอย เพื่อลดจำนวนสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องลง และเกิดความยั่งยืนในการกำจัดขยะมูลฝอย (Pollution Control Department, 2022) เพื่อให้จังหวัด ดำเนินการขับเคลื่อนผ่านกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคศาสนา ภาควิชาการ ภาค ประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคสื่อสารมวลชน ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และหมู่บ้าน/ชุมชน โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ต้นทาง คือ การ ลดปริมาณขยะและการส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด กลางทาง คือ การเพิ่ม ประสิทธิภาพการเก็บและขนขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ และ ปลายทาง คือ ขยะมูลฝอยได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ 15,744.6 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 1,869,806 คน มี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสิ้น 239 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล นคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 54 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 179 แห่ง (Local Government Promotion Office, Ubon Ratchathani Province, 2023)ได้ขับเคลื่อนการจัดการขยะ มูลฝอยจนได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 2 จังหวัดที่มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัด สะอาด” ระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. 2565 และรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 1 จังหวัดที่มีการบริหาร จัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. 2566 (Thai Government, 2023)

ปัจจุบัน สถานการณ์ขยะชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นถือว่าวิกฤต มีปริมาณขยะมูลฝอย เกิดขึ้น 1,515.84 ตัน/วัน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการรวบรวมขยะมูลฝอยไปกำจัด จำนวน 102 แห่ง มีการเก็บรวบรวมไปกำจัดประมาณ 763 ตัน/วัน โดยสามารถกำจัดได้ถูกหลักวิชาการ จำนวน 505.41 ตัน/วัน (คิดเป็นร้อยละ 33.34 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด) กำจัดไม่ถูกหลักวิชาการ จำนวน

200 ตัน/วัน (คิดเป็นร้อยละ 13.19 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด) ปริมาณขยะที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ทั้งหมด 870.78 ตัน/วัน (คิดเป็นร้อยละ 57.45 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด) มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขยะตกค้าง 50 แห่ง โดยมีขยะสะสมตกค้างในปี พ.ศ. 2565 ปริมาณ 8,000 ตัน (Pollution Control Department, 2022, Ubon Ratchathani Provincial Natural Resources and Environment Office, 2023) กระบวนการในการคัดแยก การจัดเก็บ การรวบรวม และการเก็บขน ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจาก จังหวัดอุบลราชธานีมีข้อกำหนดด้านสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย ที่มีทั้งหมด 42 แห่ง ในจำนวนนี้ 4 แห่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่มีเพียงสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเทศบาลเมืองวารินชำราบและสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหารที่สามารถดำเนินการกำจัดแบบฝังกลบอย่างถูกต้อง ส่วนอีก 2 แห่งคือสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเทศบาลนครอุบลราชธานีและสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเทศบาลเมืองเดชอุดม ประชาชนต่อต้านไม่สามารถเปิดดำเนินการได้ ทำให้เกิดปัญหาขยะตกค้าง อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การขาดจิตสำนึกของประชาชน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และแนวโน้มการบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้น โดยวิกฤติปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นนี้ จำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ส่วนในพื้นที่ตำบลพังเคน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ 33,750 ตารางกิโลเมตร มีประชากรจำนวน 11,361 คน จาก 3,120 ครัวเรือนใน 19 หมู่บ้าน (Pangken Subdistrict Administrative Organization, 2022) มีปริมาณขยะ จำนวน 2,910.40 ตัน/ปี แยกเป็นขยะทั่วไป 270 ตัน/ปี ขยะอินทรีย์ 1,380 ตัน/ปี ขยะรีไซเคิล 1,260 ตัน/ปี ขยะอันตราย 6.40 ตัน/ปี (Local Government Promotion Office, Ubon Ratchani Province, 2016) โดยตำบลพังเคนอยู่ในพื้นที่ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอุบลราชธานี 3 กลุ่มเทศบาลตำบลตระการพืชผล มี 7 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเขมราฐ อำเภอกุศช้าง อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอตระการพืชผล อำเภอนาตาล อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอดอนมดแดง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมกลุ่ม จำนวน 63 แห่ง โดยมีเทศบาลตำบลตระการพืชผล ที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและการบริหารจัดการเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลัก จัดเตรียมพื้นที่ ขนาด 37 ไร่ ในตำบลขุขันธ์ อำเภอตระการพืชผล ไว้จัดตั้งสถานีรวบรวมและขนถ่ายขยะมูลฝอย ตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดอุบลราชธานี ที่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12 ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุบลราชธานี (2559) ได้จัดทำขึ้น โดยแบ่งกลุ่มพื้นที่ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ออกเป็น 5 กลุ่ม พิจารณาจากปริมาณขยะมูลฝอยที่มีการรวบรวมไปกำจัดและสภาพพื้นที่ (Ministry of Natural Resources and Environment, 2016)

หากพิจารณาบทบาทหน้าที่ของ อบต. พังเคน ที่ดูแลทั้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบ จึงถือว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากและอยู่ใกล้ชิดกับปัญหา แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลพังเคนจะได้รับการจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับปริมาณขยะมูลฝอยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี และการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนแบบเดิม ๆ ที่ใช้รถขยะตระเวนเก็บรวบรวมขยะจากถังขยะในชุมชนต่าง ๆ ขนนำไปทิ้งหรือกำจัดที่สถานที่รวบรวมและกำจัดขยะที่กำหนดตาม Roadmap ซึ่งระยะทางจากตำบลพังเคนไปยังตำบลขุขันธ์ อำเภอตระการพืชผล อยู่ห่างกัน 47 กิโลเมตร หากขนขยะไปสัปดาห์ละ 2 วัน จะทำให้สิ้นเปลืองค่าน้ำมันและทรัพยากรในการบริหารจัดการจำนวนมาก ในขณะที่รัฐมีนโยบายให้ใช้แนวทางการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน ขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นสังคมปลอดขยะ (Zero Waste Society) ซึ่งวางอยู่บนแนวคิด 3Rs-ประชาชาติ เพื่อให้มีการ

กำจัดที่ถูกต้อง และการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการปัญหา ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน/ประชาสังคม ภาคการศึกษา และภาคการศาสนา เป็นต้น เพื่อวางรากฐานการดำเนินการจัดการขยะให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดการขยะในรูปแบบเดิม ๆ ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้การจัดการขยะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ จึงเป็นความจำเป็นที่ อบต. พังเคน ต้องคิดค้นนวัตกรรมการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตขยะในพื้นที่และดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและศักยภาพของชุมชนและ อบต. พังเคนเอง

อบต. พังเคน จึงได้มุ่งมั่นพัฒนานวัตกรรมจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพบนฐานของแนวคิดการจัดการขยะชุมชนและหลักการ 3Rs มาอย่างต่อเนื่อง คือการทำให้ขยะเหลือน้อยที่สุด บำบัดที่เหลือนด้วยเทคโนโลยีที่มีประสิทธิผล และโดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการขยะมูลฝอย ลดปริมาณขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางให้เหลือขยะที่จะต้องนำไปกำจัดให้น้อยที่สุด นำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำและนำไปขายให้แปรรูปเพื่อใช้ใหม่ จนประชาชนเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะมูลฝอยลงได้ ส่งผลให้ตำบลพังเคนมีสภาพแวดล้อมที่ดี ประชาชนมีสุขภาพดี สภาพภูมิทัศน์มีความสวยงาม รวมถึงได้ประโยชน์จากการคัดแยกขยะนำไปขาย เป็นการเพิ่มรายได้ในครอบครัวและการนำกลับมาใช้ใหม่ ทำให้เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อีกด้วย จนปัจจุบันผลงานด้านสิ่งแวดล้อมของอบต. พังเคน เป็นที่ยอมรับ ได้รับรางวัลองค์กรบริหารส่วนตำบลจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อท้องถิ่นและชุมชน ระดับนำอยู่ ปี 2565 จากกรมอนามัย และรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นด้านสิ่งแวดล้อม ประจำปี พ.ศ.2565 จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (Pangken Subdistrict Administrative Organization, 2022) ทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาขอศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

จากความสำคัญของปัญหา และประสิทธิผลของนวัตกรรมจัดการขยะของ อบต. พังเคน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังเคนอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการทำการศึกษา นวัตกรรมจัดการขยะของ อบต. พังเคน จะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ ด้านการจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนอื่น ๆ ในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการขยะและพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษานวัตกรรมจัดการขยะชุมชนขององค์กรบริหารส่วนตำบลพังเคน อำเภอ นาทาล จังหวัดอุบลราชธานี
- 2) เพื่อศึกษาการจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังเคน อำเภอ นาทาล จังหวัดอุบลราชธานี

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดนวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยความรู้ ความชำนาญที่มีอยู่ในบุคคล องค์กร หรือสังคม และอุปกรณ์เครื่องมือ ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาต่าง ๆ ด้วยแนวคิด วิธีการใหม่ ที่มีประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและมีคุณค่าต่อสังคม นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและการพัฒนาท้องถิ่น (National Innovation Agency, 2019) โดยองค์ประกอบของนวัตกรรมจะเขียนสมการอย่างง่ายได้ว่า

$$\text{นวัตกรรม (Innovation)} = \text{ความรู้ (Knowledge)} + \text{ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)} + \text{คุณค่า (Value)}$$

ทั้ง นวัตกรรมในองค์กร แบ่งได้เป็น 4 ประเภท (4Ps of Innovation) คือ 1) Product Innovation เพื่อการเปลี่ยนแปลงด้านสินค้าและบริการ 2) Process Innovation เพื่อการเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการการผลิต การทำงานและการส่งมอบ 3) Position Innovation เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบในการนำเสนอ หรือการวางตำแหน่งของสินค้าและบริการ และ 4) Paradigm Innovation เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับกรอบความคิด (Mental model) และกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่องค์กรต้องการเป็น (Chanchai, 2010)

นวัตกรรมด้านการจัดการมูลฝอย หมายถึง กิจกรรม โครงการ ผลงาน วิธีการ และวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่เกี่ยวกับดำเนินการแก้ปัญหามูลฝอย การสร้างสรรค์/ประโยชน์จากมูลฝอย ซึ่งต้องเป็นผลงานโครงการที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ หรือพัฒนาขึ้นมาใหม่ และสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของท้องถิ่นนั้น และต้องไม่เป็นการทำงานในลักษณะงานประจำ (Routine) ที่ทำอยู่แล้วเป็นกิจวัตร โดยนิยามคำว่า “คิดค้นใหม่” หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ซึ่งไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบมาทั้งหมด แม้ว่าจะเป็นการลอกเลียนแบบแต่มีการนำมาประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ได้ ตัวอย่างเช่น ธนากร ชยะชุมชน ศูนย์ถ่ายทอดการเรียนรู้ด้านการจัดการขยะแบบครบวงจร โครงการบริหารจัดการขยะชุมชนพื้นที่เกาะยาวน้อย “หมักก่อนแยก” อบต.เกาะยาวน้อย อ.เกาะยาว จ.พังงา เป็นต้น

ข้อบ่งชี้ว่าเป็นนวัตกรรมด้านการจัดการมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ 1) นวัตกรรมเชิงผลงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ ริเริ่มใหม่ พัฒนาใหม่ 2) นวัตกรรมเชิงกระบวนการ/วิธีการ/กลไก ที่ อปท. ริเริ่มและมีส่วนร่วมในผลงานนั้น 3) นวัตกรรมเชิงภาพลักษณ์และการนำเสนอที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน/คนในสังคม และ 4) นวัตกรรมเชิงคุณค่า ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี (Department of Local Administration Promotion, 2017)

การจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3Rs

ขยะมูลฝอยในชีวิตประจำวันมาจากหลายแหล่ง ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการใช้หลัก 3Rs คือ (Ministry of Natural Resources and Environment, 2016)

1) Reduce – ลดการใช้ (คิดก่อนใช้) ลดระดับการใช้ปัจจุบัน ควบคุมปริมาณการใช้ให้อยู่ในสัดส่วนที่พอเหมาะ โดยลดการใช้ การบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็นลง เพราะการลดการบริโภค จะช่วยให้

ลดปริมาณขยะที่สร้างขึ้นได้ ในขั้นตอนนี้เริ่มต้นโดยการสำรวจว่าเราจะลดการบริโภคที่ไม่จำเป็นตรงไหนได้บ้าง ตัวอย่าง เช่น ใช้ถุงผ้า ตระกร้า เพื่อลดการใช้ถุงพลาสติก หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุสิ้นเปลืองแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง เป็นต้น

2) Reuse – นำกลับมาใช้ซ้ำ (ใช้แล้วใช้อีก) การใช้ซ้ำ เป็นการให้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด โดยการนำสิ่งของเครื่องใช้มาใช้ซ้ำ ซึ่งบางอย่างอาจใช้ซ้ำได้หลาย ๆ ครั้ง เช่น ใช้บรรจุภัณฑ์ซ้ำหลายครั้งก่อนทิ้ง ใช้ภาชนะที่สามารถใช้ซ้ำได้ เลือกซื้อสินค้าที่สามารถใช้ซ้ำได้ การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ใช้ได้ใหม่ ซึ่งนอกจากช่วยลดการเกิดขยะแล้ว ยังช่วยลดปริมาณการตัดต้นไม้ได้เป็นจำนวนมาก

3) Recycle – นำกลับมาใช้ใหม่ คัดแยกขยะมูลฝอยแต่ละประเภท ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ หมุนเวียนกลับเข้าสู่กระบวนการผลิตของแต่ละประเภทได้ เช่น ใช้ขวดแก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ เลือกซื้อสินค้าที่นำกลับมารีไซเคิลได้หรือที่ผลิตจากวัสดุรีไซเคิล นำขยะอินทรีย์กลับมาใช้ประโยชน์ เช่น ทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น

หลักการประชาธิปไตย

หลักการดำเนินงานตามแนวทาง “ประชาธิปไตย” นั้น เป็นหลักการที่คำนึงถึงหลักความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทางสังคม (Participatory Principle) ในการจัดการขยะมูลฝอยและขยะอันตราย เพื่อความยั่งยืนในการบริหารจัดการในอนาคต โดยส่งเสริมบทบาทของทุกภาคส่วนในสังคม อันประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ภาคราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชนและประชาสังคม ภาคการศึกษา และภาคการศาสนา ทั้งในกระบวนการการกำหนดนโยบาย การให้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น รวมตลอดไปถึงการออกแบบการคัดแยกขยะ การเก็บขน การกำหนด มาตรการและการมีส่วนร่วมในพื้นที่ และการวางระบบการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนในอนาคต (Ministry of Natural Resources and Environment, 2016)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหาร อบต.พังโคน และผู้ปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมของ อบต.พังโคน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย นายก รองนายก ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และเจ้าหน้าที่ที่มีระยะเวลาปฏิบัติงานที่ อบต.พังโคน 10 ปี ขึ้นไป จำนวน 6 คน และ 2) แกนนำชุมชน บ้านโนนชุมคำ บ้านนาเวียง บ้านด่านฮ้าง บ้านหนองหอย ที่เคยเข้าร่วมโครงการบริหารจัดการขยะชุมชนกับ อบต.พังโคน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และ อสม. จำนวน 24 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษานวัตกรรมการจัดการขยะชุมชนของ อบต.พังโคน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการกำหนดข้อคำถาม

2) ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาการจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบล พังเคน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ตอน โดยรูปแบบและจำนวนของคำถามในแต่ละตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลการจัดการขยะชุมชน เป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อมูลการจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังเคน เป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 4 ข้อ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแนวคำถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการขยะ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องด้านโครงสร้าง เนื้อหา และภาษา ตลอดจนวัตถุประสงค์งานวิจัยเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วนำแนวคำถามไปทดสอบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มกับผู้นำและ อสม. ในชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อเป็นการประเมินผลความใช้ได้ของคำถาม และเป็นประโยชน์ในการประเมินการบริหารวิจัย (Phitakthepsombat, 2005) แล้วได้นำเอาปัญหาที่เกิดจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมาแก้ไข ปรับแนวคำถามใหม่ให้กระชับ และใช้เวลาให้น้อยลง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหาร อบต.พังเคน และผู้ปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมของ อบต.พังเคน จำนวน 6 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมสนทนากลุ่ม จำนวน 4 ครั้ง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และ อสม. บ้านโนนชุมคำ บ้านนาเวียง บ้านด่านฮ้าง บ้านหนองหอย จำนวน 24 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและจากข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับ นวัตกรรมการบริหารจัดการขยะของ อบต.พังเคน การจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังเคน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สร้างข้อสรุปหรือการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

นวัตกรรมการจัดการขยะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพังเคน

ตำบลพังเคนเป็น 1 ใน 4 ตำบลของอำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี มีทั้งหมด 19 หมู่บ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 แห่ง โรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา 6 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง วัด และที่พักสงฆ์ จำนวน 20 แห่ง ตลาดนัด 4 แห่ง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง มีประชากร 11,361 คน 3,120 ครัวเรือน

วิสัยทัศน์ของ อบต.พังเคน เป็น อบต.ที่มีการสาธารณสุขปลอดภัย ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดีเด่นด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม พร้อมเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารจัดการ

อบต.พังเคน มีการคิดค้นและพัฒนาการนวัตกรรมการจัดการขยะชุมชนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2552-2566 แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสร้างความตระหนัก สู้ปัญหาขยะล้นเมือง พ.ศ.2552-2556 ริเริ่มกรอบแนวคิดการจัดการขยะชุมชนแบบ “ไม่มีบ่อ ไม่มีถัง ไม่มีรถ และไม่มีคนเก็บขยะ” ระยะ

ผสานพลังชุมชน จัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม พ.ศ. 2557-2560 ตามหลัก 3Rs-ประชารัฐ และระยะพัฒนานวัตกรรม เพื่อพัฒนาสู่ฟังเคนสะอาดอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2561-2566 พัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการ/วิธีการ/กลไก ที่องค์การบริหารส่วนตำบลฟังเคนริเริ่มและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมกับภาคีเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ระยะสร้างความตระหนัก สู่ปัญหาขยะล้นเมือง พ.ศ.2552-2556

จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนานวัตกรรมการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของ อบต.ฟังเคน สืบเนื่องมาจากนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบกับปัญหาการขาดงบประมาณของ อบต.ฟังเคน นายกฯ ที่เข้ามาบริหารงานสมัยแรกในปี พ.ศ.2552 และยังบริหารงานมาจนถึงปัจจุบัน จึงได้ริเริ่มนวัตกรรมกรอบแนวคิดการจัดการขยะชุมชนแบบ “ไม่มีบ่อ ไม่มีถัง ไม่มีรถ และไม่มีคนเก็บขยะ” ในการจัดการขยะชุมชน “ฟังเคนสะอาดบนฐานของการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม” และกำหนดจุดยืนการพัฒนาตำบลฟังเคนให้มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม โดยมีการดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1) อบต.ฟังเคน ไม่มีคุณลักษณะในเรื่องภูมิสถาปัตยกรรมหรือทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น นอกจากความเป็นประตูเมืองนาตาล จึงอยากสร้างความประทับใจแรกเมื่อผู้คนผ่านเข้ามาสู่ประตูเมืองนาตาล ด้วยการพัฒนาด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมให้สะอาด เป็นระเบียบ และสวยงาม (Khamwan, 2022)

2) ปี พ.ศ.2552 ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดทำโครงการอุบลเมืองสะอาด ราชธานีอีสาน ระยะที่ 1 เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานีประสบปัญหาขยะล้นเมืองอย่างมาก อบต.ฟังเคน จึงได้ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมตามนโยบายของจังหวัดอุบลราชธานี โดยนายกฯ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการจัดการขยะของตำบลฟังเคนแบบ “ไม่มีบ่อขยะ ไม่มีถังรองรับขยะ ไม่มีรถเก็บขน และก็ไม่จ้างคนเก็บขยะ”

3) สร้างความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของขยะต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนในตำบลฟังเคน เห็นความสำคัญของการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยการรณรงค์ให้ความรู้การจัดการขยะชุมชนตามหลัก 3Rs

4) สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ จัดกิจกรรมรณรงค์ Big Cleaning Day ในหมู่บ้าน โดยนายกฯ ผู้บริหาร และบุคลากรของ อบต.ฟังเคน เป็นแกนนำและแบบอย่างในการเก็บขยะ และทำความสะอาดชุมชนทุกวันศุกร์ สัปดาห์ละ 1 ชุมชน ๆ ละ 1 วัน หมุนเวียนไปจนครบทั้ง 19 ชุมชนในตำบลฟังเคน ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลฟังเคน ผ่านเกณฑ์การประเมินความสะอาด ระดับดีเยี่ยม จากโครงการ “อุบลเมืองสะอาด ราชธานีอีสาน ระยะ 4” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 โดย จังหวัดอุบลราชธานีและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อบต.ฟังเคน ได้มีข้อบัญญัติในแผนพัฒนา 3 ปี เพื่อพัฒนาตำบลฟังเคน ให้เป็นตำบลสะอาด ปลอดภัย ภายใต้โครงการ 3Rs ตามนโยบายของสำนักนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. 2560 จึงได้ดำเนินโครงการจัดการขยะเพื่อหมู่บ้านสะอาด ท้องถิ่นน่าอยู่อาศัย ตามหลัก 3Rs ในหลายหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนบ้านโนนชุมคำ เป็นหมู่บ้านแรกและหมู่บ้านเดียวในตำบลฟังเคน ที่มีการจัดการขยะชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนสามารถสร้างมูลค่าจากขยะจากอาชีพเก็บขยะและรับซื้อของเก่าไปขาย เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบ้านโนนชุมคำจะมีการจัดการขยะและสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะได้ แต่การจัดการก็ยังไม่ถูกต้องตามหลัก 3Rs เท่าใดนัก อบต.ฟังเคน จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาบ้าน

โนนขุมคำให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการขยะตามหลัก 3Rs เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลพังเคนต่อไป

ระยะผลสานพลังชุมชน จัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม พ.ศ. 2557-2560

ในระยะที่ 2 นี้ อบต.พังเคน ยังคงให้ความสำคัญกับการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะให้ถูกต้องตามหลักวิชาการอย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ ความภาคภูมิใจ และการยอมรับด้วยการส่งผลงานด้านการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมเข้าประกวด และขยายผลการจัดการขยะตามหลัก 3Rs ไปในชุมชนต่าง ๆ ในตำบลพังเคน มีการดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1) สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ จัดกิจกรรมรณรงค์ Big Cleaning Day ในหมู่บ้าน โดยนายก ผู้บริหาร และบุคลากรของ อบต.พังเคน เป็นแกนนำและแบบอย่างในการเก็บขยะ ทำความสะอาดชุมชน สัปดาห์ละ 1 ชุมชน หมุนเวียนไปให้ครบทั้ง 19 ชุมชนในตำบลพังเคนต่อเนื่องจากระยะที่ 1) (Khamwan, 2022)

2) อบต.พังเคน ได้ผ่านเข้ารอบที่ 1 โครงการประกวดชุมชนปลอดขยะ (Zero waste) เฉลิมพระเกียรติ 2 ปีต่อเนื่อง พ.ศ. 2557-2558 จัดโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) อบต.พังเคน ได้ส่งบ้านโนนขุมคำ บ้านบ่าหลวง และบ้านด่านฮัง เข้าประกวดโครงการหมู่บ้านปลอดขยะ (Zero Waste) เฉลิมพระเกียรติ โดยบ้านโนนขุมคำ บ้านบ่าหลวง และบ้านด่านฮัง ผ่านเข้ารอบที่ 1 ปี พ.ศ. 2557 และบ้านโนนขุมคำ ผ่านเข้ารอบที่ 1 ต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2558 พร้อมเงินรางวัล 10,000 บาท จัดโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4) อบต.พังเคน จัดกิจกรรมประกวดบ้านน่าอยู่ น่าอาศัย หมู่บ้านต้นแบบจัดการขยะตามหลักการ 3Rs โดยบ้านหนองเต่า ได้รับรางวัลชนะเลิศ ประเภทหมู่บ้านขนาดกลาง และบ้านด่านฮัง ได้รับรางวัลชนะเลิศ ประเภทหมู่บ้านขนาดใหญ่ ปี พ.ศ. 2556 ต่อมาย่านบ้านบ่าหลวง ได้รับรางวัลชนะเลิศ ประเภทหมู่บ้านขนาดเล็ก ในปี พ.ศ. 2557

5) อบต.พังเคน จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บรรจุโครงการเกี่ยวกับขยะและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และจัดสรรงบประมาณ ปีละประมาณ 450,000 บาท ในการดำเนินโครงการ “พังเคนสะอาด โดยหลักการ 3 Rs” อย่างต่อเนื่องทุกปี (Chattri, P., 2022)

จากการดำเนินงานจัดการขยะของ อบต.พังเคน ที่ผ่านมามีทั้ง 2 ระยะ โดยการสนับสนุนหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) จัดกิจกรรมรณรงค์ Big Cleaning Day ในหมู่บ้านแบบหมุนเวียน การรณรงค์การจัดการขยะในชุมชนโดยหลักการ 3Rs จัดกิจกรรมหมู่บ้านต้นแบบจัดการขยะตามหลักการ 3 Rs ตลอดจนจ้างเหมาพนักงานตัดหญ้า ทำสะอาด ถนนสายหลัก 1 เส้นทาง สายรอง 6 เส้นทาง ส่งผลให้อบต.พังเคน และหมู่บ้านในพื้นที่รับผิดชอบมีการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น และได้จัดการประกวดและได้ส่งหมู่บ้านเข้าประกวด จนได้รับรางวัลด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า อบต.พังเคน และหมู่บ้านในพื้นที่รับผิดชอบจะได้รับรางวัลด้านสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่ ขยะที่ยังกำจัดไม่หมด

และการจัดการที่ไม่ถูกต้องยังคงดำรงอยู่ คณะทำงานจึงได้ถอดบทเรียนการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของตำบลพังเคน อบต.พังเคน จึงต่อยอดแนวคิดการพัฒนาการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมเชิงนวัตกรรมอีก 2 แนวทาง คือ แสวงหาภาคีเครือข่าย บูรณาการการดำเนินงานร่วมกัน และใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระยะพัฒนานวัตกรรม เดินหน้าสู่พังเคนสะอาดอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2561-2566

เพื่อพัฒนาให้ตำบลพังเคนสะอาด และเป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน อบต.พังเคน จึงได้พัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการ/วิธีการ/กลไก ที่ อบต.พังเคน ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยการแสวงหาภาคีเครือข่ายนอกพื้นที่ที่มีเป้าหมายการดำเนินงานคล้ายกัน ร่วมดำเนินการวิจัยกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวน 2 โครงการ คือ โครงการ “กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการหมู่บ้านน่าอยู่ ตำบลพังเคน” ปีงบประมาณ 2561 โครงการ “การสร้างหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการขยะ 3 ขนาด” ตำบลพังเคน ปีงบประมาณ 2562 และจัดทำธรรมนูญสุขภาพประชาชนตำบลพังเคน โดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1) จัดกิจกรรมประกวดครัวเรือนต้นแบบ บ้านน่าอยู่ น่าอาศัย ใน 3 หมู่บ้าน 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ บ้านด่านฮัง ขนาดกลาง บ้านนาเวียง ขนาดเล็ก บ้านหนองหอย รวม 81 ครัวเรือน โดยจัดตั้งกรรมการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ อสม. คณะกรรมการมีบทบาทในการทำประชาคมเพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินครัวเรือนต้นแบบ บ้านน่าอยู่ น่าอาศัย คือ 1) ต้องมีการแยกขยะ 4 ประเภท ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย 2) ทุกครัวเรือนจะต้องมีธนาคารใบไม้ ทำเสวียนหรือคอกวัว 3) ครัวเรือนต้องปลอดลูกน้ำยุงลาย 4) ครัวเรือนต้องปลูกพืชผักปลอดสารพิษ 5) หน้าบ้านจะต้องสวย หลังบ้านจะต้องเป็นสวน

2) จัดกิจกรรมประกวดครัวเรือนคัดแยกขยะ ใน 3 หมู่บ้าน 3 ขนาด มีครัวเรือนเข้าร่วม 89 ครัวเรือน มีเกณฑ์การประเมินเพียง 4 ข้อ คือ ต้องคัดแยกขยะ 4 ประเภท ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย โดยครัวเรือนจัดการขยะ ดังนี้ 1) ขยะอินทรีย์ แล้วแต่ชาวบ้านว่าจะรวบรวมใส่เสวียนเพื่อทำปุ๋ย หรือโยนใส่คอกวัว-ควายให้เป็นอาหาร 2) ขยะทั่วไป ครัวเรือนลดการใช้ถุงพลาสติก ถ้าหากหลีกเลี่ยงไม่ได้ ให้นำถุงที่ใช้แล้ว ล้างให้สะอาด ตากให้แห้งแล้วรวบรวมให้ อบต.พังเคนส่งขายต่อไป ใช้ตะกร้าไปตลาด 3) ขยะรีไซเคิล ให้แต่ละครัวเรือนคัดแยกขยะ เพื่อจำหน่ายให้ร้านหรือรถรับซื้อของเก่า และ 4) ขยะอันตราย อบต.พังเคน จัดทำถังรวบรวมขยะอันตรายให้หมู่บ้านละ 1 จุด ผู้นำหมู่บ้านประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนคัดแยกและนำมารวบรวม ณ จุด ที่จัดไว้ให้ จากนั้น อบต.พังเคน จะดำเนินการรวบรวมทุกวันพุธที่ 3 ของเดือน เพื่อนำส่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ปีละ 2 ครั้ง

คณะกรรมการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่เก็บข้อมูลปริมาณขยะในแต่ละครัวเรือน นำถุงพลาสติกไปแจกให้ครัวเรือนเก็บรวบรวมขยะ และชั่งน้ำหนัก ในทุก 1 สัปดาห์ เพื่อนำข้อมูลขยะมาวิเคราะห์ ประเมินผลการตัดสินใจ พบว่า มีปริมาณขยะ 0.024 กิโลกรัม/ครัวเรือน/วัน ลดลงจากเดิม 0.126 กิโลกรัม/ครัวเรือน/วัน จากเมื่อก่อนจัดทำโครงการ มีปริมาณขยะ 0.15 กิโลกรัม/ครัวเรือน/วัน ส่งผลให้ปริมาณขยะของหมู่บ้านลดลงประมาณร้อยละ 80 (Chattri, K., 2022)

จากนั้น อบต.พังเคน ได้ขยายผลหมู่บ้านต้นแบบการจัดการขยะ 4 ประเภทอย่างถูกวิธี ภายใต้แนวคิด “แยกไม่เป็นขยะ แต่เป็นประโยชน์ และสร้างรายได้” โดยนำรูปแบบกิจกรรมที่ได้

ดำเนินการที่กล่าวมาสู่การขยายผลไปยังอีก 16 หมู่บ้านให้ครอบคลุมพื้นที่ 19 หมู่บ้านในตำบล เพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะชุมชนตามหลัก 3Rs-ประชารัฐ ลดปริมาณขยะชุมชน สร้างรายได้จากขยะ และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต.พังโคน โดยดำเนินงานภายใต้โครงการ “ตำบลพังโคนร่วมใจ จัดการขยะถูกวิธี สุวิถีชีวิตใหม่” ของ อบต.พังโคน (Khamwan, 2022)

3) จัดทำธรรมนูญสุขภาพประชาชนตำบลพังโคน ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2562 เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2562 เพื่อให้ อบต.พังโคน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพังโคน ร่วมกันส่งเสริมความรู้การจัดการขยะชุมชนอย่างถูกวิธีให้กับชุมชน โดยธรรมนูญ ข้อ 7 กำหนดให้แต่ละหมู่บ้านยึดกฎระเบียบในการจัดการขยะ ดังนี้ (1) ให้ทุกครัวเรือนในชุมชน รับผิดชอบดูแลทำความสะอาดบริเวณบ้านและหน้าบ้านของตนเอง (2) ให้ชุมชนมีการคัดแยกขยะของครัวเรือน ขยะเปียกกำจัดโดยทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ทำเป็นอาหารสัตว์หรือวิธีการฝังกลบ ขยะแห้งที่สามารถใช้ซ้ำได้ให้นำกลับมาใช้ใหม่ ขยะที่ขายได้ให้ขายเข้ากองทุนขยะหรือธนาคารขยะของชุมชน (3) ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ทุกหมู่บ้าน ร่วมกันประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เรื่องการดูแลทำความสะอาดบริเวณบ้าน การคัดแยกขยะ การลดใช้ถุงพลาสติกทุกสัปดาห์ (4) ให้ครัวเรือนและร้านค้าในชุมชนใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก (5) ให้แต่ละครัวเรือนในชุมชน ปฏิเสธการรับถุงพลาสติกจากรถพุ่มพวง ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ และร้านค้าอื่น ๆ (6) ให้โรงเรียนมีการดำเนินการของธนาคารขยะ และให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ และการลดขยะแก่เด็กนักเรียน และคนทั่วไปในชุมชน (7) ให้ อบต.พังโคน สนับสนุนป้าย “ห้ามทิ้งขยะ” ในพื้นที่สาธารณะ เช่น ข้างถนน แหล่งน้ำลำคลอง หากพบว่ามีคนฝ่าฝืนให้ชุมชนแจ้งเบาะแสดังกล่าว ผู้ใหญ่บ้าน หรือคณะกรรมการธรรมนูญตำบลในแต่ละหมู่บ้าน โดยผู้ฝ่าฝืนจะถูกปฏิเสธการเข้ากลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (8) ให้ อบต.พังโคน จัดหาภาชนะสำหรับใส่ขยะที่เป็นพิษหรือขยะอันตราย หมู่บ้านละ 1 ที่ และประสานหน่วยงานที่จัดเก็บขยะอันตราย เพื่อนำไปกำจัดด้วยวิธีการที่เหมาะสม ตลอดจนให้ อบต.พังโคน สนับสนุนการจัดตั้ง “ธนาคารขยะ” ภายในชุมชน และบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับว่าด้วยความสะอาดของชุมชน และให้ประชาชนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (Chattri, K., 2022)

การจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังโคน

จากนวัตกรรมจัดการขยะชุมชนของ อบต.พังโคน ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังโคน ดังนี้

1) ผู้นำในหมู่บ้านและประชาชน เกิดความตื่นตัว เห็นความสำคัญของมีส่วนร่วมในการจัดการขยะระดับครัวเรือนและชุมชน จากการที่ อบต.พังโคน ได้พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้าน และ อสม. โดยการประชุม อบรม การทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย การศึกษาดูงานการจัดการขยะใน 3 ชุมชนต้นแบบ ได้แก่ บ้านหนองวิไล เทศบาลตำบลเขมราฐ บ้านป่าติงงาม เทศบาลตำบลป่าสัก จังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลดกตอก จังหวัดตาก ทำให้แกนนำหมู่บ้านได้รับความรู้และแรงบันดาลใจ ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีคิดที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในตำบลพังโคน และกลับมาลงมือจัดการขยะในหมู่บ้านตนเอง โดยมีผู้นำชุมชนเป็นต้นแบบในการจัดการขยะ และนำพาคนในชุมชนร่วมกันลงมือปฏิบัติจนเกิดผลกระทบทางบวกอย่างเป็นรูปธรรม โดยนำร่องจากบ้านโนนขุมคำ ที่เป็นต้นแบบในการจัดการขยะชุมชน สร้างรายได้จากการคัดแยกขยะไปขาย และพัฒนาเป็นอาชีพรับซื้อของเก่าเกือบทั้งหมู่บ้าน และขยายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง

2) ผู้นำในหมู่บ้านและประชาชน จาก 3 หมู่บ้านได้รับความรู้ในการจัดการขยะอย่างลึกซึ้งมากขึ้น จากการมีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัยชุมชน ผลจากการวิจัย ทำให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจสถานการณ์ขยะในหมู่บ้านจากกิจกรรมการคัดแยกขยะ การเก็บข้อมูลปริมาณขยะต่อครัวเรือน ปริมาณขยะแต่ละประเภท ปัญหา ผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหานักวิจัยชุมชนและแกนนำหมู่บ้าน ได้รับความรู้และประสบการณ์จากปฏิบัติการจัดการขยะ การทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบการจัดการขยะ นำไปสู่การรณรงค์ ถ่ายทอดความรู้ไปยังชาวชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติการในครัวเรือนตนเอง ทั้งการคัดแยกขยะ การชั่งปริมาณขยะ การกำจัดขยะที่ถูกต้อง และการนำขยะไปใช้ประโยชน์ เช่น ทำน้ำหมักชีวภาพ ทำปุ๋ยหมัก คัดแยกขยะไปจำหน่าย

3) ชาวตำบลพังเคน เกิดความตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการขยะชุมชน ประเด็นขยะและสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดเป็นวาระของหมู่บ้านและ อบต.พังเคน ชาวบ้านมีความเสียสละสามัคคี ทุกครัวเรือนทำความสะอาดหน้าบ้านตนเองและคัดแยกขยะ และมีความพร้อมเพรียงกันทำความสะอาดหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ มีอุปนิสัยรักความสะอาด และทำความสะอาดหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัยของคนในชุมชน จากการเข้าร่วมโครงการของ อบต.พังเคน มาร่วม 20 ปี ในหลาย ๆ กิจกรรม เช่น Big Cleaning Day พังเคนสะอาดด้วยหลัก 3Rs เป็นต้น

4) ปริมาณขยะชุมชนลดลง จากการดำเนินการวิจัย และการดำเนินงานของ อบต.พังเคนที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายเกิดความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของขยะ มีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดการขยะได้อย่างถูกต้อง ทั้งการกำจัดและการคัดแยก การคัดแยกก่อให้เกิดการนำขยะไปใช้ประโยชน์ และเพิ่มมูลค่าของขยะ สามารถขายขยะได้ในราคาที่สูงขึ้น ตามแนวคิด “แยกไม่เป็นขยะ แต่เป็นประโยชน์ และสร้างรายได้” ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ชุมชนสะอาด น่าอยู่ น่าอาศัย เกิดภาคีเครือข่ายทั้งภายนอกและภายในตำบลร่วมกันขับเคลื่อนการจัดการขยะชุมชนอย่างยั่งยืน จากการประเมินของ อบต.พังเคน ส่งผลให้ตำบลพังเคนมีปริมาณขยะลดลงประมาณร้อยละ 80 ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด น่าอยู่ ผลงานด้านสิ่งแวดล้อมของ อบต.พังเคน มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ได้รับรางวัลองค์การบริหารส่วนตำบลจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อท้องถิ่นและชุมชน ระดับน่าอยู่ ปี 2565 จากกรมอนามัย และรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นด้านสิ่งแวดล้อม ประจำปี พ.ศ.2565 จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (Pangken Subdistrict Administrative Organization, 2022) ทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาขอศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

สรุปและอภิปรายผล

นวัตกรรมจัดการขยะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพังเคน อำเภอนาทาล จังหวัดอุบลราชธานี

การจัดการขยะของ อบต.พังเคน เป็นหนึ่งในภารกิจด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนานวัตกรรม เพื่อพยายามที่จะแก้ไขปัญหาขยะที่เพิ่มขึ้นผันแปรตามการพัฒนาเมืองและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะสร้างความตระหนัก สู่ปัญหาขยะล้นเมือง พ.ศ.2552-2556

ในปี 2552 จังหวัดอุบลราชธานีประสบปัญหาขยะล้นเมือง จังหวัดได้จัดทำโครงการอุปถัมภ์เมืองสะอาด ราชธานีอีสาน อบต.พังเคน จึงได้ดำเนินการตามนโยบายของจังหวัด ประกอบกับปัญหาการขาดงบประมาณของ อบต.พังเคน นายกฯ ที่เข้ามาบริหารงานสมัยแรกจึงริเริ่มนวัตกรรมกรอบแนวคิดการจัดการขยะชุมชนแบบ “ไม่มีบ่อ ไม่มีถัง ไม่มีรถ และไม่มีคนเก็บขยะ” จึงนำมาสู่การจัดการขยะชุมชน “พังเคนสะอาดบนฐานของการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม” และกำหนดจุดยืนการพัฒนาตำบลพังเคนให้มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับว่าเป็น Paradigm innovation เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับกรอบความคิด (Mental model) และกระบวนทัศน์ (Paradigm) ในการจัดการขยะตามหลัก 3Rs-พระราชรัฐ โดยนายกและบุคลากรของ อบต.พังเคน เป็นแกนนำสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะผ่านโครงการ “พังเคนสะอาด โดยหลัก 3Rs” กิจกรรม Big Cleaning Day ลงพื้นที่เก็บขยะและทำความสะอาดหมู่บ้าน สัปดาห์ละ 1 วัน หมุนเวียนไปจนครบทุกหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phothikul (2017) เรื่องการบริหารจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ใน 2 ด้านคือ 1) ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรีใช้แผนปฏิบัติการ “จังหวัดสะอาด” (พ.ศ. 2559-2560) โดยใช้หลักการ 3Rs หรือ 3ข คือ การใช้ซ้ำ ใช้ซ้ำและนำกลับมาใช้ใหม่เช่นเดียวกับ อบต.พังเคน และ 2) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน “พระราชรัฐ” ทั้งเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรีและ อบต.พังเคน ยึดหลักพระราชรัฐเป็นแนวทางในการบริหารจัดการขยะ และพบข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ว่า ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโอกาสในการเลือกวิธีกำจัดขยะที่เหมาะสมกับศักยภาพท้องถิ่น และ ควรส่งเสริมให้ท้องถิ่นออกเป็นข้อบัญญัติของเทศบาล หรือมาตรการการจัดการขยะมูลฝอยที่สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนและสังคม

ระยะผสานพลังชุมชน จัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม พ.ศ. 2557-2560

อบต.พังเคน ยังคงให้ความสำคัญกับการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะให้ถูกต้องตามหลักวิชาการอย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ ความภาคภูมิใจ และการยอมรับด้วยการส่งผลงานด้านการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมเข้าประกวด และขยายผลการจัดการขยะตามหลัก 3Rs-พระราชรัฐ ภายใต้โครงการ “พังเคนสะอาด โดยหลักการ 3 Rs” ให้ครอบคลุมทั้งตำบลพังเคน เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายจัดการขยะและให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดนวัตกรรมในองค์กร ประเภท Position innovation (Chanchai, 2010) ที่ อบต. พังเคน มุ่งนำเสนอภาพลักษณ์ของตำบลพังเคนให้มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความประทับใจแรกเมื่อผู้คนผ่านเข้ามาสู่ประตูเมืองนาตาล

ระยะพัฒนานวัตกรรม เพื่อพัฒนาสู่พังเคนสะอาดอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2561-2566)

อบต.พังเคน ได้พัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการ/วิธีการ/กลไก ที่ อบต.พังเคน ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะชุมชนกับภาคีเครือข่ายนอกพื้นที่ที่มีเป้าหมาย

การดำเนินงานคล้ายกัน โดยเข้าร่วมดำเนินการวิจัยกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวน 2 โครงการ คือ โครงการ “กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการหมู่บ้านน่าอยู่ ตำบลพังเคน” ปีงบประมาณ 2561 และโครงการ “การสร้างหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการขยะ 3 ขนาด” ในปี 2562 ใน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านขนาดใหญ่ บ้านนาเวียง หมู่บ้านขนาดกลาง บ้านด่านฮัง และหมู่บ้านขนาดเล็ก บ้านหนองหอย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Process innovation (Chanchai, 2010) สร้างการเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการการผลิต การทำงานและการส่งมอบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบ เป็นพี่เลี้ยงให้กับหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบทวีคูณให้ครอบคลุมทั้ง 19 หมู่บ้านในตำบลพังเคน และสอดคล้องกับบทความการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยของ Jensantikul (2023) ว่าในมุมมองการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น แม้อำนาจหน้าที่จะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 เช่นเดียวกัน แต่ผลที่ได้จากการดำเนินงานของแต่ละท้องถิ่นนั้น จะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ ซึ่งการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายในพื้นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ และเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีนโยบายที่ชัดเจน มีการประสานการดำเนินงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม 2) ภาครัฐ ต้องมีแผนงานและงบประมาณในการจัดกิจกรรมลดปริมาณขยะ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการคัดเลือกพื้นที่ต้นแบบในการดำเนินงานและสนับสนุนการเรียนรู้จากพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จ 3) ภาคประชาสังคม ต้องมีการสร้างกฎระเบียบขึ้นใช้ในพื้นที่ เพื่อสร้างความสามัคคี ความมีวินัย และปลูกจิตสำนึกสาธารณะ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมลดปริมาณขยะ และกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการคัดแยกขยะ โดยเฉพาะ “การจัดการขยะ Recycle” เพราะเป็นรายได้ของชุมชน ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนในการขายขยะได้ (Siamrath Online, 2024)

การจัดการขยะชุมชนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังเคน

จากนวัตกรรมการจัดการขยะของ อบต.พังเคน ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในตำบลพังเคน ดังนี้

1) ผู้นำในหมู่บ้านและประชาชน เกิดความตื่นตัว เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะระดับครัวเรือนและชุมชน จากการที่ อบต.พังเคน ได้พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้าน และ อสม. ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีคิดที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และกลับมาลงมือจัดการขยะในหมู่บ้านตนเอง โดยมีผู้นำชุมชนเป็นต้นแบบในการจัดการขยะ และนำพาคนในชุมชนร่วมกันลงมือปฏิบัติจนเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2) ผู้นำในหมู่บ้านและประชาชนได้รับความรู้ในการจัดการขยะอย่างลึกซึ้งมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัยชุมชน ได้ปฏิบัติการจัดการขยะ ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบการจัดการขยะ ผลจากการวิจัยทำให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจสถานการณ์ขยะในหมู่บ้าน นำไปสู่การณรงค์ ถ่ายทอดความรู้จากแกนนำหมู่บ้าน ไปยังชาวชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติในครัวเรือนตนเอง

3) ชาวชุมชน เกิดความตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการขยะชุมชน ประเด็นสิ่งแวดล้อมและขยะเป็นวาระของหมู่บ้านและ อบต.พังเคน ชาวบ้านมีความเสียสละ สามัคคี และมีความพร้อมเพรียงกันทำความสะอาดหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ จนเป็นนิสัยของคนในชุมชนมาร่วม 20 ปี

4) ปริมาณขยะชุมชนลดลง จากการดำเนินการวิจัย ส่งผลให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายเกิดความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของขยะ มีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดการขยะได้อย่างถูกต้อง ปริมาณขยะใน 3 หมู่บ้าน ลดลง ร้อยละ 80 ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ชุมชนสะอาด น่าอยู่ น่าอาศัย เกิดภาคีเครือข่ายทั้งภายนอกและภายในตำบลร่วมกันขับเคลื่อนการจัดการขยะชุมชนอย่างยั่งยืน

5) เกิดนวัตกรรมจัดการขยะชุมชนในการจัดการขยะชุมชนและพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดย อบต.พังเคน ได้มุ่งนำเสนอภาพลักษณ์ของตำบลพังเคนให้มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม (Position innovation) ด้วยการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับกรอบความคิด (Mental model) และกระบวนทัศน์ (Paradigm) ในการจัดการขยะ (Chanchai, 2010) ซึ่ง อบต.พังเคน ได้ริเริ่ม Paradigm innovation “การจัดการขยะโดยไม่มีบ่อขยะ ไม่มีถังรองรับขยะ ไม่มีรถเก็บขน และไม่มีจ้างคนเก็บขยะ” จัดทำแผนงานและโครงการสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย จากความมุ่งมั่นของชาวตำบลพังเคน และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ผู้แทนภาครัฐ ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนจากภาคประชาชน และผู้แทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. นำมาสู่การจัดทำธรรมนูญสุขภาพประชาชนตำบลพังเคน ฉบับที่ 1 พ.ศ.2562 เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2562 เพื่อสร้างกฎระเบียบขึ้นใช้ในพื้นที่ สร้างความมีวินัย ความสามัคคี และปลูกจิตสำนึกสาธารณะในการจัดการขยะชุมชนและดูแลสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ส่งผลให้ตำบลพังเคนมีปริมาณขยะลดลง ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด น่าอยู่ ผลงานด้านสิ่งแวดล้อมของ อบต.พังเคน มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ได้รับรางวัลทั้งระดับจังหวัดและประเทศ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า นวัตกรรมจัดการขยะชุมชนของ อบต.พังเคน ส่งผลกระทบทางตรงเชิงบวกต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของตำบลพังเคน ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้ อบต.พังเคน สามารถพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จึงต้องมีการพัฒนาการดำเนินงาน 3 ประการ ดังนี้

1) อบต.พังเคน ประสบความสำเร็จในการพัฒนานวัตกรรมจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วมตามหลัก 3Rs แล้วในเบื้องต้น ในระยะต่อไป อบต. พังเคนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเสริมสร้างต่อยอดองค์ความรู้การจัดการขยะชุมชนในรูปแบบใหม่ ๆ ที่หลากหลาย เน้นให้ชุมชนและบุคลากรได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นหรือภูมิภาคอื่นที่ประสบความสำเร็จในการจัดการขยะ การพัฒนานวัตกรรมหรือใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการขยะของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) อบต.พังเคน ควรรวบรวมองค์ความรู้การจัดการขยะชุมชน และจัดทำฐานข้อมูลขยะ เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลการดำเนินงานอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการและเชิงวิชาการ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการขยะชุมชน นวัตกรรมจัดการขยะ การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

3) หมู่บ้านในตำบลพังเคน มีพื้นฐานความรู้การจัดการขยะชุมชนจนเกิดนิสัยรักความสะอาดมาร่วม 20 ปี ซึ่งเป็นภูมิปัญญา การเรียนรู้ และประสบการณ์ที่สั่งสมมาด้วยตัวเอง โดยหมู่บ้านโนนชุมคำ และหมู่บ้านโนนแสวงไถ่เคยเป็นหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการจัดการขยะ สร้างอาชีพและรายได้

จากขยะ จนพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนค้าของเก่าในปัจจุบัน เพื่อยกระดับการจัดการขยะชุมชนให้มีประสิทธิภาพและแข่งขันได้มากขึ้น อบต.พังโคน ควรจัดทำโครงการต่อยอดเศรษฐกิจชุมชน ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ทางธุรกิจ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การแปรรูป การตลาดออนไลน์ และการรวมกลุ่ม เป็นต้น

References

- Chanchai, A. (2010). Innovation: Meaning, Types and Importance for Entrepreneurship (2010, October-December). *Business Administration Journal*, 33(128), 2010: 57-58. (in Thai)
- Chatri, K. (2022). Pangken Subdistrict Administrative Organization. Interview. (in Thai)
- Department of Local Administration Promotion. (2017). Community Solid Waste Management Action Plan. "Clean Province" for the year 2018. Retrieved from https://www.dla.go.th/upload/document/type2/2020/3/23329_4_1585129324009.pdf (in Thai)
- Department of Local Administration Promotion. (2018). *Community solid waste management action plan : "Clean Province" for the year 2018*. Bangkok: Ministry of Interior. (in Thai)
- Jensantikul, N. (2023). Solid Waste Management of Local Administrative Organizations in Thailand. *Environmental Journal*, 26(1), 1-7.
- Khamwan, P. (2022). Pangken Subdistrict Administrative Organization. Interview. (in Thai)
- Local Government Promotion Office, Ubon Ratchani Province. (2016). Waste Information of Local Administrative Organizations. Retrieved from [Ubonlocal.go.th/public/](http://ubonlocal.go.th/public/) (in Thai)
- Local Government Promotion Office, Ubon Ratchani Province. (2023) *Local information*. Retrieved from <http://www.ubonlocal.go.th/public/> (in Thai)
- Ministry of Natural Resources and Environment. (2016). *Action plan for "Thailand Without Waste" according to the "Pracharath" Approach for a period of 1 year (2016 - 2017)*. Office of Local Administration Promotion, Ubon Ratchathani Province. Retrieved from <http://www.ubonlocal.go.th/public/> (in Thai)
- National Innovation Agency. (2019). *Innovation for the future*. Bangkok: Ministry of Science and Technology. (in Thai)
- Pak Khok Team. (2024, March 20). The Role of Waste Management of Local Administrative Organizations that should not be Forgotten. *Siamrath Online*. Retrieved from <https://siamrath.co.th/n/469091> (in Thai)
- Phang Ken Subdistrict Administrative Organization. (2022). *Performance report, fiscal year 2022*. Retrieved from <http://www.phangken.go.th> (in Thai)
- Phitakthepsombat, P. (2005). *Surveying by sampling: theory and practice*. (3th edition). Bangkok: Faculty of Public Administration National Institute of Development Administration. (in Thai)
- Phothikul, A. (2017). *Community waste management of Saen Suk Municipality, Si Racha District, Chonburi Province*. Retrieved from <http://www.ipacific.ac.th/ojs302/index.php/hu/issue/view/7/vol611> (in Thai)

- Pollution Control Department. (2022). *Community solid waste management information system*. Ministry of Natural Resources and Environmental Development. Retrieved from <https://thaimsw.pcd.go.th/index.php> (in Thai)
- Promsit, S. (2019). *Waste Management Model and Appropriateness of Local Government Organization Areas*. (Doctoral dissertation). Northeastern University, Khon Khan, Thailand. (in Thai)
- Thai Government. (2023). *Community Solid Waste Management Award “Clean Province” at the national level for the year 2023*. Retrieved from <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/75213> (in Thai)
- Ubon Ratchathani Provincial Natural Resources and Environment Office. (2023). *Waste information of Ubon Ratchathani Province*. Retrieved from <https://www.mnre.go.th/attachment/iu/download.php?WP=qUlcNktmpQEgZaqCGWOghJstqTgcWat3pQqgAap3GQEgG2rDqYyc4Uux> (in Thai)

Guidelines for Resolving the Cross-Border Haze Problem in Chiang Rai Province through a Chiang Rai-Yunnan “Sister City” Cooperation Framework

Charinya Limprapuwattana

School of Sinology,
Mae Fah Luang University, Thailand

Pornpawis Lhapeerakul

School of Sinology,
Mae Fah Luang University, Thailand

Abstract

The haze issue in Chiang Rai Province has persisted for several years, exacerbated by both local and transboundary air pollution. Efforts under the ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution (AATHP) have proven insufficient in adequately addressing the problem. China, particularly Yunnan Province, has been recognized for its effective policies and measures to mitigate transboundary haze. This article aims to investigate China’s policies and strategies—specifically in Yunnan Province—for mitigating haze problems and to provide insights for resolving the transboundary haze issue in Chiang Rai Province. The study emphasizes the use of collaborative frameworks, facilitated through Sister City cooperation, to address haze issues by leveraging existing relationships and favorable geopolitical conditions. The research is conducted using documentary research methods, involving the collection and analysis of relevant documents to draw conclusions. The results indicate that the problem can be addressed through three approaches: 1) promoting knowledge exchange among public sectors and citizens, 2) strengthening Thai-Chinese cooperation to negotiate with Laos and Myanmar, and 3) establishing collaborative frameworks on specific issues, including the consideration of legally binding implementations.

Keywords

transboundary haze, sister city, Chiang Rai-Yunnan, local government

CORRESPONDING AUTHOR

Pornpawis Lhapeerakul, School of Sinology, Mae Fah Luang University, 333 Moo.1 Tasud, Muang Chiangrai District, Chiangrai 57100, Thailand Email: pornpawis.lha@mfu.ac.th

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

แนวทางในการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนของจังหวัดเชียงรายด้วยความร่วมมือ “เมืองพี่เมืองน้อง” เชียงราย-ยูนนาน

ชรินยา ลิ้มประภูรีวัฒนา
สำนักวิชาจีนวิทยา
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

พรวิชัย หล้าพิระกุล
สำนักวิชาจีนวิทยา
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทคัดย่อ

ปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีความรุนแรงติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ประกอบด้วยปัจจัยทั้งจากในพื้นที่ และปัจจัยของหมอกควันข้ามแดน ซึ่งการดำเนินงานและบริหารจัดการแก้ไขภายใต้กรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution: AATHP) นั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการแก้ไขปัญหา ประเทศจีนถือเป็นหนึ่งในประเทศที่สามารถดำเนินนโยบายและมาตรการการแก้ไขปัญหาหมอกควันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบทความนี้จึงเลือกที่ศึกษาจากประสบการณ์และความสำเร็จของจีนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาหมอกควัน โดยเฉพาะมณฑลยูนนาน ประเทศจีน เพื่อสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผ่านกรอบความร่วมมือ “เมืองพี่เมืองน้อง” เชียงราย-ยูนนาน ที่สามารถใช้ประโยชน์จากความร่วมมือที่มีอยู่เดิมและเงื่อนไขข้อได้เปรียบในเชิงภูมิรัฐศาสตร์อื่นๆ ซึ่งการดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยด้วยเอกสาร (Documentary Research) ค้นคว้าและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าการแก้ไขปัญหาสามารถเป็นไปได้ใน 3 แนวทาง คือ 1) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในภาครัฐและภาคประชาชน 2) ตรึงกำลังความร่วมมือไทยและจีนเพื่อใช้ต่อรองกับลาวและเมียนมา 3) จัดสร้างกรอบความร่วมมือในประเด็นเฉพาะ รวมถึงอาจพิจารณาการสร้างพันธะทางกฎหมายควบคู่การแก้ปัญหาด้วย

คำสำคัญ

หมอกควันข้ามแดน, เมืองพี่เมืองน้อง, เชียงราย-ยูนนาน, รัฐบาลท้องถิ่น

บทนำ

ปัญหาหมอกควันในปัจจุบันมีแนวโน้มความรุนแรงสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก่อเกิดผลกระทบต่อหลากหลายมิติ ไม่เพียงแต่ในเรื่องของสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แต่ยังรวมถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดการชะลอตัวด้วยข้อจำกัดการใช้ชีวิตกลางแจ้ง ส่งผลในทุกระดับตั้งแต่ส่วนภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจและการบริการ ไปจนถึงการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจในวงกว้างด้วยเช่นกัน ซึ่งภาคเหนือของประเทศไทยเป็นภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันอย่างหนักสถิติโดยสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ หรือ จิสด้า (GISTDA) ได้มีการรายงานถึงจุดความร้อนและดัชนีคุณภาพอากาศระดับต่ำกว่ามาตรฐานจำนวนมากในภาคเหนือของไทย จาก

การศึกษาในประเด็น “ข่าวโศกเลื่องลือ: การลงทุนข้ามพรมแดนและมลพิษทางอากาศข้ามพรมแดน” โดยองค์กรกรีนพีซ ประเทศไทย ชี้ว่าปัญหาหมอกควันข้ามแดนนี้มีศูนย์กลางการกำเนิดอยู่บริเวณพื้นที่อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง กล่าวคือ มีการกระจุกตัวอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนของไทย รัฐบาลของเมียนมาและภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นหลัก ซึ่งปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายไม่เพียงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเพียงเท่านั้น แต่ยังส่งผลเสียในเชิงลึกและมีผลกระทบที่ขยายวงกว้างไปจนถึงขอบเขตอื่นๆ อาทิเช่น สุขภาพของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ การคมนาคม และการท่องเที่ยว ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขหรือจัดการอย่างมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลในระยะยาวด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาโดย Namkam (2021) ระบุว่า ผลกระทบจากปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM2.5 ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เสียโอกาสจากนักท่องเที่ยวสูงถึง 476.27 ล้านบาทโดยประมาณ ตลอดจนส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาถัดไปลดลง เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความกังวลต่อสถานการณ์ปัญหาข้างต้น

การดำเนินงานแก้ไขปัญหามอกควันของประเทศจีน ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่มีกระบวนการวางแผนและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อ้างอิงตามประกาศของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประชาชนจีนเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการการป้องกันและจัดการปัญหามลพิษทางอากาศ (Action Plan for Prevention and Control of Air Pollution: 大气污染防治行动计划) รัฐบาลจีนตั้งเป้าหมายในการลดค่า PM2.5 ให้ได้ร้อยละ 10 ในแต่ละเมืองทั่วประเทศ ซึ่งเป้าหมายในภาพรวมคือการลดค่า PM2.5 ในพื้นที่ที่กำหนดให้อยู่ที่ร้อยละ 25 ภายในปี ค.ศ. 2017 โดยขอบเขตของมาตรการในส่วนการมุ่งเป้าที่ต้นตอของปัญหา ได้แก่ การควบคุมถ่านหินและสนับสนุนพลังงานทางเลือก การกำหนดมาตรฐานประสิทธิภาพของเชื้อเพลิงและการปล่อยมลพิษอย่างเคร่งครัด และในส่วนของบรรเทาปัญหา รัฐบาลกลางได้ส่งเสริมให้รัฐบาลท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการสร้างอากาศสะอาด ซึ่งมีการดำเนินนโยบายและบังคับใช้บทลงโทษตามมาตรการที่เข้มงวดควบคู่กัน นอกจากนี้ จีนยังให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในขอบเขตที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายภารกิจได้อย่างยั่งยืนและรอบด้าน ซึ่งทำให้การผลักดันเป้าหมายในภาพรวมของจีนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาวิเคราะห์และนำมาประยุกต์เพื่อแก้ไขปัญหามอกควันในบริบทที่แตกต่างแต่ยังคงมีความเกี่ยวข้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งในระดับพื้นที่ที่มีเขตแดนติดต่อกัน ระดับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ตลอดจนระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

อ้างอิงตามรายงานสรุปเชิงนโยบาย (Policy Brief) แนวทางการเตรียมความพร้อมและแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องของจังหวัดเชียงราย กับมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ด้านการค้า การลงทุน การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม การสร้างความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงการพัฒนา โดยจะจัดตั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการปกครองที่มีฐานะเทียบเท่ากัน ซึ่งการดำเนินงานภายใต้ความสัมพันธ์ข้างต้นจะมีพันธะผูกพันต่อกันในระยะยาว ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นในลักษณะสองฝ่าย (Bilateral Cooperation) ซึ่งจะมีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ความช่วยเหลือ รวมถึงประสบการณ์ของกันและกัน สร้างมิตรภาพต่อกันในระดับย่อยให้มีความเหนียวแน่นใกล้ชิด เป็นประโยชน์ในการพัฒนาในขอบเขตอื่น ๆ ต่อไป และสำหรับการแก้ไขปัญหามอกควันนี้ การร่วมมือดำเนินงานถือเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ทั้งในทางตรงทางอ้อม ซึ่งหาก

สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้แล้วนั้น ก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีความครอบคลุมด้วยเช่นกัน (Chiang Rai Provincial Government Center, 2022)

ตลอดระยะเวลาการดำเนินการความสัมพันธของทั้งฝ่ายจีนและไทยได้นำมาซึ่งการหารือเพื่อพัฒนากันในหลากหลายมิติอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้การหารือและดำเนินการความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องเชียงราย-ยูนนานยังคงมีขอบเขตที่กำหนดไว้ในด้านความสัมพันธ์และการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรมเพียงเท่านั้น ทว่าการหยิบยกประเด็นปัญหาหมอกควันข้ามแดน หรือภารกิจเชิงสิ่งแวดล้อมนั้นยังไม่มี การหารือและดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม แต่การดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องยังคงมีบทบาทสำคัญในแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนสัมฤทธิ์ผลได้ด้วยหลากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นความคล่องตัวหรือความใกล้ชิดที่เกิดขึ้นในการหารือด้วยความร่วมมือระหว่างเมืองกับเมือง การใช้ประโยชน์จากความร่วมมือที่มีอยู่เดิม ประกอบกับข้อได้เปรียบทางภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิเศรษฐศาสตร์ที่จะช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองในการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาในลาวและเมียนมา เจื่อนไขข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความความเป็นไปได้ในสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพผ่านการร่วมมือ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้การพัฒนาสามารถต่อยอดไปในมิติและขอบเขตอื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ศึกษาปัญหา กระบวนการจัดการปัญหาหมอกควันของมณฑลยูนนาน ประเทศจีน และจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย
- 2) ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหามอกควันในจังหวัดเชียงรายโดยใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศ “เมืองพี่เมืองน้อง” เชียงราย-ยูนนานเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดน

การทบทวนวรรณกรรม

ในปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญปัญหาสิ่งแวดล้อมในหลากหลายมิติ ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมนับเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ไม่เพียงส่งผลกระทบในการดำรงชีวิตและระบบนิเวศ แต่ยังก่อเกิดปัญหาในเชิงเศรษฐกิจที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น เช่นเดียวกันกับหมอกควันข้ามแดนที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้ความรุนแรงของปัญหาลดลงหรือกำจัดสาเหตุของปัญหาได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากหมอกควันที่เกิดขึ้นมีหลากหลายที่มา แต่โดยมากแล้วเกิดจากการดำเนินกิจกรรมโดยมนุษย์เพื่อการดำรงชีวิตหรือดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น ควันที่เกิดจากการสันดาปของยานพาหนะ ควันที่เกิดจากการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ควันที่เกิดจากการดำรงชีวิตในครัวเรือนที่สะสมรวมตัวกันในพื้นที่หนึ่ง หรือแม้กระทั่งควันที่เกิดขึ้นจากการทำการเกษตร เป็นต้น จากตัวอย่างที่มาของหมอกควันข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ยากต่อการหลีกเลี่ยงทั้งสิ้น เมื่อสภาพปัญหาการสะสมมาอย่างยาวนานจึงเกิดผลกระทบและกลายเป็นปัญหาสภาพแวดล้อมที่ทั่วโลกกำลังเผชิญหน้าร่วมกันในปัจจุบัน

ขณะเดียวกัน แต่ละภาคส่วนมีการรับมือต่อการอุบัติขึ้นของปัญหามอกควันข้ามแดนที่แตกต่างกันไปอย่างเหมาะสมตามบริบทและแวดล้อม สำหรับการรับมือกับปัญหาข้างต้นของประเทศจีน Wei, Gu และ Liu (2022) ระบุว่าจีนมีการดำเนินนโยบายในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและมาตรการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวที่มีคุณภาพสูงเป็นสำคัญ และให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่ได้จากการ

ทำงานขององค์กรท้องถิ่น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการควบคุมปัญหาหมอกควันส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว โครงสร้างอุตสาหกรรมภายในเศรษฐกิจสีเขียว และเทคโนโลยีเชิงนวัตกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยในการประชุมสภาประชาชนแห่งชาติของจีนครั้งที่ 19 ประธานาธิบดีสี จิ้นผิงได้มีการเน้นย้ำถึงการยึดแนวคิดอารยธรรมแห่งนิเวศน์ซึ่งมีองค์ประกอบของการพัฒนาสีเขียวในการช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาในยุคใหม่ที่มีคุณภาพสูง รวมถึงเพื่อเป็นแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม

การควบคุมหมอกควันยังถือเป็นมาตรการที่สำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ซึ่งการจัดการปัญหาหมอกควันเป็นหนึ่งในปัญหาที่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะเมื่อจีนเข้าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในยุคใหม่ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันถือเป็นอีกหนึ่งทิศทางที่สำคัญ อีกทั้งการดำเนินงานในท้องถิ่นที่มีการกระจายอำนาจจะช่วยให้หน่วยงานในพื้นที่นั้นมีอิสระในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ ภายใต้งานชิ้นการทำงานข้างต้น หน่วยงานท้องถิ่นจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมในการผลักดันเพื่อแก้ไขปัญหาหมอกควันและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวที่มีคุณภาพสูง

ในมิติของการจัดการปัญหาหมอกควันข้ามแดน Kumtrai (2018) ระบุว่า การแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องจัดการด้วยกฎหมายสิ่งแวดล้อมในระดับย่อยที่มีลักษณะบังคับเชิงพื้นที่ ซึ่งจะมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมต่อบริบทเชิงพื้นที่ที่ร่วมด้วย โดยแนวคิดสำคัญของปัญหาข้างต้นนี้ คือ การแพร่กระจายที่ส่งผลกระทบในพื้นที่อื่นๆ ได้โดยง่ายและไม่จำกัดบริเวณ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการรับมือกับปัญหาข้างต้นด้วยข้อตกลงระหว่างประเทศในรูปแบบของอนุสัญญาในการจัดการกับปัญหามลพิษทางอากาศข้ามแดน คือ อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยมลพิษทางอากาศข้ามพรมแดน ระยะไกล ค.ศ. 1979 (The Geneva Convention on Long-range Transboundary Air Pollution) แต่การบังคับใช้ในกลุ่มสมาชิกประเทศสหภาพยุโรปเป็นสำคัญนี้มีได้เป็นผลให้ประเทศนอกภาคอื่นๆ มีการปฏิบัติตามข้อตกลงข้างต้นอย่างเคร่งครัดเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอนุสัญญาข้างต้นสร้างขึ้นในบริบทและปัจจัยแวดล้อมของสมาชิกประเทศสหภาพยุโรป การบังคับใช้กับประเทศอื่นๆ จึงไม่เกิดประสิทธิผล

สืบเนื่องจากข้อจำกัดข้างต้น เมื่อพิจารณาจากการศึกษาโดย Fongissara (2021) ในเวลาถัดมา กรณีที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1997 อินโดนีเซียเกิดไฟป่าที่สร้างความเสียหายครั้งใหญ่ มีการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุโดยกระทรวงสิ่งแวดล้อมและป่าไม้ของอินโดนีเซียที่ระบุว่า อุปสรรคต่อการรับมือปัญหาไฟป่าในประเทศคือการขาดการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค เหตุการณ์นี้นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อตกลงว่าด้วยมลพิษข้ามแดนอาเซียนในปี ค.ศ. 2002 (2002 ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution) แต่ปัญหาในรูปแบบดังที่กล่าวมาก็ยังมิได้รับการแก้ไข ซ้ำยังเกิดขึ้นเช่นเดิมในเวลาต่อมา และเมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาที่มีความใกล้เคียงกัน คือ ปัญหาหมอกควันในบริเวณภาคเหนือตอนบนของไทย ในการศึกษาเดียวกันนี้พบว่า ประเทศลาวและเมียนมามีได้มีการบรรลุข้อตกลงที่จัดตั้งขึ้นในข้างต้น ทว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ดำเนินงานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการทำงานในส่วนนี้มีผลลัพธ์อยู่ในระยะบรรเทาและลดความรุนแรงของปัญหา มิได้เป็นการแก้ไขที่สาเหตุ เนื่องจากความตกลงระหว่างประเทศนั้นอยู่ภายใต้ความร่วมมือ การประสานงาน และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศเพียงเท่านั้น จึงไม่สามารถสร้างผลบังคับในลักษณะกฎหมายเพื่อจัดการแก้ไขแต่อย่างใด

ด้วยเงื่อนไขที่ไม่สามารถก่อเกิดกฎหมายระหว่างประเทศที่จะใช้เป็นข้อบังคับและมีบทลงโทษ เช่นนี้ มีปัจจัยสำคัญที่เป็นข้อจำกัด คือ การเมืองระหว่างประเทศ อันมีข้อกำหนดที่ให้ความสำคัญในการ ยึดมั่นอำนาจอธิปไตยของทุกฝ่ายและการไม่แทรกแซงกิจการภายใน ดังจะเห็นได้จากการพิจารณาหลักการ ป้องกันปัญหาที่มีการระบุเอาไว้ในข้อตกลงอาเซียนซึ่งประสบปัญหาการขาดสภาพบังคับ หากจะทำให้ การควบคุมและแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีความเป็นไปได้ จำเป็นต้องยึดหลักการเดียวกัน คือ การกำหนด ข้อบังคับให้เป็นกฎหมายภายในประเทศนั้น และบังคับใช้โดยหน่วยงานที่มีอำนาจในทุกระดับ ทั้งนี้ ปัจจัยร่วมในกรณีข้างต้น คือ รัฐบกพร่องด้วยความตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหา ดังนั้น ประเด็นสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง คือ การดำเนินการของรัฐและท้องถิ่นที่สัมพันธ์ กัน กล่าวคือ การดำเนินการในระดับท้องถิ่นภายในจะทำหน้าที่เสมือนกลไกควบคุมพฤติกรรมและการก่อ มลภาวะภายในประเทศ ที่จะมีส่วนต่อการควบคุมมลภาวะในระดับภูมิภาคด้วยในเวลาเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการใช้ข้อตกลงหรือความร่วมมืออาจมีความท้าทายด้วยปัจจัยความแตกต่าง ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละประเทศสมาชิก แต่ลักษณะข้างต้นนี้ก็มีส่วนสำคัญที่ใช้ให้เห็น ว่าการประสานงานหรือเน้นย้ำการบังคับใช้มาตรการต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นนั้นมีแนวโน้มที่ชัดเจนและมี ประสิทธิภาพกว่า เมื่อองค์กรระดับท้องถิ่นสามารถหารือกันในแต่ละฝ่ายด้วยรูปแบบทวิภาคีแล้ว ก็จะมี ส่วนสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมได้ด้วย อีกทั้งจะช่วยลดข้อจำกัดของคู่ตกลงความร่วมมือ สร้างบรรทัดฐานการทำข้อตกลงระหว่างกันในบริบทใกล้เคียงและสอดคล้องต่อการนำไปปฏิบัติของแต่ละ ฝ่ายได้ดียิ่งขึ้น

ในการประยุกต์ใช้ความร่วมมือนี้ สามารถใช้แนวคิดการทูตเพื่อนบ้านที่ดีเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ การดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้ยิ่งขึ้น ในการศึกษาของ Tsai, Hung, และ Tai (2011) ได้ระบุว่า ภายหลังช่วงสงครามเย็น จีนมิได้คำนึงถึงความสำคัญของสันติภาพและความมั่นคงในฐานะปัจจัยที่ช่วย ให้เกิดการพัฒนามีเสถียรภาพเท่านั้น แต่ยังมองว่าปัจจัยข้างต้นนี้มีความสำคัญในการบูรณาการ และเชื่อมโยงจีนเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการเมืองระดับนานาชาติด้วยเช่นกัน ในเวลานั้น จีนหวั่น ยนโยบายวิสัยทัศน์การอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองและใช้เป็นแนวทางในการรับมือกับทฤษฎีสมคบคิดเรื่อง ภัยคุกคามจากจีน โดยมีการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบภายใต้นโยบายเพื่อนบ้านที่ ดี เพื่อสร้างพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ รวมถึงจัดตั้งความสัมพันธ์และความร่วมมือทั้งในระดับ ทวิภาคีและพหุภาคีกับประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งต่อความร่วมมือ ที่จีนมีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การดำเนินการใช้เครื่องมือนโยบายการต่างประเทศในรูปแบบ ใหม่ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างสันติภาพ ความมั่นคง ความร่วมมือ และความรุ่งเรือง โดยแสดงถึง เจตนารมณ์ของจีนในการสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาคควบคู่กับการดำเนินนโยบายวิสัยทัศน์ในการอยู่ ร่วมกันอย่างปรองดอง รวมถึงเน้นย้ำในจุดยืนที่สนับสนุนการเจรจาระดับพหุภาคีด้วย

การดำเนินนโยบายการทูตเพื่อนบ้านที่ดีแสดงให้เห็นถึงความต้องการและความพยายามของจีน ในการสร้างความสัมพันธ์และรักษาความมั่นคงในระดับต่าง ๆ รวมถึงใช้เป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือและการเจรจา อย่างไรก็ดี เมื่อจีนและมิตรประเทศทั้งหลายมีความ พร้อมและตกลงในการจัดตั้งความสัมพันธ์แล้ว การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกันนั้นก็ ถือเป็นภารกิจที่จำเป็นจะต้องร่วมมือกันต่อไปเพื่อบรรลุเป้าหมายความสัมพันธ์แบบความร่วมมือ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การนำแนวคิดและหลักการนโยบายจีนมาวิเคราะห์ในบริบทการสร้างแนว ทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้นี้จึงแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้และศักยภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ได้

และหากพิจารณาถึงการดำเนินงานด้วยกลไกความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้อง ในการศึกษาของ Cremer, Bruin และ Dupuis (2001) ระบุว่า เนื่องจากในเชิงการวิเคราะห์ข้อมูล การแบ่งขอบเขตของเมืองและชนบทอย่างชัดเจนได้เสื่อมลง ในทางกลับกันนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงการมีบทบาทสำคัญของท้องถิ่นที่จะเชื่อมโยงกับประชาคมโลกอย่างลึกซึ้ง โดยความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องเป็นแนวคิดที่มีการริเริ่มมาจากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความสัมพันธ์ การจัดตั้งความสัมพันธ์ข้างต้นจึงเกิดขึ้นจากการจับคู่ความร่วมมือด้วยหน่วยการปกครองที่มีลักษณะบางอย่างคล้ายคลึงกัน ขณะเดียวกันเมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้อง เจตนารมณ์ของประธานาธิบดี ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower) ผู้นำเสนอแนวคิดเมืองพี่เมืองน้อง คือการทำให้บุคคลและองค์กรในทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการดำเนินการทูตภาคประชาชน เพื่อเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ส่งผลเชิงบวกต่อความสัมพันธ์ในระดับมณฑลและรัฐ ลดโอกาสการเกิดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงการเพิ่มความเข้าใจอันดีต่อกันในระดับนานาชาติเพื่อส่งเสริมสันติภาพโลกด้วยการหารือกันในระดับนานาชาติ และการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลที่นำไปสู่การสานสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับเมือง

ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องยังมีการระบุถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ที่จะก่อตัวขึ้นบนพื้นฐานที่เหมาะสมกับความต้องการและทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมี การดำเนินกิจกรรมอื่นๆ อาจเกิดขึ้นได้ตามสมควร ในประการสุดท้ายนี้ สิ่งที่สำคัญคือเป็นการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์และผลประโยชน์อย่างแท้จริง สำหรับการดำเนินความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องคือการร่วมกันบรรลุเป้าหมายการพัฒนาด้านวัฒนธรรม การเมือง สังคม และเศรษฐกิจให้มีความสมดุล ยืนหยัดการสร้างผลลัพธ์ในกรอบความร่วมมือสามารถเป็นไปได้จริง นอกจากนี้ยังมีการระบุถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรม คือ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมของกันและกันระหว่างคู่ความร่วมมือ เมืองพี่เมืองน้องจะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมในระดับประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ควบคู่ไปกับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจทางวัฒนธรรมในระยะยาว สร้างแวดล้อมเชิงบวกที่จะช่วยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในเชิงเศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยว และการลงทุน

Liu และ Hu (2018) ระบุว่า ความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องในประเทศจีนที่มีการจัดตั้งขึ้นไม่เพียงทำให้องค์กรท้องถิ่นมีนโยบายและการบริหารสมัยใหม่มีความเป็นสากล แต่ยังเป็นการสร้างช่องทางการเชื่อมโยงองค์การปกครองท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ เข้าหากันด้วย ทั้งนี้ การศึกษาจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องในประเทศจีนนั้นมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งในช่วงปี ค.ศ. 1970-1980 ที่ภาพรวมนโยบายระหว่างประเทศของจีนมีการพัฒนาครั้งใหญ่ ความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องมีการนำมาใช้เพื่อสร้างจุดยืนทางการเมืองในการแสดงความเป็นมิตรกับนานาชาติ ในเวลานั้นความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องมีการขับเคลื่อนเพื่อเป็นกลยุทธ์ที่ส่งเสริมภาพลักษณ์จีนที่มีความทันสมัย สร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) ส่งเสริมการค้าและธุรกิจนานาชาติ ทั้งหมดข้างต้นล้วนถือเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดสำหรับรัฐบาลจีนในเวลานั้น แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องในประเทศจีนนั้นไม่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นด้วยมิติของรัฐบาลท้องถิ่นเพียงเท่านั้น แต่ยังมีกรอบหารือร่วมกันในขอบเขตความรับผิดชอบของภาคส่วนทางการเมืองและเศรษฐกิจในหลายระดับ รวมถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์และบริบททางสังคมด้วย

เนื่องจากความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องเป็นการดำเนินกิจกรรมการทูตภายใต้การฟื้นฟูความสัมพันธ์หลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การร่วมเป็นส่วนหนึ่งของจีนในการดำเนินการข้างต้นนี้จึงเป็นไปเพื่อสันติภาพของนานาชาติและการประนีประนอมกันในทุกฝ่าย แม้ในช่วงแรกปัจจัยทางการเมืองที่จีนเป็นคอมมิวนิสต์และเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตทั้งสองประการนี้จะส่งผลแนวโน้มของความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องในประเทศจีนอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ดีนัก แต่ภายหลังที่สหรัฐอเมริกาได้สานสัมพันธ์กับจีนอีกครั้ง การจัดตั้งความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องในประเทศจีนกับกลุ่มประเทศฝ่ายพันธมิตรก็มีทิศทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รวมถึงมีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในช่วงหลังภาวะสงครามและการสร้างความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างดี

เงื่อนไขในการจัดตั้งความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องในประเทศจีนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่จีนยังคงมีหลักการในการเลือกสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมมาโดยตลอด ซึ่งอาจมีการพิจารณาแตกต่างกันไปตามภูมิภาคของคู่ความตกลง โดยมากมักมีการจับคู่เมืองด้วยเงื่อนไขความใกล้เคียงในปัจจัยที่หลากหลาย ได้แก่ ความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเมือง ลักษณะเฉพาะ สภาพปัญหา และภูมิศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ การศึกษาที่เกี่ยวข้องยังพบว่าความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องที่จัดตั้งโดยจีนจะสร้างขึ้นด้วยการปฏิบัติทางการเมืองที่มีความทันสมัย และจะมีอิทธิพลของความเชื่อมโยงเชิงภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเป็นองค์ประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งความสัมพันธ์โดยมากมักเป็นการหารือในกลุ่มองค์กรหลากหลายระดับร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ความสัมพันธ์ที่จัดตั้งขึ้นถูกขัดเกลามาผ่านบริบทและแวดล้อมที่เหมาะสม และเนื่องจากจีนกำลังดำเนินนโยบายการกระจายอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นช่องว่างขนาดใหญ่ที่เป็นความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะเมืองที่มีระดับการบริหารแตกต่างกันออกไปอาจทำให้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งความร่วมมือที่ระบุไว้ในกรณีก่อนหน้ามีความหลากหลายยิ่งขึ้น อาจมีผลต่อการตอบรับหรือปฏิเสธข้อตกลงที่ซับซ้อนตามเงื่อนไขดังกล่าวมา ทั้งนี้ อีกนัยหนึ่งในการกระจายอำนาจของประเทศจีน คือการที่องค์กรการปกครองท้องถิ่นจะมีความอิสระในการบริหารงานและแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

Mahyuni and Syahrin (2021) ในการศึกษาการใช้แบบจำลองความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมพื้นที่ชุ่มน้ำบนจาร์มาซิน ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีการใช้แบบจำลองความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องที่ดำเนินการในรูปแบบจากล่างสู่บน คือ องค์การบริหารระดับท้องถิ่นไปยังรัฐบาลระดับกลางและระดับสูง ซึ่งการดำเนินงานนี้จำเป็นต้องมีการหารือร่วมกันในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างการตัดสินใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมร่วมกัน และให้คำมั่นสัญญาร่วมกันที่จะดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้น เพื่อที่จะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมและดำเนินงานภายใต้เงื่อนไขการบูรณาการความร่วมมือ ความยั่งยืน และการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในการจัดการสภาพแวดล้อมในพื้นที่ การทำงานในภาพรวมจึงจะต้องอาศัยเวลาและความพยายามในการทำงานเป็นอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้น การลงมือที่เป็นรูปธรรมถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินการสามารถสำเร็จได้ และเนื่องจากแบบจำลองความร่วมมือข้างต้นนั้นอยู่บนพื้นฐานการเชื่อมโยงรัฐและประชาชน การทำงานจึงจะต้องมีการประสานงานระหว่างองค์การบริหารในท้องถิ่น (เทศบาล) และผู้อาศัยเข้าด้วยกัน โดยองค์การบริหารในท้องถิ่นจะมีส่วนรับผิดชอบในการติดตามการดำเนินการเชิงโครงสร้างและช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินการแก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนานั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น องค์การบริหารในท้องถิ่นสามารถพิจารณาเพื่อมีส่วนร่วมในการสนับสนุน

ทรัพยากรบุคคลและต้นทุนการดำเนินการในฐานะหน่วยงานรัฐ รวมถึงการประสานงานเพื่อหาอาสาสมัครและองค์กรนอกภาครัฐ (NGOs) เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากข้อมูลทั้งหมดในช่วงต้นแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศโดยปัจจัยต่าง ๆ ภายใต้งานร่วมมือในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความเป็นไปได้ในการประสานงานและดำเนินงาน ในขณะเดียวกันที่จีนได้เล็งเห็นความสำคัญและให้ความสนใจกับการแก้ไขมลพิษทางอากาศอย่างจริงจัง รวมถึงยึดถือแนวคิดการทูตเพื่อนบ้านที่ดีในการดำเนินความสัมพันธ์กับมิตรประเทศ เงื่อนไขช่วงต้นแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของจีนที่จะให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการพัฒนาและแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาเรื่องมลพิษทางอากาศในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ที่จะต้องอาศัยการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับท้องถิ่นและระหว่างประเทศ โดยการศึกษานี้จะเชื่อมโยงนโยบายของจังหวัดเชียงรายและมณฑลยูนนาน และนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้บนพื้นฐานของกรอบความร่วมมือที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เกิดการพัฒนาในเชิงความร่วมมือในขอบเขตใหม่ รวมถึงร่วมกันบรรลุเป้าหมายและประโยชน์ร่วมกันต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเริ่มด้วยการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย คือ ปัญหาหมอกควันข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นจากการเผาในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมในทุก ๆ ปี เนื่องจากจังหวัดเชียงรายของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีบริเวณติดกับพื้นที่ที่มีการเผาในประเทศลาวและเมียนมา ทำให้ได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันข้ามแดนโดยตรง การใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ที่ไทยมีต่อจีน รวมถึงความร่วมมือในระดับเมืองเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสภาพปัญหาก็จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและความคล่องตัวยิ่งขึ้น ซึ่งในเวลาก่อนหน้า พื้นที่ประเทศอาเซียนได้มีการดำเนินการกรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution: AATHP) แล้ว แต่การดำเนินการด้วยความร่วมมือข้างต้นยังไม่ได้รับความสนใจในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังเท่าที่ควร ดังนั้น การพึ่งพาจีนในฐานะมหาอำนาจและประเทศนอกกลุ่มสมาชิกอาเซียนที่มีอำนาจจึงเป็นหนึ่งในแนวทางที่จะช่วยผลักดันการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับพื้นที่และระดับระหว่างประเทศต่อไปได้อย่างยั่งยืน

โดยการศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการดำเนินการศึกษาผ่านการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารบทความวิจัย บทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกาศจากทางการของประเทศไทยและจีน ตลอดจนแหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ โดยมีขอบเขตระยะเวลาการศึกษารวมทั้งหมดประมาณ 9 เดือน นับตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 2023 ประกอบด้วยขั้นตอนการนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ตามขอบเขตของการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นลำดับแรก ได้แก่ ปัญหา กระบวนการจัดการปัญหาหมอกควันมณฑลยูนนานประเทศจีน และจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย จากนั้นจึงเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหมอกควันในจังหวัดเชียงรายโดยใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศ “เมืองพี่เมืองน้อง” เชียงราย-ยูนนานเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนในลำดับถัดมา จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมานำเสนอในรูปแบบของการพรรณานิวเคราะห์ (Descriptive Analysis) และสรุปอภิปรายผล

ผลการวิจัย

สถานการณ์และการดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหามอกควันของมณฑลยูนนาน

ตามการรายงานโดยรัฐบาลท้องถิ่นของมณฑลยูนนานในปี ค.ศ. 2022 การสานต่อและตอบสนองนโยบายชาติผ่านการดำเนินงานในระดับท้องถิ่นของมณฑลยูนนาน เมืองคุนหมิงได้มีการประกาศใช้บทบัญญัติการควบคุมและป้องกันมลพิษทางอากาศของเมืองคุนหมิง ตามด้วยการแก้ไขเนื้อหาเรื่องความรับผิดชอบในการจัดการควบคุมและกำกับดูแลของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในแผนฉุกเฉินเพื่อรับมือปัญหามลพิษฝุ่นของเมืองคุนหมิง และแผนฉุกเฉินเพื่อรับมือปัญหามลพิษทางอากาศระดับรุนแรง โดยให้การส่งเสริมการแบ่งปันข้อมูลและการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน รวมศูนย์หน่วยงานในการออกคำสั่งและควบคุมไว้ด้วยกัน ดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหามอกควันอย่างเคร่งครัดในช่วงฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน พัฒนาการควบคุมและป้องกันรายวันในช่วงเวลาที่สำคัญ และดำเนินแผนฉุกเฉินอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นที่การควบคุมการปล่อยมลพิษของภาคอุตสาหกรรม โรงงานผลิตไฟฟ้าจากพลังงานความร้อน และภาคธุรกิจ (People's Government of Yunnan Province, 2021)

นับตั้งแต่การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีน ครั้งที่ 18 ในปี ค.ศ. 2012 จีนมุ่งเน้นการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างอารยธรรมทางนิเวศวิทยา (Ecological Civilization: 生态文明) ตามแนวทางของประธานาธิบดีสี จิ้นผิงอย่างจริงจัง รัฐบาลท้องถิ่นมณฑลยูนนานมีการสานต่อนโยบายและให้ความสำคัญในการสงครามต่อต้านมลพิษ ในขอบเขตของการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและการต่อสู้เพื่อท้องฟ้าสีครามนี้ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่รัฐบาลมณฑลยูนนานให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ซึ่งรัฐบาลมณฑลยูนนานยังได้ดำเนินการแก้ไขปัญหามอกควันในหลากหลายแนวทาง ทั้งการควบคุมการเผาในภาคเกษตรกรรม การปล่อยควันพิษและสารระเหยจากภาคอุตสาหกรรม การเร่งมือปรับปรุงการปล่อยก๊าซให้มีระดับต่ำในการผลิตเหล็กกล้า ปูนซีเมนต์ และฟืน ฯลฯ นอกจากนี้ สำนักงานสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาเมืองคุนหมิงยังมีการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ คือ หน่วยกำกับดูแลกวดขันกฎหมายการควบคุมมลพิษฝุ่นของเขตก่อสร้างในเวลากลางคืน ซึ่งทำงานร่วมกับเทศบาลเมืองคุนหมิงในการป้องกันและควบคุมมลพิษฝุ่นในเขตก่อสร้าง เพื่อให้การดำเนินนโยบายมีความสอดคล้องกัน มีประสิทธิภาพ และดำเนินไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ในทุกขอบเขต อีกปัจจัยที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลและหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหามอกควันระดับท้องถิ่นของมณฑลยูนนานได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหภายในพื้นที่อย่างจริงจังเด็ดขาดตลอดกระบวนการ ทั้งการดำเนินนโยบายและมาตรการ การควบคุมกำกับดูแล การตรวจตรา และการไต่สวนเมื่อพบการละเมิด รวมถึงยังมีการประยุกต์ใช้แนวทางในด้านวิทยาศาสตร์ การวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการดำเนินงานร่วมด้วย

จากรายงานของรัฐบาลท้องถิ่นของมณฑลยูนนาน ในปี ค.ศ. 2021 การดำเนินงานของรัฐบาลมณฑลยูนนานได้บรรลุเป้าหมายแล้วในเบื้องต้น กล่าวคือ มีดัชนีชี้วัดคุณภาพอากาศที่สูงถึงร้อยละ 98.63 และดัชนีข้างต้นนี้ยังมีตัวเลขในภาพรวมสูงยิ่งขึ้นถึงร้อยละ 99.7 ของปี ค.ศ. 2022 โดยความมุ่งมั่นพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาล่าช้านี้จะยังคงดำเนินต่อไปในอนาคต ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลมณฑลยูนนานมีการตั้งเป้าที่จะรักษาจำนวนวันที่มีอากาศอยู่ในระดับคุณภาพดีให้ได้มากกว่าร้อยละ 98 ภายในปีค.ศ. 2025 (People's Government of Yunnan Province, 2021)

ปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายของไทย

ปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายของไทย สามารถจำแนกแหล่งที่มาของปัญหาได้ 2 ปัจจัย ประการแรก คือ หมอกควันจากไฟป่า ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ และประการที่สอง คือ หมอกควันที่เกิดจากการเผาซากไร่หลายล้านไร่ในอุตสาหกรรมการเกษตรข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศเพื่อนบ้าน (Sretwilai, 2021)

สถานการณ์ปัญหาหมอกควันพื้นที่จังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน

ตามการรายงานของ Green News เมื่อวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 2023 ได้มีการอ้างอิงถึงข้อมูลของศูนย์แก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศมีการรายงานดัชนีคุณภาพอากาศ (AQI) ในพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย วัดได้ที่ 343 ไม่โครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ซึ่งนอกจากพบว่าไฟป่าหลายพื้นที่ที่จังหวัดเชียงราย พร้อมกันนี้ นายบุญส่ง ตินารี นายอำเภอเทิง ได้สรุปข้อมูลจุดความร้อน จากสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA) ซึ่งนอกจากปรากฏจุดร้อนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายแล้ว ยังมีพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวร่วมด้วย

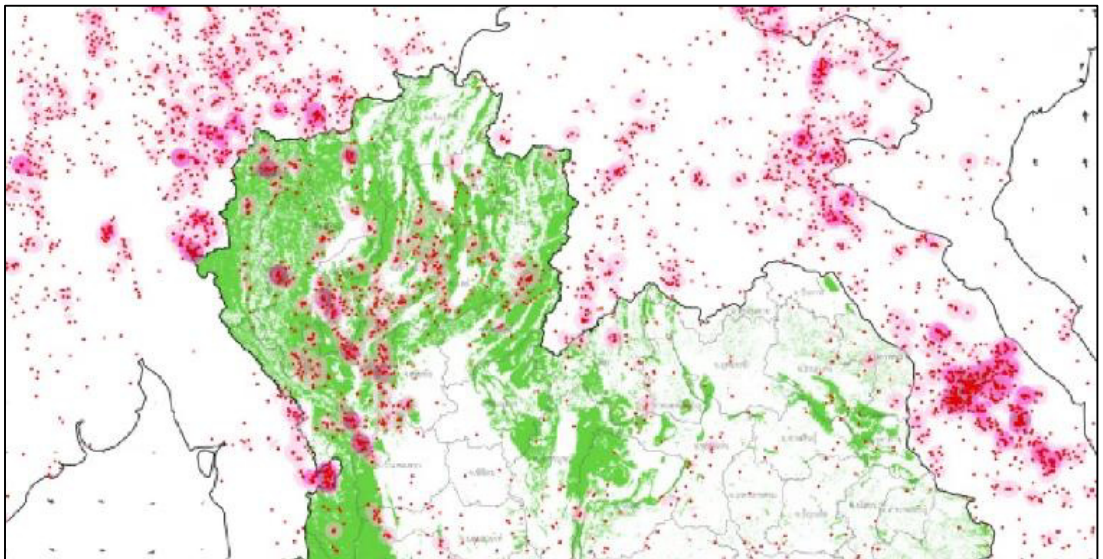

Figure 1. Map Showing Hotspots in Northern Thailand and Neighboring Countries in Early 2023

Source: Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (GSTDA)

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA) (2023) ได้รายงานพื้นที่จุดความร้อน มีข้อมูลการวัดผลจากดาวเทียมซูโอมิ เอ็นพีพี (Suomi NPP) ได้แก่ ในประเทศลาวมี 6,679 จุด และในประเทศเมียนมามี 5,324 จุด การรายงานเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่รัฐไทยไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยตรง หากแต่ยังมีปัจจัยภายนอกอย่างประเทศเพื่อนบ้าน คือ ลาวและเมียนมา เข้ามาเกี่ยวข้อง นำมาซึ่งข้อจำกัดการดำเนินงานในหลากหลายปัจจัย อาทิเช่น การบังคับใช้อำนาจตามความชอบธรรม การออกระเบียบและข้อบังคับ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ฯลฯ

เกษตรพันธสัญญาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สาเหตุหมอกควันในบริเวณอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง

จากรายงาน “เติบโตบนความสูญเสีย: ผลวิเคราะห์ดาวเทียม 20 ปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และอิทธิพลของนโยบายรัฐ” จัดทำโดยกรีนพีซประเทศไทย และศูนย์ภูมิภาคเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (ภาคเหนือ) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เกษตรพันธสัญญา กล่าวโดยสรุปแล้วคือระบบการผลิตหรือการบริการทางเกษตรที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ประกอบการกิจการเกษตร และบุคคลที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตั้งแต่สิบรายขึ้นไป หรือกับสหกรณ์การเกษตร หรือกับวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทำสัญญาต่อเกษตรกรในการผลิต จำหน่าย หรือรับจ้างผลิตผลผลิตทางการเกษตรภายใต้เงื่อนไขในด้านจำนวน คุณภาพ ราคา หรือระยะเวลา ตามที่ผู้ประกอบการกำหนดไว้ และเมื่อการตกลงซื้อขายสำเร็จ ผู้ประกอบการจึงจะจ่ายค่าตอบแทนตามสัญญาที่จัดทำไว้

รายงานข้างต้นระบุว่า การรุกที่เผาป่าเพื่อสร้างพื้นที่การปลูกตามความต้องการที่สูงขึ้นในตลาด และการเผาไร่เพื่อกำจัดวัชพืชมหลังการเก็บเกี่ยวจึงเป็นทางเลือกของเกษตรกรเหล่านี้ เนื่องจากสามารถทำได้ง่ายและมีต้นทุนไม่สูงมาก การเผาป่าในอุตสาหกรรมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วยประการนี้ ในกระบวนการจัดทำรายงานข้างต้นนี้ มีการใช้เทคโนโลยีรีโมตเซนซิงและข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม Terra/AQUA ระบบเซ็นเซอร์ MODIS ที่ออกแบบเพื่อใช้ในการติดตามและตรวจสอบข้อมูลด้านทรัพยากรโดยเฉพาะ การรายงานข้างต้นมุ่งเน้นศึกษาการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเป็นสำคัญ จากการสำรวจติดตามพบว่า 1 ใน 3 ของพื้นที่ที่มีจุดความร้อนปรากฏบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คือพื้นที่ที่มีการเผาไหม้จากการปลูกข้าวโพดทั้งสิ้น

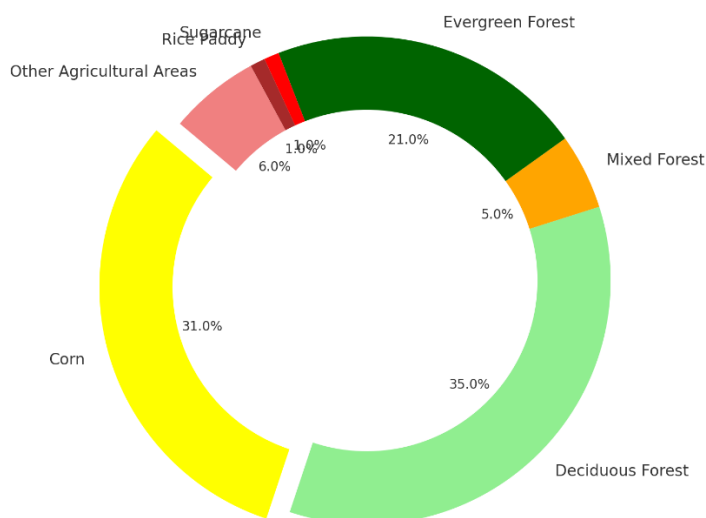

Figure 2. Proportion of Hotspots by Land Cover and Land Use Types in the Greater Mekong Subregion, 6-Year Average (2015-2020) from the Suomi-NPP VIIRS Satellite

Source: Greenpeace Thailand and the Geo-Informatics and Space Technology Regional Center (North), Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

นอกจากประเทศไทยแล้ว พื้นที่ที่มีการลงทุนขนาดใหญ่เพื่อทำเกษตรพันธสัญญาในการปลูกข้าวโพดอย่างลาวและเมียนมานั้น เกษตรกรก็ประสบปัญหาหนี้สินจากการทำสัญญาการผลิตที่ไม่เป็นธรรมในลักษณะเดียวกัน สัมพันธ์กับสาเหตุของปัญหาการรุกรานเพื่อเผาและหาพื้นที่ในการเพาะปลูกในลักษณะเดียวกันกับประเทศไทย รวมถึงมีความสอดคล้องกับหลักฐานอื่น ๆ ทั้งสถิติพื้นที่ป่าที่ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และภาพถ่ายดาวเทียมที่แสดงจุดร้อนที่แสดงข้อมูลและผลการศึกษาในพื้นที่ของทั้งสองประเทศ

ปัจจัยการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศเพื่อนบ้านที่มีบริเวณใกล้เคียงกับภาคเหนือของไทยไม่เพียงมีอยู่ในปริมาณมาก ยากต่อการควบคุมและแก้ไขปัญหาเท่านั้น แต่ยังมีข้อจำกัดที่รัฐไทยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้โดยตรงร่วมด้วย ดังนั้น นอกจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดการรุกรานเพื่อเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกแล้ว ในช่วงเดือนหลังฤดูเก็บเกี่ยวจึงมีการเผาไร่และเกิดหมอกควันจำนวนมาก ประกอบกับปัจจัยทางสภาพภูมิอากาศในช่วงเวลาเดียวกันนี้ยังทำให้หมอกควันมีการกระจุกตัวในพื้นที่ ทำให้ช่วงระยะเวลาการเข้าสู่ฤดูร้อน (เดือนธันวาคม-พฤษภาคมโดยประมาณ) ของภาคเหนือประเทศไทยเกิดปัญหาหมอกควันในพื้นที่ร่วมกับหมอกควันข้ามแดนที่ส่งผลให้ภาคเหนือของไทยประสบปัญหามลพิษทางอากาศอย่างรุนแรงในเวลาหลายปีที่ผ่านมา

แนวทางการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนของประเทศไทยโดยสังเขป

การแก้ไขปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายของประเทศไทยในปี ค.ศ. 2023 มีการดำเนินงานหลากหลายแนวทางทั้งด้วยการกำหนดมาตรการแก้ไขในภาพใหญ่และมาตรการที่มีความเจาะจงในเชิงพื้นที่และช่วงเวลา เช่น (1) มาตรการห้ามเผาในที่โล่งทุกชนิดโดยเด็ดขาด 60 วัน ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย (2) มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันจากฝุ่นละอองในช่วงสถานการณ์วิกฤติ (3) การประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อกำหนดแนวทางป้องกันไฟป่าและแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดน เป็นต้น ตลอดจนการพูดคุยระหว่างประเทศ คือ (4) การหารือเกี่ยวกับการจัดการปัญหาหมอกควันข้ามแดนของไทยร่วมกับลาวและเมียนมา เมื่อพิจารณาถึงผลลัพธ์ภายหลังการดำเนินงานข้างต้น พบว่าปัญหาหมอกควันในพื้นที่ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยการควบคุมการดำเนินนโยบายและมาตรการที่อาจยังมีข้อบกพร่องหรือช่องว่างต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงและยกระดับแนวทางการดำเนินงานให้มีความเข้มข้นและจริงจังมากขึ้นต่อไปในอนาคต

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาข้างต้น แนวทางการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนด้วยความร่วมมือ “เมืองพี่เมืองน้อง” เชียงราย-ยูนนาน เป็นดังต่อไปนี้

1) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในภาครัฐและภาคประชาชนเพื่อสร้างพื้นฐานการดำเนินนโยบายอย่างเข้มข้นและสร้างผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในอนาคต

ในประการแรกเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาในระดับประชาชน ซึ่งถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Cremer, Bruin และ Dupuis (2001) ที่ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องจัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายให้บุคคลและองค์กรทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินการทูตภาคประชาชน

โดยตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการแลกเปลี่ยน ความร่วมมือ และการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการลดความเสี่ยง ผลกระทบในเชิงลบ และความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทั้งในระดับท้องถิ่นและรัฐ ทั้งนี้ แนวทางข้างต้นยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Liu และ Hu (2018) ที่ระบุว่าความสัมพันธ์เมืองพี่เมืองน้องนั้นจัดตั้งขึ้นบนเงื่อนไขที่มีการหารือในเชิงนโยบายเพื่อสร้างการดำเนินงานที่สอดคล้องกันและสร้างผลลัพธ์เชิงบวกต่อกัน อีกทั้งยังส่งผลให้การทำงานในระดับท้องถิ่นมีความอิสระและมีแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาสูงขึ้นร่วมด้วย

การดำเนินงานจะแบ่ง 2 ส่วนด้วยกัน คือภาครัฐและภาคประชาชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) การดำเนินงานในภาครัฐ สามารถจัดการสัมมนาหรือเสวนาร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นข้าราชการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร เจ้าหน้าที่ดำเนินงาน ผู้ควบคุมและบังคับใช้นโยบาย มาตรการ หรือกฎหมาย ฯลฯ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทบทวนการทำงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีส่วนช่วยในการแก้ไขและพัฒนาแนวทางในการทำงานผ่านการถอดบทเรียนจากกรณีศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป ทั้งนี้ การทำความเข้าใจในต้นตอปัญหาเรื่องเกษตรพันธสัญญาอย่างลึกซึ้งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อแก้ไขปัญหอย่างตรงจุด

1.2) การดำเนินงานในภาคประชาชน ในขอบเขตของการศึกษาและการปลูกฝังเยาวชน สามารถดำเนินงานผ่านกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะเยาวชนจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีมาตั้งแต่ในปี ค.ศ. 2013 เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเยาวชนทั้งสองฝ่าย ส่งเสริมให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นและบรรลุการสร้างมิตรภาพและเครือข่ายเยาวชนไทย-ยูนนาน อีกทั้งกิจกรรมข้างต้นนี้ยังจะถูกจัดขึ้นในระยะยาว ตลอดจนมีการจัดทำแผนงานที่สอดคล้องกับนโยบาย “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” ของจีน และ “ประเทศไทย 4.0” ควบคู่กันอยู่เสมอ การสอดแทรกการเรียนรู้ถึงสาเหตุของปัญหา ผลกระทบและแนวทางการแก้ไข จะส่งผลผลเชิงบวกในระยะยาว โดยมีส่วนช่วยในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหมอกควัน และสามารถต่อยอดความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคตได้ด้วยเช่นกัน นอกเหนือจากในขอบเขตข้างต้น การสร้างความตระหนักรู้ยังสามารถทำได้โดยอาศัยผู้มีส่วนได้เสียที่เป็นแนวร่วมของผู้ดำเนินนโยบาย โดยอาจดำเนินงานในลักษณะการประชุมสัมมนา การณรงค์ หรือการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่สร้างแรงจูงใจในการร่วมกันบรรเทาปัญหา ซึ่งจะต้องนำเสนอสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการแก้ไขปัญหาให้มีความชัดเจน สร้างการรับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาในขอบเขตที่กว้างขึ้นต่อไป

2) ตรึงกำลังความร่วมมือไทยและจีนเพื่อใช้ต่อรองกับลาวและเมียนมาผ่านกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หรือเพื่อยืนยันย้ำให้ประเทศในความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามแดนปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดอย่างจริงจัง

ประการที่สอง เป็นแนวทางการใช้ความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องเพื่อแก้ไขปัญหาผ่านการหยิบยกประเด็นปัญหาและทำการเจรจากับจีนในระดับทวิภาคี เนื่องจากจีนมีอำนาจต่อรองในเวทีโลกสูง ทั้งในเชิงการเมืองและเศรษฐกิจ ดังนั้นการเพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนในการเจรจา หรือสร้างกลไกการแก้ปัญหาในระดับพหุภาคีต่อไปในกรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคที่มีอยู่เดิม แนวทางข้างต้นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Tsai, Hung, และ Tai (2011) ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของจีนที่สนับสนุนการสร้างความร่วมมือและการเจรจาพหุภาคี ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขที่มีประโยชน์ต่อการร่วมกันแก้ไขปัญหาข้างต้น โดยสามารถถือเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือผลประโยชน์ต่าง

ตอบแทนที่ดี รักษาความมั่นคงในขอบเขตต่าง ๆ ให้มีเสถียรภาพและสันติภาพ ตลอดจนบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและสร้างการพัฒนาาร่วมกันต่อไป

2.1) การต่อรองร่วมกับลาวและเมียนมาเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เนื่องจากปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีปัจจัยหมอกควันข้ามแดนเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมด้วย ซึ่งหากพิจารณาตัวแสดงของรัฐในพื้นที่และการแก้ไขปัญหาข้างต้นนี้ ประกอบด้วย ไทย ลาว เมียนมา และมณฑลยูนนานของจีน จะพบว่าทั้งหมดล้วนเป็นสมาชิกในความร่วมมือ อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงทั้งสิ้น ซึ่งแม้ว่าเป้าหมายหลักของความร่วมมือข้างต้นนี้จะมีวัตถุประสงค์อยู่ในขอบเขตเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ปัจจัยดังกล่าวนี้ก็ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาสามารถเป็นไปได้ อาทิเช่น การจำกัดปริมาณการนำเข้าส่งออกพืชที่มีการเผาอยู่ในกระบวนการผลิต การเพิ่มอัตราภาษีพืชที่มีการเผาในกระบวนการผลิต การตั้งเป้าหมายเพื่อจำกัดปริมาณการผลิตและปริมาณการเผา เป็นต้น เนื่องจากประเทศที่ระบุในแนวทางข้างต้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรพันธสัญญาที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรง การหิบบกและนำเสนอประเด็นปัญหาข้างต้นระหว่างการเจรจาและสร้างความร่วมมือจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ทุกฝ่ายจะต้องสื่อสารต่อกันอย่างจริงจังและตรงไปตรงมาเพื่อที่จะสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างชัดเจนและเหมาะสมกับเงื่อนไขของทุกฝ่าย

2.2 การเน้นย้ำให้ประเทศในความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามแดนปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดอย่างจริงจัง เนื่องจากอาเซียนมีความร่วมมืออาเซียน+1 คือการทำความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศจีนโดยตรง แสดงให้เห็นว่าจีนมีความสำคัญต่อประชาคมอาเซียน และมีอำนาจเพียงพอที่จะต่อรองหรือเจรจาในประเด็นปัญหาที่มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขร่วมกัน ซึ่งหากสามารถบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาหมอกควันร่วมกันได้ ก็จะเป็นการบรรลุการพัฒนาตามรูปแบบความสัมพันธ์ความร่วมมือผลประโยชน์ต่างตอบแทนได้ด้วยในเวลาเดียวกัน ส่งผลการพัฒนาในระดับภูมิภาคได้รับการยกระดับให้สูงขึ้นและสร้างแนวโน้มเชิงบวกในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไป

3) จัดสร้างกรอบความร่วมมือในประเด็นเฉพาะ โดยอาศัยเหตุผลถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน รวมถึงอาจพิจารณาการสร้างพันธะทางกฎหมายเพื่อบังคับใช้ในขอบเขตที่เหมาะสม ประการสุดท้าย คือการพัฒนากรอบความร่วมมือให้มีลักษณะเฉพาะเพื่อแก้ไขปัญหาโดยตรง ซึ่งกรอบความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องจะทำหน้าที่เป็นช่องทางที่ไทยจะหารือร่วมกับจีนเพื่อจัดสร้างกรอบความร่วมมือ และขอความช่วยเหลือจากจีนในการทบทวนแนวทางเพื่อออกแบบกลไกการแก้ไขปัญหาให้มีความเหมาะสม สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง มีประสิทธิภาพ และสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายในระยะยาว

แนวทางข้างต้นนี้เป็นการต่อยอดการใช้ประโยชน์จากข้อตกลงที่มีอยู่เดิมให้มีอำนาจในการบังคับใช้ที่สมบูรณ์และเข้มข้นขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Kumtrai (2018) ที่ระบุถึงความสำคัญในการใช้กลไกการแก้ไขปัญหาที่มีการพิจารณาปัจจัยเชิงพื้นที่ที่สามารถออกแบบให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมได้ดีกว่า รวมถึงการดำเนินงานในลักษณะการหารือเพื่อบรรเทาปัญหาในปัจจุบันนี้ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาเดิมที่ความร่วมมือข้างต้นนี้ไม่ได้ถูกใช้ตามควร การสร้างกลไกการแก้ไขปัญหาที่มีผลบังคับจึงสามารถดำเนินการได้ แต่จะยังคงอยู่บนพื้นฐานการแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างสันติต่อไป ซึ่งหากสามารถบรรลุได้ในท้ายที่สุดก็ถือเป็นความสำเร็จและการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นของภูมิภาคด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าก่อนหน้านี้ความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องเชียงรายูนนานจะมีการดำเนินงานที่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว

ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม และวัฒนธรรม (Lhapeerakul & Zhai, 2024) แต่การดำเนินงานด้วยความร่วมมือข้างต้นอาจมีความท้าทายจากปัจจัยต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น การวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การประสานความร่วมมือ และการสร้างความรับรู้ในภาคประชาชน (Sunanta, 2022) ซึ่งจะต้องอาศัยความการทำงานจากทุกฝ่ายในการร่วมกันผลักดันให้การดำเนินนโยบายสามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายต่อไปตามลำดับ

สรุป

แม้ว่าการศึกษาสาเหตุปัญหาหมอกควันและกระบวนการแก้ไขปัญหาของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงการกำเริบหมอกควันในปัจจุบันที่แตกต่างกัน หากแต่การดำเนินงานในด้านสิ่งแวดล้อมและการรับมือปัญหาหมอกควันยังคงมีความสอดคล้องกันในหลายแนวทาง ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งการแก้ไขปัญหาหมอกควันเป็นวาระแห่งชาติหรือการดำเนินนโยบายที่มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกัน ปัจจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงจุดร่วมและความสอดคล้องของทั้งสองฝ่ายในการดำเนินนโยบายและแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มเชิงบวกในการใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและจีน ความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องเชียงราย-ยูนนานที่มีอยู่เดิม และการขยายความร่วมมือในด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ (Non-Traditional Security) ที่ถือเป็นขอบเขตที่ทุกฝ่ายควรให้ความสนใจและดำเนินนโยบายอย่างจริงจังร่วมกัน

การใช้ความร่วมมือเมืองพี่เมืองน้องในการดำเนินการแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดนนี้ นอกจากเป็นการใช้ประโยชน์จากความร่วมมือที่มีอยู่เดิมแล้ว การดำเนินงานยังสามารถเป็นไปได้อย่างคล่องตัวด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเมืองกับเมือง การหยิบยกประเด็นปัญหาเชิงพื้นที่และการสร้างแนวทางการแก้ไขหรือพัฒนาสภาพปัญหาจึงสามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดน้อยลง ตลอดจนการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาหมอกควันการแก้ไขปัญหาสามารถเป็นไปใน 3 แนวทาง คือ 1) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในภาครัฐและภาคประชาชน 2) สร้างกำลังความร่วมมือไทยและจีนเพื่อใช้ต่อรองกับลาวและเมียนมา 3) จัดสร้างกรอบความร่วมมือในประเด็นเฉพาะ รวมถึงอาจพิจารณาการสร้างพันธมิตรทางกฎหมายควบคุมการแก้ไขปัญหาด้วยนี้ อันเป็นแนวทางใหม่ ซึ่งหากสามารถมีการนำเสนองานในขอบเขตของการเจรจาครั้งใหม่ และได้รับความเห็นชอบในการดำเนินการแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์เชิงความร่วมมือในข้างต้นนี้ด้วย โดยจะช่วยยกระดับการดำเนินงานและพัฒนาความร่วมมือให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น รวมถึงได้แก้ไขปัญหาที่มีความสำคัญอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินการแก้ไขปัญหาหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงรายสามารถทำได้โดยการดำเนินนโยบาย มาตรการ หรือกฎระเบียบข้อบังคับภายในพื้นที่จังหวัดเชียงรายโดยภาครัฐบาลไทยได้ หากแต่สาเหตุของปัญหาหมอกควันในพื้นที่นี้ไม่เพียงเป็นปัจจัยในพื้นที่ที่รัฐบาลไทยสามารถควบคุมกำกับดูแลได้เพียงเท่านั้น แต่ยังสาเหตุร่วม คือ ปัญหาหมอกควันข้ามแดน ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับเทียบเท่ากัน โดยหมอกควันข้ามแดนเหล่านี้มีที่มาจากการทำเกษตรพันธสัญญาในพื้นที่ประเทศลาวและเมียนมาที่มีพรมแดนติดกับจังหวัดเชียงรายของประเทศไทย และการทำการเกษตรถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่

สำคัญการเลี้ยงชีพในพื้นที่ข้างต้น อีกทั้งปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจยังทำให้เกษตรกรจำนวนมากมีความจำเป็นต้องประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตต่อไปโดยไม่สามารถให้ความสนใจหรือตระหนักถึงผลเสียในการรุกที่เผาป่าและสร้างควันพิษในปริมาณมาก ในทางกลับกัน การทำเกษตรพันธสัญญาอันยังเป็นปัจจัยที่หลีกเลี่ยงยาก หากต้องการรายได้ในระดับที่ดี ก็จำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไขต่อไป ทั้งนี้ยังไม่รวมกรณี que การพัฒนาทางเศรษฐกิจจะล่อตัว ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ปัญหาหนี้สินจากการทำการเกษตรของเกษตรกรที่ต้องแบกรับ

เมื่อกล่าวถึงปัจจัยด้านการเกษตรเป็นสำคัญ ในประเด็นปัญหานี้จะมีปัจจัยที่ควรพิจารณาอยู่ 2 ฝ่าย คือ เกษตรกรหรือผู้ผลิต และ ผู้บริโภค ในการศึกษา this ผู้วิจัยต้องการเน้นย้ำถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาอย่างมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในฐานะผู้บริโภค ความต้องการในการบริโภคสามารถแปรเปลี่ยนได้ เนื่องจากยังคงมีทางเลือกในการบริโภค หากแต่ในฐานะผู้ผลิต การผลิตที่เป็นปัจจัยสร้างรายได้มิได้มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ต้นทุนในการผลิตมีจำกัด ทั้งในเชิงทุนทรัพย์ พื้นที่ ความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งเพาะปลูก ฯลฯ ภายใต้การดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาจากสาเหตุปัญหาโดยตรง ไทย ลาว และเมียนมาสามารถมุ่งเป้าไปที่การทำการเกษตร คือ การลดหรือจำกัดปริมาณการผลิตที่มีกระบวนการเผาไหม้ร่วมด้วย หรือห้ามทำการเกษตรที่มีการเผาในกระบวนการผลิตโดยสิ้นเชิง หากแต่ปัจจัยที่ควรคำนึงถึงคือการสร้างรายได้ทดแทนจากแนวทางในข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับ ลาวและเมียนมาที่ถือเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ การสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหามีเงื่อนไขรองรับอย่างไรต่อประเด็นดังกล่าว การใช้กลไกความร่วมมือจึงจำเป็นต้องหารือถึงข้อเสนอแนะ และนำเสนอแนวทางที่สร้างสรรค์ร่วมกันได้ในประการนี้

References

- Chiang Rai Provincial Government Center. (2022). *Policy Brief Report: Preparedness Guidelines and Operational Plans for Developing Sister City Relationships between Chiang Rai Province and Yunnan Province, People's Republic of China, in Trade, Investment, Education, and Cultural Aspects*. Chiang Rai: Chiang Rai Provincial Government Center. (in Thai)
- Cremer, R. D., Bruin, A. & Dupuis, A. (2001). International Sister-Cities: Bridging the Global-Local Divide. *The American Journal of Economics and Sociology*, 60(1), 377-401.
- Fongissara, N. (2021). *The Transboundary Haze Pollution Management in Chiang Rai Province: A Case study of the Single Command Model*. Phitsanulok: Naresuan University. (in Thai)
- Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (Public Organization). (2023). Map showing hotspots on March 23, 2023. Retrieved from https://www.gistda.or.th/news_view.php?n_id=7604&lang=TH (in Thai)
- Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (Public Organization). (2023). *Soaring to the point of concern...!!! Both the heat index and PM 2.5*. Retrieved from https://www.gistda.or.th/ewtadmin/ewt/gistda_web/news_view.php?n_id=6845&lang=TH (in Thai)
- GREENNEWS. (2023). *Persistent heavy dust, Northern and Northeastern Thailand, 'Severe in Chiang Rai', result from cross-border fires*. Retrieved from <https://greennews.agency/> (in Thai)

- Greenpeace Thailand, GISTNORTH. (2020). *Maize, Changes of Land Utilization and Transboundary Haze*. Bangkok: Greenpeace Thailand. (in Thai)
- Greenpeace Thailand, GISTNORTH. (2021). *Forestation, Maize Plantation, and PM2.5 Pollution in Greater Mekong Subregion in 2015-2013*. Bangkok: Greenpeace Thailand. (in Thai)
- Greenpeace Thailand. (2022). *Haze problem in Thai northern region: The issues behind the accusation to farmers*. Retrieved from <https://www.greenpeace.org/thailand/story/24851/food-agriculture-haze-structural-problems-behind-discourse-on-burners/> (in Thai)
- Greenpeace Thailand. (2022). *Not So Amazing, Maize: Mapping 20 years of maize and deforestation in Thailand*. Bangkok: Greenpeace Thailand. (in Thai)
- Greenpeace Thailand. (2023). *Maize: Cross-border Investment and Transboundary Air Pollution*. Retrieved from <https://www.greenpeace.org/thailand/story/26536/food-agriculture-maize-transboundary-haze/> (in Thai)
- Kumtrai, D. (2018). ASEAN Transboundary Haze Pollution and the Resolution of Thai Local Administrative Regulation. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 11(1), 87-109. (in Thai)
- Lhapeerakul, P., Zhai, Y. (2024). An Analysis of Obstacles, Problems, and Sustainable Development Strategies for “City Diplomacy” Operations Between Chiang Rai and Yunnan. *Thammasat Review*, 27(1), 27-51.
- Liu, X., Hu, X. (2018). Are ‘Sister Cities’ from ‘Sister Provinces’? An Exploratory Study of Sister City Relations (SCRs) in China. *Networks and Spatial Economics*, 18, 473-491.
- Mahyuni, S., M. (2021). Sister City Cooperation Model in Wetland Environmental Governance: Case Study in Banjarmasin, South of Kalimantan. *International Journal of Politic, Public Policy and Environmental Issues*, 1(2), 116-125.
- Namkam, T. (2021). *The Impact of air pollution on the number of foreign tourists in Chiang Mai and Bangkok*. Chiangmai: Chiang Mai University. (in Thai)
- People’s Government of Yunnan Province. (2021). *Notice from the People’s Government of Yunnan Province on Issuing the Fourteenth Five-Year Plan and Vision Targets for 2035 for the National Economic and Social Development of Yunnan Province*. Yunnan. (in Chinese)
- People’s Government of Yunnan Province. (2021). *Notice from the People’s Government of Yunnan Province on Issuing the Fourteenth Five-Year Plan and Vision Targets for 2035 for the National Economic and Social Development of Yunnan Province*. Yunnan. (in Chinese)
- Sister City org. (n.d.). *What is a sister city?* Retrieved from <https://sistercities.org/about-us/what-is-a-sister-city-3>
- Sretwilai, P. (2021). *Get to know about the causes of PM2.5, and why we have always stuck on the rank for several years*. *thestandagLrd*. Retrieved from <https://thestandard.co/northern-bush-fire-mystery/> (in Thai)
- Sunanta, U. (2022). *The Results of policy implementation establishment of Sister-Cities of Chiang Rai Province*. (in Thai)
- Tsai, T., Hung, M., & Tai, T. (2011). China’s foreign policy in Southeast Asia: Harmonious worldview and its impact on good neighbor diplomacy. *Journal of Contemporary Eastern Asia*, 10(1), 25-42.

Wei, D., Gu, N., & Liu, Y. (2022). Haze Governance, Local Government Behavior and High-quality Development of Green Economy: Evidence from Chinese Counties. *Economic Science*, 64-77.

Taxpayer Satisfaction and the Efficiency of Land and Building Tax Collection in Nongtad Subdistrict Municipality, Buriram Province

Orawan Choengram

Faculty of Business Administration, Rajamangala
University of Technology Isan, Thailand

Somjai Boonmuenwai

Faculty of Business Administration, Rajamangala
University of Technology Isan, Thailand

Nualprang Chaepthaisong

Faculty of Business Administration, Rajamangala
University of Technology Isan, Thailand

Abstract

This research aims to study taxpayer satisfaction and its impact on the efficiency of land and building tax collection in Nongtad Subdistrict Municipality, Mueang Buriram District, Buriram Province. The study is survey research, utilizing a questionnaire as the data collection tool. The population consists of individuals who pay land and building taxes within Nongtad Subdistrict Municipality. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table for sample size determination. The questionnaires were distributed proportionally based on residential areas, and a total of 211 completed questionnaires were obtained, with a confidence level of 96%. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics, including Pearson's correlation and multiple regression analysis. The research findings reveal that the majority of land and building taxpayers in Nongtad Subdistrict Municipality are female, aged between 41 and 50 years, with a high school education or lower, and working as private employees. On average, taxpayers use municipal services twice per year. Taxpayer satisfaction on public relations and communication, and on the readiness of officials are significantly related to taxpayer satisfaction. These factors have a statistically significant impact on the efficiency of land and building tax collection at the 0.01 level.

Keywords

tax collection efficiency, land and building tax, Nongtad Subdistrict Municipality

CORRESPONDING AUTHOR

Orawan Choengram, Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Isan,
68 Village No. 15, Nikhom Subdistrict, Satuek District, Buriram Province 31150, Thailand.

Email: orawan.choengram1989@gmail.com

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีและ ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและ สิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตา จังหวัดบุรีรัมย์

อรรณณ เจริญรัมย์

คณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

สมใจ บุญหมื่นไวย

คณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

นวลปรางค์ แจบไธสง

คณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตา อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรคือประชาชนที่เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้แก่เทศบาลตำบลหนองตา อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้วิธีเปิดตารางการสุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนพื้นที่อยู่อาศัยได้จำนวนตัวอย่างที่มีข้อมูลครบถ้วน จำนวน 211 ตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 0.96 วิเคราะห์ผลโดยใช้สถิติ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตา ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41-50 ปี ระดับการศึกษามัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ประกอบอาชีพพนักงานเอกชน จำนวนครั้งที่ใช้บริการงานเทศบาล 2 ครั้งต่อปี ความพึงพอใจโดยรวมของผู้เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษี ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ

ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี, ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง, เทศบาลตำบลหนองตา

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา มีลักษณะการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดอันเนื่องมาจากระบบโครงสร้าง เช่น ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านศักยภาพในการดำเนินงานทำให้รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการด้านการบริการและการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ราชการส่วนกลางจึงได้มีการกระจายอำนาจการบริหารการปกครอง โดยการถ่ายโอนภารกิจจากหน่วยราชการส่วนกลางตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการกำกับดูแล และจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายบริหาร การจัดการบริการสาธารณะการบริหารงานด้านการเงินการคลัง รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เหมาะสมกับภารกิจที่รับผิดชอบ โดยให้เป็นไปตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) การบริหารราชการส่วนกลาง ใช้หลักการรวมอำนาจปกครอง (Centralization of Power) 2) การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ใช้หลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentration of Power) 3) การบริหารส่วนท้องถิ่นใช้หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization of Power) (Phasuk, 2023)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่สำคัญในการให้บริการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่นดูแลประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีจากประชาชน เพื่อนำมาใช้ในการจัดการบริการสาธารณะในการดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ภาษีที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง ได้แก่ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีป้ายและอากรฆ่าสัตว์ 2) ภาษีที่รัฐบาลจัดเก็บแล้วจัดสรรให้ ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่มตามพระราชบัญญัติจัดสรรรายได้ประเภทภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2534 ภาษีสรรพสามิต ค่าภาคหลวงแร่ ค่าภาคหลวงปิโตรเลียม ภาษีรถยนต์และล้อเลื่อน ค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน 3) เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไปและเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ 4) ค่าธรรมเนียม ค่าปรับและใบอนุญาต รวมถึงรายได้อื่นๆ ของท้องถิ่น (Nakthon, 2019; Thammaphisamai & Laochankham, 2020)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง เทศบาลเมือง จำนวน 3 แห่ง เทศบาลตำบล จำนวน 60 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 145 แห่ง รวม 209 แห่ง (DLA NLC, 2023) ปัจจุบันเทศบาลตำบลหนองตาต อำเภอบึงบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 11,561 คน จำแนกเป็นเพศชาย จำนวน 5,773 คน และเพศหญิง จำนวน 5,788 คน และรายได้ของเทศบาลประกอบไปด้วย ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีป้าย ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสรรพสามิต ค่าภาคหลวงแร่ ค่าภาคหลวงปิโตรเลียม ภาษีรถยนต์และล้อเลื่อน และค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน เงินอุดหนุนทั่วไปและเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ ค่าธรรมเนียม ค่าปรับและใบอนุญาต และรายได้อื่นๆ ซึ่งถือเป็นรายได้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเทศบาลตำบลหนองตาต อำเภอบึงบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ยังขาดประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ทำให้การจัดเก็บภาษีไม่เป็นไปตามประมาณรายรับ ไม่บรรลุตาม

เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น มีลูกหนี้ภาษีที่ยังค้างชำระ ผู้มีหน้าที่เสียภาษีต้องเสียค่าปรับเนื่องจากชำระเงินล่าช้ากว่ากำหนด แนวทางหลักที่จะทำให้บรรลุภารกิจคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บและการให้บริการที่ดีเพื่อเพิ่มความสนใจในการเสียภาษี ปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการปฏิบัติงานและการให้บริการแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้เสียภาษี ดังนั้น สาเหตุอาจมาจากหลายปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษี ที่ส่งผลกระทบในการเพิ่มประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ด้านความพร้อมของหน่วยงาน ได้แก่ การประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอ ระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ช่องทางการติดต่อร้องเรียน สถานที่ให้บริการในการชำระภาษี 2) ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ได้แก่ ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วารสาร ประกาศเสียงตามสาย สื่อโฆษณา เว็บไซต์หน่วยงาน Facebook หรือคลิปวิดีโอ การติดต่อสื่อสารกับประชาชน การให้บริการรับชำระภาษีที่หน่วยงาน และการให้บริการรับชำระภาษีนอกสถานที่ 3) ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการจัดเก็บภาษี การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจความสามารถให้คำแนะนำในการชำระภาษี และการบริการด้วยความเสมอภาค (Nunta, 2022) ดังนั้น หากเทศบาลตำบลหนองตาด มีความพร้อมของหน่วยงาน การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร และความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง คาดว่าจะส่งผลทำให้เกิดประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้มากขึ้น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความพึงพอใจของผู้เสียภาษี ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้ 1) ด้านความพร้อมของหน่วยงาน 2) ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร 3) ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถจัดเก็บภาษีได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาเกิดความคุ้มค่าในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เสียภาษี ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภาษีอากร

ภาษีอากร เป็นสิ่งที่รัฐบังคับเก็บจากประชาชนโดยใช้อำนาจของกฎหมายภาษีในการจัดเก็บภาษีจากประชาชน ผู้ที่เสียภาษีตามที่กฎหมายได้มีการกำหนดไว้ในการชำระภาษีให้กับรัฐบาลตามที่รัฐได้กำหนดไว้ ได้แก่ ภาษีเงินได้ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ เป็นต้น และผู้ที่เสียภาษีไม่สามารถเรียกคืนค่าภาษีที่มีการชำระไปแล้วคืนได้ ซึ่งผู้เสียภาษีสามารถได้รับประโยชน์ส่วนรวมจากการที่รัฐบาลจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชน โดยวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีเพื่อมาใช้ในการพัฒนาประเทศ สร้างความเป็นสุขให้กับประชาชน รวมทั้งการบริการทางด้านสาธารณะต่างๆ ส่วนทางด้านของรัฐบาล

ท้องถิ่นนั้นเมื่อมีการจัดเก็บภาษีภายในท้องถิ่นแล้ว ก็สามารถนำเงินภาษีมาพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งแก้ไข ปัญหาให้กับประชาชนในชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด (Suebyart, 2022)

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษี

ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษี คือ การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้ครบถ้วน ถูกต้อง ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้ครบถ้วน ตามหนังสือแจ้งประเมินภาษี ที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด การตรวจสอบติดตามเร่งรัดภาษีที่ค้างชำระสม่ำเสมอ รวมถึงความคุ้มค่าของค่าใช้จ่ายกับงบประมาณ (Mahilek, 2023) มีการประเมินค่าภาษีได้อย่างถูกต้องทุกประเภทภาษี มีการตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุงข้อมูลเป็นปัจจุบัน ค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภาษีมีความคุ้มค่ากับรายได้ที่จัดเก็บ และสามารถจัดเก็บภาษีได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยเสียค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีต่ำที่สุด เมื่อมีการจัดเก็บ ภาษีที่มีประสิทธิภาพสามารถส่งผลที่ดี เช่น รัฐมีรายได้มากขึ้น สนับสนุนให้ระบบภาษีมีความเป็นธรรม ลดภาระการขาดดุลและค่าใช้จ่ายในด้านอื่นๆ มากขึ้น เกิดความคุ้มค่าของต้นทุนที่เป็นจำนวนเงิน บุคลากร และเวลาที่เสียไปกับการปฏิบัติงานตามภารกิจขององค์กร (Boonla, 2020; Deesanga, 2011)

ดังนั้น ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษี หมายถึง การบริหารจัดการเก็บภาษีได้ตามวัตถุประสงค์และ เป้าหมายที่กำหนด โดยใช้ทรัพยากรต่ำที่สุดเพื่อให้ได้ผลประโยชน์สูงสุด หรือใช้ทรัพยากรเท่าเดิมแต่ได้ ผลประโยชน์มากขึ้น จัดเก็บภาษีได้มากโดยมีค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีต่ำที่สุด มีรายได้เพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษี รวมถึง ความพร้อมในการให้บริการรับชำระภาษี ทั้งด้านหน่วยงานและ เจ้าหน้าที่ผู้รับชำระภาษี สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรู้เรื่องภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้อย่าง ถูกต้อง การปรับปรุงข้อมูลให้มีความเป็นปัจจุบัน สามารถประเมินภาษีได้ถูกต้อง สามารถจัดเก็บภาษีได้ ทันตามระยะเวลาที่กำหนด มีการตรวจสอบและติดตามเร่งรัดการชำระภาษีอย่างสม่ำเสมอ และค่าใช้จ่าย ในการจัดเก็บภาษีมีความคุ้มค่ากับรายได้ที่รับ

แนวคิดปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง คือ องค์ประกอบที่ส่งผลสำเร็จต่อการ ดำเนินงาน ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยหลายด้าน ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านความพร้อมของหน่วยงาน เช่น มี เจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม มีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ คอมพิวเตอร์เพียงพอ มีระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยและรวดเร็ว มีช่องทางการติดต่อเกี่ยวกับข้อร้องเรียน มีสถานที่ให้บริการในการชำระภาษีอย่างเหมาะสม (Tuansungnoen, 2018; Boonla, 2020) 2) ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร เช่น มีการ ประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ผ่านสื่อหลากหลายประเภท ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วารสาร ประกาศ เสียงตามสายสื่อโฆษณา และผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ หลากหลายช่องทาง เว็บไซต์หน่วยงาน Facebook หรือคลิปวิดีโอมีการติดต่อสื่อสารกับประชาชนทั้งในรูปแบบหนังสือจากหน่วยงานและโทรศัพท์ มีการ ให้บริการรับชำระภาษีที่หน่วยงาน และการให้บริการรับชำระภาษีนอกสถานที่ (Dangnoi, 2019; Nunta, 2022) 3) ปัจจัยด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ เช่น มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดเก็บ ภาษีเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับผู้มีหน้าที่เสียภาษีได้ มีจำนวนเจ้าหน้าที่

สามารถให้คำแนะนำในการชำระภาษีได้อย่างเพียงพอ และมีการให้บริการด้วยความเสมอภาค (Dangnoi, 2019; Boonla, 2020; Nunta, 2022)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบในการสร้างกรอบแนวคิดและการสร้างแบบสอบถามประเด็นต่างๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาต อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า มี 3 ด้าน คือ 1) ความพร้อมของหน่วยงาน 2) การประชาสัมพันธ์ และการสื่อสาร 3) ความพร้อมของเจ้าหน้าที่

ความพร้อมของหน่วยงาน

ความพร้อม คือ การเตรียมพร้อมในการปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งปวง ใน การที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเทศบาลตำบลหนองตาตเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดเก็บรายได้ ประกอบด้วย ภาษีป้าย ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาตต่างๆ และภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามที่กฎหมายกำหนด (Land and Building Tax Act, 2019) จึงต้องมีความพร้อมสำหรับการดำเนินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เพื่อให้การจัดเก็บภาษีมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น ควรมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม (Pitiphut, 2019) มีเครื่องมือและอุปกรณ์ ต่างๆ พร้อมสำหรับนำมาใช้ในการจัดเก็บภาษี เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอ ระบบปฏิบัติการ คอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Ciaythong & Butrudom, 2022; Nunta, 2022) มีช่องทางการติดต่อเกี่ยวกับข้อร้องเรียน มีสถานที่ให้บริการในการชำระภาษีอย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมาปัจจัยด้านความพร้อมของหน่วยงานเป็นคุณลักษณะที่ส่งผลต่อการจัดเก็บ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ความพร้อมของหน่วยงานมีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่ง ปลูกสร้าง

การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร

การประชาสัมพันธ์เป็นกระบวนการสื่อสาร สามารถสร้างภาพลักษณ์และความสัมพันธ์ใน ทุกองค์กร โดยรูปแบบการสื่อสารสามารถทำได้หลากหลายวิธี ซึ่งแต่ละวิธีให้ประสิทธิภาพแตกต่างกัน เช่น การจัดทำจดหมายแจ้งไปยังประชาชนโดยตรงและผ่านผู้นำชุมชน การติดป้ายประกาศ การจัดทำ แผ่นพับ การติดต่อทางโทรศัพท์ เว็บไซต์ของหน่วยงาน (Thammaphisamai & Laochankham, 2020) เพื่อให้การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารมีความเข้าใจตรงกันระหว่างหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ ควรจัดทำสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายช่องทาง พร้อมทั้งจัดให้มีบุคลากรของหน่วยงานมีการ ประชาสัมพันธ์จากหัวหน้าชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านเป็นสื่อกลางช่วยประชาสัมพันธ์ให้แก่ลูกบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล หรือ เทศบาลตำบล มีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ปกครองซึ่งเป็นรายได้ที่สำคัญต่อการนำไปจัดบริการสาธารณะให้กับ ประชาชนในพื้นที่ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Nunta, 2022) ดังนั้นเพื่อให้ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษี ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของบริการงานสาธารณะให้กับพื้นที่ของเทศบาลตำบลต้องมีการจัดเตรียมและมีการสื่อสาร ได้แก่ ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วารสาร ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ประชาชนสามารถ

เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย รวดเร็ว และประหยัด เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการชำระภาษี รวมถึงช่องทางการสื่อสารออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ของหน่วยงาน เฟสบุ๊ก (Facebook) หรือคลิป์วิดีโอ เพื่อให้เทศบาลตำบลกับประชาชนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจตรงกันและให้ความสัมพันธ์ร่วมมือซึ่งกันและกัน (Buarod, 2022)

จากที่กล่าวมาปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเป็นคุณลักษณะที่ส่งผลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 2 การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารมีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

ความพร้อมของเจ้าหน้าที่

ความพร้อมเจ้าหน้าที่ คือ การเตรียมตัวก่อนที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจจะเตรียมด้านความรู้ความสามารถ ทักษะในด้านต่าง ๆ เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมมีหลายด้าน เช่น เจ้าหน้าที่ให้บริการอย่างเพียงพอการประเมินภาษีของเจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นธรรมและถูกต้อง ความรู้ความสามารถในการให้คำแนะนำปรึกษาหารือของเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ให้บริการมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีและพร้อมในการอำนวยความสะดวกอยู่เสมอ และเจ้าหน้าที่ให้บริการมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี (Kaewsri, 2013; Daengsaangthong & Khetkan, 2020) การส่งเสริมเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บรายได้เข้ารับการอบรมเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถบริการตามความต้องการของผู้มีหน้าที่เสียภาษีได้อย่างถูกต้องชัดเจน (Jangkhum & Chanasin, 2021) ดังนั้น เทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ควรเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

จากที่กล่าวมาปัจจัยด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่เป็นคุณลักษณะที่ส่งผลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 3 ความพร้อมของเจ้าหน้าที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้ มาใช้กำหนดกรอบแนวคิดในการทำวิจัย ดังแสดง Figure 1

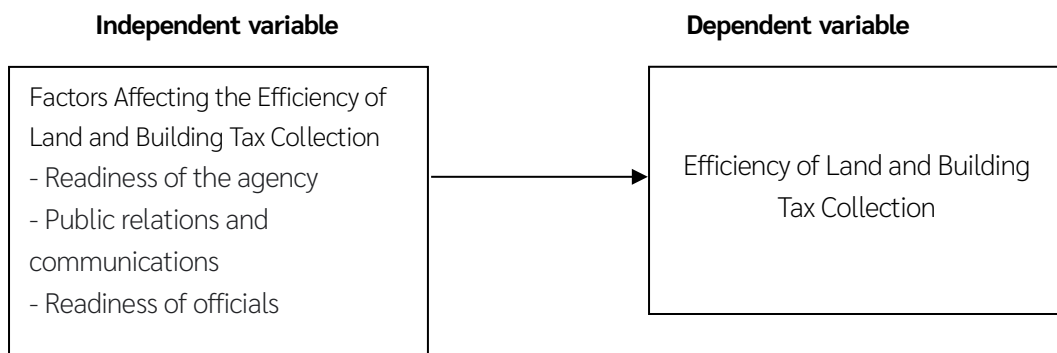

Figure 1. Research Conceptual Framework

Source: Synthesized by the Authors

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้แก่เทศบาล ตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการเปิดตารางการสุ่มตัวอย่าง ของเครชีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) จำนวน 384 ตัวอย่าง ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กลุ่ม ตัวอย่างตามสัดส่วนพื้นที่การรับผิดชอบ ผลพบว่า ได้รับการตอบกลับของแบบสอบถาม จำนวน 211 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 52.75 ถือเป็นอัตราที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ของ Aaker, Kumar, and Day (2001) ที่ กล่าวว่า แบบสอบถามที่เพียงพอและสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ต้องได้รับการตอบกลับอย่างน้อยไม่ควร ต่ำกว่าร้อยละ 20

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดใน การศึกษาและประยุกต์จาก Kamonwan (2019), Nunta (2022), Mahilek (2023) ก่อนการนำ แบบสอบถามไปใช้ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach Alpha พบว่าได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.96 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ และจำนวนครั้งที่ใช้บริการงานเทศบาล เลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ปัจจัยความ พร้อมของหน่วยงาน ปัจจัยการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร และปัจจัยความพร้อมของเจ้าหน้าที่ แบบ มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ คือ จากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น กรณีผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

สำหรับเกณฑ์การตีความ การให้คะแนนวัดระดับความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การแปลค่าคะแนนของแบบสอบถามตามการแปลความหมายเป็น 5 ช่วงชั้น จากระดับมากที่สุดไปน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้การใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ

ผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 211 ชุด ที่มีข้อมูลครบถ้วนและนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ ซึ่งผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 ข้อ ดังนี้

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการศึกษาข้อมูลของประชากรในเขตพื้นที่ตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 211 คน โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ ดังแสดงใน Table 1 ดังนี้

ข้อมูล Table 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 46.4 มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชน จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 36.5 และมีการใช้บริการที่เทศบาลตำบลหนองตาด จำนวน 2 ครั้งต่อปี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2

Table 1. General Characteristics of the Respondents

	Category	Number	Percentage
Sex	Man	86	40.8
	Female	124	58.8
Age	25 year	12	5.7
	26-30 year	33	15.6
	31-40 year	48	22.7
	41-50 year	65	30.8
	51 year older	53	25.1
Education	Secondary school or less	98	46.4
	Associate's degree or equivalent	28	13.3

Table 1. General Characteristics of the Respondents (cont.)

	Category	Number	Percentage
Occupation	Bachelor's degree	75	35.5
	Postgraduate	10	4.7
	Private employee	77	36.5
	Business owner	16	7.6
	State enterprise employees	25	11.8
	Government officer/employee	36	17.1
	other	57	27.0
Number of times	1 time per year	68	32.2
using municipal	2 times per year	70	33.2
services	3 times per year	67	31.8
	More than 4 times per year	6	2.8

Source: Synthesized by the Authors

ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

การวิเคราะห์ระดับปัจจัยความพร้อมของหน่วยงาน ปัจจัยการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ปัจจัยความพร้อมของเจ้าหน้าที่ และประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ ดังแสดงใน Table 2 ดังนี้

Table 2. Factors Affecting the Efficiency of Land and Building Tax Collection in Compliance with the Land and Building Tax Act

Variable	Number	$\bar{x}$	S.D.	Interpretation
Readiness of the agency	211	4.38	0.66	Highest level
Public relations and communication	211	4.40	0.63	Highest level
Readiness of officials	211	4.39	0.64	Highest level
Total	211	4.39	0.59	Highest level

Source: Synthesized by the Authors

จาก Table 2 พบว่า ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.59) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ปัจจัยการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ($\bar{x}$ = 4.40, S.D. = 0.63) ปัจจัยความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.64) ปัจจัยความพร้อมของหน่วยงาน ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.66)

การวิเคราะห์ระดับปัจจัยความพร้อมของหน่วยงานปรากฏผลการวิเคราะห์ดังแสดงใน Table 3 ดังนี้

Table 3. Average, Standard Deviation, and Interpretation of the Level of Readiness of the Agency

Readiness of the Agency	$\bar{x}$	S.D.	Level
1. In Nongtad Subdistrict Municipality, some officers act as liaisons with community leaders to facilitate the field survey	4.45	0.76	Highest
2. Nongtad Subdistrict Municipality has various tools and equipment ready for use in collecting land and building taxes, such as adequate computers, modern operating systems, and high-speed internet	4.41	0.72	Highest
3. Nongtad Subdistrict Municipality provides a channel for complaints regarding land and building tax collection	4.13	0.88	High
4. Nongtad Subdistrict Municipality offers a suitable place for tax payments	4.53	0.69	Highest
Total	4.38	0.66	Highest

Source: Synthesized by the Authors

จาก Table 3 พบว่า ปัจจัยความพร้อมของหน่วยงานในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมากที่สุดกับการที่หน่วยงานต้องมีสถานที่ให้บริการในการชำระภาษีอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.69) มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.76) มีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ พร้อมสำหรับนำมาใช้ในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอ ระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.72) และมีช่องทางการติดต่อเกี่ยวกับข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ($\bar{x}$ = 4.13, S.D. = 0.88)

การวิเคราะห์ระดับปัจจัยการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารปรากฏผลการวิเคราะห์ดังแสดงใน Table 4 ดังนี้

Table 4. Average, Standard Deviation, and Interpretation of the Level of Public Relations and Communication

Public Relations and Communication	$\bar{x}$	S.D.	Level
1. Nongtad Subdistrict Municipality publicizes the collection of land and building taxes through various media, such as public relations signs, brochures, phone announcements, and advertising media	4.52	0.76	Highest
2. Nongtad Subdistrict Municipality promotes tax collection via various internet media platforms, including Facebook, the agency website, and video clips	4.18	0.75	High

Table 4. Average, Standard Deviation, and Interpretation of the Level of Public Relations and Communication (cont.)

Public Relations and Communication	$\bar{x}$	S.D.	Level
3. Nongtad Subdistrict Municipality communicates with the public regarding land and building tax collection, using letters, phone calls, etc.	4.33	0.75	Highest
4. Nongtad Subdistrict Municipality provides multiple channels for paying land and building taxes, including in-office services and off-site payment options	4.59	0.73	Highest
Total	4.40	0.63	Highest

Source: Synthesized by the Authors

จาก Table 4 พบว่า ปัจจัยการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.40, S.D. = 0.63) แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าหน่วยงานควรที่จะประชาสัมพันธ์และสื่อสารโดยต้องมีการรับชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างหลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการรับชำระภาษีที่หน่วยงาน และการให้บริการรับชำระภาษีนอกสถานที่ ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = 0.73) มีการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ผ่านสื่อหลากหลายประเภท เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วารสาร ประกาศเสียงตามสาย สื่อโฆษณา เป็นต้น ($\bar{x}$ = 4.52, S.D. = 0.76) มีการติดต่อสื่อสารกับประชาชนในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เช่น หนังสือจากหน่วยงาน โทรศัพท์ เป็นต้น ($\bar{x}$ = 4.33, S.D. = 0.75) และมีการประชาสัมพันธ์การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ หลากหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์หน่วยงาน Facebook หรือคลิปวิดีโอ ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.75)

การวิเคราะห์ระดับปัจจัยความพร้อมของเจ้าหน้าที่ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังแสดงใน Table 5 ดังนี้

Table 5. Average, Standard Deviation, and Interpretation of the Level of Readiness of Officials

Readiness of Officials	$\bar{x}$	S.D.	Level
1. Nongtad Subdistrict Municipality officials have good knowledge and understanding of tax collection	4.43	0.68	Highest
2. Nongtad Subdistrict Municipality officials can effectively transfer knowledge and understanding to taxpayers	4.39	0.71	Highest
3. Several officials in Nongtad Subdistrict Municipality can provide adequate advice on tax payments	4.19	0.83	High
4. Nongtad Subdistrict Municipality staff provide equal service to all taxpayers	4.54	0.73	Highest
Total	4.39	0.64	Highest

Source: Synthesized by the Authors

จาก Table 5 พบว่า ปัจจัยความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.64) แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าหน่วยงานควรมีเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความเสมอภาค ($\bar{x}$ = 4.54, S.D. = 0.73) เจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดเก็บภาษีเป็นอย่างดี ($\bar{x}$ = 4.43, S.D. = 0.68) เจ้าหน้าที่สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับผู้มีหน้าที่เสียภาษีได้เป็นอย่างดี ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.71) และหน่วยงานมีจำนวนเจ้าหน้าที่สามารถให้คำแนะนำในการชำระภาษีได้อย่างเพียงพอ ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.83)

ระดับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

การวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างปรากฏผลการวิเคราะห์ดังแสดงใน Table 6 ดังนี้

Table 6. Average, Standard Deviation and Interpretation of Efficiency of Land and Building Tax Collection

Efficiency of Land and Building Tax Collection	$\bar{x}$	S.D.	Level
1. Accurate land and building tax assessments	4.55	0.68	Highest
2. Collecting land and building taxes within the period specified by the Land and Building Tax Law	4.43	0.71	Highest
3. Timely and complete collection of land and building taxes	4.46	0.76	Highest
4. Regular follow-up and expediting of tax collection	4.52	0.72	Highest
Total	4.49	0.65	Highest

Source: Synthesized by the Authors

จาก Table 6 พบว่า ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.49, S.D. = 0.65) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ดังนี้ การประเมินภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างถูกต้อง ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.68) การติดตามเร่งรัดการจัดเก็บภาษีอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 4.52, S.D. = 0.72) และการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างทันเวลาครบถ้วน ($\bar{x}$ = 4.46, S.D. = 0.76) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามระยะเวลาที่กำหนดตามกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ($\bar{x}$ = 4.43, S.D. = 0.71)

Table 7 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlations Coefficient) พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งสามตัวแปร ได้แก่ ความพร้อมของหน่วยงาน ($r=0.73$, $p<0.01$) การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ($r=0.81$, $p<0.01$) และความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ($r=0.88$, $p<0.01$) มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างซึ่งเป็นตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กัน อยู่ระหว่าง 0.74-0.81 ดังนั้น เพื่อป้องกันปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่มากเกินไป (Multicollinearity) ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบค่า VIF พบว่าอยู่ระหว่าง 2.76 – 3.66 และค่า Tolerance มีค่าอยู่ระหว่าง 0.27-0.36 ซึ่งค่า VIF ที่คำนวณได้ เป็นไปตามเกณฑ์ของ Hair, Babin, Black & Anderson (2019) ที่บอกว่าค่า VIF ต้อง

มีค่าไม่เกิน 10 และค่าTolerance ต้องมีค่ามากกว่า 0.10 ดังนั้นแสดงว่าตัวแปรอิสระที่นำมาวิเคราะห์การถดถอยไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ร่วมเชิงเส้น (Multicollinearity)

Table 7. Results of Pearson's Correlation Analysis

Variable	Readiness of the Agency	Public Relations and Communication	Readiness of Officials	Efficiency of Land and Building Tax Collection
Readiness of the Agency	1	0.77**	0.74**	0.73**
Public Relations and Communication		1	0.81**	0.81**
Readiness of Officials			1	0.88**
Efficiency of Land and Building Tax Collection				1

** Significance Level 0.01

Source: Synthesized by the Authors

Table 8. Results of Multiple Regression Analysis

Variables	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
Fixed Rate	.25	.15		1.60	.11		
Readiness of the Agency	.09	.05	.09	1.75	.08	.36	2.76
Public Relations and Communication	.24	.06	.23	3.85	.00**	.27	3.66
Readiness of Officials	.63	.06	.62	10.87	.00**	.31	3.27

** Significance Level 0.01 R = 0.892 , R2 = 0.795, Adjusted R2 = 0.792

ผลการวิเคราะห์ถดถอยใน Table 8 พบว่า ความพร้อมของหน่วยงาน (B=0.09 p>0.01) การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร (B=.24 p<0.01) และความพร้อมของเจ้าหน้าที่ (B=0.63 p<0.01) เป็นตัวแปรอิสระส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และตัวแปรอิสระทั้งสามตัวแปรสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงตัวแปรตาม (ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (Adjusted R2) เท่ากับ 0.792 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐาน ที่ 2-3

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษีในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาต อำเภอบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจัยด้านความพร้อมของหน่วยงานมีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ

เทศบาลตำบลหนองตาดมีสถานที่ให้บริการในการรับชำระภาษีอย่างเหมาะสม เมื่อมีขนาดพื้นที่ให้บริการกับผู้เสียภาษีเพียงพอ ผู้เสียภาษีมีความสะดวกในการติดต่อ จะมีผลทางตรงต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษี ทำให้การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีบรรลุได้ตามเป้าหมายที่กำหนด ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เทศบาลตำบลหนองตาดมีการรับชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างหลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการรับชำระภาษีที่หน่วยงาน และการให้บริการรับชำระภาษีนอกสถานที่ ทำให้ผู้เสียภาษีเข้าถึงได้ง่ายได้รับความสะดวกในการชำระภาษี ปัจจัยด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เทศบาลตำบลหนองตาดมีเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความเสมอภาค ทำให้ประชาชนผู้เสียภาษีเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ ไม่เลือกปฏิบัติ สามารถสร้างความมั่นใจในการชำระภาษีได้ นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เสียภาษี ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นดังนี้

ความพร้อมของหน่วยงาน

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านความพร้อมของหน่วยงาน แม้ไม่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษีในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ อาจเนื่องมาจากการเสียภาษีเป็นหน้าที่ของประชาชนที่ทราบกันดีและต้องชำระตามระยะเวลาที่กำหนด หากชำระล่าช้าต้องเสียค่าปรับ แต่อย่างไรก็ตามความพร้อมของหน่วยงานก็มีส่วนทำให้การปฏิบัติงานมีความรวดเร็วและสามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้ เทศบาลยังควรมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับผู้นำชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการสำรวจข้อมูลที่ดินเพื่อนำมาประเมินภาษี รวมทั้งเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่พร้อมสำหรับนำมาใช้ในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ ระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ช่องทางการติดต่อที่หลากหลายเกี่ยวกับข้อร้องเรียนในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งสถานที่ให้บริการในการชำระภาษีอย่างเหมาะสม เพื่อให้การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษีในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เนื่องจากหากเทศบาลมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ชำระภาษีได้ทราบข้อมูล ข้อกำหนดต่างๆ และขั้นตอนในการชำระภาษีได้อย่างถูกต้องชัดเจน เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วารสาร รวมถึงช่องทางการสื่อสารออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ของหน่วยงาน เฟสบุ๊ค (Facebook) จะทำให้ผู้ชำระภาษีสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้รวดเร็วและทั่วถึง สอดคล้องกับการศึกษาของ Thammaphisamai & Laochankham (2020) พบว่า การประชาสัมพันธ์ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างหลากหลายช่องทาง สามารถเข้าถึงข้อมูลของผู้ชำระภาษีได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดและเป็นการสร้างแรงจูงใจในการชำระภาษี และยังสอดคล้องกับ การศึกษาของ Claythong & Butrudom (2022) พบว่า การพัฒนาช่องทางการสื่อสารให้มีความหลากหลาย เช่น ให้ความรู้ผ่านสื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ จะทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ส่งผลให้จัดเก็บภาษีมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น ถ้าเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารในการจัดเก็บภาษีที่ดีและหลากหลายช่องทาง จะส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

ความพร้อมของเจ้าหน้าที่

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษีในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เนื่องจากว่า หากเทศบาลมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดเก็บภาษีให้คำแนะนำและถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนผู้มาใช้บริการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่มีการบริการในการรับชำระภาษีด้วยความเสมอภาค ประชาชนจะได้รับคำแนะนำที่ดี หน่วยงานจะมีโอกาสที่สามารถจัดเก็บภาษีได้อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับ การศึกษาของ Tuansungnoen (2018) พบว่า ถ้ามีเจ้าหน้าที่เพียงพอและเหมาะสมบริการด้วยความรวดเร็ว จะทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ การศึกษาของ Upradit & Mephetthan (2021) พบว่า ถ้าเจ้าหน้าที่มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับ การศึกษาของ Nourisa (2023) ถ้าเจ้าหน้าที่มีความรู้ในการปฏิบัติงานที่ดี ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ถ้าเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี จะส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

จากผลการศึกษาวิจัย ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารและความพร้อมของเจ้าหน้าที่ แสดงว่าการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เกี่ยวกับการชำระภาษีหลากหลายช่องทางให้ประชาชนผู้เสียภาษีได้ทราบ เจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดเก็บภาษี สามารถถ่ายทอดความรู้ให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี และมีการบริการด้วยความเสมอภาค จะมีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

จากผลการวิจัยควรมีการจัดเตรียมความพร้อมของหน่วยงานสำหรับการให้บริการแก่ผู้มีหน้าที่เสียภาษีได้แก่

- 1) เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานกับผู้นำชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ในการจัดเก็บภาษีได้อย่างครบถ้วน
- 2) เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับการให้บริการในการจัดเก็บภาษีได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ
- 3) ช่องทางการติดต่อระหว่างหน่วยงานและผู้มีหน้าที่เสียภาษีที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด เพื่อรับชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ของเทศบาลตำบลหนองตาด

2) ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้นในระดับอำเภอ หรือจังหวัดที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้

References

- Aaker, D. A., Kumar, V., & Day, G. S. (2001). *Marketing Research*, 7th edition. Hoboken, NJ: Wiley.
- Boonla, R. (2020). *Factors Affecting the Taxation Efficiency of Local Government Organization in Lopburi Province*. (master's thesis). Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand. (in Thai)
- Buarod, B. (2022). Preparation for Land and Building Tax Collection of the Metropolitan Municipality in Surat Thani. *Journal of BSRU-Research and Development Institute*, 7(1), 175-191. (in Thai)
- Ciaythong, J. & Butrudom, T. (2022). Guidelines for Increasing the Effectiveness of Land and Building Collection in Udon Thani Municipality in Compliance with the Land and Building Act B.E. 2562. *Journal of Humanities and Social Sciences Review, Lampang Rajabhat University*, 10(3), 19-29. (in Thai)
- Daengsaangthong, N. & Khetkan, P. (2020). A Study of Service Quality in Local Maintenance Storage of Phitsanulok Municipality, Mueang District, Phitsanulok Province. *Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak*, 7(2), 15-26. (in Thai)
- Dangnoi, K. (2019). *The Efficiency in Revenue Collection of Krajiw Sub-district Administration Organization, Phachi District, Phranakhon Si Ayutthaya Province*. (master's thesis). Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand. (in Thai)
- Deesanga, W. (2011). *Influences on Effectiveness in Tax Collection of Municipality Meung District, Samutprakan Province*. (master's thesis). Dhonburi Rajabhat University, Thailand. (in Thai)
- DLA_NLC. (2023). *The summary of data on local administrative organizations*. Thailand. Retrieved from <https://nlc.dla.go.th/public/orgInfo01.do> (in Thai)
- Hair, J. F., Babin, B. J., Black, W. C., & Anderson, R.E. (2019). *Multivariate Data Analysis*, 8th edition. England: Pearson Prentice.
- Jangkhum, T. & Chanasin, J. (2021). Factors Affecting the Efficiency of Fees and Tax Collection on Land and Property Right Transfer of Suphanburi Provincial Land Office Sriprachan Branch. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 7(6), 71-83. (in Thai)
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 – 610. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Kaewstri, A. (2013). *Factors Affecting Revenue Officers's Readiness for ASEAN Economic Community: A Case Study of Bangkok Metropolitan Area Offices*. (master's thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Thailand. (in Thai)
- Land and Building Tax Act. (2019, 12 March). *Royal Gazette*. Issue 136 Section 30a. P 21. (in Thai)

- Mahilek, N. (2023). *Factors Affecting the Efficiency of Land and Building Tax Collection of Local Administrative Organizations in Narathiwat Province*. (master's thesis). Prince of Songkla University, Songkla, Thailand. (in Thai)
- Nakthon, W. (2019). The Problems and Guideline to Improve Local Tax: Case Study of Provincial Administrative Organization Municipality and Sub-District Administrative Organization in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 8(2), 167-179. (in Thai)
- Nunta, N. (2022). *Effectiveness of Taxation in San Sai Sub-District Municipalities, Chiang Mai Province*. (master's thesis). Maejo University, Chiang Mai, Thailand. (in Thai)
- Phasuk, W. (2023). Local Government and Decentralization of Local Government Organizations in Thailand. *Journal of MCU Loei Review*, 4(1), 94-103. (in Thai)
- Pitiphut, R. (2019). *Personal Factors Affecting on the Willingness of Personal Tax Income Payment of Taxpayers in Bangkok*. (master's thesis). Sripatum University, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Suebyart, T. (2022). Land and building tax administration of Tambon Administration Organization of Wat Lamut. *The 14th NPRU National Academic Conference Nakhon Pathom Rajabhat University*, 2321-2334. (in Thai)
- Thammaphisamai, W. & Laochankham, S. (2020). The Readiness in Implementing the Land and Building Tax Act B.E. 2562 of Local Governments in Muang District, Khon Kaen Province. *Journal of Modern Learning Development*, 5(6), 246-260. (in Thai)
- Tuansungnoen, P. (2018). *Effectiveness of Revenue Collection of Sisaket Municipality, Mueang District, Sisaket Province*. (master's thesis). Rangsit University, Pathum Thani, Thailand. (in Thai)
- Upradit, A. & Mephetthan, S. (2021). Factors Affecting Readiness for the collection of Land and Building Tax Based on the Land and Building Tax Act B. E. 2562 (2019) of Subdistrict Administrative Organizations in Lampang Province. *Journal of Business Administration and Social Sciences Ramkhamhaeng University*, 4(2), 49-69. (in Thai)

RESEARCH ARTICLE

Influences of Public Participation Models on Police Administration at Mueang Khon Kaen Police Station

Pitsarn Phanwattana

Faculty of police science

Royal Police Cadet Academy, Thailand

Abstract

The purposes of this research were to study: 1) the general operation of community networks, including community network alliances, local police volunteers, traffic volunteers, and members of the committee to inspect and monitor police administration, and 2) the influence of various public participation models—such as community operation networks, community network alliances, local police volunteers, traffic volunteers, and members of the police station inspection and monitoring committee—on police administration. This study employed a quantitative approach, using a questionnaire to collect data from 400 residents of Mueang Khon Kaen. The data were analyzed using descriptive statistics and path analysis. The results indicated that most people believed they had limited participation in police administration, although they were highly satisfied with local police volunteers, in contrast to the low satisfaction with community network operations. The local police volunteer model had the most direct influence on police administration at Mueang Khon Kaen Police Station, while the members of the inspection and monitoring committee had the greatest indirect and overall influence on police administration.

Keywords

public participation, administration of police stations, Mueang Khon Kaen Police Station, influences

CORRESPONDING AUTHOR

Pitsarn Phanwattana, Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy

90 Sam Phran Subdistrict, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province, 73110, Thailand.

Email: Pitsarn_ph@rpca.ac.th

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

อิทธิพลของรูปแบบการมีส่วนร่วม ของประชาชนต่อการบริหารงานสถานี ตำรวจภูธร เมืองขอนแก่น

พิชิตล พันธ์วัฒนา
คณะตำรวจศาสตร์
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไปของเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม อาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาจราจร สมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. และการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 2) อิทธิพลของเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม อาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาจราจร สมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามจากประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน ใช้สถิติพรรณนาและเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มองเห็นว่าได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานตำรวจในระดับไม่ค่อยบ่อย โดยพึงพอใจกับอาสาสมัครตำรวจบ้านมากเป็นลำดับแรก ซึ่งต่างจากเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการที่พึงพอใจในระดับต่ำ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนรูปแบบอาสาสมัครตำรวจบ้านมีอิทธิพลทางตรงมากที่สุดต่อการบริหารงานสถานีตำรวจ ส่วนสมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีอิทธิพลทั้งทางอ้อมและผลรวมมากที่สุดต่อการบริหารงานสถานีตำรวจ

คำสำคัญ

การมีส่วนร่วมของประชาชน, การบริหารงานสถานีตำรวจ, สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น, อิทธิพล

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ปรากฏในหลายมาตราเช่น มาตรา 57(1), 57(2), 65 วรรค 2, 77 วรรค 2, 133(3), 178 วรรค 4, 231(1) หรือ 256(1) ที่เป็นการมีส่วนร่วมในรูปแบบการเข้ามามีบทบาทและการสร้างความร่วมมือระหว่างประชาชนกับภาครัฐ (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017) สถานีตำรวจในฐานะหนึ่งในหน่วยงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เป็นหน่วยงานภาครัฐต้องบริหารงานในสถานีตำรวจที่มุ่งส่งเสริมการเข้ามามีบทบาทร่วมของประชาชนในกิจการตำรวจเพื่อให้สอดคล้องตรงตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญซึ่งคำว่าส่งเสริม ในที่นี้หมายถึงการริเริ่ม ชักนำ ผลักดัน ให้กำลังใจ กระตุ้น เชิญชวน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปเป็นการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนของสถานีตำรวจแบ่งได้ 2 ส่วน 1. เครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมปฏิบัติกับตำรวจเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรม รักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัย

ให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น ช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดการจราจร รวมถึงการเข้าร่วมในการป้องกันภัย ระวังเหตุและช่วยเหลือหรือกู้ภัยจากอุบัติเหตุต่าง ๆ และ 2. เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วมเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจ (Royal Thai Police, 2006)

สถานีตำรวจมีอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญาภายในเขตอำนาจความรับผิดชอบหรือเขตพื้นที่การปกครอง รวมถึงการรับผิดชอบในด้านการงานและการปกครองบังคับบัญชารองลงไปจากตำรวจภูธรจังหวัดเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงภายใน บริการทางสังคม ชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ การพัฒนางานบริหาร การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและการรักษาความสงบเรียบร้อยรวมถึงงานกิจการพิเศษและงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสถานีตำรวจ โดยสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นมีอัตรากำลังปฏิบัติหน้าที่ 393 นาย มีพื้นที่รับผิดชอบ 206.04 ตารางกิโลเมตรประกอบด้วย 4 ตำบลได้แก่ ตำบลในเมือง ตำบลเมืองเก่า ตำบลพระลับ และตำบลศิลา ซึ่งปัจจุบันสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นบริหารงานโดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกับตำรวจในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ ร่วมปรับปรุงเสนอแนะ (Plan Do Check Act) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการตำรวจมี 5 รูปแบบได้แก่ เครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม อาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาจราจร สมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. หากแต่เมื่อพิจารณาจากข้อมูลผลการดำเนินงานในเชิงสถิติการตั้งจุดตรวจจุดสกัดรอบ 6 เดือนตั้งแต่ตุลาคม 2566 ถึงมีนาคม 2567 ที่ประชาชนร่วมการปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ตำรวจพบว่า ทั้งจำนวนออกไปสืบเปรียบเทียบปรับและว่ากล่าวตักเตือนไม่มีแนวโน้มจะลดลง (Muang Khon Kaen Police Station, 2024 B)

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการตำรวจทั้ง 5 รูปแบบนั้นผลการดำเนินงานเป็นเช่นใด มีปัญหาข้อขัดข้องหรือไม่อย่างไร ต้องปรับเปลี่ยนกฎระเบียบข้อบังคับให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันหรือไม่ ควรพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบใดที่เหมาะสมตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเมืองขอนแก่น และสำคัญที่รูปแบบใดส่งผลเชิงบวกหรือมีอิทธิพลต่อการบริหารงานตำรวจของตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นเพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปประยุกต์ใช้ปรับปรุงแก้ไข พัฒนาให้การบริหารงานสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อชุมชนเมืองขอนแก่น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วมอาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาจราจร สมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. และการมีส่วนร่วมของประชาชน

2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม อาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาจราจร สมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดและทฤษฎี

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและองค์กรมีส่วนร่วมในกิจการตำรวจ พ.ศ.2551

ตามข้อ 4 ในระเบียบนี้ให้ความหมาย 1. เครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการหมายความว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการตำรวจของประชาชนในลักษณะของการเปิดเผยแสดงตัว มีการกำหนดให้แต่งเครื่องแบบชัดเจน มีบัตรประจำตัวสมาชิกและรหัสสมาชิก 2. เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วมหมายความว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการตำรวจของประชาชนทั้งในลักษณะของการเปิดเผยแสดงตัวหรือไม่เปิดเผยแสดงตัวโดยที่ไม่ต้องกำหนดให้แต่งเครื่องแบบอาจมีหรือไม่มีบัตรประจำตัวสมาชิกและรหัสสมาชิก 3. อาสาสมัครตำรวจบ้านหมายความว่า แนวร่วมประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการตำรวจลักษณะปฏิบัติการเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันปราบปรามอาชญากรรม 4. อาสาจราจรหมายความว่าแนวร่วมประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการตำรวจลักษณะปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนการจัดการจราจร 5. กต.ตร.สภ. หมายความว่า คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจภูธรตามระเบียบ ก.ต.ช. ว่าด้วยคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิดกล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่น่าจะรุนแรง ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชนรวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

การวิเคราะห์อิทธิพล

การวิเคราะห์อิทธิพลเป็นการประยุกต์การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรเชิงปริมาณตามพื้นฐานความรู้เชิงทฤษฎีให้ทราบว่าตัวแปรซึ่งเป็นเหตุมีอิทธิพลต่อตัวแปรซึ่งเป็นผลในลักษณะใด อิทธิพลแต่ละประเภท (ทางตรง ทางอ้อม และผลรวม) มี

ปริมาณและทิศทางอย่างไร และเพื่อวิเคราะห์ตรวจสอบทฤษฎีว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลจากปรากฏการณ์จริงสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความสัมพันธ์ทางทฤษฎี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ยึดหลักจริยธรรมสากลในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ (Belmont Report) ที่ประกอบด้วยหลักความเคารพในบุคคล หลักคุณประโยชน์ไม่ก่ออันตราย และหลักความยุติธรรม โดยได้ปฏิบัติตามเคร่งครัดในขั้นตอนที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับคน (Institutional Review Board Health Sciences and Minimal Risk Research IRBs, 2023)

ประชากร

ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ ประชาชนจำนวนทั้งสิ้น 406,155 คน แยกเป็นชาย 195,608 คน และหญิง 210,547 คน (Mueang Khon Kaen District Registration Office, 2022)

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Yamane (1973) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานเท่ากับ 0.05 รายละเอียดคำนวณได้ดังนี้ $1 + 406,155 \times 0.052 = 1,016.38$ แล้วนำมาหาร 406,155 ได้เท่ากับ 399.60 ปัดเศษขึ้นทำให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเชื่อถือได้จำนวน 400 คน ที่เป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างเหมาะสมในการอ้างอิงไปสู่ประชากร โดยที่ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Raifman, DeVost, Digitale, Chen, & Morris, 2022) โดยเลือกประชาชนอำเภอเมืองขอนแก่นที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป (เป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถตัดสินใจที่จะเลือกหรือไม่เลือกให้ข้อมูลได้ตามความตามสมัครใจ) เคยมีปฏิสัมพันธ์หรือติดต่อกับราชการกับตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นทั้งสายงานธุรการ สายงานงานจราจร สายงานป้องกันปราบปราม สายงานสืบสวน และสายงานสอบสวน หรือที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารงานสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นในระยะ เวลาไม่เกิน 1 ปี กลุ่มตัวอย่าง 400 คนมาจาก 4 ตำบล ตำบลละ 100 คน

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานบุคคลเช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาการปฏิสัมพันธ์หรือเข้ามามีส่วนร่วมกิจการตำรวจ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ เครือข่ายชุมชนลักษณะ ปฏิบัติการ เครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม อาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาจราจร และสมาชิก กต.ตร. สภ.เมืองขอนแก่น ใช้มาตราวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต (Likert Rating Scales) 5 ระดับไล่เรียงจากไม่เคย- บ่อยครั้ง โดยที่ 1 = ไม่เคย 2 = ไม่ค่อยบ่อย 3 = ค่อนข้างบ่อย 4 = บ่อย และ 5 = บ่อยครั้ง และตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดโดยสอบถามว่า 1. ท่านคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานสถานีตำรวจรูปแบบใดมีประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด เพราะเหตุใด 2. ท่านคิดเห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานสถานีตำรวจคือประเด็นใด เพราะเหตุใด และ

3. ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเข้ามาจับบทบาทในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานสถานีตำรวจอะไรบ้าง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

แบบสอบถามที่ใช้ผ่านการแก้ไขปรับปรุงทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเป้าหมายจำนวน 40 คน ก่อนนำไปใช้จริง ตรวจสอบความคงที่หาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ใช้วิธีการทดสอบซ้ำแล้วกลับมาวัดซ้ำอีกครั้ง (Schuler, Anderson, & Kussbauer, 2023) ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นความคงตัว ตรวจสอบค่า Pearson’s product moment correlation ซึ่งแบบสอบถามได้ค่าเท่ากับ 0.78 อยู่ระดับดี

Table 1. Reliability Coefficients of Variable Measures

Variables	Variable Composition	Cronbach Alpha Value
Community network operating (OPERA) = .781	1. Collaborate with police to prevent crime	.802
	2. Collaborate with the police to suppress crime	.816
	3. Work with the police to maintain safety	.797
	4. Participating in disaster prevention and incidents	.836
	5. Participating in helping or rescuing from various accidents	.749
Coalition community network (ALLYN) = .774	1. Voluntary exchange of information	.776
	2. Have a relationship with common goals	.758
	3. Independence of network relationships	.791
	4. Create a network culture to reduce conflict	.823
	5. Create a learning exchange space	.794
Local police volunteer (LOPOL) = .806	1. Participating in working with people in community	.774
	2. Prepare an action plan at the inspection zone level	.846
	3. Coordinate cooperation with other agencies	.803
	4. Build familiarity with people in the community	.791
	5. Collecting data and analyzing it to solve crime problems	.817
Traffic volunteer (TRAFF) = .733	1. Assist traffic officers in managing traffic in front of educational institutions.	.788
	2. Assist traffic officers in managing intersection areas and crowded areas with traffic congestion problems	.811
	3. Facilitate and increase safety for students, parents	.744
	4. Facilitate and increase safety for road users	.727
	5. To support traffic management in the area	.826

Table 1. Reliability Coefficients of Variable Measures (cont.)

Variables	Variable Composition	Cronbach Alpha Value
Board member of	1. Inspect, monitor and evaluate police performance	.852
police monitoring in	2. Provide advice & suggestions on police operations	.764
police stations	3. Promote development of efficiency in police work	.715
(MEMPO) = .729	4. Provide information on problems and suffering of people	.801
	5. Investigate complaints from citizens	.738

จาก Table 1 พบว่าในภาพรวมพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ของตัวแปรประกอบทั้งหมด อยู่ระหว่าง .758 - .852 ถือว่าอยู่ในระดับดี โดยที่การมีส่วนร่วมในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เป็นตัวแปรประกอบของเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ (.836) การสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อลดความขัดแย้งที่เป็นตัวแปรประกอบของเครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม (.823) การจัดทำแผน ปฏิบัติการระดับเขตตรวจที่เป็นตัวแปรประกอบของอาสาสมัครตำรวจบ้าน (.846) การปฏิบัติเพื่อรองรับการจัดการจราจรในพื้นที่ที่เป็นตัวแปรประกอบของอาสาจราจร (.826) และ การตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล การปฏิบัติงานของตำรวจที่เป็นตัวแปรประกอบของสมาชิกคณะกรรมการ กต.ตร.สภ. (.852) เหล่านี้เป็นตัวแปรองค์ประกอบที่ต่างมีน้ำหนักมากที่สุดในแต่ละตัวแปร ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานสถานีตำรวจที่เป็นตัวแปรตามไม่มีตัวแปรประกอบ ในงานใช้มาตรวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต 5 ระดับเริ่มจากไม่เคย ไม่ค่อยบ่อย ค่อนข้างบ่อย บ่อย บ่อยครั้ง

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่นที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น ด้วยตนเองและผู้ช่วย 2 คน เดินทางภายในเนื้อที่ 953.4 ตารางกิโลเมตรใน 4 ตำบล ของอำเภอเมืองซึ่งตรงกับพิกัด 16.435646676048723, 102.825586 41403021 และ Plus Code ที่ CRJF+XGV เทศบาลนครขอนแก่น อำเภอขอนแก่น (Google Maps, 2024) เพื่อเก็บข้อมูลกับประชาชนในพื้นที่ช่วงวันเสาร์และอาทิตย์ของวันที่ 16-17 มีนาคม และ 23-24 มีนาคม พ.ศ.2567 กำหนดลงพื้นที่สนามในช่วงวันหยุดราชการเวลา 07.30 -20.00 น. เป็นเวลา 4 วัน วางแผนเก็บข้อมูลได้เฉลี่ยวันละ 100 ราย แบ่งหน้าที่แยกกันเข้าพื้นที่เก็บข้อมูล โดยสถานที่เก็บข้อมูลประชาชนได้แก่บริเวณแหล่งชุมชน ถนนคนเดิน ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า โลตัส โกเฟรช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ศูนย์อนามัย ศูนย์ค้าส่งร้านขายของชุมชน ตลาดสด ตลาดนัด หรือสถานที่ที่มีกลุ่มผู้คน เป็นต้น ทั้งนี้จำนวนประชาชนที่จะเก็บข้อมูลในแต่ละวันไม่ได้ยึดหลักตายตัวหากแต่สามารถยืดหยุ่นเพื่อความเหมาะสมได้ตามแต่สถานการณ์เวลานั้น การเก็บข้อมูลปฏิบัติโดยเข้าพูดคุยสอบถามเบื้องต้นกับประชากรเป้าหมาย เมื่อเห็นว่าคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้จึงเริ่มแนะนำโดยเริ่มจากบอกชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ของงานวิจัย วิธีการตอบแบบสอบถาม พร้อมบอกถึงความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงแจกแบบสอบถามและรอรับอยู่บริเวณไม่ห่างนักเพื่อผู้ตอบแบบสอบถามเกิดข้อสงสัยจะได้ทำการอธิบายให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนจึง

ตรวจสอบความถูกต้องพร้อมรวบรวมไว้ที่เดียวกันในของบรรจุแบบสอบถาม ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนยินดีตอบแบบสอบถามด้วยใจสมัครปราศจากการบังคับขู่เข็ญใด (Couper, 2017)

การวิเคราะห์

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สถิติวิเคราะห์หาข้อมูล ได้แก่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ ค่าความโด่ง หาค่า Kolmogorov–Smirnov (K-S test) ตรวจสอบค่า e ว่าแจกแจงเป็นเช่นใด หาค่า Tolerance ตรวจสอบค่ายอมรับความต่าง หาค่า VIF (Variance Inflation Factors) ที่ต้องได้ค่าไม่เกิน 10 ตรวจสอบความเป็นเส้นตรงร่วมที่ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์สูงเกิน .75 (Multicollinearity) (Vörösmarty, & Dobos, 2020) ตรวจสอบ Tolerance ที่มีค่าไม่ต่ำกว่า .10 และ KMO ที่มีค่ามากกว่า .5 (Kaiser-Meyer-Olkin) เพื่อวัดความเหมาะสมของข้อมูล (Shrestha, 2022) นำเสนอข้อมูลผ่านการใช้ตารางและสถิติพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ส่วนการวิเคราะห์อิทธิพลตัวแปรอิสระทั้ง 5 ที่มีต่อการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารงานสถานีตำรวจ (ตัวแปรตาม) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ศึกษาอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีต่อตัวแปรตามว่ามีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมหรือไม่ มีปริมาณและทิศทางอย่างไรเป็นต้น

ผลการวิจัย

ผลที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สรุปได้ว่าสภาพทั่วไปของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพศหญิง (ร้อยละ 57.75) อายุ 41-50 ปี (ร้อยละ 36.75) สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญา (ร้อยละ 35.50) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 58.50) อาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 47.75) รายได้ต่อเดือน 15,001-25,000 บาท (ร้อยละ 37.25) และประชาชนมากกว่าครึ่งเคยปฏิบัติสัมพันธ์หรือเข้ามามีส่วนร่วมกิจการตำรวจ (ร้อยละ 71.00) ในภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่คิดเห็นว่าได้มีส่วนร่วมการบริหารงานตำรวจในระดับไม่ค่อยบ่อย (ร้อยละ 41.50) โดยพึงพอใจกับอาสาสมัครตำรวจบ้านมากเป็นลำดับแรก (189 คน) ต่างกับเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการที่พึงพอใจในระดับต่ำ (ร้อยละ 27.75)

Table 2. Bivariate Correlation Values Between Variables and Descriptive Statistics of Variables (N = 400)

Variable	PARTI	OPERA	ALLYN	LOPOL	TRAFF	MEMPO
PARTI	1.00	0.54	0.48	0.45	0.32	0.42
OPERA		1.00	0.24	0.56	0.68	0.29
ALLYN			1.00	0.34	0.46	0.61
LOPOL				1.00	0.72	0.57
TRAFF					1.00	0.33
MEMPO						1.00

Table 2. Bivariate Correlation Values Between Variables and Descriptive Statistics of Variables (N = 400) (cont.)

Variable	PARTI	OPERA	ALLYN	LOPOL	TRAFF	MEMPO
Tolerance	-	0.51	0.88	0.62	0.74	0.72
VIF	-	1.87	3.26	1.93	2.51	2.26
K-S Test	1.54	0.87	1.25	1.31	0.96	1.27
Max	3	5	5	5	5	5
Mean	1.54	2.87	2.69	3.07	2.76	2.59
Standard deviation	0.77	0.46	0.63	0.87	0.29	0.98
Skewness	-0.16	0.81	1.21	0.51	0.45	0.58
Kurtosis						

Note: Min value for all item = 1 / Kaiser–Meyer Olkin = 0.83

จาก Table 2 ตรวจสอบการละเมิดข้อสมมติที่กำกับเทคนิควิธีการวิเคราะห์เส้นทางโดยตรวจการกระจายปกติตัวแปรเดียว (Univariate Normality) ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์สูง (Multicollinearity) พบว่าการกระจายปกติค่าที่ได้ทุกตัวไม่เกิน .75 พิจารณาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ ค่าความโด่งและค่า K-S test พบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวมีการกระจายปกติ และเมื่อทดสอบ linearity พบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับการมีส่วนร่วมของประชาชน (F test = 1.764 มีนัยสำคัญทางสถิติ) ค่า VIF ปกติมีค่าไม่เกิน 10 ส่วนค่า Tolerance มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.10 และค่า KMO มีค่ามากกว่า 0.5 อยู่ในเกณฑ์ปกติไม่ละเมิดข้อสมมติแต่อย่างใด จากนั้นผู้วิจัยจึงใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ร่วมกับค่าสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐาน (standardized coefficients) ในสมการโครงสร้างการวิเคราะห์ เมื่อแทนค่าสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐานลงในสมการโครงสร้างจึงปรากฏภาพแบบจำลอง

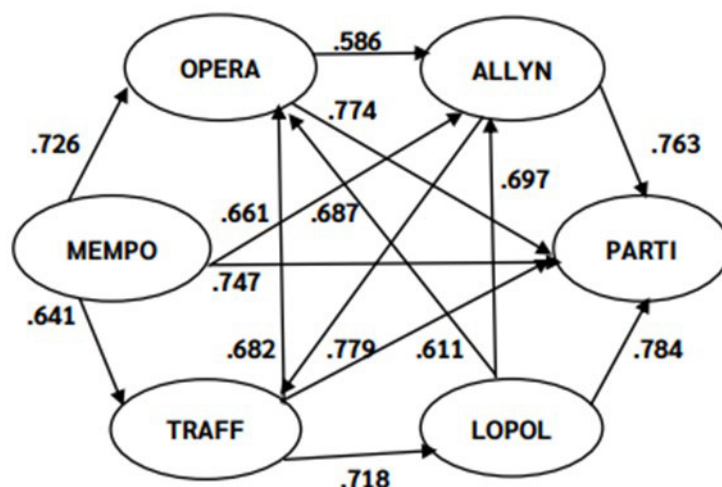

Figure 2. Model After Path Analysis of the Relationship Between Variables

Table 3. Direct, Indirect, and Total Influence of Variables on Public Participation (N = 400)

Influence of variables	Cause and effect relationship		
	Direct	Indirect	Total
OPERA	.774	.447	1.221
ALLYN	.763	.386	1.149
LOPOL	.784	.805	1.589
TRAFF	.779	.867	1.646
MEMPO	.747	1.190	1.937

Note: (1) Indirect Influences of OPERA from $(.586 \times .763) = .447$ and total influence from $.447 + .774 = 1.221$
(2) Indirect Influences of ALLYN from $(.687 \times .718 \times .784) = .386$ and total influence from $.386 + .763 = 1.149$
(3) Indirect Influences of LOPOL from $(.697 \times .763) + (.611 \times .586 \times .763) = .805$ and total influence from $.805 + .784 = 1.589$
(4) Indirect Influences of TRAFF from $(.718 \times .784) + (.682 \times .586 \times .763) = .867$ and total influence from $.867 + .779 = 1.646$
(5) Indirect Influences of MEMPO from $(.661 \times .763) + (.643 \times .718 \times .784) + (.726 \times .586 \times .763) = 1.190$ and total influence from $1.190 + .747 = 1.937$

Table 3 พบว่า LOPOL (อาสาสมัครตำรวจบ้าน) มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่มีอิทธิพลทางตรงมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (.784) รองลงมาสองลำดับได้แก่ TRAFF และ OPERA ตามลำดับ ส่วนตัวแปร MEMPO (สมาชิก กต.ตร.สภ.) มีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (1.190) ต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับ ALLYN ที่มีอิทธิพลทางอ้อมน้อยที่สุด (.386) และตัวแปร MEMPO (สมาชิก กต.ตร.สภ.) มีอิทธิพลผลรวมมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (1.937) รองลงมาไล่เรียงได้แก่ TRAFF และ LOPOL

สรุปและอภิปรายผล

ข้อค้นพบเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สามารถสรุปสาระได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ คิดเห็นว่าได้มีส่วนร่วมการบริหารงานตำรวจในระดับไม่ค่อยบ่อยและไม่พึงพอใจเท่าใดนัก แต่พึงพอใจกับอาสาสมัครตำรวจบ้านมากเป็นลำดับแรก ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าตำรวจในฐานะหน่วยงานรัฐควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมกิจกรรมการบริหารงานสถานีตำรวจในรูปแบบต่าง ๆ ให้มากขึ้น โดยประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในชุมชนด้วยตนเองเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งส่วนรวมและครอบครัวของตนผ่านการจัดโครงการพัฒนาความรู้แก่คนในชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานชุมชนทำหน้าที่ชักชวน ผลักดัน กระตุ้น จูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจการของตำรวจมากยิ่งขึ้น ในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ ร่วมปรับปรุงเสนอแนะ (Plan Do Check Act) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยตามความเหมาะสมของพื้นที่ชุมชนของตนเอง เช่นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอุบัติเหตุทางถนนของชุมชนในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ที่ผู้นำชุมชนให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านการประชุม ปกึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำไปสู่ความเข้าใจถึงการเห็นประโยชน์ร่วมกันและจึงคัดเลือกตัวแทนของชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมไปทำหน้าที่ร่วมตำรวจในการป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นบนท้องถนนในชุมชนของตนเอง (Kotkaew, 2019)

การที่ประชาชนเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครตำรวจบ้านนั้นเป็นรูปแบบของเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติ การทำหน้าที่รับแจ้งเบาะแสต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดในชุมชน ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นแก่คนในชุมชนรวมถึงการเป็นสะพานช่วยประสานในเรื่องการไล่เลี่ยระดับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ช่วยเหลือกิจการงานตำรวจด้านต่าง ๆ เป็นการดึงประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกับตำรวจในรูปแบบอาสาสมัครตำรวจบ้าน สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงการปฏิบัติงานโดยได้ลงมือจริงในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างชุมชนของตนให้แข็งแกร่งขึ้น (Watchara, 2022) สอดรับกับหลักการทำงานของอาสาสมัครตำรวจบ้านที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในเชิงกลยุทธ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ลดภัยอันตรายที่เกิดขึ้นของชุมชนและลดความไม่เรียบร้อยของชุมชน โดยทำหน้าที่ 1. เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2. เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อยการบริการและอำนวยความสะดวกด้านการจราจร 3. แจ้งเหตุด่วนเหตุร้าย ข้อมูลอาชญากรรม เบาะแสคนร้ายคดี อาญาทั่วไปและคดีอาชญากรรม 4. ร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งจุดตรวจจุดสกัดในพื้นที่ และ 5. ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้นำชุมชนในหมู่บ้านรวมทั้งเป็นเครือข่ายของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ปกครองในพื้นที่ (Royal Thai Police Regulations on Promoting Citizens, Communities, Localities, and Organizations to Participate in Police Affairs, B.E. 2008, 2008)

กรณีตัวอย่างที่สถานีตำรวจนครบาลศาลาแดงจัดโครงการอาสาสมัครตำรวจบ้านป้องกันภัยและอาชญากรรมได้เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครตำรวจบ้านหรือโฮมการ์ดที่โดยทั่วไปแล้วอาสาสมัครตำรวจบ้านจะมุ่งเน้นการฝึกเป็นแนวร่วมพลเมืองดี แจ้งเบาะแสความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับคนร้ายให้กับตำรวจได้ทราบเพื่อเป็นการป้องกันเหตุที่กำลังจะเกิดขึ้น เป็นรูปแบบเครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วม แต่ในส่วนของโฮมการ์ดสายตรวจประชาชนของสถานีตำรวจนครบาลศาลาแดงนั้นเป็นรูปแบบเครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เปิดอบรมพิเศษลักษณะคล้ายกับการฝึกอบรมตำรวจ เช่น การฝึกจัดระเบียบแถว การใช้อาวุธกระบอก ภูญาแจ่มือ ให้ความรู้ในภาคปฏิบัติ ในส่วนของภารกิจหลักของโฮมการ์ดจะมีการแบ่งเวรออกตรวจตราพื้นที่ในแต่ละวัน วันละ 1-3 ชุด ประกอบด้วยตำรวจสายตรวจ 1 นาย และอาสาสมัครตำรวจจำนวนหนึ่งซึ่งมีตำรวจยศร้อยตำรวจเอกเป็นหัวหน้าชุดนำตรวจพื้นที่ มีการออกตรวจร่วมกันในเวลาที่มีสถิติอาชญากรรมเกิดขึ้นสูงเพื่อป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ชุมชน การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับอาสาสมัครตำรวจบ้านเช่นนี้เป็นการปฏิบัติที่ดึงภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการยับยั้งป้องกันปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบโฮมการ์ดที่ประสบความสำเร็จเป็นแบบอย่างที่ดี (Good Practice) ของกองบัญชาการตำรวจนครบาลในการลดอาชญากรรมในพื้นที่ (Saladang Police Station, 2023) ในประเด็นนี้ อับบราฮัมและเซทคาโดได้ ทำการศึกษาโดยทบทวนวรรณกรรมภาษาอังกฤษอย่างเป็นระบบในระหว่างปี ค.ศ.1980-2020 ได้ข้อค้นพบว่ากลุ่มคดีเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินและกลุ่มคดีเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรมรุนแรงมีจำนวนที่ลดน้อยลงอย่างชัดเจนในพื้นที่ชนบทเนื่องจากตำรวจในแต่ละพื้นที่ชนบทมีการนำหลักการของโครงการอาสาสมัครตำรวจบ้านเข้าไปปรับใช้ในพื้นที่ (Abraham & Ceccato, 2022)

อย่างไรก็ดีการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบอาสาสมัครตำรวจบ้านไม่ใช่มีแต่ข้อดีเพียงด้านเดียวหากแต่พบปัญหาอุปสรรคเช่นกันดังเช่นการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้านในเขตพื้นที่ตำบลบ้านค้อ อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ผ่านประสบปัญหาเกี่ยวกับ 1. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ความร่วมมือของประชาชนและชุมชน 3. ตัวอาสาสมัครตำรวจบ้านเอง และ 4. ขวัญ

กำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการหรือค่าตอบแทนเมื่อออกปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านไม่เหมาะสม เช่น ค่าอาหาร ค่าพาหนะ การจัดซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่เพียงพอ เช่น ยานพาหนะ วิทยุสื่อสาร เสื้อสะท้อนแสง กระบอง ไฟฉาย ไฟส่องสว่าง ไซเรน และป้ายจุดตรวจ เป็นต้น ด้านความร่วมมือของประชาชนและชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม การทำหน้าที่แจ้งข่าวอาชญากรรม การออกตรวจพื้นที่เพื่อป้องกันอาชญากรรม และการตั้งด่านเพื่อป้องกันเหตุของอาสาสมัครตำรวจบ้านกระทั่งส่งผลให้ประชาชนในชุมชนขาดความเชื่อถือไม่ให้ความร่วมมือ

ด้านตัวอาสาสมัครตำรวจบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับความมีวินัยในการปฏิบัติงาน และมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ใช้อำนาจเกินขอบเขตหน้าที่ของตนเอง หรือด้านความสามัคคีและความพร้อมในการเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเนื่องจากอาชีพประจำไม่เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ แม้แต่ปัญหาครอบครัว สภาพร่างกายที่ไม่พร้อมปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น และด้านขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานมีปัญหาเกี่ยวกับการยอมรับและยกย่องจากสังคมและคนรอบข้าง การดูแลเอาใจและให้ความสำคัญกับอาสาสมัครตำรวจบ้านในฐานะเป็นกำลังพลที่มีคุณค่า (Sriwongchai & Sripokangkul, 2017)

ทำนองนี้สอดคล้องกับ ญัตติฯ วุฒิสภา และเสกสัน เครือคำ ที่กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ที่ประกอบด้วย 6 ปัญหาได้แก่ 1. ปัญหาด้านการขาดแคลนกำลังพลที่เป็นคนรุ่นใหม่ และขั้นตอนการคัดเลือก 2. ปัญหาด้านการขาดแคลนงบประมาณและอุปกรณ์ที่จำเป็น 3. ปัญหาด้านการฝึกอบรมและการเตรียมความพร้อม 4. ปัญหาด้านการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น การเปลี่ยนแปลงโยกย้ายตำแหน่งงานของผู้บังคับบัญชาคนใหม่ 5. ปัญหาด้านการปฏิบัติงานร่วมกับคนในชุมชนและผู้นำชุมชน เช่น การขาดทักษะการสื่อสารกับวัยรุ่น และ 6. ความเสื่อมเสียชื่อเสียงขององค์กรตำรวจจากการทำความผิดของอาสาสมัครตำรวจบ้าน (Watchara & Khruakham, 2022)

แนวทางพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้านให้มีประสิทธิภาพสามารถปฏิบัติโดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ ควรมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านในทุกด้านเพื่อให้ประชาชนและชุมชนเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านอย่างถ่องแท้ ส่วนอาสาสมัครตำรวจบ้านควรประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดและเตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้วยการกำหนดเงินค่าตอบแทนที่ชัดเจน และจัดให้มีสวัสดิการเพิ่มพิเศษในการปฏิบัติงาน เช่น ค่าอาหาร ค่าพาหนะในการเดินทางไปปฏิบัติงาน ฟรีค่าธรรมเนียมต่ออายุบัตรสมาชิก ควรมีการแจกชุดอาสาสมัครตำรวจบ้านเป็นประจำทุกปี ควรมีการมอบใบประกาศเกียรติคุณและเงินรางวัลสำหรับ อาสาสมัครตำรวจบ้านดีเด่น (Sriwongchai, & Sripokangkul, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านได้ข้อค้นแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านมี 7 แนวทาง 1. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรมีการเพิ่มจำนวนของอาสาสมัครตำรวจบ้านโดยเฉพาะการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น 2. ควรมีการเพิ่มเกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัครตำรวจบ้านในเรื่องของอายุ 3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณ อุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานให้กับอาสาสมัครตำรวจบ้านอย่างเพียงพอ 4.

ควรจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการและต่อเนื่อง 5. ควรมีการเปิดโอกาสให้อาสาสมัครตำรวจบ้านได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มากขึ้น 6. ควรจัดให้มีการประเมินเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านในทุกเดือน และ 7. ควรมีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาสาสมัครตำรวจบ้าน ผู้นำชุมชนและคนในชุมชน (Watchara, & Khruakham, 2022) ซึ่งตัวอย่างของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของอาสาสมัครตำรวจบ้านในเขตพื้นที่ตำรวจภูธรภาค 4 ที่ครอบคลุมจังหวัดขอนแก่นมีจำนวน 9 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยรูปแบบการดำเนินชีวิต ปัจจัยความใกล้ชิดกับตำรวจ ปัจจัยอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง ปัจจัยการท่วงท้วงเวลาร่วมกัน ปัจจัยจงใจใส่สัมฤทธิ์ ปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยจงใจใส่สัมพันธ์ ปัจจัยการรับข้อมูลข่าวสารอาชญากรรม และปัจจัยความคาดหวังในผลตอบแทน (Chaiduen, Kosolkitiamporn, & Yupas, 2018)

สรุปข้อค้นพบที่ว่าอาสาสมัครตำรวจบ้านมีอิทธิพลทางตรงมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของประชาชนอำเภอเมืองขอนแก่นส่วนใหญ่มากถึง 189 คน (ร้อยละ 47.25) ที่พึงพอใจกับการมีอาสาสมัครตำรวจบ้านมากเป็นลำดับแรก โดยการจัดตั้งอาสาสมัครตำรวจบ้านเป็นการบริหารงานของสถานีตำรวจที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจการตำรวจตรงตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและองค์กรมีส่วนร่วมในกิจการตำรวจ พ.ศ.2551 เพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรม รักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น ช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดการจราจร รวมถึงการเข้าร่วมในการป้องกันภัย ระวังเหตุและช่วยเหลือหรือกู้ภัยจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ตอบสนองต่อความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน และแม้การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบอาสาสมัครตำรวจบ้านจะมีอิทธิพลทางตรงมากที่สุด หากแต่การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจการตำรวจในรูปแบบอาสาสมัครตำรวจบ้านนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงข้อดีและข้อจำกัดควบคู่กันเพื่อลดปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ส่วนการที่สมาชิก กต.ตร.สภ. มีอิทธิพลทั้งทางอ้อมและผลรวมมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเนื่องเพราะประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการตำรวจ ซึ่ง กต.ตร.สภ. หรือคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่นที่ปัจจุบันมีบทบาทสำคัญต่อการจัดโครงการชุมชนบำบัดอย่างยั่งยืนในตำบลแพร่ระบาดยาเสพติดสูงสุด 100 ตำบลตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล (Muang Khon Kaen Police Station, 2024) ที่มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อค้นหาผู้เสพยาเสพติดช่วงอายุ 12 – 65 ปี เข้าสู่กระบวนการบำบัดโดยมีส่วนร่วมของชุมชน 2. เพื่อคัดแยกคัดกรองผู้ป่วยจิตเวชที่เกิดจากการใช้ยาเสพติด ตามกลุ่มสีเข้าสู่กระบวนการบำบัดทางโดยแพทย์ 3. เพื่อกวาดล้าง จับกุมผู้ค้ายาเสพติดในพื้นที่เป้าหมาย 4. เพื่อสร้าง "ตำบลสีขาวปลอดยาเสพติดอย่างยั่งยืน" และ 5. เพื่อให้เกิดการบูรณาการในการแก้ไขปัญหาเสพติดร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมาย (Royal Thai Government, 2024) โดยผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรร่วมกับนายอำเภอข้าราชการในพื้นที่ตลอดจนประชาชนในชุมชนดำเนินกิจกรรมให้คำแนะนำ รับคำร้องเรียนของประชาชนเปิดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็นในชุมชนเกี่ยวกับอุปสรรคปัญหาการปฏิบัติงานระหว่างสมาชิก กต.ตร.สภ. กับประชาชนในชุมชนผ่านกล่องร้องเรียนตามสื่อออนไลน์ที่ทางสถานีตำรวจได้เตรียมไว้สำหรับประชาชน (Nithirakjaroen, Chainit, & Tangorn, 2023) ซึ่งผลจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจในฐานะเป็นกรรมการพบว่า สมาชิก กต.ตร.สภ. ต่างมี

ความตั้งใจในการทำงานตามหน้าที่ที่ระเบียบกำหนดไว้เป็นอย่างดี ปรัชญาหรือ รั้งฟังความคิดเห็นของ กต.ตร.สภ. ที่เป็นตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ (Wisedsing, & Charoenwiryaku, 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการให้คำแนะนำและช่วยเหลือสนับสนุนการประชาสัมพันธ์งานสถานีตำรวจที่ทำได้เป็นอย่างดี เกื้อหนุนให้สามารถลดการทุจริตประพฤติดมิชอบของตำรวจได้ ทำให้ภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของ ประชาชนที่มีต่อตำรวจดีขึ้น (Chiamchiroj, 2021) เฉกเช่นวิธีการดำเนินการของ กต.ตร. สถานี ตำรวจภูธรกระนวน จังหวัดขอนแก่น ที่มีการดำเนินงานในลักษณะของการประชุมเพื่อปรึกษาหารือรับ ฟังความคิดเห็นของ กต.ตร.ที่เป็นตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยรูปแบบของการประชุม กต.ตร.มีการ ดำเนินการจัดประชุมทั้งในและนอกสถานที่ราชการ อาทิการจัดประชุมภายในสถานีตำรวจภูธรกระนวน โรงแรม หรือร้านอาหารที่มีห้องประชุมภายในอำเภอพร้อมกับเปิดโอกาสให้มีการรับฟังข้อคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วน (Songkramyosand & Wongthanavas, 2020) การปฏิบัติของสมาชิก กต.ตร.สภ. เหล่านี้จึงมีอิทธิพลทางอ้อมและผลรวมต่อการมีส่วนร่วม ประชาชนเกิดความพึงพอใจ เชื่อมั่น ต่อการทำงานของสมาชิก กต.ตร.สภ. ที่เป็นตัวแทนประชาชนในชุมชน

อย่างไรก็ดีปัญหาหลักที่เกิดขึ้นเป็นประจำนับแต่อดีตสู่ปัจจุบันของการปฏิบัติงานของสมาชิก คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจมีหลากหลายประเด็นจำต้องคำนึงกรณีการเข้า มามีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะการปฏิบัติการอาทิเช่น กำลังพลไม่เพียงพอกับการปฏิบัติหน้าที่ใน พื้นที่รับผิดชอบส่งผลให้การจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลประชาชนในพื้นที่ไม่ เป็นที่ทั่วถึง (Wisedsing, & Charoenwiryaku, 2021; Songkramyos & Wongthanavas, 2020) ขาด ความรู้ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ของตนเองรวมถึงระบบผูกขาดที่มักคัดเลือกเจ้าของธุรกิจที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจเข้าเป็นสมาชิก กต.ตร.สภ. (Chuenarom & Mahakanjana, 2024) เมื่อเข้าเป็น กต.ตร.สภ. แล้ว บางคนไม่สนใจในหน้าที่ของตนตามที่ควรต้องปฏิบัติด้วยเหตุจากมีภาระหน้าที่ในอาชีพหลักที่ต้อง รับผิดชอบ ขาดความต่อเนื่องในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย หรือการที่สมาชิก กต.ตร.สภ. เข้าร่วม ประชุมกับเจ้าหน้าที่ปกครอง ตำรวจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเกิดปัญหาด้านเวลาของการประชุมที่ อาจมีเวลาว่างเพื่อเข้าประชุมไม่ตรงกัน หรือมีการประชุมกันน้อยครั้ง และเป็นการประชุมที่ค่อนข้างเว้น ระยะกันนานและไม่ต่อเนื่อง กต.ตร. จะได้เข้าร่วมประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเฉพาะในกรณีที่มีการ เชิญประชุมเท่านั้นทำให้การตรวจสอบติดตามการทำงานของตำรวจกระทำได้อย่างไม่เต็มที่ ปัญหาด้าน สถานที่ใช้ในการประชุมที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้เข้าประชุมกล่าวคือ สถานที่ประชุมนั้นในบางครั้งก็ไม่ พร้อมที่จะรองรับผู้เข้าร่วมประชุมในปริมาณมาก ปัญหาความต่อเนื่องในการตรวจสอบและติดตามการ ดำเนินงานของตำรวจเนื่องจากมีการประชุมกันน้อยครั้ง การตรวจสอบและติดตามจึงไม่ต่อเนื่อง ขาดการ กำกับติดตามที่เป็นระบบ หรือแม้กระทั่งในส่วนของ กต.ตร. เองนั้น กต.ตร. ทุกคนมีโอกาสที่จะได้ทำงาน ร่วมกันน้อยเนื่องจากภาระหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างกันยังน้อยอยู่ ส่วนมากจะแบ่งบทบาทหน้าที่ กันปฏิบัติ ประสานงานกันบ้างหากมีความต้องการการสนับสนุนความคิดเห็น รวมทั้งปัญหาด้าน งบประมาณ การขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนการปฏิบัติงาน (Songkramyosand & Wongthanavas, 2020; Watchara, 2022) ซึ่งประเด็นสำคัญของการปฏิบัติงานของ กต.ตร. ได้แก่ขาด การสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้บริหาร ระเบียบปฏิบัติขาดความชัดเจน ขาดการสื่อสารประชาสัมพันธ์ และขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Chuenarom & Mahakanjana, 2024)

ดังนั้นการที่ได้ข้อค้นพบว่าภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่ (248 คน/ ร้อยละ 62.00) คิดเห็นว่าได้มี ส่วนร่วมการบริหารงานตำรวจในระดับไม่ค่อยบ่อย (ร้อยละ 41.50) นั้น ในการบริหารงานสถานีตำรวจ

ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนจำต้องชักชวน ผลักดัน กระตุ้น จูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยตามความเหมาะสมของพื้นที่ชุมชนของตนมากยิ่งขึ้นในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ ร่วมปรับปรุงเสนอแนะ (Plan Do Check Act) เพื่อให้การเข้ามามีส่วนร่วมบริหารงานตำรวจในรูปแบบทั้งอาสาสมัคร ตำรวจบ้าน สมาชิก กต.ตร.สภ. ของประชาชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับประชาชนในภาพรวม

อย่างไรก็ดีการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารสถานีตำรวจภูธรจำต้องพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพเป็นสำคัญ มิเช่นนั้นการมีอยู่ของทั้งอาสาสมัครตำรวจบ้านและสมาชิก กต.ตร.สภ. แม้จะมีจำนวนผู้ปฏิบัติร่วมกับตำรวจมากก็อาจแก้ปัญหาค้างค้ำข้อมูลผลการดำเนินงานในเชิงสถิติการตั้งจุดตรวจจุดสกัดรอบ 6 เดือนตั้งแต่ตุลาคม 2566 ถึงมีนาคม 2567 ที่พบว่าทั้งจำนวนการออกใบสั่งเปรียบเทียบปรับและการว่ากล่าวตักเตือนไม่มีแนวโน้มจะลดลง (Muang Khon Kaen Police Station, 2024 B) เช่นนี้ผู้บริหารสถานีตำรวจจึงจำต้องพิจารณารูปแบบเครือข่ายชุมชนลักษณะแนวร่วมควบคู่เช่นกันเพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้รถใช้ถนน ลดการกระทำผิดกฎหมายจราจร เป็นผลเชิงบวกที่สนับสนุนทางอ้อมต่อการตั้งจุดตรวจจุดสกัดของอาสาสมัครตำรวจบ้าน (เครือข่ายชุมชนลักษณะปฏิบัติการ) ที่จะมีแนวโน้มปริมาณงานลดลง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

การบริหารงานสถานีตำรวจควรพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายลักษณะปฏิบัติโดยให้พัฒนารูปแบบทั้ง 4 ประการคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ควบคู่กับการนำหลักการบริหารจัดการพื้นฐาน 4 ประการคือ บริหารคน บริหารเงิน บริหารวัสดุอุปกรณ์ และบริหารการจัดการ ปรับประยุกต์ใช้พัฒนา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายลักษณะปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการบริหารงานของสถานีตำรวจในเชิงลึกและกว้าง โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นตัวขับเคลื่อนงานวิจัย มุ่งหาข้อค้นพบที่นำไปสู่การขยายองค์ความรู้เดิมหรือเพิ่มเติมสร้างองค์ความรู้ใหม่
2. ควรศึกษาต่างพื้นที่ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบข้อค้นพบที่ได้ว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันเช่นใดโดยเริ่มจากศึกษาอำเภออื่นในจังหวัดขอนแก่น อำเภอต่าง ๆ ของแต่ละจังหวัด อำเภอที่อยู่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือศึกษาเชิงเปรียบเทียบในระดับจังหวัด ขยายไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบระดับภาค

References

Abraham, J., & Ceccato, V. (2022). Crime and safety in rural areas: A systematic review of the English-language literature 1980–2020. *Journal of Rural Studies*, 94, 250-273.

- Chaiduen, K., Kosolkitiamporn, S., & Yupas, Y. (2018). Development Model of Crime Prevention and Peace Participation of Police Volunteer Region 4 Police Division. *Dhammathas Academic Journal*, 18(2), 55-64. (in Thai)
- Chiamchiroj, N. (2021). The Effectiveness of the Operations of the Commissioner's Office for Monitoring and Following up the Police Operations of the Police Stations as Prescribed by Law: A Case Study of the Metropolitan Police Division 4. *Rajapark Journal*, 15(40), 112-125. (in Thai)
- Chiamchiroj, N. (2019). Study the work practice level of the Commission of Overseeing and Following-up Police Administration of the police officers in Metropolitan Police Division 5. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(3), 593-605. (in Thai)
- Chuenarom, K., & Mahakanjana, C. (2024). Confirmatory Factor Analysis of the Supervising Commission of the Police Station Administration's Plan Following the Community Policing Theory. *Hatyai Academic Journal*, 22(1), 48-68. (in Thai)
- Couper, M.P. (2017). New Developments in Survey Data Collection. *Annual Review of Sociology*, 43, 121-145.
- Google Maps. (2024). *Search Location and Plus Code Mueang Khon Kaen*. Retrieved from [googlemaps](https://www.google.com/maps)
- Institutional Review Board Health Sciences and Minimal Risk Research IRBs. (2023). *Belmont Report*. Wisconsin: University of Wisconsin-Madison Press.
- Kotkaew, N. (2019). The Development of Traffic Pattern to Prevent Traffic Injury By The Phukieo Traffic Injury Prevention Cooperation, Chaiyaphum Province. *Journal of Diseases and Health Risk, Office of Disease Prevention and Control 3, Nakhon Sawan Province*, 12(1). (in Thai)
- Mueang Khon Kaen District Registration Office. (2022). *Population of Mueang Khon Kaen District*. Retrieved from <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER30/DRAWER047/GENERAL/DATA0000/00000004.PDF> (in Thai)
- Muang Khon Kaen Police Station. (2024 A). *Performance Police station chief of police*. Retrieved from <https://mueang.khonkae.n.police.go.th/ita/oit04/> (in Thai)
- Muang Khon Kaen Police Station. (2024 B). *Statistical performance information on setting up checkpoints for the 6-month period from October 2023 to March 2024*. Retrieved from <https://mueang.khonkaen.police.go.th/ita/oit11/> (in Thai)
- Nithirakjaroen, P., Chainit, A., & Tangorn, O. (2023). The Effectiveness in Performance of the Commission of Overseeing and Following-up Police Administration at Saimai Police Station, Bangkok Metropolis. *Journal of Management Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 2(2), 99-129. (in Thai)
- Raifman, S., DeVost, M.A., Digitale, J.C., Chen, Y.H., & Morris, M.D. (2022). Respondent-Driven Sampling: a Sampling Method for Hard-to-Reach Populations and Beyond. *Curr Epidemiol Rep* 9, 38-47.
- Royal Thai Government. (2024). *Chada: leads the opening of community therapy*. Retrieved from <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/76791> (in Thai)

- Royal Thai Police. (2006). *NBTC regulations concerning the committee to inspect and monitor police administration, B.E. 2006*. Retrieved from <https://cache-igetweb-v2.mt108.info/uploads/4135/filemanager/ee3662eb17b964d76090b0af94be844b.pdf> (in Thai)
- Royal Thai Police Regulations on Promoting Citizens, Communities, Localities, and Organizations to Participate in Police Affairs, B.E. 2008. (2008). *Royal Gazette. Volume 125, Special Section 45 D*, p. 13-50. (in Thai)
- Saladang Police Station. (2023). *Police Volunteer Project for Prevention of Disaster and Crime, Saladaeng Police Station, year 2023*. Retrieved from <https://saladaeng.metro.police.go.th/โครงการอาสาสมัครตำรวจบ้าน/> (in Thai)
- Schuler, J., Anderson, B., & Kusshauer, A. (2023). Test-Retest Reliability in Metric Conjoint Experiments: A New Workflow to Evaluate Confidence in Model Results. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 48(2), 42-57.
- Shrestha, N. (2022). Factor Analysis as a Tool for Survey Analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 9(1), 4-11.
- Songkramyos, K., & Wongthanavas, S. (2020). The operation of the audit and monitoring committees of police administration at Kranuan Police Station, Khon-kean Province. *Journal of Modern Learning Development*, 5(6), 61-74. (in Thai)
- Sriwongchai, W., & Sripokangkul, S. (2017). Potentiality of the Volunteer Police: a Case Study of Ban Kho Sub-district, Mueang District, Khon Kaen Province. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 10(1), 1836-1851. (in Thai)
- Vörösmarty, G., & Dobos, L. (2020). Green purchasing frameworks considering firm size: a multicollinearity analysis using variance inflation factor. *Supply Chain Forum*, 21(3), 1-12.
- Watchara, N. (2022). Police Volunteers with the Roles in Community Justice. *RPCA Journal of Criminology and Social Sciences*, 4(2), 57-79. (in Thai)
- Watchara, N., & Khruakham, S. (2022). Barriers and Ways to Improve Working Performance of the Police Volunteers of Latphrao Police Station, Bangkok Thailand. *Journal of Social Science for Local Rajabhat Mahasarakham University*, 6(1), 26-35. (in Thai)
- Wisedsing, K., & Charoenwiryaku, C. (2021). Work Performance and Problems of the Monitoring and Follow up Police Administration Committee of the Provincial Police Station in Nakhon Pathom Province. *Journal of Philosophical Vision*, 26(2), 12-23. (in Thai)
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper & Row.

The Relationship Between Compensation and Motivation in the Performance of Professional Tour Guides in the Tourism Industry

Kittisak Klinmuenwai

Department of Tourism Industry, Faculty of
Business Administration, Vongchavalitkul
University, Thailand

Abstract

This research aimed to study the relationship between compensation and its impact on motivation in the performance of professional tour guides in the tourism industry. The study used a survey method, collecting data through a questionnaire from 400 professional tour guides. The reliability of the questionnaire was tested using Cronbach's Alpha, yielding a value of 0.897. Descriptive statistics, including percentage, mean, frequency, standard deviation, and correlation coefficient testing, were used for data analysis. The findings revealed that professional tour guides generally had a high level of satisfaction with the compensation factors related to their duties (mean = 4.50). When analyzed by individual factors, the highest mean value was for salary (mean = 4.55), followed by overtime pay (mean = 4.52), position allowance (mean = 4.48), and welfare benefits (mean = 4.47). Furthermore, the correlation coefficient between compensation factors and motivation was positive, indicating a relationship in the same direction. The correlation coefficient between the variables was 0.018, with statistical significance at the 0.05 level.

Keywords

relationship, compensation, motivation, tour guide, tourism industry

CORRESPONDING AUTHOR

Kittisak Klinmuenwai, Department of Tourism Industry, Faculty of Business Administration Vongchavalitkul University, Muang Nakon Ratchasima, 30000, Thailand. Email: kittiya_kitty@hotmail.com , kittisak_kli@vu.ac.th
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

ความสัมพันธ์ระหว่างค่าตอบแทนและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคหุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย

สาขาวิชาอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการได้รับค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคหุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นมีคหุเทศก์อาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่ในอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยวจำนวน 400 คน ทดสอบหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟาของครอนบาช ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .897 ใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิจัยพบว่า มีคหุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่มีคหุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$) เมื่อวิเคราะห์รายด้านพบว่าปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ เงินเดือน ($\bar{X} = 4.55$) รองลงมาคือ ค่าล่วงเวลา ($\bar{X} = 4.52$) เงินประจำตำแหน่ง ($\bar{X} = 4.48$) และสวัสดิการ ($\bar{X} = 4.47$) และพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยค่าตอบแทนที่ได้รับในการปฏิบัติหน้าที่มีคหุเทศก์อาชีพ มีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคหุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกัน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .018 โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

คำสำคัญ

ความสัมพันธ์, ค่าตอบแทน, แรงจูงใจการปฏิบัติหน้าที่, มีคหุเทศก์อาชีพ, อุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว

บทนำ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยวมีการขยายตัวมากขึ้นซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางทั่วโลกเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมและเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับประเทศเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก และสามารถนำไปสู่การสร้างงานมากถึง 284 ล้านตำแหน่งงานและช่วยสร้างรายได้เป็นจำนวน 1,260 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยเฉพาะบุคลากรในอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว (The World Tourism Organization, UNWTO, 2019) ในทุก ๆ ปีค่าแรงขั้นต่ำจะถูกปรับปรุงในหลายประเทศ สำหรับประเทศไทยได้กำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ให้สัถยาคับอนุสัญญาค่าแรงขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติแต่แนวคิด

นี่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีและปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย จากการเปิดเผยดัชนีค่าครองชีพทั่วโลก ปี 2566 ที่คำนวณจากค่าสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ พบว่า กรุงเทพมหานคร ถูกจัดให้เป็นเมืองที่มีค่าครองชีพสูงที่สุด เป็นอันดับ 2 ของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน นอกจากนี้เมืองท่องเที่ยวหลักของประเทศไทยยังติดใน 10 อันดับแรกของเมืองที่มีค่าครองชีพสูงที่สุดในภูมิภาค (Thansettakij, 2023) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจ สามารถทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ และนักท่องเที่ยวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศและต่างประเทศ ในปี 2566 จำนวน 28,150,016 คน ที่ผ่านมามีสถิติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีรายได้สะสมจากการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศขยายตัวจากปีที่ผ่านมา มีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวทั้งหมด 2.13 ล้านล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 78.45 จากช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา จากนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Ministry of Tourism and Sports, 2023) การกระตุ้นด้านตลาด เพื่อให้เกิดมีการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของท้องถิ่น แนวโน้มสถานการณ์แรงงานจากการติดตามภาวะอุตสาหกรรมแรงงาน การค้าและแรงงาน ทั้งการจ้างแรงงานในระบบประกันสังคม การเลิกจ้าง และการว่างงาน ขณะที่ภาวะเศรษฐกิจของภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ในภาวะขยายตัวเพิ่มขึ้น (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Labor, 2023)

บุคลากรที่สำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ มัคคุเทศก์เพราะเปรียบได้กับ “ตัวแทน” ของประเทศทั้งหมดที่จะคอยดูแล ต้อนรับ อำนวยความสะดวก ให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยว ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวตลอดการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเพิ่มอรรถรสในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้สึกมีส่วนร่วมมีชีวิตชีวาและเข้ามาสัมผัสกับกิจกรรมนั้นอย่างแท้จริง ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมุ่งเน้นประสิทธิภาพการทำงานของมัคคุเทศก์ให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวและจำเป็นต้องก้าวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น ในการปรับตัวเตรียมความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อยกระดับขีดความสามารถให้มีความพร้อมการบริการ มัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่สงวนสำหรับคนไทยโดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ ต้องได้รับการอนุญาตตามกฎหมายระเบียบของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (Professional Tour Guide Association of Thailand, 2022) บุคคลที่จะประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ได้ต้องมีศักยภาพเฉพาะบุคคล (Human Resource Competency) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มัคคุเทศก์จำเป็นต้องมี 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านคุณลักษณะ และด้านพฤติกรรม และความสามารถเฉพาะด้านการท่องเที่ยว การบริการ ภาษาต่างประเทศ และความรู้ด้านมัคคุเทศก์ และที่สำคัญมัคคุเทศก์ทั่วไปอาชีพจะต้องได้รับบัตรมัคคุเทศก์ทั่วไป สามารถนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยว ชาวไทย หรือชาวต่างประเทศสามารถนำเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร (Department of Tourism, 2018) มัคคุเทศก์จะได้รับค่าตอบแทนการทำงานเป็นเงินเดือนประจำหรือค่าจ้างเป็นรอบในการนำเที่ยว ซึ่งจะคิดค่าจ้างเป็นรายวัน เฉลี่ยประมาณวันละ 1,500 - 3,000 บาท และอาจจะได้รับค่าตอบแทนถึง 100,000 บาท ซึ่งเป็นค่านายหน้าจากบริษัท หรือร้านที่พานักท่องเที่ยวมาซื้อของที่ระลึก หรือเข้าชมการแสดงในสถานที่ท่องเที่ยว ผู้ทำงานมัคคุเทศก์มีกำหนดเวลาทำงานที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับแผนการนำเที่ยวในแต่ละรายการ มัคคุเทศก์จะต้องผ่านการอบรมวิชาชีพมัคคุเทศก์ และมีความรู้ภาษาต่างประเทศซึ่งสามารถที่จะนำมาใช้งานได้เป็นอย่างดีมีความก้าวหน้าในอาชีพนี้ อาจไม่ได้วัดที่ตำแหน่ง แต่ดูจากความรู้ความสามารถ ความอดทน ความเป็นมืออาชีพ และประสบการณ์ มัคคุเทศก์จึงเป็นบุคลากรที่มี

ความสำคัญทางวิชาชีพที่จะเป็นส่วนในการขับเคลื่อนและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป จากสถานการณ์ด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหารายได้ค่าครองชีพที่ปรับตัวสูงขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการเงิน ปัญหาค่าตอบแทน และค่าจ้างไม่เพียงพอ รวมไปถึงสวัสดิการที่ควรจะได้รับทำให้ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการได้รับค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อทราบข้อมูลด้านค่าตอบแทนมีความเพียงพอต่อการดำรงชีพ ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการดำเนินงานขององค์กร หน่วยงาน บริษัท และสถานประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เป็นส่วนสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย H0 : ปัจจัยค่าตอบแทนที่ได้รับของมีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สมมติฐานการวิจัย H1 : ปัจจัยค่าตอบแทนที่ได้รับของมีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับค่าตอบแทน

ค่าตอบแทน (Compensation) ถือเป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายที่สำคัญที่ต้องใช้อย่างถูกวิธี เพื่อเกิดประสิทธิภาพและสามารถจูงใจบุคลากรให้ปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด โดยที่ Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister (2023) กล่าวถึงการมุ่งเน้นผลลัพธ์ให้คนทำงานในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข ในขณะเดียวกันคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Work Life) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงาน ปัจจุบัน เพราะคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญ เป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ต้องเข้าสู่ระบบการทำงาน ต้องทำงานเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้และตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เมื่อคนต้องทำงานในที่ทำงานเป็นส่วนใหญ่ จึงควรมีสถานะที่เหมาะสม ทำให้เกิดความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้สึกมั่นคงทั้งสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ และสุขภาวะทางสังคม โดยเฉพาะองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ (Adequate and Fair Compensation) การที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์อื่น ๆ อย่างเพียงพอกับการมีชีวิตอยู่ได้ตามมาตรฐานที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และต้องเป็นธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับงานหรือองค์การอื่น ๆ ในประเภทเดียวกันด้วย และจะทำให้คุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of

Workg Life) ถือว่าเป็นสิ่งที่ยังสำคัญอย่างยิ่งเพราะคนเป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีความสำคัญต่อองค์กร ดังนั้น สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในสถานที่ทำงานต้องมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการทำงาน คือ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีรู้สึกที่ดีต่องาน มีความมั่นคง ทำให้เกิดความสุข โดยจะส่งผลดีทั้งตัวบุคคลและองค์กร

ในขณะที่ Mondy and Noe (2005) กล่าวว่า ค่าตอบแทน หมายถึง รางวัลทั้งหมดที่บุคลากรจะได้รับในการแลกเปลี่ยนกับการทำงานประกอบด้วยค่าจ้าง เงินเดือน โบนัสสิ่งจูงใจ และผลประโยชน์อื่น ๆ องค์กรประกอบของค่าตอบแทนทั้งหมดที่จ่ายให้แก่บุคลากร แบ่งได้เป็น 2 ประเภท 1) ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน โดยที่ค่าตอบแทนที่เป็นเงินสดไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งนี้ยังแบ่งออกได้เป็นหลายรูปแบบ ดังนี้ 1) ค่าจ้างและเงินเดือน 2) เงินรางวัลโบนัส 3) รายได้ระยะยาว และ 4) ผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ได้รับเป็นตัวเงิน และ 2) ค่าตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วยสิ่งที่ทำให้ลูกจ้างมีความพึงพอใจที่ได้รับจากการทำงานในองค์กร ซึ่งยังมีรายได้ที่บุคลากรได้รับอีกหลายรูปแบบที่ไม่เป็น ตัวเงิน หรือไม่ได้เป็นต้นทุนของบริษัท รายได้ประเภทนี้มองเห็นไม่ชัดเจนและยากที่จะวัดได้ ซึ่งโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อมของบริษัท 2) สภาพแวดล้อมในการทำงาน 3) รายได้ที่ไม่ต้องเสียภาษี 4) รายการอื่น ๆ ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และ 5) ค่านิยมต่าง ๆ ที่ช่วยยกสถานะของบุคลากร

ในส่วน Mangalee (2018) กล่าวว่า ค่าตอบแทนประกอบด้วย เงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าล่วงเวลา และสวัสดิการ โดยค่าตอบแทนไม่ได้มีแต่ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินเท่านั้น (Financial Compensation) แต่ยังมีส่วนประกอบอื่น ๆ ที่มีความสำคัญ เช่น สภาพการทำงานที่เหมาะสม รวมถึงความพึงพอใจและความสุขในที่ทำงาน (Happiness in Workplace) ความรู้สึกว่างานที่ทำมีความหมาย และมีประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งก็คือค่าตอบแทนที่ไม่อยู่ในรูปตัวเงิน (Non-Financial Compensation) โดยที่ Lussier and Hendon (2018) ได้ระบุถึงองค์ประกอบของค่าตอบแทนประกอบด้วย ค่าแรงพื้นฐาน ค่าจ้างเสริมและเงินเดือน ค่าตอบแทนจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ และสิทธิประโยชน์ของพนักงาน บุคลากร รวมทั้งสร้างความเป็นอยู่และฐานะทางครอบครัวให้แก่ผู้ปฏิบัติงานอีกทั้งค่าตอบแทนต้องเป็นการให้ที่มีประสิทธิภาพ สามารถเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงเป้าหมายและตรงกับความต้องการของหน่วยงาน องค์กร หรือบริษัทอีกด้วย

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับแรงจูงใจ

แรงจูงใจ มีนักวิชาการหลายท่านที่ให้ความหมายไว้ในหลายแง่มุมและหลายทัศนคติ Herzberg (1999) ได้ให้ความเข้าใจว่า แรงจูงใจ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากแต่คนและจะมีใช้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโดยตรง และปัจจัยที่ใช้ในการบำรุงจิตใต้นั้นอย่างดีที่สุดก็คือ จะสามารถช่วยขจัดความไม่พอใจต่าง ๆ ได้ แต่จะไม่สามารถสร้างความพึงพอใจได้ โดยปัจจัยแรงจูงใจแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยหลักได้แก่ 1) ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factor) และ 2) ปัจจัยค้ำจุน (Maintenance Factor) ดังนั้น ในกระบวนการจูงใจที่ต้องการสร้างให้เกิดแรงจูงใจที่ดี จึงจำเป็นต้องจัดและกำหนดปัจจัยต่าง ๆ ทั้งสองกลุ่ม คือ ทั้งปัจจัยที่ใช้บำรุงจิตใจ (สภาพแวดล้อม) และปัจจัยที่ใช้จูงใจได้ (ของงานที่ทำ) ทั้งสองอย่างพร้อมกัน ในการแก้ไขปัญหาเรื่องการจูงใจนี้ ได้เริ่มต้นพัฒนารูปการเพิ่มพูนเนื้อหาของงาน (Job Enrichment) เพื่อให้ค่าของงานสูงขึ้น เพื่อให้มีปัจจัยที่ใช้จูงใจได้เพิ่มมากขึ้นในตัวงานมีความหมายมากยิ่งขึ้น มีความสำเร็จมากขึ้น ความรับผิดชอบและความก้าวหน้ามากขึ้น และส่งเสริมการเติบโตให้แก่แต่ละคนได้ ซึ่งจะมีผลต่อการจูงใจเป็นอันมาก โดยเฉพาะปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานโดยตรง (Intrinsic Aspects of the Job) เป็นปัจจัยที่จูงใจบุคลากรในหน่วยงานให้เกิดความ

พอใจ ซึ่งได้แก่ 1) ความสำเร็จของงาน (Achievement) 2) การได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition) 3) ลักษณะของงาน (Work-itself) 4) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และ 5) ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน (advancement) สำหรับ Ivancevich et al. (2011) ได้แบ่งแรงจูงใจเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) คือแรงจูงใจที่เกิดจากแรงผลักดันภายในตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ ความพึงพอใจ ความชอบ ความสนใจ การมองเห็นคุณค่าการชื่นชม เป็นต้น และ 2) แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) คือแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวผลักดัน เช่น ค่าตอบแทน รางวัล ค่ายกย่องชมเชย ชื่อเสียง เป็นต้น ทางด้าน Sitchanangsu (2017) กล่าวว่า แรงจูงใจ ว่าเป็นเอาปัจจัยต่าง ๆ มาเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีทิศทางเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่จูงใจ จะต้องค้นหาว่าบุคคลที่เขาต้องการจูงใจ มีความต้องการหรือมีความคาดหวังอย่างไร มีประสบการณ์ ความรู้ และทัศนคติในเรื่องนั้นอย่างไร แล้วพยายามดึงเอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็นแรงจูงใจ ในการแสดงพฤติกรรม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งแรงจูงใจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แรงจูงใจภายใน และแรงจูงใจภายนอก ในส่วนของ Chompukum and Chakrapeesirisuk (2022) กล่าวว่า แรงจูงใจ คือแรงขับเคลื่อนที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวและแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างเต็มที่ โดยมีรางวัลจูงใจหรือการลงโทษเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา แรงจูงใจในการทำงานมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับผลการทำงานของพนักงานและความสำเร็จขององค์กร

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับมัคคุเทศก์อาชีพ

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2551 มาตรา 4 ได้ให้นิยามคำว่า มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่และบุคคล โดยได้รับค่าตอบแทน (Tourism Business and Tour Guide Act, 2008) โดย Royal Academy (2011) ให้ความหมายของมัคคุเทศก์ว่า หมายถึง ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้นำเที่ยว ตรงกับภาษาอังกฤษกับคำว่า Tourist Guide หรือนิยมเรียกโดยย่อว่า Guide สอดคล้องกับนิยามของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์ คืออาชีพของผู้ทำหน้าที่นำเที่ยวและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งเป็นนักประชาสัมพันธ์และนักประวัติศาสตร์ในเวลาเดียวกัน และเป็นนักบริการที่ให้ความสุขความสำราญแก่นักท่องเที่ยวทุกคน (Wannathanom, 2009) การปฏิบัติหน้าที่ของมัคคุเทศก์ โดยทั่วไปแล้วมัคคุเทศก์ในฐานะผู้นำเที่ยวประเภทนี้จะมีหน้าที่หลัก 3 ประการ คือ 1) หน้าที่การรับเข้านักท่องเที่ยว (Transfer-In) 2) หน้าที่การนำเที่ยว (Tourist Guide) และ 3) หน้าที่การส่งออกนักท่องเที่ยว (Transfer-Out) (Hinkaew, 2012) บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์จะต้องมีการแสดงออกได้ในหลายบทบาท ได้แก่ บทบาทครู นักวิชาการ นักจิตวิทยา นักแสดง นักการทูต นักบริหาร นักการตลาด นักการขาย นักการประชาสัมพันธ์ และนักบริการ ซึ่งมัคคุเทศก์จะต้องมีความสามารถในการแต่ละบทบาทออกมาใช้ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามสถานการณ์ต่าง ๆ สำหรับคุณสมบัติ มารยาทการวางตัว และจรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ (Department of Tourism, 2015) ได้นิยามไว้ดังนี้ 1) มีบุคลิกภาพที่ดี 2) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 3) มีความรู้ดี 4) มีวาทีศิลปการสื่อสารที่ดี 5) มีสติปัญญาไหวพริบดี และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี 6) มีประสบการณ์ในการเดินทาง 7) มีความรับผิดชอบและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย 8) รักษาชื่อเสียงของตน และเกียรติคุณของวิชาชีพมัคคุเทศก์ 9) ถือปฏิบัติตามคำสั่ง กฎ ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีงามของสถานที่ท่องเที่ยวทุกแห่งตลอดจนการปฏิบัติตามกฎหมาย 10) มีจิตวิญญาณและตั้งใจจริงในงาน

มัคคุเทศก์ (Chuaybamrung, 2015) กำหนดคุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ โดยมีมัคคุเทศก์ต้องมีมาตรฐาน 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรู้ มัคคุเทศก์จะต้องมีความรู้ในองค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ 2) ด้านทักษะการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ และ 3) ด้านจริยธรรมในวิชาชีพมัคคุเทศก์ ซึ่งมัคคุเทศก์จะต้องเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และรักและศรัทธาในอาชีพมัคคุเทศก์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Changsan et al. (2023) ศึกษาปัจจัยค่าตอบแทนและความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทเอกชนจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดอยุธยา เพื่อเปรียบเทียบความผูกพันในองค์กร และศึกษาปัจจัยด้านค่าตอบแทนที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กร พบว่า ปัจจัยค่าตอบแทนด้านค่าตอบแทนทางการเงินและด้านค่าตอบแทนที่ไม่ใช่ทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากในด้านค่าเฉลี่ยของความผูกพันในองค์กรโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และการเปรียบเทียบความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทเอกชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพ ไม่มีความแตกต่างกัน ขณะที่ ระยะเวลาในการทำงาน และรายได้ต่อเดือนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และค่าตอบแทนทางการเงินและค่าตอบแทนที่ไม่ใช่ทางการเงิน Mingsopa et al. (2023) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี เพื่อศึกษาความผูกพันต่อองค์กรและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความผูกพันของบุคลากรสายสนับสนุน พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรสายสนับสนุน มีแรงจูงใจมาก ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านความรับผิดชอบในงาน และน้อยที่สุดคือ ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ และความผูกพันต่อองค์กร ด้านที่มีความผูกพันมาก คือ ด้านความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าการยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กร ด้านความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากเพื่อประโยชน์ขององค์กร และน้อยที่สุดคือ ด้านความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะคงไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกภาพขององค์กร Phadee et al. (2023) ศึกษาปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอน้ำเกลี้ยง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน ด้านความก้าวหน้า ด้านความรับผิดชอบ ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านค่าจ้างและผลตอบแทน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านความมั่นคงในงาน ด้านสถานะทางอาชีพ และด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา Mahamontri (2021) ศึกษาระดับของปัจจัยจูงใจ ปัจจัยค้ำจุน และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานองค์กร และอิทธิพลของปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานองค์กร พบว่าพนักงานบริษัทมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระดับมากที่สุดคือความรับผิดชอบในงาน รองลงมาคือความสำเร็จในการทำงาน ลักษณะงานที่ปฏิบัติ การได้รับการยอมรับนับถือ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือความก้าวหน้าในการทำงาน รวมไปถึงปัจจัยค้ำจุนที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือสภาพแวดล้อมทางกายภาพในการทำงาน รองลงมาคือด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ค่าตอบแทน ความมั่นคงในงาน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือนโยบายการบริหารขององค์กร และปัจจัยจูงใจมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพการทำงานมากกว่าปัจจัยค้ำจุน

Rojikinnor et al. (2022) ศึกษาประสิทธิภาพของพนักงานธนาคารเกี่ยวกับค่าตอบแทน ความพึงพอใจในงาน และสภาพแวดล้อมการทำงานของพนักงานธนาคาร PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk ประเทศอินโดนีเซีย โดยรวมพนักงานทั้งหมดของสำนักงานสาขาต่าง ๆ ในสุมาตรา จาว่า กาลิมันตัน สุลาเวสี บาห์ลี และจาเยปุระ พบว่า การชดเชยไม่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของพนักงาน แต่สภาพแวดล้อมในการทำงานส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของพนักงานที่ PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk อำนาจของค่าตอบแทนและสภาพแวดล้อมในการทำงานขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในงานและผลการปฏิบัติงานของพนักงานที่ PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk ความแตกต่างระหว่างงานวิจัยนี้กับงานวิจัยก่อนหน้านี้คือการประยุกต์ใช้การทดสอบอิทธิพลของค่าตอบแทนต่อความพึงพอใจในงานของพนักงานและผลการปฏิบัติงานภายในธนาคารในอินโดนีเซีย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดได้ดังนี้

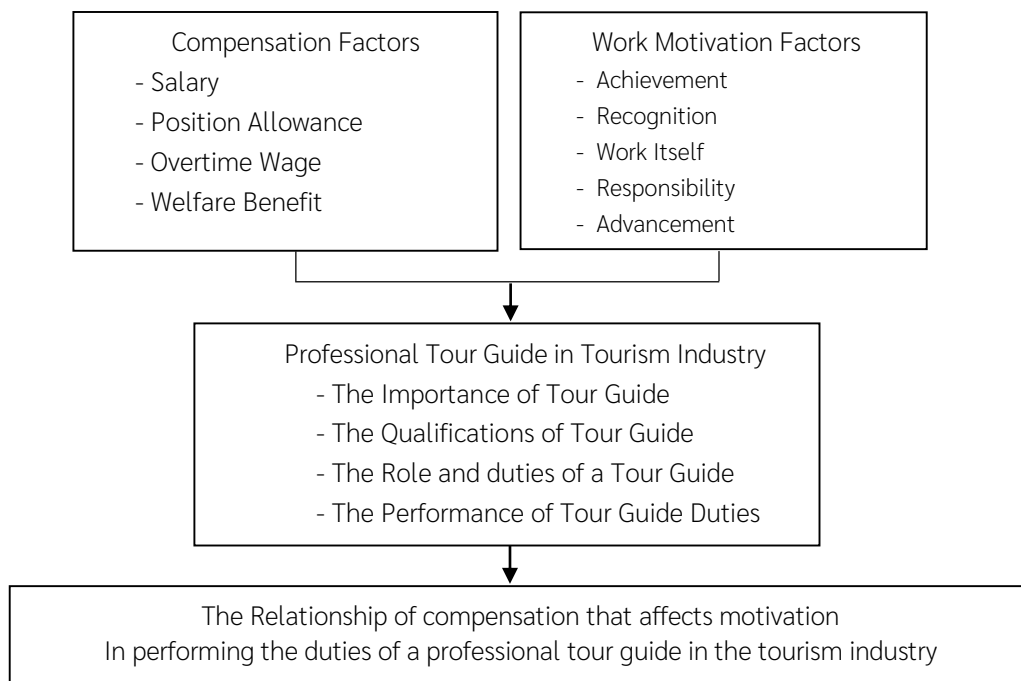

Figure 1. Research Conceptual Framework

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ มัคคุเทศก์ทั่วไปที่มีใบประกอบวิชาชีพ มัคคุเทศก์ทั่วไปตามเกณฑ์กรมการท่องเที่ยวที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 56,266 คน (Department of Tourism, 2023) โดยได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการกำหนดค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 95% (ระดับความเชื่อมั่น 0.05 (มีค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ + 5%) โดยการใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

โดย n = จำนวนตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อน

$$\text{ดังนั้น แทนค่าในสูตร } n = \frac{56,266}{1+56,266(0.05)^2}$$

$$n = 397$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ จำนวน 397 คน และเพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงทำการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างอีกจำนวน 3 คน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างและสะดวกในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 400 คน ในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามในการศึกษาการวิจัยนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 5 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่มััคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 ปัจจัยค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่มััคคุเทศก์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่ เงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าล่วงเวลา และสวัสดิการ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale 5 ระดับ (Likert, 1932) ดังนี้ หรือตอบตามที่ปรากฏตามระดับมาตรวัด โดยกำหนดการให้คะแนน ดังนี้ 5 = ระดับความคิดเห็นมากที่สุดให้, 4 = ระดับความคิดเห็นมาก, 3 = ระดับความคิดเห็นปานกลาง, 2 = ระดับความคิดเห็นน้อย, และ 1 = ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มััคคุเทศก์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ ความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในตำแหน่ง ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale 5 ระดับ (Likert, 1932) ดังนี้ หรือตอบตามที่ปรากฏตามระดับมาตรวัด

โดยกำหนดการให้คะแนน ดังนี้ 5 = ระดับความคิดเห็นมากที่สุดให้, 4 = ระดับความคิดเห็นมาก, 3 = ระดับความคิดเห็นปานกลาง, 2 = ระดับความคิดเห็นน้อย, และ 1 = ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด
ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะโดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

- 1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและแบบสอบถาม
- 2) กำหนดโครงสร้างของเครื่องมือ โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวความคิดและตัวแปรที่จะศึกษาเป็นหลัก
- 3) สร้างแบบสอบถาม ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและนิยามคำศัพท์
- 4) ทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุด โดยการหาความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Method) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช (Cronbach, 1951) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .897 (ซึ่งมีค่ามากกว่า .70) ดังนั้นแสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น และเชื่อถือได้
- 5) นำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติทั่วไปที่มีใบประกอบวิชาชีพตามเกณฑ์กรมการท่องเที่ยวที่ปฏิบัติหน้าที่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 400 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแบบสอบถามโดยมีจำนวนเท่ากับจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และลงพื้นที่ในการเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติทั่วไปที่มีใบประกอบวิชาชีพมีคุณสมบัติทั่วไปตามเกณฑ์กรมการท่องเที่ยวที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ภูเก็ต ชลบุรี นครราชสีมา และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีมีคุณสมบัติอาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและจำนวนมากโดยใช้วิธีสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) แล้วจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ เพื่อนำคะแนนของแบบสอบถามแต่ละข้อไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลมาประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อทดสอบค่าทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) การวิเคราะห์เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน สถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์คือค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐาน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการทดสอบสมมติฐานการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยแปลความหมายคะแนนได้กำหนดความหมายของค่าเฉลี่ยของคำตอบตามแนวคิดของ (Srisa-ard, 2011) ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
 ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
 ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
 ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
 ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของมัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และรายได้ต่อเดือนของมัคคุเทศก์ อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวพบว่า มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.6 เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.0 อายุระหว่าง 36-45 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.0 จบการศึกษาระดับปริญญา ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.5 มีระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 5-10 ปี และร้อยละ 50.5 มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 15,001- 20,000 บาท

ผลการวิจัยตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย เงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าล่วงเวลา และสวัสดิการ ดังปรากฏใน Table 1.

Table 1. Results of the Analysis of Opinions Regarding Compensation Factors in Performing the Duties of a Professional Tour Guide in the Tourism Industry as a Whole

Compensation Factors for Performing Professional Tour Guide Duties in Tourism Industry	$\bar{X}$	S.D.	Opinion Level
1. Salary	4.55	.487	Highest
2. Position Allowance	4.48	.500	High
3. Overtime Wage	4.52	.501	Highest
4. Welfare Benefit	4.47	.535	High
Total	4.50	.424	High

จากตารางที่ 1 (Table 1) จากผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยค่าตอบแทน ในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยค่าตอบแทนในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.50) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ได้แก่ เงินเดือน ($\bar{X}$ =4.55) รองลงมา ค่าล่วงเวลา ($\bar{X}$ =4.52) เงินประจำตำแหน่ง ($\bar{X}$ =4.48) และสวัสดิการ ($\bar{X}$ =4.47) ตามลำดับ

ผลการวิจัยตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในตำแหน่ง

Table 2. Opinions on the Motivation Factors for Performing the Duties of a Professional Tour Guide in the Tourism Industry as a Whole

Motivation Factors for Performing Professional Tour Guide Duties in Tourism Industry	$\bar{x}$	S.D.	Opinion Level
1. Achievement	4.57	.541	Highest
2. Recognition	4.45	.559	High
3. Work Itself	4.43	.565	High
4. Responsibility	4.51	.551	Highest
5. Advancement	4.35	.579	High
Total	4.46	.559	High

จากตารางที่ 2 (Table 2) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.46) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ได้แก่ ด้านความสำเร็จในการทำงาน ($\bar{X}$ =4.57) รองลงมา คือ ด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X}$ =4.51) ด้านการยอมรับนับถือ($\bar{X}$ =4.45) ด้านลักษณะงาน ($\bar{X}$ =4.43) และด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง ($\bar{X}$ =4.35) ตามลำดับ

ผลการวิจัยตอนที่ 4 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของปัจจัยค่าตอบแทนที่ได้รับในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Table 3. Correlation Analysis Between Compensation Factors and Motivation Factors for Performing Professional Tour Guide Duties in the Tourism Industry

Factors in the Performance of Professional Tour Guide Duties in the Tourism Industry		Compensation Factors	Motivation Factors
Average ($\bar{x}$)		4.5042	4.4233
Standard Deviation (S.D.)		.42443	.55468
Compensation Factors	Pearson Correlation	1	.018**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	400	400
Motivation Factors	Pearson Correlation	.018**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	400	400

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

จากตารางที่ 3 (Table 3) ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของปัจจัยคำตอบแทนที่ได้รับในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยคำตอบแทนที่ได้รับในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .018 โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต้องไม่เกิน 0.80 ซึ่งแสดงว่าตัวแปรที่ศึกษาไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์สูงเกินไป (Multicollinearity) (Hair et al, 2010) สรุปได้ว่าเป็นไปตามสมมติฐาน H1 : ปัจจัยคำตอบแทนที่ได้รับของมัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาความสัมพันธ์ของคำตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สามารถอภิปรายผลการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้ มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยคำตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ของคำตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ได้แก่ เงินเดือน รองลงมา ค่าล่วงเวลา เงินประจำตำแหน่งสวัสดิการ และพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยคำตอบแทนที่ได้รับในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกัน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .018 โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Changsan et al. (2023) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยคำตอบแทนที่มีผลต่อแรงจูงใจและความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยคำตอบแทนด้านคำตอบแทนทางการเงินและด้านคำตอบแทนที่ไม่ใช่ทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากในด้านค่าเฉลี่ยของความผูกพันในองค์กรโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ Mingsopa et al. (2023) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ได้แก่ ด้านคำตอบแทนและสวัสดิการ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านความรับผิดชอบในงาน สำหรับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อด้านความผูกพันมากที่สุด คือ ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านความรับผิดชอบในงาน และด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับ Phadee et al. (2023) กล่าวว่าความสัมพันธ์ด้านค่าจ้างและผลตอบแทน มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร เกิดจากบุคลากรได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้างที่มีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เหมาะสมกับตำแหน่ง รวมถึงการพิจารณาการเลื่อนขั้นของผู้บริหารมีความเป็นธรรมและเหมาะสม สอดคล้องกับ Yooto (2022) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง พบว่าความสัมพันธ์และระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านคุณภาพของงาน ด้านเวลา ด้านปริมาณงาน และด้านค่าใช้จ่าย ตามลำดับ และมีระดับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านโอกาสในการปฏิบัติงาน ด้านความสามารถ และด้านแรงจูงใจ

ตามลำดับ สอดคล้องกับ Luque-Reca et al. (2022) ซึ่งเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในชีวิตและค่าตอบแทน อันที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านค่าตอบแทนในลักษณะของงาน และ ด้านค่าตอบแทนเป็นเงินทางอ้อม อาจเป็นเพราะว่าค่าตอบแทนเป็นการแลกเปลี่ยนกับการทำงานให้นายจ้าง สามารถจ่ายในรูปแบบที่เป็นตัวเงินหรือไม่ใช่ตัวเงินก็ได้ เช่น เงินเดือน ค่าจ้างรายชั่วโมง ค่าจ้างรายวัน เงินประจำตำแหน่ง สิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการ และการบริการต่าง ๆ ได้แก่ ค่าอาหาร ค่ายานพาหนะ ค่ารักษาพยาบาล เครื่องแบบพนักงาน ค่าเช่าบ้าน ประกันสังคม กองทุนเงินสำรองเลี้ยงชีพการลาประเภทต่าง ๆ เป็นต้น สอดคล้องกับ Gunawan and Gunawan (2019) พบว่า ค่าตอบแทนมีอิทธิพลทางบวกที่สัมพันธ์กับสมรรถนะในการปฏิบัติงานโดยผ่านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และสมรรถนะในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานโดยผ่านความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้บริหารทุกระดับในองค์กรผู้ให้บริการทางด้านสื่อสารส่วนสำหรับประเด็นการบริหารค่าตอบแทนไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Rojinnor et al. (2022) พบว่าอิทธิพลของค่าตอบแทนที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจในการทำงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานต่อความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานของพนักงานโดยคำนึงถึงการเพิ่มขึ้นของค่าตอบแทน ซึ่งรวมถึงความเหมาะสมของค่าจ้างและเงินเดือน สิ่งจูงใจ สวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยผลการปฏิบัติงานของพนักงาน และสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ปักจายค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปักจายที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ได้แก่ เงินเดือน ค่าล่วงเวลา เงินประจำตำแหน่ง และสวัสดิการ และมีความสัมพันธ์ต่อค่าตอบแทนที่ได้รับในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันหากองค์กร บริษัท หน่วยงาน ผู้ประกอบการหรือนายจ้างจ่ายค่าตอบแทนให้กับการปฏิบัติหน้าที่ของมีคุณเทศก์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรมและเป็นระบบก็จะสามารถเป็นแรงจูงใจที่ดีให้กับมีคุณเทศก์อาชีพในการปฏิบัติหน้าที่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างยั่งยืน

2) ปักจายค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่าส่งผลต่อปักจายจูงใจนั้น ต้องมีแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปักจายที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ได้แก่ ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านความรับผิดชอบ ด้านการยอมรับนับถือ ด้านลักษณะงาน และด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง โดยอาจมีปักจายจูงใจและปักจายค่าจุนด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น สถานที่ทำงาน สภาพแวดล้อม การโยกย้ายปรับเปลี่ยนหน้าที่ การถอนตัวหรือให้ลาออกจากงาน โดยไม่เป็นธรรมซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่มีคุณเทศก์อาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น องค์กร บริษัท หน่วยงาน ผู้ประกอบการหรือนายจ้างต้องให้ความสำคัญกับปักจายดังกล่าว เพื่อเป็นแรงจูงใจที่ดีให้กับมีคุณเทศก์อาชีพในการปฏิบัติหน้าที่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของการได้รับค่าตอบแทนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในหน้าที่และบทบาทอื่น ๆ ของบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ หรือในวิชาชีพด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่พักรวม และการบริการต่าง ๆ เพราะบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหลักในการพัฒนาและให้บริการให้กับนักท่องเที่ยวและเป็นภาพลักษณ์ของประเทศเพื่อจะได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ

References

- Changsan, W., Pongachariyakul, P., Phuleam, P., & Seedee, R. (2023). Compensation Factors Affecting Organizational Commitment of Private Company Employee in Pathumthani and Ayutthaya Provinces. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 9(6), 1-13. (in Thai)
- Chompukum, P., & Chakrapeesirisuk, N. (2022). Factors Affecting Job Satisfaction and Motivation: A Case Comparison of Generation Y and Generation Z in Bangkok. *Chulalongkorn Business Review*, 42(165), 1-18. (in Thai)
- Chuaybamrung, T. (2015). Impacts and recommendations for Thai tourism management. In the Research and Development Committee of the National Legislative Assembly and the Subcommittee for Screening Research Operations together with Secretariat of the Senate, 11-16. Bangkok: Printing Office. Senate Secretariat Perform duties at the Secretariat of the National Legislative Assembly. (in Thai)
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient Alpha and The Internal Structure of Test. *Psychometrika*, 16(1951), 297 – 334.
- Department of Tourism. (2015). *Tourism Business and Tour Guide Act 2008*. Retrieved from <http://www.tourism.go.th/subweb/content/>. (in Thai)
- Department of Tourism. (2018). *Tour business and tour guide database, Central Tour Business and Tour Guide Registration Office*. Retrieved from http://122.155.9.59:801/stm4/registerList_Search.jsp?permit_no=&nme_th=&nme_en=&permit_date=&aspire_date=&zone_id=5&prov_th=40&search=%A4%E9%B9%CB%D2 (in Thai)
- Department of Tourism. (2023). *Tour business and tour guide database, Central Tour Business and Tour Guide Registration Office*. Retrieved from http://122.155.9.59:8081/stm4/registerList_Search.jsp?permit_no=&nme_th=&nme_en=&permit_date=&aspire_date=&zone_id=5&prov_th=40&search=%A4%E9%B9%CB%D2. (in Thai)
- Gunawan, M. A., & Gunawan, H. (2019). Compensation, competence, organizational commitment and its effect on employee performance: Job satisfaction as intervening. *Journal of Applied Accounting and Taxation*, 4(2), 144-149.
- Hair Jr., J.F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.F. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective* (7th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall
- Herzberg, F. (1999). *The Motivation-Hygiene Theory*. New York: Penguin Book.
- Hinkaew, W. (2012). *Characteristics of the work of a good tour guide*. Retrieved from <http://www.webboard.bangkoktourguide.net/webboard/index.php?topic=3858.0;wap2>. (in Thai)

- Ivancevich, J. M., Konopaske, R., & Matteson, M. T. (2011). *Organization Behavior and Management* (9thed.). New York: McGraw-Hill.
- Likert, R. (1932). Technique for the Measurement of Attitude. *Archives Psychological*. 3(1), 42-48.
- Luque-Reca, O., García-Martínez, I., Pulido-Martos, M., Burguera, J. L., & Augusto-Landa, J. M. (2022). Teachers' life satisfaction: A structural equation model analyzing the role of trait emotion regulation, intrinsic job satisfaction and affect. *Teaching and Teacher Education*, 113, 103668.
- Lussier, R. N., & Hendon, J. R. (2018). *Human resource management: functions, applications, and skill development*. Springfield College, USA. Third Edition. Thousand Oaks: SAGE Publications. Chapter 11-13.
- Mahamontri, R. (2021). *The Factors Effecting to Employee Efficiency of Automotive Company in Amata City Industry Estate Chonburi* (master's thesis). Burapha University, Chonburi, Thailand. (in Thai)
- Mangalee, S. (2018). *Human capital management*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press. (in Thai)
- Mingsopa, k., Watthanabut, B., & Muemthep, W. (2023). The Work Motivation that Affecting the Employee Engagement of Support Personnel in Private University at Pathumthani Province. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal*, 12(3), 31-50. (In Thai)
- Ministry of Tourism and Sports. (2023). *Statistics of International Tourist Arrivals to Thailand Jan - Dec 2023*. (preliminary). Retrieved from <https://www.mots.go.th/news/category/706>. (in Thai)
- Mondy, R.W., & Noe, M.R. (2005). *Human Resource Management* (9thed). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.
- Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2023). *National Economic and Social Development Plan No. 13 (2023—2027)*. Royal Gazette. Retrieved from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF. (in Thai)
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Labor. (2023). *Labor situation, 1st quarter of 2023*. Retrieved from <https://www.mol.go.th/wp-content/uploads/sites/2/2023/06> (in Thai)
- Phadee, J., Suntramethakul, A., & Juangsuwadee, K. (2023). Motivation Factors Affecting Work Efficiency of Sub district Administrative Organization Personnel in Namkhang District, Sisaket Province. *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 10(2), 135-151. (in Thai)
- Professional Tour Guide Association of Thailand. (2022). *Roles and duties of the Professional Tour Guide Association of Thailand*. Retrieved from <http://www.pgathaiguide.com/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=5&Id=539145141> (in Thai)

- Rojikinnor, R., Gani, A. J. A., Saleh, C., & Amin, F. (2022). The Role of Compensation As a Determinant of Performance and Employee Work Satisfaction: A Study at The PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk. *Journal of Economic and Administrative Sciences*. 1026-4116. doi:10.1108/JEAS-06-2020-0103.
- Royal Academy. (2011). *Royal Institute Dictionary 2011. Meaning of tour guide*. Bangkok: Nanmee Books Publishing. (in Thai)
- Sitchanangsu, R. (2017). *The influence of motivation on the work efficiency of group employees. Natural Gas Pipeline Business, PTT Public Company Limited*. Master of Business Administration Thesis. General Management Major Faculty of Business Administration Ramkhamhaeng University, Bangkok. (in Thai)
- Srisa-ard, B. (2011). *Basic research*. (9th ed.). Bangkok: Suwiriya San. (in Thai)
- Thansettakij. (2023). *Minimum wage in Thailand in 2023*. Retrieved from <https://www.thansettakij.com/business/economy/583033> (in Thai)
- The World Tourism Organization (UNWTO). (2019). *UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2019*. Retrieved from <https://www2.unwto.org/publication/unwto-world-tourism-barometer-and-statistical-annex-january-2019>.
- Tourism Business and Tour Guide Act. (2008). *Tourist Business and Tour Guide Act 2008*. Royal Gazette. Volume 125, Chapter 29 A, pages 1-27. (in Thai)
- Wannathanom, C. (2009). *Tourism industry*. Bangkok: Samlada. (in Thai)
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (2nd ed.). New York: Harper and Row.
- Yotoo, T. (2022). *Factors Related to the Efficiency of Person Performance of Rayong Provincial Administrative Organization* (master's thesis). Burapha University, Chonburi, Thailand. (in Thai)

Editorial Criteria

The criteria for publication of research and review manuscripts in LAJ are that they have:

- Novelty primarily in terms of empirical findings but LAJ welcomes theoretical discussions.;
- Groundbreaking or rigorous methodology and research design; or
- Discovery of administrative innovation that would potentially benefit the society.

In addition, manuscripts should have the following qualifications:

- Writing quality.
- Presentation quality. Theoretical frameworks and empirical findings should be clear, adequate, and well-structured.
- The submission has not been previously published, nor under condition for publication elsewhere.

Research and Review Articles

A research or review manuscript should be no longer than 15 A4-pages (approximately 5,000-6,000 words) and should have the following components:

- Title page
 - Manuscript title
 - Names, positions, and affiliations of all authors. The corresponding author should provide contact information, especially email address.
 - Abstract. Please write a concise abstract (approximately 400 words) and provide three to five keywords.
- Main text
 - Introduction
 - Objective
 - Theory and/or prior studies
 - Hypothesis (optional)
 - Conceptual framework
 - Methods
 - Findings
 - Conclusion and discussion
 - Acknowledgement (optional)
 - References

Book Reviews

A book review should be no longer than 10 pages (approximately 3,500-4,000 words). A book review should include the book's basic information—i.e. title, location, publisher, year of publication, and total page number.

Reference

References should be prepared according to the Publication Manual of the American Psychological Association (7th edition). References in a language other than English should be translated to English. For each translated reference, a designation "(In Language)" should be added at the end.

Submission

LAJ operates an online submission system that allows authors to submit manuscripts online and track their progress via a web interface. All manuscripts must be submitted via the online submission system at www.localadminjournal.com. Manuscript style, templates, and submission guidelines are also available on the LAJ website.

Publication Charges

There are no submission fees, publication fees, or page charges for LAJ.

Copyright Notice

The copyright of all articles published in the Local Administration Journal is owned by the College of Local Administration, Khon Kaen University.

- Factors Impacting Satisfaction and Continuance Intention of MOOCs Learning among Medical Students in Chengdu, China** 311
Renyuan Zheng, Somsit Duang-Ek-Anong, Qizhen Gu, and Paitoon Porntrakoon
- Let Us Achieve Our Goal: Movement for Sustainability of Thai Youth in Higher Education Institutions** 335
Cholvit Jearajit and Tannikarn Soonsinpai
- The Potential for Building Support Networks to Enhance Food Availability Among Urban Low-Income Households in Khon Kaen Municipality, Khon Kaen Province** 363
Nisarut Aunchanthee, Aphiradee Wongsiri, and Buapun Promphakping
- Network Building and Potential Development for Cashew Nut Online Business Entrepreneurs in Communities along the Lamsebok Economic Geography Route, Ubon Ratchathani Province** 381
Malinee Srimaitree, Krittayamon Thanisphong, and Woranuch Kuuttha
- Innovation in Community Waste Management and Environmental Development of Phang Ken Subdistrict Administrative Organization, Ubon Ratchathani Province** 407
Orathai Liengjindathaworn
- Guidelines for Resolving the Cross-Border Haze Problem in Chiang Rai Province through a Chiang Rai-Yunnan “Sister City” Cooperation Framework** 425
Pornpawis Lhapeerakul and Charinya Limprapuwattana
- Taxpayer Satisfaction and the Efficiency of Land and Building Tax Collection in Nongtad Subdistrict Municipality, Buriram Province** 445
Orawan Choengram, Somjai Boonmuenwai, and Nualprang Chaepthaisong
- P Influences of Public Participation Models on Police Administration at Mueang Khon Kaen Police Station** 463
Pitsarn Phanwattana
- The Relationship Between Compensation and Motivation in the Performance of Professional Tour Guides in the Tourism Industry** 481
Kittisak Klinmuenwai